

Em. Iaroslavski

Cum se nasc trăiesc și mor zeii și zeite

Em. Iaroslavski

Cum
se nasc,
trăiesc și
mor
zeii
și zeițele

EDITURA POLITICĂ
București — 1962

Prezenta traducere a fost întocmită după originalul în limba rusă apărut în Editura „Sovetskaia Rossiia”, Moscova, 1959. Anexele au fost traduse după ediția apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1957.

Faptul că în câteva zile cartea „Cum se nasc zeii” s-a epuizat vădește că masele largi simt nevoia să cunoască istoria religiei. Pe oameni nu-i interesează numai istoria nașterii unor zei, ci, înainte de toate, ei vor să știe cum și sub influența căror cauze a apărut religia și cum s-a dezvoltat ea la diferite popoare. Este deci deosebit de necesară o carte în care să fie prezentate cele mai importante date în legătură cu religiile diferitelor popoare. În cartea de față încerc să fac acest lucru.

Principalul scop al lucrării este de a arăta sursa laică a tuturor noțiunilor și reprezentărilor religioase, toți zeii fiind plăsmuiți de oameni; am vrut să demonstrez, prin comparație, că în condiții de existență identice au apărut la diverse popoare credințe și culte religioase similare, că popoarele, venind în contact, preiau unele de la altele credințele religioase și că, adesea, o religie nouă este în mare măsură doar o variantă a religiilor existente pînă atunci.

Astfel, creștinismul a preluat în foarte mare măsură reprezentările și cultul religiilor așa-zise păgîne din Orient. Și dacă tonul acestei cărți, care prezintă în mod veridic lucruri în care milioane de oameni au crezut cu sfințenie și continuă să creadă și astăzi, îi va contraria întrucîtva pe credincioși, ei trebuie să se gîndească că noi nu avem și nici nu putem avea respect față de ceea ce mii și mii de ani a servit exploatatorilor drept mijloc de mistificare a maselor populare, de frînare a dezvoltării lor și de înrobire.

Cartea de față prezintă sumar doar datele cele mai importante despre istoria religiilor. Ea caută să demaște caracterul mistic al cultelor religioase, să dezvăluie rădăcinile acestor culte și să înfățișeze religia în toată goliciunea ei.

O carte, fie ea și de proporții reduse, care să descrie comparativ cultele diferitor popoare este cu atât mai necesară, cu cât popii în odăjdii și cei în mantie de savanți contestă muritorilor de rînd dreptul de a se referi măcar la poveștile despre zei și zeițe. Alcătuiind un îndreptar pentru preoți, în care arăta cum trebuie abrutizați oamenii („Teologia dogmatică”), mitropolitul Macarie (1816—1882) declara foarte categoric : „Să nu uităm că în problema autenticității sau neautenticității unui pasaj din Biblie, judecător suprem nu poate fi decît sfînta biserică, împuternicită în veac, chiar de mîntuitor, să păstreze cuvîntul lui dumnezeu, păzită de duhul sfînt de orice rătăcire întru credință” ¹. Iată pînă unde poate merge aroganța unor oameni. Acești domni care timp de secole s-au ciondănit, s-au sfîșiat și s-au bătut pentru diferitele tălmăciri ale „sfintei scripturi”, pentru a stabili dacă trebuie să-ți faci cruce cu două sau cu trei degete, ori din pricina altor probleme la fel de „importante” și complicate, acești domni care s-au omorît unii pe alții pentru a stabili dacă se scrie *Isus* sau *Iisus* ² interzic oamenilor măcar să pomenească de contradicțiile din Biblie, susținînd că un oarecare mîntuitor i-a împuternicit exclusiv pe ei, popii, să fie unicii judecători în materie de religie.

Clasele exploatatoare au nevoie de acest mister religios de care simplul muritor nu trebuie să se atingă, tot așa cum în povestea biblică cei din seminția lui „Adam ” nu aveau voie să mănînce merele oprite din pomul cunoașterii binelui și răului care creștea în raiul zeilor evrei „elohimi”.

Revoluția proletară a dezvăluit oamenilor muncii acest „mister”, a arătat ce anume se ascunde sub el.

Considerînd că în acest moment un material de propagandă antireligioasă larg accesibil este imperios necesar, am adunat în cartea de față date asupra credințelor religioase ale creștinilor, mahomedanilor, evreilor, buriatilor și altor popoare.

Autorul

Capitolul I

AU CREZUT OARE OAMENII DINTOTDEAUNA ÎN DUMNEZEU ?

A deseori îi auzim pe credincioși spunînd : „Cum au crezut bunicii noștri, așa credem și noi”. Cei care declară acest lucru sînt realmente convinși că ei cred aidoma „bunicilor lor”. De fapt acest lucru nu este deloc exact ! În actualele credințe ale creștinilor, mahomedanilor sau evreilor s-au păstrat, sub straturile mai noi, o seamă de rămășițe ale credințelor mai vechi ale unor strămoși îndepărtați. Istoria omenirii dovedește că, o dată cu neîntreputa transformare a orînduirilor economice, sociale și de stat, s-au schimbat și reprezentările religioase și credințele oamenilor.

Popii susțin că „primul om” apărut pe pămînt (care, potrivit învățăturii lor popești, ar fi fost creat de

dumnezeu) avea de la început un limbaj atât de bogat, cunoștea atâtea cuvinte, avea atâtea noțiuni, încît a putut să dea nume tuturor plantelor și animalelor. Potrivit teoriilor clericale, acest „prim om” cunoștea și făptura supremă — dumnezeu —, care conduce lumea, care-l crease și pe el și care este și judecătorul suprem al faptelor omenesti. Cu alte cuvinte, popii ar vrea să ne convingă că religia, credința în dumnezeu ar fi existat dintotdeauna, că ea este înăscută în om.

De fapt, acest lucru este complet greșit și nu corespunde realității. Știința care se ocupă cu originea omului demonstrează că omul provine din lumea animală, că strămoșii lui îndepărtați au fost niște animale — maimuțele antropoide.

Dacă primul om, cum vor să ne dovedească popii, a știut ce este dumnezeu, atunci și omul-maimuță și maimuțele trebuie să fi avut această noțiune. Dar nici un credincios și nici un popă nu se împacă cu această idee, deoarece ea infirmă povestea originii „divine” a religiei.

Religia are nevoie să manipuleze cu o serie întreagă de noțiuni, însă dezvoltarea noțiunilor este legată de dezvoltarea limbajului, iar dezvoltarea noțiunilor și a limbajului omului este legată de succesele tehnicii. Cel care crede că limbajul omului primitiv a fost atât de bogat, de dezvoltat încît să poată exprima și noțiunile religioase se înșală amarnic. Și astăzi mai există unele triburi înapoiate a căror limbă nu cuprinde decît cîteva sute de cuvinte. La începuturile omenirii nu a existat nici măcar atîta. Afirmațiile clericilor că „cel dintîi om” ar fi avut un limbaj pe deplin dezvoltat și chiar și reprezentări despre dumnezeu sînt simple născociri. Omul nu se naște cu noțiuni gata formate, nu se naște cunoscînd o anumită limbă.

O legendă spune că un cîrmuitor din India, Djelal ud-Din Akbar, a avut o discuție cu curtenii lui asupra limbii pe care o vorbeau „primii oameni”. El a poruncit ca 12 copii să fie despărțiți imediat după naștere de mamele lor și să fie închiși într-un turn; aci ei au fost hrăniți de doici mute. Copiii au rămas în grija femeilor mute și nici un om care vorbea nu avea voie să se apropie de ei. După 12 ani micii prizonieri au fost aduși în fața rajahului. La curtea acestuia se adunaseră evrei, persani, hinduși, arabi și chaldei, fiecare dintre ei încercînd să dovedească pe baza propriei „sfinte scripturi” că acești copii trebuie să vorbească numai în limba lui. Dar ce s-a întîmplat? Copiii nu vorbeau nici una din limbile existente, ci scoteau sunete și răcnete nearticulate, căutau să se facă înțeleși prin mișcări ale trupului³.

Ce dovedește această legendă? Ea dovedește că omul nu se naște cu cunoașterea unei anumite limbi, după cum nu vine pe lume nici cu anumite reprezentări sau idei.

La întrebarea dacă oamenii au crezut dintotdeauna în dumnezeu, dacă primul om a avut sau nu o religie, trebuie să răspundem: oamenii primitivi nu au cunoscut nici religia și nici credința în zei. Ei n-au avut zei, nu pentru că ar fi înțeles absurditatea credinței în dumnezeu sau pentru că ar fi știut că orice religie este o înșelătorie, ci fiindcă religia apare abia pe o treaptă mai tîrzie a dezvoltării omenirii.

Tot ceea ce a dezvăluit știința despre viața oamenilor primitivi, precum și despre originea și dezvoltarea credințelor religioase infirmă teoriile clericale despre „veșnicia” religiei. A fost o vreme cînd oamenii n-au cunoscut nici o religie. Iar azi a venit vremea cînd milioane de oameni renunță la religie, se dezic de ea. Religia este un fenomen istoric, adică nu veșnic, ci trecător, care apare în anumite condiții și dispare în alte condiții corespunzătoare. Învățătura marxist-leninistă

despre societate răspunde foarte clar la întrebările de ce apare religia și în ce condiții, și de ce astăzi milioane de oameni renunță la ea.

În articolul „Socialismul și religia”, scris în 1905, Lenin spunea următoarele despre rădăcinile sociale ale religiei: „Religia este una din formele asupririi spirituale care apasă pretutindeni asupra maselor populare, strivite de munca prestată veșnic pentru alții. Neputința claselor exploatate în lupta împotriva exploatatorilor dă naștere credinței într-o viață mai bună dincolo de mormînt, tot așa de inevitabil cum neputința sălbaticului în lupta cu natura dă naștere credinței în zei, draci, în minuni etc.” *

În 1913, într-o scrisoare adresată lui Maxim Gorki, Lenin a exprimat aceeași idee în legătură cu cauzele care dau naștere credinței în Dumnezeu, arătînd că noțiunea de Dumnezeu se naște din faptul „că asupra omului apasă greu natura înconjurătoare și jugul de clasă” **. Așadar religia a apărut la oamenii sălbatici ca rezultat al neputinței lor de a lupta împotriva forțelor naturii, iar o dată cu apariția împărțirii în clase a societății, la aceste rădăcini ale religiei s-a mai adăugat și asuprirea de clasă a maselor populare de către exploatatori. O dată cu dispariția asupririi de clasă începe și procesul dispariției religiei. Tocmai un asemenea declin al religiei se constată în țara socialismului victorios — U.R.S.S.

* V. I. Lenin, Opere, vol. 10, E.S.P.L.P. 1956, pag. 69.

** V. I. Lenin, Opere, E.S.P.L.P. 1958, vol. 35, pag. 103.

Scheletele animalelor și ale oamenilor care au trăit cîndva pe pămînt nu s-au păstrat în întregime. Totuși, pe baza rămășițelor descoperite, oamenii de știință au putut să reconstituie întregul schelet al anumitor animale. Cîteodată, cu prilejul săpăturilor făcute ulterior, s-au găsit oasele care lipseau din scheletul animalelor respective și s-a constatat că învățații făcuseră o reconstituire justă pe baza oaselor găsite anterior. Tot astfel, după anumite urme, după date răzlețe, care ne informau despre viața omului primitiv, s-a putut reconstitui întregul tablou al trecutului îndepărtat al omenirii.

De la cei mai vechi oameni nu au rămas nici un fel de cărți, întrucît ei nu știau să scrie. Totuși s-au păstrat altfel de urme ale vieții oamenilor primitivi. Astfel, cu ajutorul săpăturilor s-au dat la iveală așezări ale oamenilor primitivi, morminte ale lor și, în sfîrșit, pe alocuri s-au descoperit pe pereții unor peșteri desene care înfățișau chipuri de oameni, de animale ori scene de vîna-toare, scrijelate cu pietre ascuțite.

După vechile morminte care datează de pe vremea cînd oamenii nu cunoșteau folosirea metalelor, ci întrebuințau numai unelte de piatră (era de piatră) putem să

Mormînt străvechi

ne dăm seama cum se îngropau morții pe atunci. Iar cînd, în astfel de morminte, găsim și vase sau arme, ne putem face o idee despre credințele religioase ale oamenilor din acea vreme. Pentru noi, de exemplu, este limpede că, dacă într-un mormînt se puneau vase cu alimente sau arme alături de mort, aceasta înseamnă că pe vremea aceea se credea că și după moarte omul are aceleași nevoi ca în timpul vieții.

Deși limbajul oamenilor se schimbă mereu, totuși și el a păstrat multe urme din trecutul îndepărtat. Chiar și noi folosim expresii care cîndva au avut un înțeles cu totul diferit decît cel de azi. Urmărind pas cu pas dezvoltarea limbii, putem afla multe și în ceea ce privește viața și credințele omului primitiv.

Un alt izvor al cunoștințelor noastre asupra credințelor oamenilor din vechime îl constituie mitologia, adică legendele transmise din generație în generație despre fel de fel de zei, eroi etc. După aceste legende putem să ne dăm seama cum își reprezentau oamenii primitivi lumea și care erau credințele lor religioase.

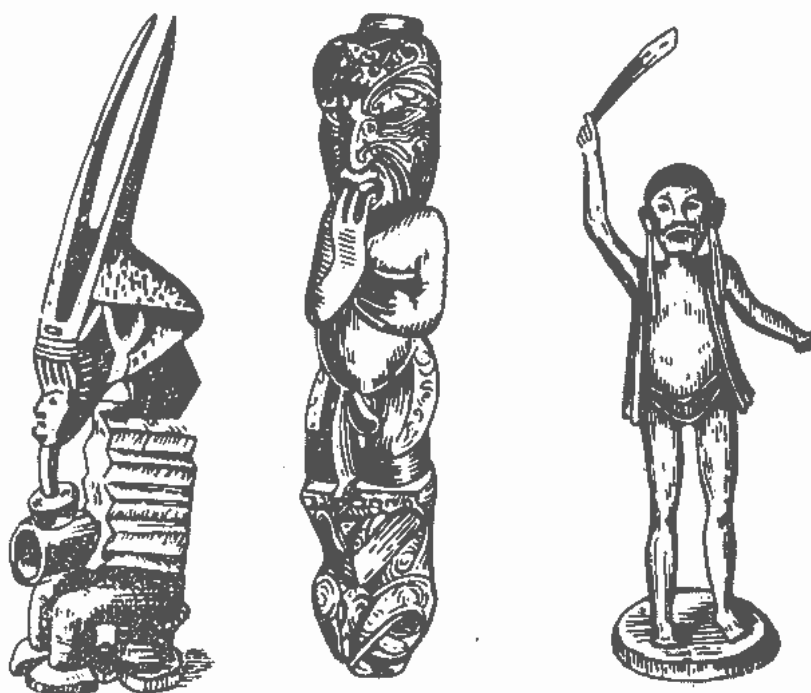
O altă sursă de informații sînt obiceiurile din popor, superstițiile și datinele, care se păstrează adesea de-a lungul secolelor, oamenii nemaiștiind după o vreme care este semnificația lor adevărată. Acestea servesc drept mărturii despre timpurile îndepărtate. Tot astfel, după riturile și datinile religiilor de azi, putem să urmărim și să explicăm datinile și reprezentările religioase ale omului primitiv.

Mai dispunem și de o altă sursă pentru studierea credințelor primitive, și anume cercetarea modului de viață al unor triburi înapoiate sub raportul civilizației, triburi existente încă în unele locuri pe glob. E adevărat că și aceste triburi vin în contact cu popoare mai civilizate, împrumută multe obiceiuri de la acestea, astfel încît nu putem spune că avem de-a face cu „oameni primitivi”, că credințele lor sînt „primitive”. Totuși viața și

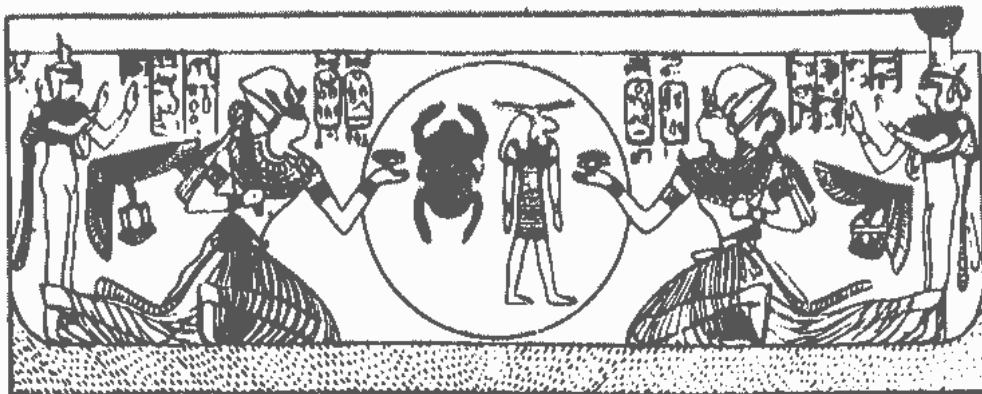
credințele acestor oameni ne oferă un material de studiu imens din care putem înțelege cum au apărut și s-au dezvoltat credințele religioase în general.

Astfel, pe baza multor date științifice din cele mai diferite ne putem da seama de felul de viață și de credințele oamenilor din vechime.

Povestea popească după care primii oameni ar fi trăit într-un fel de rai, că în jurul lor au conviețuit pașnic tigrii și oile este numai un basm bun poate de adormit copiii, căci omenirea nu a cunoscut niciodată o „eră de aur” pe pământ. Omul primitiv a trebuit să ducă o luptă neobosită, îndârjită pentru existență. Animalele de pradă, care trăiau în jurul lui, aveau colți ascuțiți și ghiare necruțătoare. Aceste animale erau mult mai puternice decât omul. În schimb, spre deosebire de animale, omul știa să-și facă unelte de muncă și astfel își asigura superioritatea asupra animalelor. El a învățat să facă arme care i-au slujit atât la vânătoare cât și în scop de apărare. La început, uneltele sale de muncă au fost foarte simple,

Zei din vechime : zeu din Africa, zeu din Noua Zeelandă, zeu din insulele Nicobar (golful Bengal).

Divinizarea și adorarea forțelor naturii: venerarea soarelui în Egiptul antic.

primitive — ramuri de copaci, bețe, bâte, apoi o piatră fixată de un băț (un fel de ciocan sau topor) cu ajutorul unor fibre de plante. Mai târziu oamenii au învățat să facă și unelte tăioase, ascuțite din piatră. Datorită muncii sociale și uneltelor de muncă, omul și-a făurit singur forța cu care nu-l înzestraseră natura (gheare, colți etc.) și de care dispuneau animalele. Din acel moment el a fost în stare să zdrobească țeasta unui animal, să-l vîneze, să-l rănească de moarte. Folosirea focului a fost, de asemenea, rezultatul muncii colective a omului. Aceasta l-a făcut pe om și mai puternic, deși, după toate probabilitățile, la început omul nu știa să facă focul, ci se folosea numai de „focul natural” (de exemplu, focul aprins de un trăsnet în timpul unei furtuni). Totuși omul nu stăpînea natura, ci depindea întru totul de ea și de forțele ei. Tocmai neputința sălbaticului în lupta cu natura dă naștere credinței în zei, draci, minuni etc., astfel a definit Lenin cauzele apariției credințelor religioase.

Formele reprezentărilor religioase ale oamenilor primitivi au fost bineînțeles cît se poate de diferite, în funcție de condițiile concrete de viață ale fiecărui grup social. Pe baza a numeroase date putem menționa doar cele mai caracteristice forme de reprezentări religioase primitive.

„...Religia — scria Engels — nu este altceva decît oglindirea fantastică în mințile oamenilor a forțelor exterioare care domină viața lor de toate zilele, o oglindire în care forțele pămîntești iau forma unor forțe suprapămîntești. La începuturile istoriei, forțele naturii sînt cele care au dobîndit în primul rînd o astfel de oglindire, trecînd în cursul dezvoltării ulterioare, la diferitele popoare, prin personificări din ce în ce mai variate și mai pestrice“*.

Religiile vechi se caracterizează prin personificarea și divinizarea forțelor naturii, iar rămășițe ale acestor credințe găsim la toate religiile din zilele noastre. În religiile multor popoare, soarele, luna, stelele sînt reprezentate ca ființe vii, iar fenomene ale naturii ca ploaia, vîntul, furtuna etc. sînt considerate ca acțiuni ale acestor ființe. În închipuirea sălbaticului toată lumea care-l înconjoară este populată de ființe vii, mai puternice decît omul.

Personificînd forțele naturii, omul primitiv avea în același timp cele mai confuze reprezentări despre propria lui natură. Fenomene ca boala, moartea, visele nu erau încă înțelese de oameni; ei credeau că în om acționează anumite forțe sau ființe, după cum și astăzi există destui oameni care cred că în cel bolnav „sălășluiește necuratul“. Pentru omul primitiv fenomenul morții era de neînțeles. Mutîndu-se încontinuu dintr-un loc în altul, ei trebuiau să părăsească pe cei răniți la vînătoare, ca și pe cei bolnavi. Se întîmpla ca cel rănit sau bolnav, peste cîteva zile să se întoarcă la grupul său. Se mai întîmpla și ca grupul să se reîntoarcă la locul de unde plecase și unde îl părăsise pe bolnav sau rănit lăsîndu-l aproape mort și să-l găsească viu și sănătos. Apoi, rudele vedeau în vis pe bolnavi, pe morți, vorbeau cu ei sau mergeau împreună la vînătoare. Toate acestea i-au făcut pe primi-

* F. Engels : „Anti-Dühring“, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 350.

tivi să creadă că rubedeniile părăsite fără suflare continuă să trăiască, iar acest lucru se întâmplă pentru că în om trăiește o ființă deosebită — spiritul, sufletul — și că visele, moartea sau boala sînt provocate de acest spirit sau suflet.

Omul primitiv nu putea să deosebească visul de realitate, așa cum îl deosebim noi. De altfel, și în zilele noastre mai există oameni care consideră visele drept realitate. De pildă, aproape toți „sfinții” bisericii creștine, ca și ai altor religii, își întemeiau o mare parte din învățăturile lor pe „ceea ce văzuseră în vis”. După cum și astăzi oamenii religioși cred că vedeniile din vis corespund anumitor fenomene din realitate, tot astfel și primitivii atribuiau viselor lor semnificația unor fapte reale.

Dacă facem un studiu al limbilor, constatăm că la toate popoarele de azi, cu mici excepții, s-au păstrat rămășițe din acele vremuri îndepărtate cînd omul credea că în timpul somnului, al leșinului și al morții se desprinde ceva care sălășluiește în el și care îi mișcă mîinile, picioarele și celelalte părți ale corpului, dar care poate părăsi corpul, poate să lupte, să se bucure, să sufere, să vadă pe cei ce au murit de mult, să vorbească cu aceștia etc. De unde vin de fapt expresii ca : „și-a ieșit din fire”, „și-a revenit”, „a pășit spre veșnicie”, „și-a scos sufletul”, „și-a dat duhul” etc. ? Cum au apărut aceste expresii ? Ce-au însemnat ele la vremea lor ? Cînd sălbaticul spunea „și-a revenit”, el atribuia acestor vorbe sensul propriu, căci, după credința lui, leșinul sau boala grea se datorau faptului că sufletul bolnavului pleca în altă parte,

Divinizarea și venerarea forțelor naturii : demonul furtunii la vechii babilonieni.

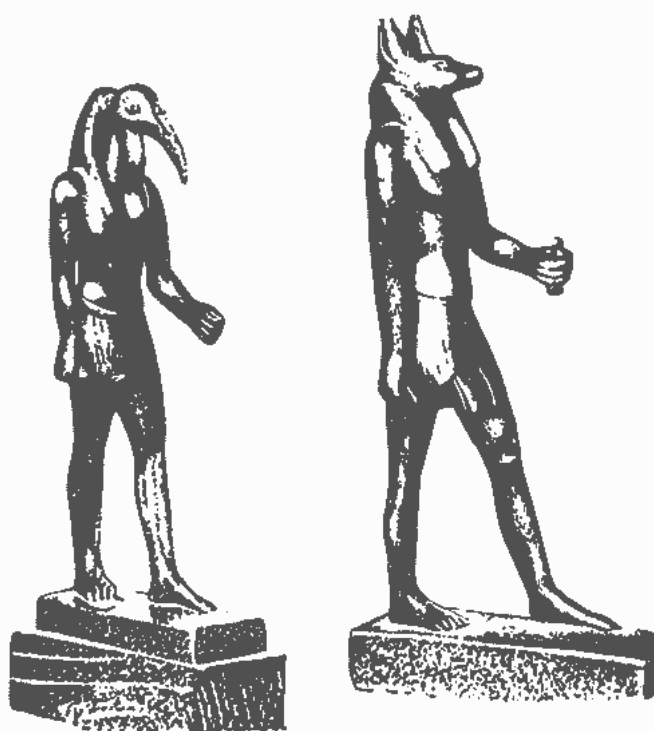
iar însănătoșirea consta în aceea că sufletul se întorcea din nou, adică omul „își venea în fire”.

În reprezentările oamenilor, sufletul era copia, dublura corpului. Sufletul putea suferi, putea simți foame, sete, putea să aibă nevoie de hrană sau de băutură. Aceste reprezentări străvechi despre suflet există și în religiile din zilele noastre.

De credința în suflet și în spirite se leagă și o serie de datini și obiceiuri privitoare la îngrijirea mortului : sălbaticii socoteau că el continuă să existe și de aceea trebuie să i se asigure toate lucrurile de care s-a folosit și în viață, inclusiv hrană. Din această cauză în mormintele străvechi găsim vase cu resturi de hrană și arme necesare pentru vânătoare. Ulterior, aceste reprezentări despre suflet, ca și grija pentru el după moarte au căpătat cele mai diferite forme. Astfel, normanzii⁴ își legau morții de bărci, ca să nu fie luați de valuri, și pregăteau aceste bărci ca și cum mortul ar fi plecat într-o călătorie lungă. La multe

popoare oamenii de vază se înmormîntau nu numai cu armele, dar și cu sclavii, sclavele și soțiile lor, cu vite, cai etc. Mortul era pregătit pentru o călătorie lungă, „pleca” cu tot ceea ce folosisese în viață.

Forma timpurie a religiei, care la oamenii primitivi se exprima prin credința în suflete și spirite ascunse în obiecte, poartă în știință numele de *animism*.

Divinizarea animalelor în religia Egiptului antic : Zeul Thot, cu cap de ibis ; zeul Anubis cu cap de șacal.

În vremuri străvechi omul nu se separa de natură, nu făcea vreo deosebire esențială între el și animale. Aceste reprezentări s-au păstrat pînă în zilele noastre în basmele populare. Cinstirea animalelor și venerarea lor reprezintă unul dintre elementele credințelor religioase primitive. Multe popoare credeau că purced

Urmele divinizării animalelor în creștinism: evanghelistul Ioan, desen după o miniatură din sec. al VIII-lea; evanghelistul Luca, desen de pe o miniatură din sec. al VIII-lea.

din animale, că strămoșii lor ar fi fost anumite animale (totemuri)⁵. Urme ale acestor vechi credințe se găsesc, de pildă, în legenda cunoscută din manualele de istorie, după care întemeietorii legendari ai Romei — Romulus și Remus — ar fi fost alăptați de o lupoaică.

Multe popoare primitive credeau că au legături de rudenie, de sînge, cu unele animale sau plante. Se cunosc zei-totemuri: miei („mielul domnului”), boi, pești, șerpi, porumbei etc. O dată cu aceste credințe despre înrudirea oamenilor cu diferite animale, au apărut interdicțiile (tabu) de a mânca animalul respectiv.

Atît în religiile primitive cît și în cele din zilele noastre, magia, sau mai bine zis vrăjitoria, a jucat un rol de seamă. Este vorba de acțiuni prin care omul primitiv socotea că poate influența natura potrivit cu nevoile lui. El nu știa că în natură totul se desfășoară după anumite legi. Pentru omul primitiv toate fenomenele din natură

erau rezultatul acțiunii unor forțe supranaturale, adică a spiritelor rele și a celor bune, care pot fi obligate să-l servească pe om. Astfel, când sălbaticul pornește la vânătoare, el desenează pe nisip imaginea animalului și apoi străpunge desenul cu sulița. Pe pereții peșterilor au fost găsite imagini foarte vechi de animale străpunse cu suliță. Toate acestea sînt reprezentări magice (vrăjitoarești); străpungînd animalul desenat, omul primitiv era convins că acest procedeu îl va ajuta să-l răpună și la vânătoare. Pentru a atrage, de exemplu, ploaia, oamenii primitivi se stropeau cu apă după un anumit ritual magic. În religiile din zilele noastre asemenea rămășițe magice, vrăjitoarești sînt slujbele de tot soiul cu sfîntirea apei pe cîmp. Dîndu-și seama de neputința lui în lupta cu natura, omul primitiv s-a simțit îndemnat să creadă în zei și în efectul miraculos al diferitelor ceremonii și ritualuri, care ar

putea să determine spiritele naturii să acționeze în sensul dorințelor lui.

O formă mai tîrzie și mai evoluată a credințelor religioase a fost cultul strămoșilor. Acesta a apărut pe o treaptă relativ tîrzie a dezvoltării societății, o dată cu formarea orînduirii gentilice. Gînta se compunea din rude de sînge, rudenia socotindu-se la început în linie femeiască și abia ulterior în linie bărbătească. Oamenii

Urme ale divinizării animalelor în creștinism: sfîntul Cristofor cu cap de cîine — icoană. Nicolae făcătorul de minuni cu cap de urs — icoană.

Acțiunile magice (vrăjitorești) ale australienilor înainte de a pleca la vânătoare: vânătorii înfig sulitele în imaginea cangurului desenată pe pământ, fiind încredințați că acest procedeu le va asigura reușita la vânătoare.

credeau că strămoșii morți, mai cu seamă căpeteniile ginților, au grijă de rudele lor chiar și după moarte. De aceea, ei erau cinstiți în mod deosebit, contîndu-se pe ajutorul lor. Rămășițe ale cultului strămoșilor s-au păstrat în toate religiile de azi.

O dată cu complicarea cultului și a ritualurilor vrăjitorești au apărut oameni care se îndeletniceau anume cu aceste lucruri, vrăjitorii, descîntătorii, șamanii, precursorii popilor de azi.

Una dintre îndatoririle principale ale fiecărui grup gentilic era grija față de sufletele strămoșilor morți. Numeroase rămășițe ale obiceiului de a pregăti hrană pentru morți s-au păstrat pînă în zilele noastre. La creștini o astfel de rămășiță este pregătirea colivei. În multe locuri, și astăzi, de „ziua morților” se duce hrană la morminte. În numeroase localități rurale, de paști, lumea merge la cimitir, se adresează mortului cu formula rituală „Hristos a înviat” și lasă pe mormînt ouă și alte alimente. Mai tîrziu, cînd cultele au început să se com-

plice, pe altare speciale se așezau imagini simbolizând spiritele strămoșilor și în fața acestor altare se jertfeau oameni, animale sau se aduceau prinos diferite alimente. După datinile unor culte, jertfele erau arse și credincioșii își închipuiau că fumul care se ridică și mirosul de fript sînt plăcute zeilor. În legenda asiro-babiloniană (sumeriană) a potopului, cînd Utnapiștim cel drept aduce jertfă, după potop, zeii se adună și aspiră mireasma plăcută :

Am săvîrșit libațiunea
Și jertfă am înălțat pe vîrful muntelui,
Patrusprezece jertfelnice am ridicat,
Mirt, cedru* și trestie am așternut sub ele.

Zeii simțiră mirosul,
Ei simțiră mireasma cea bună,
Și ca muștele se adunară deasupra celui care aducea jertfă.

Din „Epoopea lui Ghilgameș”⁶.

În Biblie se povestește același lucru despre dumnezeul evreilor Iahve :

„Și a zidit Noe un jertfelnic lui dumnezeu și a luat din toate viețuitoarele curate și din toate păsările curate și le-a adus, ardere de tot, pe jertfelnic. Și a mirosit dumnezeu mirosul cu bună mireasmă...” (Facerea, VIII, 20—21) **.

Cu timpul, dintre spiritele strămoșilor se evidențiază unul sau mai multe, care devin zeități ale ginții.

Acestor zei li se atribuie trăsături și proporții fantastice, sînt transformați în ȩriași, în giganți. În multe limbi cuvîntul „zeu” înseamnă pur și simplu bătrîn, cel mai în vîrstă (vechii evrei denumeau pe dumnezeul lor „bătrînul” ; tot așa, la fini numele zeului „Ukko” însemna bătrîn, bunic etc.). În cea de-a zecea carte de imnuri a străvechii cărți sfinte hinduse „Rigveda”⁷ se spune :

* Specii de lemn aromate.

** Aici și mai departe, trîmterile la Biblie se fac în felul următor : cu cifre romane este indicat capitolul din cartea respectivă, iar cu cifre arabe sînt indicate versetele din același capitol.

1. Sculați voi cei mai vechi părinți, mijlocii și cei din urmă,
Plecați în împărăția spiritelor, —
Iubitori, credincioși, cunoscători ai poruncilor, —
Voi, strămoși sfinți, ascultați chemările noastre.
2. Vouă strămoșilor vă închinăm azi ruga,
Vouă celor plecați tîrziu sau timpuriu,
Vouă celor care locuți pe întinsul pămîntului
Și vouă care vă mai aflați încă printre triburi.
3. Am găsit părinții, rudele apropiate,
Nepoții și urma îndepărtată de la Vișnu;
Voi, pe barghis* bînd băutura de jertfă,
Voi sînteți cei mai obișnuiți aici dintre toți vizitatorii.
4. Voi, părinți, care stați pe pale, trimiteți-ne ajutorul,
Gustați din băutura de jertfă pregătită de noi,
Desfățați-vă cu ea, fiți milostivi cu noi,
Dăruiți-ne tămăduire și forțe nesecate**.

Cînd, mai tîrziu, din unirea mai multor ginți s-au format triburi, alături de zeii și spiritele ginții au început să fie venerați zeii triburilor, care adesea erau zeii celei mai puternice ginți. Multă vreme cultul zeilor tribului a continuat să existe alături de cultul zeilor de gîntă. Zeii căminului, larii și penaii la greci și romani, moșii și domovoi la slavi, sînt astfel de zei de familie, de gîntă. Dar pe măsură ce creștea puterea căpeteniei tribului, creștea și prestigiul zeilor tribului, cărora li se înălțau altare, jertfelnice — embrioane ale viitoarelor temple.

Numai o dată cu dezvoltarea societății omenești, cu formarea claselor și a statului apare, ca reflectare a acestei situații, credința în împărați cerești — zeii care reprezintă o copie a împăraților de pe pămînt. Zeii diferitelor triburi cedează locul zeilor unor unități etnice mai mari — zeii naționali. Oamenii credeau că zeii triburilor participau și ei la luptele dintre triburi. Ca rezultat al acestor lupte, se creează statele lumii antice cu zeii lor naționali, zeii statului. Academicianul B. A. Turaev ne dă un exemplu de o astfel de unificare a zeilor triburilor sub conducerea unui zeu național. Iată ce spune el :

* Barghis — după credințele hindușilor, este așternutul de jertfe pe care stau strămoșii în împărăția morților.

** G. Kunov : „Apariția religiei și a credinței în Dumnezeu“, 1925, ed. rusă, pag. 148.

Invocare magică (vrăjitoarească) a ploii: vrăjitorul toarnă apă pe pământ socotind că prin aceasta atrage ploaia. Sfințirea apei pe cîmp și slujba pentru ploaie sînt acțiuni religioase asemănătoare.

„Ridicarea Babilonului a atras după sine și unele schimbări în pantheon (adunarea zeilor. — *Em. I.*). Zeul Babilonului trebuia să ocupe primul loc. Acesta era zeul *Marduk*... El era zeul soarelui de primăvară. Dinastia Hammurapi l-a înălțat la treapta de zeu suprem; atunci semnificația lui solară a trecut repede pe al doilea plan, față de rolul politic de protector al stăpînitorilor orașului lumii”. Alți zei mult mai venerați —

Anu, Enlil și Ea — trebuiră să cedeze locul lui *Marduk*. Enlil..., „pînă atunci cel mai venerat zeu... a trebuit să cedeze și locul de creator al lumii... Enlil, care a fost împăratul cerului și al pămîntului, i-a cedat lui *Marduk*... domnia peste cele patru zări, împreună cu titlul de «stăpîn peste ținuturi». Zeul Ea a fost și el depozat. *Marduk* a fost declarat feciorul «prim-născut» al zeului Ea, căruia tatăl său i-ar fi cedat drepturile, puterea și rolul său în univers...” * O dată cu întărirea monarhiei din Babilon, încetul cu încetul s-a cristalizat ideea unei forțe divine unice, care se manifestă însă într-o pluralitate de forme și, corespunzător acestora, poartă și felurite nume.

Cu mult înainte de apariția credinței în zei atotputernici, credință care oglindește în întregime structura statului monarhic pămîntesc, începe divinizarea diferitelor

* B. A. Turaev: „Istoria Orientului antic”, vol. I, 1936, ed. rusă, pag. 121—122.

forțe ale naturii. Așa a apărut ideea unui dumnezeu care ar dirija soarele. La popoarele care se îndeletniceau cu navigația pe mare a apărut credința în zei care domnesc peste vânturi și mări ; zeii mărilor și ai vânturilor s-au bucurat de deosebită trecere în special la popoarele care locuiau pe insule și la cele care se așezaseră pe țărmul mărilor. Simunul, vântul înăbușitor venit din deșerturile Africii, era trimis, după credința vechilor egipteni, de un zeu „rău”, în timp ce revărsarea Nilului, care se repeta în fiecare an, era fapta unui zeu bun. Popoarele credeau că zeii posedă trăsături asemănătoare elementelor peste care domină. Astfel, zeul soarelui era înfățișat sub forma unui cerc (disc) solar, a unei roți de foc sau sub chipul unui animal cu capul înconjurat de o cunună de raze ; alteori era înfățișat și sub chipul unui om cu o aureolă asemănătoare. Zeul care dirijează tunetele sau fulgerele (care se numea Thor la vechii germani, Perun la vechii slavi, Zeus la vechii greci și Jupiter la vechii romani) era înfățișat în mână cu ciocanul cu care lovește și provoacă tunetul sau cu un mănunchi de fulgere pe care le lansează din cer.

Capitolul al III-lea

CARACTERUL DE CLASĂ AL CREDINȚELOR RELIGIOASE

Am văzut pe scurt, în capitolul precedent, cum au apărut credințele religioase și cum credința în spirite ori în forțele naturii, închipuite ca ființe omenesti sau animale, s-a transformat în credința în zei atotputernici, un fel de împărați înfricoșători, autoritari și cruzi.

Dar, ce este religia ?

Pînă în zilele noastre, la această întrebare s-au dat răspunsuri diferite. Popii, de orice credință ar fi, ca și istoricii burghezi ai religiei au dat și dau definiții inexacte religiei, deoarece și popilor și oamenilor de știință burghezi — apărători ai religiei — le convine să înfățișeze religia în culori frumoase, să convingă masele că nu se pot lipsi de religie. Astfel, unul dintre ei (Vauvenargues)

afirmă : „Religia este datoria omului față de Dumnezeu”. Un altul (Schleiermacher) definește religia drept „conștiința omului că depinde de Dumnezeu”. Un al treilea (A. Réville) susține că „religia reprezintă determinarea vieții omului prin legătura sufletului omenesc cu acel spirit tainic care, după cum recunoaște omul, domnește asupra lui și asupra lumii și cu care se simte unit”. În sfârșit, L. N. Tolstoi declară : „Adevărata religie este raportul omului față de viața infinită din jurul lui, raport care este în concordanță cu rațiunea și cunoștințele omului, care leagă viața lui de această infinitate și îi îndrumază faptele” ⁸.

Nu este greu de demonstrat cât de greșite sînt aceste definiții. Pe baza celor afirmate de L. N. Tolstoi, ne vine foarte ușor să dovedim și netemeinicia celorlalte definiții amintite. În primul rînd, care este deosebirea între religia „adevărată” și religia „neadevărată” ? Cine stabilește această deosebire ? Ar fi cu totul inutil și neștiințific să stabilim deosebiri între zeii „adevărați” și cei „falsi” sau între religiile „adevărate” și cele „false”, pentru simplul motiv că toate religiile sînt deopotrivă de false și dăunătoare celor ce muncesc. În al doilea rînd, orice sălbatic care aduce hrană la mormîntul unui strămoș mort sau care socotește sfînt un crocodil, o pisică etc. „stabilește raportul între el și viața infinită din jur” „în concordanță cu rațiunea și cunoștințele” sale de sălbatic, la fel ca L. N. Tolstoi sau ca oricare dintre adepții lui. Căci hrănirea zeului, ca și consumarea trupului și a sîngelui lui Dumnezeu (împărtășania) sînt „în concordanță cu rațiunea și cunoștințele” sălbaticului, altfel el nu s-ar fi apucat să săvîrșească așa ceva. De aceea, cînd un adept al lui Tolstoi susține că omul este o ființă slabă, nefericită „pînă în clipa cînd în sufletul lui se aprinde lumina dumnezeiască”, el nu face de fapt altceva decît să repete ceea ce de mii de ani repetă toți fanaticii...

Rolul de clasă al religiei: divinizarea puterii exploatatorilor: Hristos binecuvîntează pe împăratul bizantin (grec) Roman și pe împărăteasa Evdochia (secolul al X-lea), cu prilejul urcării pe tron. Prin astfel de icoane și imagini biserica insufla poporului credința în originea divină a puterii împăraților.

Toți acești oameni susțin că religia este „deasupra claselor”. De aceea, Tolstoi propovăduiește: „Dacă el (omul religios — Em. I.) aparține claselor conducătoare, el nu numai că nu va dori să ascundă adevărul de dragul avantajelor ce-i revin datorită poziției lui, ci, dimpotrivă, urînd aceste avantaje, se va strădui din toate puterile să scape de aceste avantaje și să propovăduiască adevărul... Dacă el aparține însă celor înrobiți, și în acest caz, renunșînd la ceea ce este comun oamenilor în situația sa — dorința de a-și îmbunătăți condițiile vieții sale trupesti —, el nu va avea alt țel decît acela

de a împlini voia lui Dumnezeu...” * *

Nimeni nu ar fi fost în stare să exprime mai bine latura dăunătoare, reacționară a religiei — a „religiei adevărate” — decît a făcut-o chiar Tolstoi. Și nici caracterul de clasă al religiei nu poate fi mai bine subliniat decît a făcut-o Tolstoi.

Într-adevăr, ce recomandă el claselor exploatatoare — burghezilor, moșierilor, stăpînilor de sclavi? Le recomandă să renunțe de bunăvoie la privilegiile lor, la putere, la dominație, la bogăție, la exploatarea maselor populare. Pe baza acestei învățăături, baptiștii, tolstoenii,

* Sublinierea aparține lui Em. Iaroslavski. — Nota red.

evangelisti și propovăduitorii altor religii îndeamnă pe oamenii muncii să fie smeriți și să se supună fără cîrtire exploataților. Dar oare clasele exploatare vor renunța de bunăvoie la dominație? Este oare posibil „să convingi” burghezia imperialistă, care îneacă întreaga lume în sîngele muncitorilor și al țăranilor, să renunțe de bunăvoie la dominație, la putere? Nu este oare limpede că cel care propovăduiește astfel de idei dă apă la moară imperialiștilor? Dar ce recomandă religia celor exploatați? Ce sfaturi dă ea muncitorilor, țăranimii sărace, care în țările capitaliste gem sub jugul capitalului și al moșierilor?

Masele, care în țările capitaliste suferă crunt din cauza șomajului, a foametei, a mizeriei, a războaielor, sînt sfătuite de diverși propovăduitori religioși „să renunțe la dorința proprie oamenilor de a-și îmbunătăți condițiile vieții lor trupești”. Cu alte cuvinte, muncitorul și țăranul nu trebuie să lupte pentru o viață mai bună.

În toate țările lumii reprezentanții diferitelor religii predică cu toții în acest spirit. Capul bisericii catolice, papa de la Roma, prin enciclicele sale, cheamă la supunere și smerenie pe muncitori și țărani, pe toți cei asupriți de capital. Speriați de creșterea influenței comunismului asupra a milioane de oameni, papa de la Roma, ca și preoții altor religii rostesc predici împotriva comunismului și împotriva U.R.S.S., cheamă pe oamenii muncii să fie supuși și smeriți, făgăduindu-le „împărăția cerurilor” în schimbul renunțării la lupta pentru o viață omească pe pămînt.

Iată de ce clasele exploatare de pretutindeni susțin religia și biserica. Iată de ce guvernele burgheze încheie convenții speciale (concordate) cu biserica, de ce o finanțează și de ce o apără prin legile lor.

În timpul războiului civil, gardiștii albi, în lupta lor împotriva Sovietelor, se ascundeau adesea după paravanul religiei. În anii cînd Țara Sovietelor, sub conducerea

Rolul de clasă al religiei; icoană zugrăvită pe un perete al bisericii din satul Ivanovskoe (regiunea Kursk). Scopul acestei icoane era de a face pe țărani să creadă că însuși Dumnezeu a împărțit societatea în clase — exploata-tori și exploatați, și de aceea cei ce muncesc trebuie să se supună capitaliștilor și moșierilor.

partidului bolșevic, lupta pentru realizarea primelor cincinale, pentru industrializarea țării și colectivizarea agriculturii, organizațiile bisericești au constituit o unealtă a contrarevoluției în acțiunile acesteia împotriva socialismului. Numeroase fapte dovedesc activitatea dușmănoasă socialismului desfășurată de organizațiile religioase, precum și rolul reacționar al religiei¹⁰.

Așadar, toate afirmațiile popi-

lor și ale oamenilor de știință burghezi potrivit cărora „religia este legătura omului cu Dumnezeu”, și contribuie la „înfrînarea răului” etc. nu sînt decît minciuni. Celor care aveau despre religie o asemenea părere, Lenin le spunea că e o părere „vădit greșită și vădit reacționară”.

Aceasta este vădit greșită, scria Lenin, deoarece „din ideea de Dumnezeu se înlătură elementul istoric și cotidian (superstițiile, prejudecățile, consfințirea ignoranței și abrutizării, pe de o parte, a iobăgiei și a monarhiei, pe de altă parte) și se substituie realității, elementului

istoric și cotidian din ideea de dumnezeu, o dulceagă frază mic-burgheză (dumnezeu = «idei care trezesc și organizează simțul social»). În realitate — scrie mai departe Lenin — ...ideea de dumnezeu a făcut *întotdeauna* să se tocească, să amortească «simțul social», înlocuind ceea ce e viu prin ceea ce e mort, ea fiind *întotdeauna* o idee de robie (robia cea mai rea, fără de ieșire). Niciodată ideea de dumnezeu nu «a legat individul de societate», ci a *încătușat întotdeauna clasele* asupra prin credința în *divinitatea* asupritorilor”*.

...Cînd va dispărea însă orice credință în supranatural, în zei, cînd va înceta să mai existe orice religie ?

În programul comuniștilor bolșevici adoptat la Congresul al VIII-lea al P.C. (b) din Rusia în 1919 se spune despre aceasta :

„P.C. din Rusia are convingerea că numai introducerea planificării și a unui înalt grad de conștiință în întreaga activitate social-economică a maselor va atrage după sine completa dispariție a prejudecăților religioase. Partidul urmărește distrugerea totală a legăturii dintre clasele exploatatoare și organizarea propagandei religioase, contribuind la eliberarea efectivă a maselor muncitoare de prejudecățile religioase și organizînd o cît mai largă propagandă științifică-educativă și antireligioasă. Totodată trebuie evitată cu grijă orice lezare a sentimentelor credincioșilor, care nu duce decît la întărirea fanatismului religios”.

În capitolele următoare vom analiza cum se nasc, trăiesc și mor zeii și zeițele în diferitele religii.

* V. I. Lenin, Opere, vol. 35, E.S.P.L.P. 1958, pag. 102, 104.

Capitolul al IV-lea

MĂRTURIILE EVANGHELIȘTILOR

Milioane de credincioși sărbătoresc ziua de 25 decembrie — ziua nașterii lui Iisus Hristos. Unii îl consideră dumnezeu, alții cred că e fiul lui dumnezeu, dar egal cu el, alții îl consideră om, dar de origine dumnezeiască, iar alții socot că în Iisus Hristos-omul s-a întrupat o „rațiune supremă” („Cuvîntul”, „Logosul”), cu toate că în realitate Iisus Hristos nu a existat niciodată. Nu numai mincinoșii bigoți, dar, cîteodată, și credincioși de bună-credință povestesc de mii de ori scornelile despre minunea „imaculatei concepțiuni”, despre nașterea mîntuitorului, despre steaua de la răsărit, despre închinarea magilor în fața pruncului dumnezeiesc, despre ieslea din staul și animalele care, smerite, se aplecau peste iesle, despre intenția regelui Irod de a ucide pe pruncul

Iisus și multe alte povești de acest fel. Popii și călugării bagă în capetele oamenilor încă din copilărie astfel de povești, obligînd sute de milioane de adulți și copii să le creadă.

Dar pe ce se întemeiază toate aceste povești? Biserica creștină invocă relatările evangheliștilor Matei, Marcu, Luca și Ioan.

Să vedem mai îndeaproape cînd, cum și de către cine au fost întocmite evangheliile și cît sînt de adevărate legendele din ele.

Acei care, pînă acum, știu despre religie numai ce au auzit din gura popilor de diferite credințe pot întreba: oare nu se știe că aceste cărți sînt scrise de apostolii și ucenicii lui Hristos? Oare putem să ne mai îndoim de autenticitatea lor?

Răspunsul la aceste întrebări este că azi se știe cu certitudine cu totul altceva, și anume că evangheliile au fost scrise de mai mulți oameni, care au transcris, iar uneori au transmis prin viu grai poveștile evanghelice. În decursul vremurilor ei au transformat aceste povestiri, fie eliminînd ceea ce în mod vădit aducea a înșelăciune, fie adăugînd și de la ei cîte ceva, astfel că azi este foarte greu de spus cînd și cine a scris evangheliile lui Matei, Marcu, Luca și Ioan, și ce anume a fost scris în ele. Ca să ne putem da seama cît de mult se bat cap în cap poveștile din evanghelii, cîte greșeli istorice și cîte absurdități evidente sînt cuprinse în ele, vom analiza, de exemplu, relatările despre nașterea și copilăria lui Iisus Hristos.

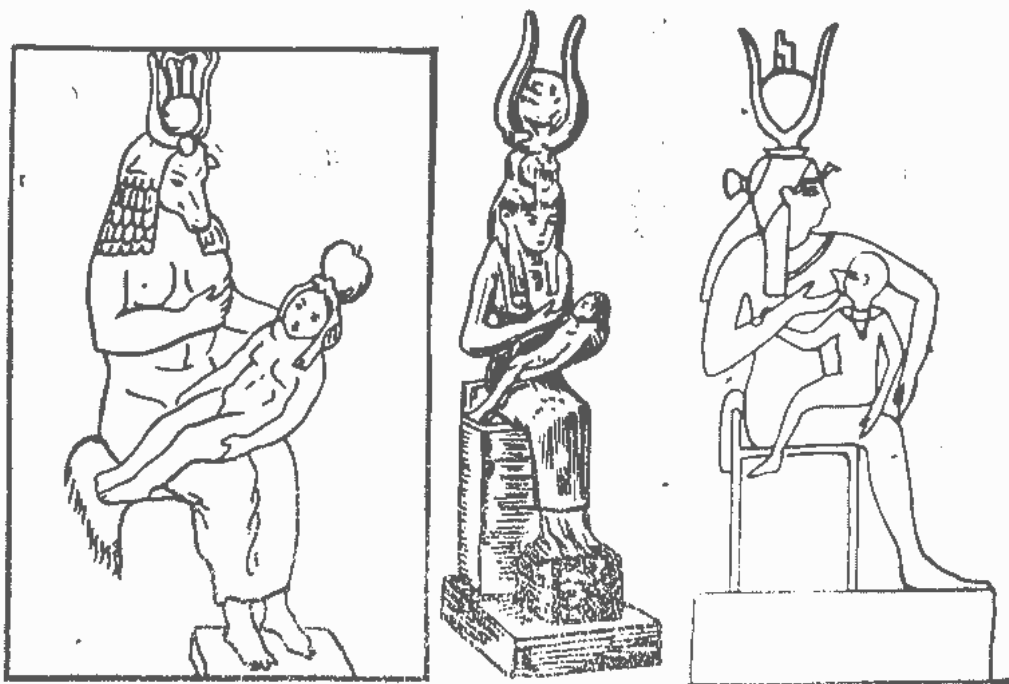
I. EVANGHELIA LUI MATEI

Ce povestește despre nașterea lui Iisus Hristos evanghelia lui Matei? În primul rînd este prezentată genealogia lui Iisus. De la bun început se vede că este pe de-a-ntregul născocită, căci, în primul rînd, această ge-

nealogie nu se aseamănă cu genealogiile din celelalte evanghelii, iar în al doilea rînd evanghelistul a potrivit această genealogie în așa fel ca să se repete de 3 ori același număr de generații :

„Așadar, peste tot, de la Avraam pînă la David sînt paisprezece neamuri ; de la David pînă la robia din Babilon sînt paisprezece neamuri și de la robia din Babilon și pînă la Hristos sînt iarăși paisprezece neamuri” (Matei I ; 17).

După cum se vede, genealogia lui Hristos este alcătuită astfel încît să pară că el purcede din neam regesc. Ar rezulta că este un urmaș al regilor evrei : atît al lui David și Solomon, cît și al lui Roboam. Acest lucru era necesar pentru a impresiona și mai mult imaginația poporului. În momentul cînd creștinismul a devenit, din religie a sclavilor, religie a claselor dominante era deosebit de necesară pentru divinizarea regilor și exploataților o genealogie a lui Hristos în care el să fie

Zeite-mame din religiile precrestine cu pruncii dumnezeiești — prototipuri ale „maicii domnului” creștine și ale pruncului Hristos ; Hathor, zeita-mamă din Egiptul antic hrănindu-și fiul — zeul Horus ; două imagini ale zeiței-mame din Egiptul antic Isis cu pruncul-zeu Horus.

prezentat drept urmaş al unui neam regesc. Din tabelul de mai jos, care reproduce genealogia lui Iisus Hristos, diferită la diverşi evanghelişti, cititorul va vedea că ea nu se potriveşte în general cu ceea ce se spune chiar în evanghelii.

În evanghelia lui Matei, povestea naşterii lui Hristos este redată astfel :

„Iar naşterea lui Iisus Hristos aşa a fost că, fiind logodită Maria, mama lui, cu Iosif, mai înainte de a fi ei împreună, s-a aflat avînd în pîntece din duhul sfînt.

Iosif, bărbatul ei, fiind om drept şi nevrînd s-o vădească, şi-a pus în minte s-o lase în ascuns.

Ci cugetînd el aceasta, iată îngerul domnului i se arată în vis, grăind : Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria, femeia ta, că ce s-a zămislit într-însa este din duhul sfînt.

Ea va naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus ; căci el va mîntui poporul său de păcate” (Matei, I ; 18—21).

Desigur, fiecare om cu bun-simţ se întreabă de ce se temea Iosif să dea în vileag că soţia lui fusese lăsată grea de duhul sfînt ? Dimpotrivă, el ar fi trebuit să povestească tuturor această minune ; totuşi, el se teme să nu se afle ceva. Înseamnă deci că Iosif crezuse că Maria zămislise pruncul cu un alt bărbat, în chipul cel mai obişnuit. Şi numai din vis află Iosif că femeia lui ar fi fost lăsată grea de duhul sfînt.

Bineînţeles că noi, ca şi dv. nu acordăm nici o importanţă viselor. Nimeni dintre noi n-a reuşit vreodată să afle ceva din vise. Şi oare nu visăm destule lucruri ? Noi ştim însă că visul este o activitate haotică a creierului, cînd, din crîmpeiele lucrurilor văzute, auzite sau trăite mai înainte, apar viziuni şi imagini din cele mai ciudate, ireale, fantastice. În timpurile vechi însă, oamenii dădeau mare importanţă viselor, erau încredinţaţi că ceea ce apare în vis este la fel de adevărat, de real ca şi tot ceea ce se întîmplă în stare de veghe.

În legenda din evanghelie, Iosif dă crezare visului. Astfel, el nu-și mai alungă soția, ci se poartă față de ea întocmai cum primise poruncă în vis. Trec nouă luni și Maria naște feciorul pe care Iosif îl numește Iisus.

Înseamnă deci că sarcina de la duhul sfânt durează tot atîta timp ca de la orice bărbat, adică nouă luni.

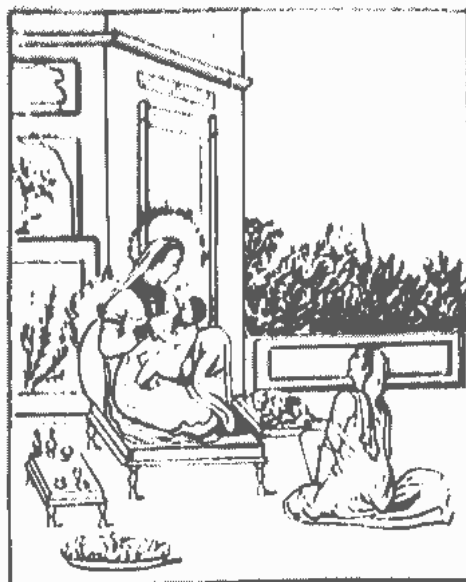
După aceea, Matei istorisește despre ¹¹ închinarea magilor la steaua tainică de la răsărit, despre uneltirile lui Irod și despre fuga Mariei cu pruncul în Egipt. Magii (perși sau hinduși) ar fi venit, cică, la Irod, regele iudeilor, și l-ar fi întrebat :

„Unde este împăratul iudeilor cel ce s-a născut ?, căci am văzut la răsărit steaua lui și am venit să ne închinăm lui” (Matei II ; 2).

Irod s-a tulburat „și tot Ierusalimul împreună cu el”. De ce s-a tulburat „tot Ierusalimul” nu ne explică evanghelistul. Irod însă, aflînd de la magi în ce vreme s-a arătat steaua, le poruncește să găsească pruncul.

Și cum l-au găsit magii ? Evanghelia povestește cum steaua pe care au văzut-o la răsărit a mers tot timpul înaintea lor, „pînă ce a venit și a stat deasupra, unde era pruncul”.

Deasupra noastră sînt multe stele ! Dar cine dintre noi poate spune că o stea anume sau alta stă chiar deasupra Kremlinului, că alta stă deasupra Universității din Moscova, iar o a treia deasupra postului de radio ? Stelele se află atît de departe de pămînt încît fiecare stea poate fi văzută simultan în aceeași poziție pe o rază de zeci și sute de kilometri ; prin urmare în această rază steaua stă deopotrivă deasupra tuturor caselor, astfel încît toată povestea aceasta cu steaua care s-ar fi oprit deasupra locului unde s-a născut pruncul nu se potrivește de loc cu ceea ce știm noi despre stele. De altfel, toată această poveste a fost născocită într-o vreme cînd cea mai mare parte a omenirii se afla încă în copilăria dezvoltării intelectuale.

Zelte-mame precreștine din vechea Indle cu pruncii dumnezeiești în brațe — prototipuri ale „maicii domnului” creștine și ale pruncului Hristos.

După aceea, ne spune evanghelistul Matei, magii, văzînd steaua, „s-au bucurat cu bucurie mare foarte”. Din nou se simte că Matei născocește: de-abia ne povestise că steaua a mers în fața magilor și i-a condus spre locul nașterii lui Iisus, și iată că aici ne spune că ei nu văzuseră steaua și, văzînd-o, dintr-o dată s-au bucurat.

Magii l-au văzut în sfîrșit pe prunc cu Maria, i s-au închinat, i-au dăruit aur, tămîie și smirnă (rășină aromatică), după care au plecat în țara lor. Dar nici un credincios nu va putea explica de ce i-o fi trebuind lui Dumnezeu sau fiului său aur și tămîie. Magii primesc poruncă de la Dumnezeu să nu se mai întoarcă la Irod. După aceea însă Iosif primește în vis poruncă de la îngerul domnului să fugă cu pruncul și cu mama în Egipt, întrucît Irod se pregătește să-l omoare pe Iisus. Dar Irod, necunoscînd hotărîrea lui Iosif, poruncește ca toți pruncii pînă la 2 ani să fie uciși. Și cînd Irod moare, din nou i se arată în vis lui Iosif îngerul domnului, poruncindu-i să plece din Egipt pe pămîntul lui

Izrail. Aici Iosif primește din nou în vis poruncă să plece în Galilea și se stabilește la Nazaret.

Actualmente s-a stabilit cu precizie că evanghelia care se credea a fi a lui Matei nu este cea mai veche și că evanghelia lui Marcu a fost alcătuită mai înainte. Evanghelia lui Marcu a fost întocmită cam la 100 de ani după așa-numita naștere a lui Hristos, iar evanghelia lui Matei mai târziu¹². De unde au știut autorii acestei evanghelii ce a visat cu 120 de ani în urmă dulgherul Iosif, bărbatul Mariei? Oare pot fi luate în serios aceste povești care se întemeiază pe vise?

Matei povestește despre toate aceste „fapte”, ca și în general despre viața lui Hristos, căutînd să pună totul în concordanță cu anumite afirmații din cărțile Bibliei.

Biblia reprezintă o culegere de scrieri, de însemnări a unor povestiri orale, legende, pilde și cronici, alcătuite la date diferite, de persoane diferite, îndreptate de mii de ori (sau, dimpotrivă, denaturate), prin diferite adăugiri, ștersături ulterioare etc.

Popii susțin că Biblia este „sfînta scriptură”, revelația lui Dumnezeu. Astfel, ei afirmă că Moise ar fi notat stenografic, după dictarea lui Dumnezeu, primele cinci cărți ale Bibliei. Fără îndoială că nimic nu poate fi mai ridicol, mai absurd și mai stupid decît această născocire.

Unele cărți ale Bibliei au fost scrise puțin timp înainte de era noastră, iar altele mai de mult¹³. În Biblie există multe expresii confuze. Popii tălmăcesc aceste cuvinte neclare după bunul lor plac, inventînd astfel unele prorociri care ar avea legătură cu Hristos și cu viața lui. Adesea Matei se străduiește să adapteze povestirile sale despre Hristos acestor expresii biblice. Iată ce explicații dă el:

1. Maria a rămas grea fiind încă fecioară. Dar aceasta, cum spune Matei, nu este imposibil.

„Acestea toate s-au făcut ca să se împlinească ceea ce s-a zis de domnul prin prorocul care zice: «Iată, fecioara va avea în pîntece și va naște fiu și vor chema numele lui: Emanuil, care se tălmăcește: cu noi este Dumnezeu»" (Matei I; 22—23) (în textul ebraic nu se spune „fecioară”, ci „femeie tânără”¹⁴; evangheliștii și popii au falsificat pur și simplu traducerea ca să potrivească cuvintele biblice la „evenimentul” de care au avut nevoie. — *Em. I.*).

Urmează de aici că Hristos s-ar fi născut pentru că așa a prevestit prorocul Isaia cu cîteva sute de ani în urmă. Oricine se poate întreba: de ce atunci pruncul s-a numit Iisus și nu Emanuil? La aceasta popii nu pot da un răspuns logic. Dacă vom căuta însă pasajul din biblie la care se referă Matei, vom vedea că acolo se vorbește despre cu totul altceva. Isaia îl sfătuiește pe regele Ahaz să nu se teamă de cei doi regi — de cel sirian și de cel izrailitean — care năvăliseră în Iudeea, căci aceia, după cum spunea el, vor trebui să se înapoieze în țările lor atît de repede încît pruncul care se va naște din femeie nu va învăța încă să deosebească răul de bine.

Întru împlinirea acestei prorociri, Isaia, de față cu doi martori, s-a apropiat... „de prorociță și ea a zămislit și a născut fiu” (Isaia VII; 14—16 și VIII; 2—3)... Ce caută aici Hristos? El nu a fost numit Emanuil și nu a avut nici o legătură cu prorocirea lui Isaia.

2. Hristos se naște în Betleem. Acest fapt se întîmplă la Betleem nu pentru că Maria, mama lui, s-ar afla acolo, ci numai pentru a se potrivi cu cele spuse de un alt proroc evreu, Miheia, care a prezis (Miheia, V, 2—4) că din Betleem va pleca stăpînitorul care va izbăvi poporul lui Izrail. După cum se știe din istorie, nici un conducă-

tor nu „a izbăvit” poporul lui Izrael, astfel încît nici această „prorocie” nu face doi bani.

3. În Biblie există și cuvintele prorocului Ozee : „și din Egipt am chemat pe fiul meu” (Ozee, XI ; 1). Cum trebuie făcut însă ca Iisus să fie transportat în Egipt ? Pentru aceasta evanghelistul Matei născocеște povestea cu fuga părinților lui Iisus în Egipt.

Cică Irod ar fi dat poruncă să fie uciși toți pruncii. Oare el a făcut asta numai din cruzime ? Nicidecum. Rezultă că el ar fi făcut-o numai ca să se îplinească vorbele prorocului Ieremia (XXXI ; 15). Iată ce poate Dumnezeu ! Ieremia a rostit cîteva vorbe în urmă cu sute de ani, oamenii le-au uitat de mult, dar Dumnezeu popilor le ține minte pe toate. Oare n-ar fi fost mai bine să se fi păstrat viața pruncilor nevinovați ? Dar autorul evangheliei cugetă altfel : așa ceva nu se poate, căci atunci se va spune că bătrînul proroc al evreilor, Ieremia, a mințit și popii-proroci nu vor mai fi crezuți. Atunci mai bine să se prăpădească copiii și astfel se va împlini „cuvîntul spus de Ieremia prorocul” (Matei II ; 17). Așa s-a creat povestea din evanghelie cu uciderea pruncilor și fuga în Egipt.

4. În sfîrșit, părinții lui Iisus se stabilesc în Nazaret, din nou pentru că în biblie (Cartea Judecătorilor, XIII ; 5) se spune că pruncul va fi nazireu al domnului. Cînd învățații au început să cerceteze unde se află acest Nazaret, s-a dovedit că nici nu a existat pe atunci un astfel de oraș, iar cuvîntul „nazireu” înseamnă pur și simplu păzitor sau străjer.

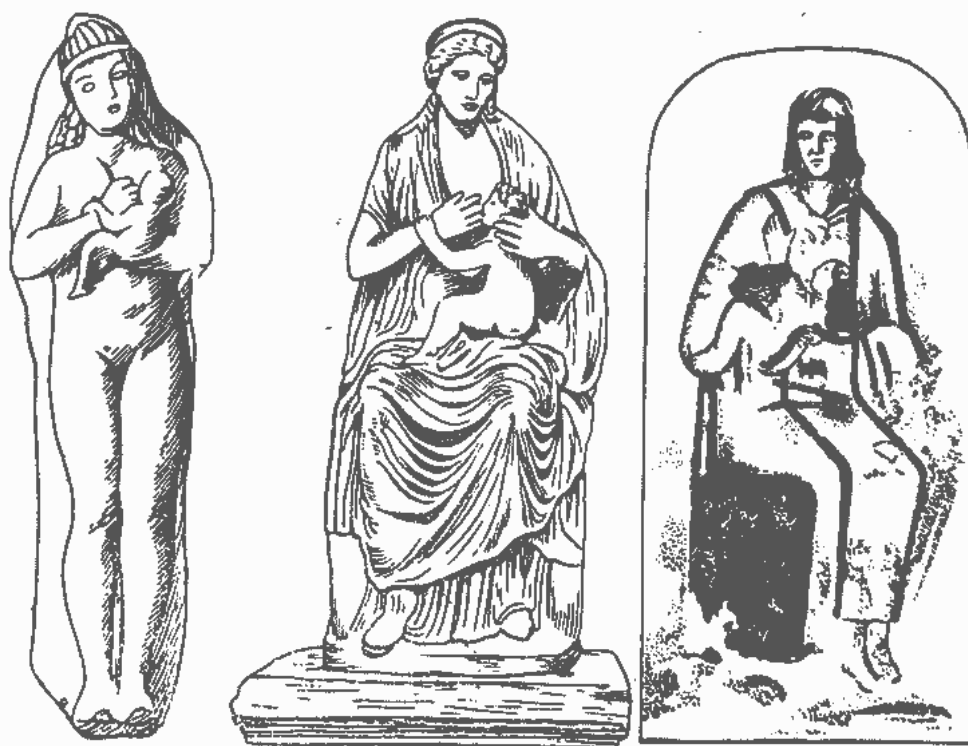
Ne dăm seama și mai bine că toate aceste povestiri evanghelice sînt simple scorneli cînd aflăm că Irod, despre care vorbesc evangheliștii Matei și Luca, a murit cu patru ani înainte de cînd s-ar fi născut Hristos. Rezultă că Iosif și Maria au fugit cu pruncul de Irod care, deși de mult răposat, a poruncit uciderea pruncilor.

2. EVANGHELIA LUI MARCU

Dacă analizăm cea mai veche evanghelle, a lui Marcu, constatăm că și aici totul e născocit. După cum se povestește, Marcu ar fi fost secretarul apostolului Petru. Episcopul Papiu — mort pe la mijlocul secolului al II-lea — a scris că pe vremea lui a existat evanghelia alcătuită de acest Marcu. Iată ce scrie Papiu despre evanghelistul Marcu : „El nu l-a auzit pe Hristos... el s-a alăturat mai târziu lui Petru, care propovăduia învățătura...” Aflăm deci că Marcu a notat totul după spusele altuia, el nevăzînd nimic.

Dar ce scrie Marcu ? Se potrivește oare ce scrie el cu ceea ce ne povestește Matei ?

Marcu, care a scris evanghelia la 100 de ani după nașterea lui Hristos ¹⁵, nu spune nici un cuvînt nici despre

Zeițe-mame și pruncii lor dumnezeiești în diferite religii precreștine : zeița-mamă Iștar cu pruncul (în Sumer, Babilon, Asiria) ; zeița greacă Demeter cu pruncul ; o imagine veche a „maicii domnului” creștine cu pruncul.

miraculoasa naștere a lui Hristos, nici despre alte minuni care ar fi însoțit această naștere, nici de visele lui Iosif despre care pomeneste Matei. Or, Marcu a notat cele spuse de Petru¹⁶ și cu siguranță că n-ar fi omis să scrie despre minuni dacă acestea ar fi existat ! La Marcu, Iisus apare dintr-o dată, ca un om în toată firea, care vine din Galilea să se boteze la Ioan, așa cum se botezau pe atunci evreii, adică scăldându-se în apele Iordanului și mărturisindu-și păcatele. Spălatul, scăldatul sînt socotite nu numai la evrei, dar și la multe alte popoare, în special din Orient, ca un mijloc de a se purifica nu numai de murdărie, dar și de păcate, apa spălîndu-le pe toate, ducînd totul cu ea. Și astăzi încă evreii (credincioși), la una din sărbătorile de toamnă, merg la rîu, citesc acolo rugăciuni și îndeplinesc ritualul aruncării în apă a păcatelor lor pe un an întreg. Hindușii, de asemenea, se curăță de păcate scăldându-se în Gange, considerat ca un rîu „sfînt”.

După cum povestește Marcu, abia atunci cînd Iisus a ieșit din apă Ioan „a văzut cerurile deschise și duhul ca un porumbel pogorînd asupra lui. Și glas porni din ceruri : «Tu ești fiul meu cel iubit, întru tine bine am voit»” (Marcu I ; 11). Însuși Hristos, în evanghelia lui Marcu, se denumește pe sine „fiul omului”, sau omul.

3. EVANGHELIA LUI LUCA

Mult mai tîrziu, chiar și mai tîrziu decît evanghelia lui Matei, s-a alcătuit evanghelia lui Luca. Acesta, după cum singur spune, s-a folosit în alcătuirea evangheliei sale nu numai de povestirile contemporanilor, dar și de celelalte evanghelii scrise pînă la el, de scrisori, epistole etc. Dar ce anume ne împărtășește el ? Cum se potrivesc povestirile lui cu ale celorlalți ?

Luca își începe povestirea arătând cum Elisabeta, soția preotului evreu Zaharia, pînă atunci stearpă, rămase grea așa cum prevestise arhanghelul Gavril. După șase luni de la această „minune”, același înger veni în Nazaret la fecioara Maria și, intrînd la ea *, spuse :

„Bucură-te, ceea ce ești plină de dar. Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei” (Luca I ; 28).

La această urare, fecioara Maria se tulbură foarte tare, dar îngerul o „liniște” : „Și iată vei zămisli în sînul tău și vei naște un fiu și vei chema numele lui Iisus”. Maria nu știa cum va fi aceasta deoarece ea nu cunoscuse încă bărbat. Îngerul însă îi explică : „Duhul sfînt va pogori peste tine și puterea celui preaînalt te va umbri ; pentru aceea și sfîntul care se va naște din tine, fiul lui Dumnezeu se va chema” (Luca I ; 31—35).

Ce amestec au aici îngerul Gavril, „duhul sfînt” și „puterea celui preaînalt”, ce caută aici trimisul acestui duh și ce caută aici Iosif, bărbatul Mariei, este foarte greu de înțeles, mai ales dacă ținem seama că duhul sfînt în textul original al evangheliilor este de genul feminin. Cum și de la cine a rămas grea Maria nu poți afla de la Luca.

Pentru a înlătura orice îndoieli, îngerul trimite pe Maria la bătrîna Elisabeta, care rămăsese grea. Cînd Maria a sosit la Elisabeta și i s-a închinat, povestește Luca, „pruncul a săltat în sînul ei” și de bucurie bătrîna Elisabeta, cu glas puternic a strigat și a zis : „Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat este rodul pîntecelui tău” (Luca ; I, 42). Toată discuția dintre Zaharia și înger, dintre Elisabeta, Maria și înger este expusă de parcă Luca ar fi auzit-o cu urechile lui, în realitate însă el a scris-o la 120 de ani după „evenimentele” ¹⁷ pe care le descrie.

* Călugării catolici dintr-o mănăstire arătau ferestruica prin care intrase Gavril la fecioara Maria. Ei mai arătau chiar și o pană din aripa acestui „vestitor de Dumnezeu” pe care ar fi pierdut-o cu ocazia acestei vizite.

După aceasta urmează povestea nașterii. Luca istorisește despre porunca împăratului August de a se face recensământul tuturor oamenilor de „pe întreg pământul”. (Aceasta este, desigur, o absurditate : August putea face recensământul nu pe întreg pământul, ci numai în țările peste care domnea el.) „Această înscriere s-a făcut — spune Luca — întâi pe cînd Quirinius era ocîrmuitorul Siriei” (Luca II ; 2). Azi știm precis, din scrierile din acea vreme, că guvernatorul Quirinius a venit în Siria la 10 ani după moartea lui Irod, iar Luca povestește ca și cum recensământul ar fi avut loc în timpul vieții lui Irod. Este limpede că Luca a scris totul din auzite, a încurcat anii, numele oamenilor, într-un cuvînt a ticluit totul, ca și Matei și ca ceilalți evangheliști.

În timpul acestui recensămint, Iosif și cu Maria s-au pomenit la Betleem, astfel încît au fost obligați să se înscrie tocmai în acel oraș. Maria era grea. Născînd feciorul, l-a înfășurat în scutece și l-a culcat în iesle, în staul, deoarece nu găsise loc la han. Mai departe se povestește că niște păstori care își păzeau turmele în cîmp (deși, în decembrie, nici chiar în Palestina turmele n-au ce căuta pe cîmp !) l-au văzut pe îngerul domnului, de care s-au speriat foarte tare. Luca notează și cuvîntarea îngerului, pe care, desigur, n-a auzit-o niciodată. Îngerul povestește păstorilor că s-a născut mîntuitorul și totodată le indică și semnele după care să-l recunoască : mîntuitorul stă înfășurat în scutece și e culcat în iesle. În același timp apare „mulțime de oaste cerească, lăudînd pe dumnezeu și zicînd : Mărire între cei de sus lui dumnezeu și pe pământ pace, între oameni binevoire!”

Corul ceresc trebuie să fi fost foarte puternic dacă păstorii de pe pământ au deslușit atît de bine pînă și cuvintele cîntecului !

După cum se vede, povestirea lui Luca se deosebește mult de celelalte povestiri. Nici la Marcu și nici la Matei

nu găsim leslea și staulul. Matei explică venirea la Betleem ca o necesitate pentru îndeplinirea unei prorociri; Luca aduce pe părinții lui Hristos în Betleem ca și cum acest lucru ar fi fost cerut de legea pentru recensământ. Despre fuga în Egipt aici nu se spune nici un cuvânt. Nici un fel de „stea de la răsărit”, nici magi care să aducă aur și tămîie noului născut nu apar la Luca. În schimb, el vorbește de păstori care mînă vitele iarna pe cîmp și de îngeri care preamăresc nașterea lui Dumnezeu.

4. GENEALOGIA LUI IISUS HRISTOS

Contrazicerile dintre povestirile lui Luca și Matei în privința nașterii lui Hristos apar și mai evidente cînd ei prezintă genealogia lui Hristos. Ambii evangheliști îl consideră pe regele David ca pe unul dintre strămoșii de seamă ai lui Hristos. Prin aceasta ei voiau să arate că Hristos e de neam mare, că se trage chiar din familia regelui David (și deci din Dumnezeu). Iată cum prezintă cei doi evangheliști genealogia lui Hristos:

Genealogia (lui Hristos) la Matei

1. David	De la David pînă la cap- tivitatea babiloniană	17. Salatiil	După capti- vitatea babi- loniană pînă la Iisus
2. Solomon		18. Zorobabel	
3. Roboam		19. Abiud	
4. Abia		20. Eliachim	
5. Asa		21. Azor	
6. Iosafat		22. Sadoc	
7. Ioram		23. Achim	
8. Ozia		24. Eliud	
9. Ioatam		25. Eliazar	
10. Ahaz		26. Matan	
11. Iezechia		27. Iacob	
12. Manase		28. Iosif	
13. Amon		29. Hristos	
14. Iosia			
15. Ioachim			
16. Iehonia			

Genealogia (lui Hristos) la Luca

1. David		22. Salatiil	
2. Natan		23. Zorobabel	
3. Matata		24. Resa	
4. Mena		25. Ioanan	
5. Melea		26. Ioda	
6. Eliachim		27. Ioseh	
7. Ionam		28. Semein	
8. Iosif		29. Matatia	
9. Iuda		30. Maat	
10. Simeon	De la David pînă la capti- vitatea babi- loniană	31. Nagai	După captivi- tatea babiloniană pînă la Iisus
11. Levi		32. Esli	
12. Matat		33. Naum	
13. Iorim		34. Amos	
14. Eliezer		35. Matatia	
15. Iisus		36. Iosif	
16. Er		37. Ianai	
17. Elmadam		38. Melhi	
18. Cosan		39. Levi	
19. Adi		40. Matat	
20. Melhi		41. Eli	
21. Neri		42. Iosif	
		43. Hristos	

Cum este oare posibil așa ceva? Ei nu au fost în stare să ticluiască nici măcar genealogia propriului dumnezeu în așa fel ca cele două evanghelii să nu se bată cap în cap. Se vede că nu e ușor să născocești genealogia fiului lui Dumnezeu, mai ales atunci cînd prin ea trebuie să fii și pe placul proletarilor (Iisus — fiu de dulgher) și pe placul aristocrației (Iisus — os domnesc).

5. EVANGHELIA LUI IOAN

În sfîrșit, mai există încă o evanghelie, cea a lui Ioan, care nu seamănă de loc cu toate celelalte. Această evanghelie a fost scrisă mult timp după celelalte, cînd, prin urmare, existau deja multe povestiri despre Hristos. Cum descrie acest evanghelist nașterea lui Hristos? Ioan nu pomeneste nimic de prorocii și nici de părinții lui Hristos-dumnezeu. Numai în capitolul VI aflăm că Hristos a avut părinți pămînteni. La Ioan, Hristos este

numit „mielușelul lui Dumnezeu”, adică mieluș, miel ; Iisus este numit și „Cuvînt”, deoarece la început a fost „Cuvîntul”, cuvîntul a existat din totdeauna. Așadar, pe Hristos nu l-a născut nimeni. Nici o femeie muritoare, nici o fecioară nu l-a purtat în pîntecele său.Și cuvîntul s-a făcut trup și s-a sălăsluit întru noi... Plin de dar și de adevăr” (Ioan 1 ; 14). Ioan nu ne spune în ce fel s-a produs întruparea, cum a devenit „Cuvîntul” Dumnezeu-om-Iisus, care a propovăduit, după aceea a murit pe cruce, înălțîndu-se la cer etc. etc. ...De altfel ar fi fost și greu s-o faci. „Trebuie să crezi”, spun popii. A trecut însă timpul unei astfel de credințe. Noi vrem să verificăm.

Dar ce se întîmplă atunci cînd începem să verificăm toate poveștile evanghelice despre nașterea lui Hristos, după cele patru evanghelii (canonice) existente ?

1. În ceea ce privește povestea nașterii lui Iisus-dumnezeu, nici o evanghelie nu se potrivește cu cealaltă.

2. Povestirile nu corespund adevărului istoric, faptelor istorice, verificate de istorie.

3. Povestirile din evanghelii despre nașterea lui Dumnezeu ne determină să le căutăm obîrșia în istoria mai veche și să ne punem întrebarea : nu cumva sînt ele luate dintr-un trecut și mai îndepărtat, din religii mai vechi ?

Tocmai acest lucru avem de gînd să-l facem. Pentru aceasta vom cerceta istorisiri și legende mai vechi ale diferitelor popoare și din diferite țări despre nașterea zeilor, despre imaculata concepțiune, despre fecioare-născătoare de dumnezei, fii de dumnezei, despre stele, magi, iesle, miei, cruce și despre tot ceea ce este legat de poveștile bisericii creștine privind nașterea din sînul poporului evreu — acum aproape 2 000 de ani — a lui Dumnezeu-Iisus, din fecioara Maria fără contribuția dulgherului Iosif, soțul ei.

Capitolul al V-lea

IMACULATA CONCEPȚIUNE. NĂSCĂTOAREA DE DUMNEZEU

Cînd, în antichitate, oamenii voiau să preamărească pe cineva, îndeosebi cînd îl proclamau zeu, cînd se închinau cuiva, ei căutau în acel om însușiri care să-l deosebească de toți ceilalți muritori. De aceea, foarte adesea ei atribuiau unui om sau altuia obîrșie dumnezeiască, îl divinizau și-l considerau zămislit de dumnezeu. De multe ori regii, pentru a se înălța în ochii mulțimii și a-și întări puterea asupra maselor populare, afirmau despre ei că ar fi de obîrșie dumnezeiască și că au purces din zămislire neprihănită. Aproape în toate țările găsim sumedenie de asemenea povești. În aceste povești, uneori zeii coborau pe pămînt, se împreunău cu

femeile prin care doreau să se întrupeze ca oameni pe pământ, alteori posedau aceste femei chiar cu forța. Adesea, în timpul somnului, pătrundeau în corpul femeii și o lăsau grea. În același scop câteodată ei trimiteau „duhul sfânt” în chip de porumbel, sau rază de lună în șapte culori, sau sub forma razelor de soare. În unele cazuri, pentru același scop, zeii se transformau chiar și în animale: boi, șerpi, elefanți, rinoceri etc. Dar cel mai interesant este că în astfel de situații femeile reușeau să rămână fecioare, „fete neprihănite”, fapt pentru care erauenerate, ba chiar și astăzi mai sîntenerate de milioane de oameni creduli, prostiți de opiul înșelătoriei religioase.

Iată cîteva exemple din cele mai evidente (și numărul lor ar putea fi mult mai mare) :

1. Cu 1 500 de ani înaintea erei creștine, Mutemua, preteasa fecioară egipteană, l-a născut pe regele Amenhotep III. Pe pereții templului din Luxor, acest eveniment a fost înfățișat în scenele de mai jos (vezi fig. de la pag. 50) :

a) vestitorul zeilor, Thot, o înștiințează pe viitoarea mamă-fecioară regină că în curînd va naște un copil ;

b) imaculata (supranaturala) concepțiune : zeul Nef-tis (duhul sfînt) pătrunde tainic în fecioară, ducîndu-i la gură crucea, semnul vieții¹⁸ ;

c) nașterea zeului-om ;

d) pruncului i se închină zeii și oamenii, printre care trei prinți (magi) care-i aduc daruri ; în această scenă este înfățișată și crucea, ca imagine (simbol) a vieții (și nu a morții) *.

2. Într-un alt templu egiptean precreștin (Dendera), închinat zeiței fertilității, Hathor, este înfățișată această

* Cuvintele din paranteză, la punctele „b” și „d” (duh sfînt, magi) nu se referă la cele înfățișate pe pereții templului din Luxor, ci subliniază asemănarea ideilor de bază din aceste imagini cu poveștile de mai tîrziu cuprinse în evanghelii privitoare la bunavestire și la nașterea legendarului Hristos. — *Nota red.*

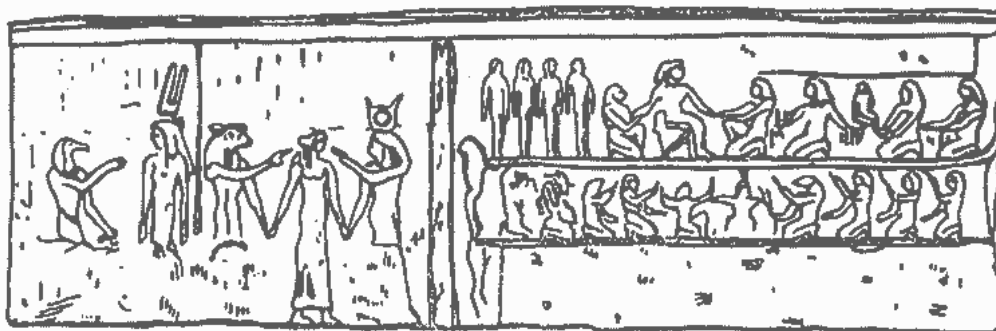
sfântă „născătoare de zeu” cu pruncul „dumnezeiesc” în brațe.

3. Isis, zeița egipteană a fecundității, a născut, după credința egiptenilor, prin imaculată concepțiune pe zeul soarelui, Horus. Mici statui înfățișând pe Isis (și pe Horus) erau răspândite în antichitate pe tot țărmul Mării Mediterane și în întregul Orient. În parte, acestea au servit drept model evangheliștilor creștini.

Pe un templu al zeiței Isis era săpată următoarea inscripție : „Eu sint mama stăpînului Horus și nimeni nu mi-a ridicat rochia”.

4. Cu ocazia săpăturilor de la Atena, printre rămășițele antice găsite la Cartagina, în Cipru, în Asiria s-au descoperit de asemenea chipuri ale unor născătoare de zei cu pruncul în brațe. Este vorba de „fecioarele” : Afrodita-Venus, Junona, Iștar-Astarte etc.. Nu trebuie să uităm că „fecioara” Junona, cum susțin despre ea miturile, a avut cîțiva copii ; Minerva de asemenea a fost mamă în cîteva rînduri, rămînînd totuși „fecioară”. Cu toate că în mituri Junona a fost siluită de zeul Vulcan, iar Minerva de Neptun, amîndouă au rămas „fecioare”.

5. Ra, zeul egiptean al soarelui, a fost născut de o mamă fecioară, zeița cerului Nut, fără ajutorul vreunui bărbat.

Nașterea miraculoasă a faraonului Amenhotep III. Fotografie după diferite imagini de pe ruinele zidurilor templului din Luxor, care reprezintă buna vestire, zămislirea miraculoasă de către mama faraonului și închinarea, în fața faraonului, a unor regi și altor persoane de vază.

Detaliu din aceeași scenă săpată pe zidurile templului egiptean din Luxor. Zeul Thot îi comunică mamei faraonului că în curînd va naște un fiu.

6. Zeul frigian Attis s-a născut din fecioara-mamă Nana, care ar fi rămas însărcinată căzîndu-i în sîn un sîmbure de migdală sau de rodie.

7. Zeul grec al viței de vie — Dionysos — este fiul lui Zeus și al fiicei de rege Semela (întrucît mama a murit după zămislire, el a fost purtat de Zeus, care l-a cusut în coapsa lui).

8. Eroul grec Perseu a fost născut de fecioara Danae, iar istoria lui seamănă într-atîta cu istoria lui Hristos încît martirul Justin, care a trăit în secolul al II-lea,

explică acest fapt arătînd că diavolul, știind că Hristos va veni curînd pe pămînt, a ticluit lucrurile astfel ca toate minunile să aibă loc încă înaintea venirii lui Hristos.

9. Adonis, zeul vegetației la asiro-fenicieni, Osiris, înrudit cu el și figura centrală a treimii egiptene, precum și Mithra, zeul persan al soarelui, s-au născut din fecioare neprihănite. În legende despre ei, care circula cu mult înainte de era creștină, găsim aproape toate caracteristicile nașterii, vieții și morții lui Hristos.

10. În povestirile despre Buda, care după legende s-a născut din Maya (cu 500 de ani înainte de apariția creștinismului), găsim de asemenea multe elemente asemănătoare cu cele din povestirea despre nașterea lui Hristos. După cum spun legende, înainte de a se naște, Buda

Zeul apei, Ea, o binecuvîntează pe zeița Iștar, care naște în urma acestei binecuvîntări pe zeul babilonian Tammuz, unul dintre zeii care mor și apoi învie.

trăia în cer. Pentru a izbăvi toate ființele vii de suferințe și de moarte, el a hotărît să se întrupeze în om cu ajutorul unei femei pămîntene. Privind în jur peste tot întinsul pămîntului, a văzut-o pe neprihănita fecioară Maya și a ales-o. A coborît pe pămînt și a pătruns în trupul ei sub forma unei raze în cinci culori¹⁹. Astfel a avut loc „imaculata concepțiune a lui Buda”. La nașterea lui a apărut pe cer o stea. Regi au venit să i se închine și i-au adus daruri. În acest timp s-au ivit semne minunate pe cer, pămîntul s-a cutremurat și s-a auzit „glasul numeroasei oști cerești”. Toate acestea au fost notate cu 500 de ani înainte de era creștină.

N-a constituit oare această legendă, măcar în parte, material pentru poveștile evangheliștilor despre fecioara Maria și Hristos? Această idee se impune cu atît mai mult cu cît unul din magi îi prezice lui Buda că „va ridica de pe lume vălul întunericului și al păcatului”. După aceea, Buda este adus în templu, unde i se închină chiar și zeii.

Evangelistul Luca (II, 42—52) povestește cum odată, la o sărbătoare, părinții l-au pierdut pe Iisus și cum l-au găsit mai târziu stînd de vorbă cu niște cărturari. Același lucru s-a povestit și despre Buda. Se mai spunea despre Buda că odată diavolul (Mara) l-a ispitit în deșert, dar Buda a rămas neînduplecat. Buda s-a schimbat la față pe munte, făcea minuni, vindeca bolnavi, alunga duhurile rele. El a murit, și după moarte s-a înălțat la cer. Iată deci ce povestesc autorii scrierilor religioase hinduse despre zeul lor, cu 500 de ani înainte de apariția creștinismului.

Învățătura budistă și credința în Buda s-au răspîndit în rîndurile a sute de milioane de oameni din Asia și cu mult înainte de apariția creștinismului legendele budiste pătrunseseră în toate țările învecinate.

11. Confucius este întemeietorul unei religii din China antică care a recrutat milioane de adepți. O foarte veche legendă chineză relatează următoarele despre nașterea acestui zeu-om. Odată maică-sa l-a zărit pe Ki-lin, un monstru cu un corn. Monstrul s-a apropiat de mama lui Confucius și a scos din gură o piatră prețioasă. Din această piatră a fost zămislit Confucius. Există și legende despre minunile săvîrșite de Confucius. Și pe el îl ispitește diavolul și el înfăptuiește aceleași minuni care i se atribuie lui Hristos ²⁰.

Nașterea miraculoasă a zeului Dionysos, fiul lui Zeus. Acesta pătrunsese în pîntecele mamei lui Dionysos, Semela, în timp ce ea dormea.

12. Zarathustra. Legendele în legătură cu acest pro-

povăduitor au apărut în Persia, țară vecină cu Siria și Babilonia, tot cu aproximativ 500 de ani înaintea apariției creștinismului. În cărțile persane se spune că nașterea lui Zarathustra ar fi fost prezisă încă cu 3 000 de ani înainte. Se spune chiar că un taur, ca și măgărița lui Bileam, ar fi prorocit cu grai omenesc această naștere²¹. Un rege din acea vreme, Iemșed, ar fi prevenit diavoli că „va veni pe pământ un bărbat falnic și-i va înfrânge pe toți”. Zarathustra, ca și Hristos, Buda și alți zei, a fost și el zămislit în chip miraculos. În acest scop, zeul luminii și al binelui, Ormuzd, a trimis un arhanghel care a adus sfântul duh într-o tulpină de plantă; tulpina a fost dată spre păstrare mamei lui Zarathustra. „Și iată că corpul s-a împreunat cu duhul — paza și slava lui, îngerii au ajutat la aceasta, iar duhurile rele s-au străduit în fel și chip să împiedice unirea”. Așa se spune în cărțile sfinte persane. Mai departe totul merge per-

Zeități feminine în diferite religii: Isis, născătoarea de zei din Egiptul antic, Cybela, născătoare de zei frigiană, al cărei cult a fost larg răspândit în lumea antică; zeitățe feminină din cultul lamaist.

fect : la nașterea zeului Zarathustra, arborii și râurile au înălțat cîntece de slavă, pe cer au apărut noi stele și noi aștri, iar zeul întunericului și al răului, Ahriman, împreună cu spiritele lui rele au fugit să se ascundă în străfundurile pămîntului. O lumină dumnezeiască a înconjurat casa în care s-a născut Zarathustra. Și cu toate că niște ucigași au încercat să omoare pruncul, providența i-a împiedicat. Îngerul ceresc a povățuit ca pruncul să fie dus într-un alt ținut, pentru a fi ferit de primejdie (ca în povestea din evanghelie despre fuga lui Iosif și a Mariei în Egipt). La 30 de ani, și Zarathustra se schimbă la față. Este și el ispitit, zadarnic, de diavol în deșert. Zarathustra mergea prin țară, propovăduia credința, săvîrșea minuni, vindeca bolnavi, orbi, cocoșați, muți. Nu găsiți, oare, că figura lui Iisus Hristos exista deja cu o jumătate de mileniu înainte de creștinism ?

13. Apollonios din Tyana. Acest predicator grec, după cum spune legenda, a trăit cam în aceeași epocă în care a trăit Iisus (potrivit doctrinei creștine, a doua jumătate a secolului I). Iată ce spune despre el o carte scrisă curînd după apariția primelor evanghelii : Proteu — zeu grec al mării — i s-a arătat mamei lui Apollonios și i-a spus că vrea să se întrupeze prin ea. Într-o zi ea a adormit și a visat niște lebede care-i cîntau un cîntec. Trezindu-se, a născut un băiat în timp ce cerul era brăzdat de fulgere. După aceasta începe viața lui Apollonios făcătorul de minuni, care săvîrșește tot felul de miracole mergînd pînă la învierea morților ; el înlătură ciurma, oprește cutremure de pămînt și, cînd îi vine vremea să moară, se înalță la cer. Apollonios din Tyana a fost cinstit chiar și de unii creștini, iar împăratul Alexandru Sever (secolul al III-lea) a așezat chipul acestuia în casa lui de rugăciuni²² alături de chipul lui Hristos.

14. Viñilopocitli, zeu al indienilor mexicani, a fost de asemenea, după cum spune legenda, născut în chip miraculos, de o fecioară. Coatlika, mama acestui zeu, a văzut în aer o bilă zburătoare din pene în culori vii. Ea a pus-o în sân și de îndată s-a simțit mamă.

Am înșirat, cred, destule exemple de nașteri miraculoase de zei zămisliți de fecioare neprihănite. După cum am mai spus, asemenea legende sînt fără număr, găsindu-se aproape la toate popoarele și în toate religiile.

Dar nu numai zeii erau socotiți de origine divină, ci și regii, precum și alți oameni de seamă au încercat, în anumite perioade istorice, să-și proclame obîrșia dumnezeiască, pretinzînd că se trag din fecioare.

Astfel, cînd Alexandru Macedon a fost ridicat la rangul de zeitate, s-a născocit povestea că mama sa, Olimpiada, l-ar fi zămislit cu zeul grec Zeus, în timp ce preoții egipteni susțineau că este fiul zeului lor Amon.

Zeități feminine în diferite religii : Artemis, zeiță a fecundității din Efes (Asia-Mică) ; numeroșii sîni constituie simbolul menirii ei. Demeter, zeița fecundității din Grecia antică. Reprezentare creștină din evul mediu a Mariei, „maica domnului”, cu pruncul în pîntece. Maria, „maica domnului” creștină în reprezentarea creștinilor din Dahomey (Africa).

Pe unul din monumentele antice este săpată o inscripție atribuită regelui Sargon I (cu mai bine de 2 300 de ani înainte de creștinism) : „Eu sînt Sargon, puternicul rege al Akkadii. M-a zămislit mama, o neprihănită preoteasă”.

După ce Gingishan a cucerit o mare parte din Asia și a creat acel imperiu care făcea să tremure Europa, curtenii săi i-au alcătuit o genealogie potrivit căreia și el purcedea dintr-o fecioară nevinovată.

Desigur, pentru a explica toate aceste legende nu este de ajuns să spunem că pentru zei și oameni deosebiți s-a născocit un alt mod de zămislire și de naștere decît acela al muritorilor de rînd. Paul Lafargue, socialist militant de seamă, discipol al lui Marx, explică apariția acestor legende prin faptul că în vremurile străvechi, existînd căsătoria pe grupe, fecioria era o mare raritate. În acele vremi, la popoarele din vechime, fecioarele trezeau uimirea tuturor și pe alocuri oamenii li se și închinau.

Cînd în locul căsătoriei pe grupe a apărut căsătoria monogamă, femeia era considerată fecioară pînă cînd se căsătorea ; deci, chiar dacă fusese mamă înainte a căsătoriei, potrivit concepției de atunci tot fecioară era socotită, așa cum am văzut și în numeroasele exemple de mai sus. În Grecia fiul unei femei necăsătorite se numea „fiul fecioarei”. Orice femeie necăsătorită era socotită fecioară.

În cursul unei perioade destul de îndelungate din istoria omenirii, familia a fost altfel alcătuită decît azi. Pe atunci, capul familiei era mama, iar nu tatăl. Femeia era socotită conducătoarea familiei. Această perioadă din istoria omenirii s-a numit matriarhat, rudenia socotindu-se nu după tată (linie paternă), ci după mamă (linie maternă).

Sub influența dezvoltării economiei, în special a agriculturii și a păstoritului, treptat această organizare a familiei a cedat locul alteia, în care rolul conducător îl avea bărbatul. Dar femeia nu a renunțat atât de ușor la înființare. S-ar putea aduce o mulțime de exemple ilustrând această luptă.

Un ecou al acestei lupte sînt și nenumăratele legende despre zămisliri neprihănite, despre fecioare care nasc fără ajutorul vreunui bărbat²³.

Femeia căuta să arate că ea se poate lipsi de bărbat chiar și atunci cînd este vorba de zămisirea copiilor. Astfel, în „Kalevala”, culegere de legende populare carelo-fine, se povestește despre eroul popular Veinemenen pe care l-a născut fecioara Ilmatar, fecundată de vînt. Iar pe această fecioară a născut-o Luannatar. În același loc se vorbește și de fecioara Mariatta, care a născut după ce o afină i s-a rostogolit pe rochie, de pe rochie a nimerit în gură și de acolo în stomac.

În basmele populare ruse unele fete rămîn însărcinate dacă înghit un bob de mazăre.

S-a mai format credința că femeia poate rămîne grea pur și simplu din cauză că pe o anumite cale pătrunde în sinul ei un duh, de pildă duhul unui strămoș.

În timpul acestei lupte, bărbatul, care pune tot mai mult stăpînire pe gospodărie și căuta să-și subordoneze femeia, încerca să demonstreze că și el poate să nască fără ajutorul femeii. La multe popoare există un obicei numit „kuvada”: atunci cînd femeia naște, bărbatul se culcă și el în pat și prin strigăte și tot felul de gesturi încearcă să arate că se chircește din cauza durerilor facerii. După naștere copilul e pus lîngă bărbat care primește felicitările rudelor și prietenilor cu ocazia venirii pruncului pe lume.

Cînd zeița Junona se lăuda că i-a născut pe Marte și Hebe fără ajutor bărbătesc, zeul Jupiter îi răspundea

că el, la rîndul său, a născut-o pe Minerva direct din capul lui, iar pe Dionysos din coapsă ; Jupiter a fost chiar înfățișat uneori cu barbă, dar și cu piept de femeie.

O legendă grecească explică astfel nașterea lui Orion, pe care Zeus l-a înălțat la cer. Într-o zi zeii greci Zeus, Poseidon, Bacchus și Hermes au vrut să-l răsplătească pe Oinopion, fiul lui Bacchus, pentru ospitalitate. Ei l-au întrebat ce dorește. Acesta dorea să aibă un fiu. Atunci cei trei zei au urinat în pielea boului care fusese sacrificat în cinstea lor la ospăț, au îngropat-o în pămînt, iar după nouă luni s-a născut Orion, pe care l-a purtat în pîntece chiar pămîntul.

Dar nici femeile nu s-au lăsat mai prejos. Pe insula Cipru a apărut statuia Venerei cu barbă, iar la Roma era venerată zeița Fortuna, reprezentată și ea cu barbă. În cele din urmă au apărut și zei hermafrodiți, adică bărbați și femei în același timp, iar episcopul Synesios din Ptolemais a compus un imn bisericesc care sună astfel :

„Tu ești tată, tu ești și mamă,
Tu ești și bărbat, tu ești și femeie”.

Ce concluzii putem trage din toate aceste legende ale diferitelor popoare despre zei și zeițe, legende care au fost alcătuite cu mult înainte de apariția poveștilor despre fecioara Maria și Iisus-dumnezeu ?

1. Cu mult înainte de apariția creștinismului au existat în multe țări și la multe religii toate elementele legendei lui Hristos : prorocirea că se va naște un mîntuitor, vestirea de către îngeri a mamei-fecioare că îl va naște pe dumnezeu, sau pe fiul lui dumnezeu, stelele și alte fenomene cerești care au însoțit această naștere, glasurile cerești, porumbelul în chip de „duh sfînt”, precum și toate amănuntele privind nu numai nașterea, dar și anii copilăriei și ai maturității unor zei și semizei : Buda, Zarathu-

stra, Mithra etc. Toate legendele din vechime conțin elementele care peste câteva sute de ani aveau să fie introduse de evangheliști în povestea lui Hristos și adaptate mai târziu, într-o formă sau alta, la legendele, datinile, canoanele și dogmele creștine.

2. În legendele despre Hristos religia creștină a împrumutat mult de la alte religii cunoscute în vremea aceea.

3. Succesele rapide ale creștinismului la diferitele popoare se explică în parte și prin faptul că el a împrumutat mult din elementele religioase și din credințele popoarelor care trăiau pe vremea aceea în imperiul roman.

Capitolul al VI-lea

„STEAUA DE LA RĂSĂRIT”

Cerul înstelat e o lume nesfârșită, fără margini, de necuprins. Acest cer înstelat nu este nici astăzi suficient de cunoscut, cu toate că știința a aflat deja foarte multe lucruri despre corpurile cerești și dispune de telescoape cu o putere uriașă, prin care se pot vedea mult mai multe stele decât cu ochiul liber. În afară de aceasta, există aparate fotografice foarte perfecționate care fotografiază nu numai stelele, dar și traseul lor. Deși în lume totul se schimbă, totul se mișcă, deși unele stele se dezagregă, iar altele apar, aceste schimbări sînt atît de imperceptibile pentru ochiul liber, încît cerul pare mereu același, doar uneori stelele ni se par mai strălucitoare, iar altele mai stinse. Cel care cercetează însă mereu cerul înstelat poate constata că din

timp în timp apare câte-o stea „nouă” pe care înainte nu o văzuse.

Dacă astăzi astronomii dispun de realizările tehnicii moderne, au la dispoziție pentru studierea fenomenelor cerești tot felul de aparate complexe și de precizie instalate în clădiri speciale, observatoare astronomice, în vremurile vechi oamenii care cercetau cerul, cititorii în stele, nu aveau nimic din toate acestea : nu existau nici hărți ale constelațiilor, nici fotografii, nici telescoape sau alte aparate pentru studierea cerului. În multe state antice, unde știința era destul de dezvoltată pentru vremea aceea, au existat renumiți cititori în stele, care urmăreau necontenit corpurile cerești. S-au construit chiar turnuri speciale de observație (mai ales pe lângă temple). Adesea preoții erau și cititori în stele. Statul însuși era interesat în studierea fenomenelor cerești, acest lucru era necesar în navigație, căci, busola nefiind încă inventată, drumul pe mare se stabilea cu ajutorul stelelor. Tot cu ajutorul stelelor se determinau și unele fenomene ale naturii care se repetau în fiecare an (de exemplu revărsările Nilului), ceea ce servea în agricultură ; cunoașterea cerului era necesară și păstorilor ca să nu se rătăcească pe oîmp cu turmele lor și să poată prevedea vremea. Din cînd în cînd acești cititori în stele descopereau câte o stea nouă pe care înainte nu o văzuseră. Cum își explicau ei apariția stelelor noi ? În antichitate se credea că stelele și alte corpuri cerești au o mare influență asupra soartei omului și, de aceea, se nota constelația sub care se năștea omul. Dacă cititorul în stele observa pentru prima dată o stea nouă, el susținea că aceasta prevestește nașterea unui om neobișnuit. Multe corpuri cerești purtau nume de zei sau de oameni, de pildă planetele Marte, Venus, Jupiter etc. Constelațiile erau denumite după asemănarea lor foarte îndepărtată cu anumite obiecte sau animale, sau după vreo legătură închipuită cu un fenomen

din natură, ori cu îndeletnicirile oamenilor. Mai există și azi oameni cărora li se pare că, privind luna, văd cum Cain îl ține în furcă pe Abel. La malaezi există o legendă care spune că în Lună un pescar bătrân împletește într-una o plasă în care vrea să prindă Pământul. Când plasa este aproape gata, un șobolan roade plasa țesută și pescarul trebuie să se apuce din nou de lucru. Asemenea povești s-au născocit și despre constelații. Astfel au apărut denumirile constelațiilor Ursa Mare, Ursa Mică, Lebăda, Leul, Fecioara, Săgetătorul, Dragonul, Peștele etc.

În legendele despre nașterea multor zei păgâni se spune că venirea lor pe lume a fost prevestită de apariția unor stele. Aproape toți și-au avut stelele lor. Mai târziu, în evul mediu, în apusul Europei, călugării au întocmit chiar un calendar în care fiecare sfânt își avea steaua lui. Întrucât astfel de reprezentări neștiințifice despre compurile cerești erau foarte răspândite în imperiul roman în epoca apariției creștinismului, evangheliștii, alcătuind istoria lui Iisus-dumnezeu, au introdus în această istorie și una dintre numeroasele legende despre apariția stelei de la răsărit cu prilejul nașterii legendarului Iisus.

Capitolul al VII-lea

STAULUL, PEȘTERA ȘI IESLEA

Evanghelistul Luca povestește :
„Și a născut pe fiul ei cel întâi născut și l-a înfășat și l-a culcat în iesle, căci nu mai era loc, pentru ei, în casa de popas" (II, 7).

Dacă nu am cunoaște și alte legende despre alți zei din acea vreme, am putea crede că așa s-a întâmplat numai la nașterea dumnezeului Iisus. Dar staulul și peștera sînt locuri unde s-au născut mulți dintre zeii în care au crezut oamenii din vremurile vechi, mai ales la popoarele de păstori. Unele evanghelii creștine (înainte vreme ele se numărau cu zecile) povestesc că Iisus s-ar fi născut într-o peșteră. Astfel, într-o evanghelie respinsă de biserică — așa-numita „evanghelie a cecilăriei lui Hristos" — se spune :

„Și iată că la trei zile de la nașterea domnului nostru Iisus Hristos, blagoslovita Maria a ieșit din peșteră și, intrînd în staul, a pus pruncul în iesle, iar boul și măgarul s-au închinat în fața lui”.

În primele veacuri ale creștinismului și mai tîrziu, cînd se organizau misterele creștine, adică reprezentarea teatrală-bisericească a nașterii, vieții și morții lui Hristos, se indica drept loc al nașterii lui o peșteră din Betleem. Această peșteră e arătată și azi credincioșilor ca locul unde s-ar fi născut dumnezeul Iisus. Dar chiar și primii scriitori creștini au menționat că aceeași peșteră fusese cinstită și înainte de creștinism ca locul de naștere al zeului Tammuz (Adonis), a cărui adorare era răspîdită în Mesopotamia, în Asia Mică, în Siria și în Palestina, înainte de creștinism și mai tîrziu, atît printre evrei cît și la alte popoare. În acest caz, ca și în multe altele, creștinismul a preluat pur și simplu credințe, elemente și legende precreștine, „păgîne”.

Dacă cercetăm legendele altor zei, cărora oamenii li se închinau înainte de creștinism, întîlnim elementul peșterii în care s-ar fi născut ei.

Astfel se credea că Dionysos, zeu al grecilor antici, fiul lui Zeus și al zeiței-mame Semela, s-a născut într-o peșteră.

Tot în peșteră s-a născut, zice-se, și zeul Hermes.

Însuși Zeus (considerat părintele sau regele zeilor) a fost născut de Rea într-o peșteră și în aceeași peșteră s-a ascuns de tatăl lui, Cronos, care își mîncă propriii săi copii.

Zeul Mithra (despre care se povestesc legende foarte asemănătoare cu cele ale lui Iisus), potrivit tradiției, s-a născut și el la 25 decembrie într-o peșteră. Templele închinată zeului Mithra aveau înfățișarea peșterii în care s-ar fi născut el. Primii creștini, printre care era răspîdit cultul zeului Mithra, puteau ușor transpune

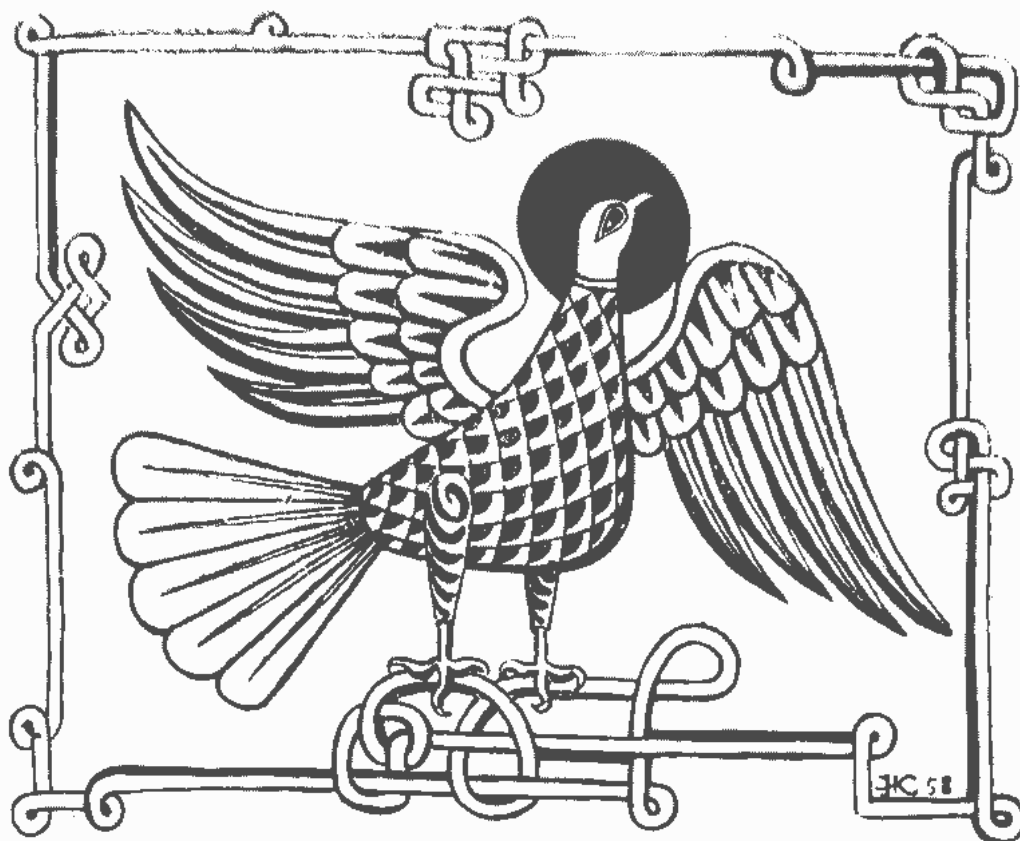
această legendă de la un zeu la altul, adică de la Mithra la Iisus.

În epoca apariției creștinismului, în orașul egiptean Alexandria, se sărbătorea în fiecare an, la 6 ianuarie, într-o peșteră, ziua nașterii zeului Eon din Kora (Fecioara), iar statuia acestui zeu era împodobită cu cruci de aur.

Adeseori Dionysos era înfățișat culcat în iesle, iar ziua lui de naștere era socotită tot 6 ianuarie. Sărbătorirea zilelor de naștere ale lui Eon, Mithra și Dionysos a fost preluată de primii creștini și transformată în sărbătoarea nașterii lui Hristos, care din acest motiv se prăznuia la început tot la 6 ianuarie și abia din secolul al IV-lea se sărbătorește la 25 decembrie.

Aceste legende au fost determinate de mulți factori : încercarea de a arăta prin cîte pericole trece zeul nou născut, accentuîndu-se prin aceasta caracterul lui miraculos ; dorința de a sublinia simplitatea unui om mare care a ieșit, pasămite, din tină și, deși născut în peșteră, e de origine regească ; influența adoratorilor Soarelui, nașterea zeului fiind adesea prezentată ca o izbăvire de beznă, ieșirea dintr-o peșteră (Mithra, Dionysos), dintr-o temniță (Krișna) ori dintr-o subterană etc.²⁴

În general însă toate aceste legende despre nașterea zeilor în peșteri sînt legate de faptul că peșterile, odinioară locuințe ale oamenilor primitivi, începuseră să fie socotite sălășe ale duhurilor și zeilor și transformate în primele sanctuare ; de peșteri au început să fie legate apoi povestirile despre nașterea și înmormîntarea zeilor.

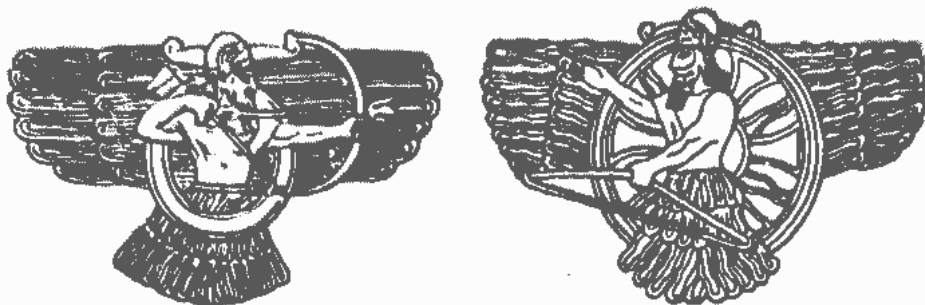
Capitolul al VIII-lea

PORUMBELUL – DUH SFÎNT

Duhul sfânt, care, după povestirile evangheliștilor, „a pogorît peste fecioara Maria”, din care cauză aceasta a rămas grea, este foarte adesea prezentat în chip de porumbel.

Această pasăre s-a bucurat în Orient de multă cinstire religioasă. Porumbeii erau sacrificați zeilor ca jertfe purificatoare. Preoții evrei și cei de alte religii susțineau că porumbelul întruchipează curățenia, nevinovăția duhului sfânt. În Egipt, Grecia, Persia și India această pasăre era considerată sfântă. De altfel, pe vremurile când aproape fiecare gintă își avea animalul sfânt, din care oamenii credeau că-și trag chiar obârșia, erau venerați nu numai porumbeii, ci și alte animale. Producerea mijloacelor de existență, modul de obținere a

acestor mijloace aveau o însemnătate deosebită în alegerea acestor animale. Astfel, erauenerate acele animale care serveau ca surse de existență sau cele dăunătoare gospodăriei (asemenea animale erau temute) sau

Zeul Așur (vechea Asirie) reprezentat cu aripi.

cele deosebit de folositoare. Diferite neamuri divinizau berbeci (miei), viței, boi (boul Apis), vaci, elefanți și chiar porci.

În evanghelia creștină porumbelul joacă rolul duhului sfânt. Dar porumbelul este pomenit și în legende

Porumbelul în religiile precresține: imagini ale zeiței Iștar (Astarte) cu porumbelul (la stînga—imagine babiloniană, la dreapta—feniciană).

mai vechi despre nașterea altor zei. Astfel, zeița greacă Afrodita este înfățișată adeseori cu un porumbel în mînă, porumbeii fiind socotiți păsările ei sfinte și găsindu-se în mare număr în templele ei. Despre regina asiriană Semiramida se spunea că s-ar fi transformat în porumbel. Porumbelul mai figurează și în legendele altor zei. Astfel, zeița siriană Ma a căzut din cer într-un ou, care apoi a fost clocit de o porumbiță.

În mituri, Hnum, unul dintre zeli egipteni, a ouat pe gură oul din care apoi s-a născut zeul Phtah, creatorul stelelor. Zeus se transformă și el în porumbel, care vorbește în grai omenesc. Și zeul egiptean Amon s-a transformat în porumbel.

Zeița Iștar, sau Astarte, a fost porumbiță, iar după aceea porumbița a devenit pasărea ei sfântă. Și zeița Isis era reprezentată uneori în chip de pasăre dumnezeiască sau duh sfânt care îl ocrotea pe Osiris.

O veche legendă slavă despre facerea lumii vorbea de doi porumbei care ar fi adus focul (fulgerele) din ceruri, ploaia, precum și suflarea dumnezeiască, adică vântul :

„A fost odată, la începutul lumii
Cînd nu se afla nici cer și nici pămînt,
Nici cer și nici pămînt, *numai marea albastră*
Și-n mijlocul mării doi stejari.
S-au lăsat în jos și s-au așezat doi porumbei,
Doi porumbei pe cei doi stejari
S-au pus să se sfătuiască,
Să se sfătuiască, să gungurească :
Cum să-nlemeiem noi oare lumea ?
Să ne lăsăm pînă în fundul mării
Să scoatem nisip mărunțel,
Nisip mărunț și *pietriș albastru.*
Nisipul cel mărunț îl vom *semăna,*
Piatra cea albastră o vom *înălța :*
Din nisipul mărunț va ieși pămînt negru,
Apa cea rece, iarba cea verde,
Din piatra albastră — cerul albastru,
Cerul albastru, soarele luminos,
Soarele luminos, luna senină,
Luna senină și toate stelele” *.

În mitologia vechilor hinduși există următoarea povestire : „Regele Vinara aducea o jertfă. O porumbiță urmărită de un erete, fugind de dușmanul ei, a zburat spre rege și i s-a așezat pe genunchi. Eretele a cerut porumbița, dar regele n-a vrut s-o dea, în schimb a oferit eretelui un bou, un vier, un cerb și un bivol.

* A. Afanasiev : „Concepția poetică a naturii la slavi“, vol. II, Editura „Soldatenkov“, 1868, pag. 466.

Porumbelul în religiile precreștine : zeița asiro-babiloniană Ininna în chip de porumbel ; porumbelul-soț al zeiței Iștar, desen babilonian.

«Dă-mi mai bine — spuse eretele — atîta carne din tine cît cîntărește porumbița». Atunci Vinara a tăiat o bucată din trupul lui, dar porumbița cîntărea mai mult ; el a mai tăiat o bucată, dar greutatea porumbiței crescuse și mai mult. În cele din urmă, regele s-a așezat singur pe cîntar. Atunci eretele i-a spus : «Eu sînt Indra, regele cerului, iar porumbița este zeul focului. Am vrut să încercăm bunătatea ta iar de acum înainte tot pămîntul va fi plin de slava ta !».

Și astfel, Agni, zeul focului, s-a transformat în porumbel, iar Indra, stăpînul tunetelor și al fulgerelor, a luat chip de erete.

În basmele germane și rusești s-a păstrat legenda aripioarelor sau cămășilor din pene de porumbel, rațe sau lebede. Îmbrăcînd aceste cămăși, fecioarele năzdrăvane se transformau în porumbițe, rațe, lebede, iar cînd le dezbrăcau deveneau din nou fecioare.

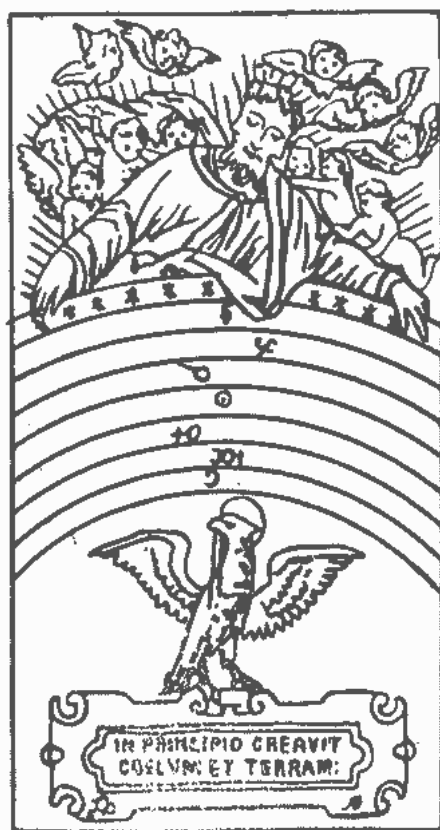
Pe lîngă Zeus, porumbelul avea chiar misiunea de a-i furniza hrană : porumbeii îi aduceau lui Zeus ambrozie (hrana zeilor).

Cuvîntul „duh” a însemnat la început vînt, suflare, respirație ; „Stihul despre cartea porumbeilor”²⁵ susține chiar că vînturile ar fi luat naștere din duhul sfînt. Se întilnește și următoarea invocare a sfîntului duh : „Tu

pasăre, pasărea mea din rai, tu care noaptea dormi puțin, te scoli în zori și cânti cîntece regești". Din această cauză înainte de Petru cel Mare în Rusia nu se mînceau porumbei. Unii credincioși socot și azi că vînarea și mîncarea porumbeilor ar fi un păcat. Se spune că dacă cineva omoară această pasăre, în casa lui nu vor mai fîta vitele. Dimpotrivă, casa unde cresc porumbei e o casă fericită, celor care locuiesc în ea le merge bine, iar casa însăși e ferită de foc. Dacă se aprinde vreo clădire undeva, atunci trebuie aruncat în casa care arde un porumbel alb. În aceste credințe porumbelul este socotit pasărea închinată tunetului, fulgerului și focului, ea este mijlocitoare între dumnezeu și oameni, este duhul sfînt. Porumbelul aduce și focul mistuitor, și ploile torențiale, și flacăra trăsnetului.

În legenda asiro-babiloniană despre potop se pove-

tește că în cea de-a șaptea zi după potop, Utnapiștim a dat drumul unei porumbițe. Porumbița a zburat, dar s-a întors înapoi, căci nu găsise loc de odihnă. Apoi el a trimis o rîndunică, dar și ea s-a întors. După aceea Utnapiștim a dat drumul unui corb, care nu s-a mai întors deoarece găsise niște mortăciuni de mîncare. În povestea biblică despre potop se spune că la început Noe slobozise un corb, care, după ce a zburat, a venit înapoi. Atunci Noe a dat drumul porumbelului, care prima dată s-a înapoiat, dar, zburînd din nou, peste șapte zile s-a

Dumnezeul creștin cu trei fețe și cu porumbel.

întors cu o ramură tină de măslin în cioc. După o altă legendă, însuși corbul s-a născut odinioară dintr-un porumbel alb și s-a preschimbă în corb negru numai după ce s-a întinat și s-a spurcat cu mortăciuni.

Se pot cita alte zeci de legende de același fel, unde se spune că porumbelul, care din vremuri străvechi a trăit alături de om și i-a devenit prieten, joacă rolul de mijlocitor între Dumnezeu și oameni, de vestitor care anunță mîntuirea (sfîrșitul potopului) și, în cele din urmă, se transformă în duh sfînt. Am văzut că în religii foarte vechi — egipteană, siriană, feniciană etc. — porumbelul și porumbița sînt socotite păsări sfinte. Religia creștină a împrumutat cultul acestei păsări de la imaginile din templele egiptene, feniciene etc.²⁶

Porumbița, care la creștini întruchipează duhul sfînt, este deci aceeași pasăre divinizată în vechile religii, pasărea care se înalță de pe pămînt în ceruri, unde comunică cu zeii, duce veștile și rugămințile oamenilor, coboară din cer sub înfățișarea de „duh sfînt”, se aruncă în flăcări, trezind o groază superstițioasă, zboară neliniștită înainte de furtună, întruchipînd furtuna, vîntul și, în sfîrșit, se așază pe bolta cerească deasupra pristolului lui Dumnezeu, chiar deasupra capului lui, „planează” asupra lui și-l adumbrește cu aripile ei.

În vechea literatură creștină se vedea limpede legătura dintre porumbelul sfînt — duhul sfînt — și zeita rodniciei, născătoare de Dumnezeu. Acest lucru rezultă, de pildă, și din faptul că în „sfînta treime” creștină, compusă din Dumnezeu-tatăl, Dumnezeu-fiul și sfîntul duh, acest duh sfînt ocupă în mod evident locul născătoare de Dumnezeu. În așa-zisa „evanghelie evreiască”, respinsă de biserică, Iisus Hristos spune de-a dreptul: „Mama mea, duhul sfînt, m-a luat de păr și m-a depus pe muntele Tabor”. Și, în sfîrșit, sectanții creștini din vechime, așa-numiții valentinieni, vedeau de asemenea în duhul sfînt pe „mama preamărită”.

Capitolul al IX-lea

FIUL LUI DUMNEZEU

Merită oare să discutăm dacă Iisus a fost sau nu fiul lui Dumnezeu, când acest Dumnezeu, Dumnezeu-tatăl, a existat și există numai în închipuirea oamenilor?! Teologii și credincioșii însă discută și născocesc tot felul de formule: unii zic că Iisus este Dumnezeu, dar că face parte din Treime, alții spun că Iisus este numai fiul lui Dumnezeu, iar alții că el este Dumnezeu-om. Dacă cercetăm însă antichitatea precreștină, vedem că o seamă de oameni obișnuiți erau socotiți zei sau fii de zei, că în Egiptul antic, de pildă, fiecare faraon (rege) era considerat fiul zeului soarelui și purta și titlul de Horus (zeul soarelui).

În cinstea acestor regi se compuneau rugăciuni, ca și pentru zei. O astfel de rugăciune este cea către regele Merenptah :

„O, tu, rege, care ești întru totul asemenea tatălui tău, soarele, care răsare pe cer. Razele tale pătrund în adâncul peșterilor. Nu există loc lipsit de mila ta. Hotărârile tale sînt lege pentru orice țară. Hodinindu-te în al tău palat, auzi ce se vorbește în orice țară. Tu ai milioane de urechi. Decît toate stelele cerești mai luminos e ochiul tău care vede tot ce e ascuns, o milostive stăpîn, creator al suflului vieții !”

Am înșirat mai sus numeroase exemple de oameni care se socoteau fii de zei. În Biblie Dumnezeu este socotit părintele tuturor oamenilor, iar toți oamenii — copiii lui. De aceea, și în evanghelia creștină întîlnim expresii care se referă la toți oamenii, ca de pildă : „părintele vostru ceresc”. Astfel, într-un psalm se spune : „A zis domnul către mine : tu ești fiul meu” (Psaltirea II ; 7). Izrael este numit „primul născut — fiul lui Dumnezeu”.

Sau în cartea lui Iov (I ; 6) se spune : „Dar într-o zi fiii lui Dumnezeu veniră și stătură în fața domnului...”

Evreii îl numeau pe prorocul Ezdra fiul lui Dumnezeu.

Unii teologi precreștini din Orientul antic (în India, de pildă) socoteau pe toți oamenii fii ai lui Dumnezeu.

Împăratul Chinei era numit fiu al cerului.

Mikadoul japonez este numit fiul (zeiței) soarelui.

În America de Sud, peruvienii credeau că principalul lor zeu, soarele, și-a trimis pe pămînt nu numai fiul, ci și fiica, pentru ca ei să trăiască printre muritori. Ei considerau că acești copii ai soarelui n-au fost numai frate și soră, ci în același timp soț și soție, și că ei au fost strămoșii regilor peruvieni, ai incașilor. De aceea tinerii incași se numeau întotdeauna și „fiii zeului”.

Chiar la începutul Bibliei se spune : „Atunci au văzut fiii lui Dumnezeu că fetele oamenilor sînt frumoase și și-au luat de neveste, din toate, pe acelea pe care și le-au ales...

Iar în acea vreme erau pe pămînt uriașii, mai ales după ce fiii lui Dumnezeu intrară la fiicele oamenilor și le născură fii. Aceștia sînt vitejii cei vestiți din vechime" (Facerea VI ; 2—4).

În Biblie se spune că atunci cînd Eva a fost izgonită din rai, zămislind și născîndu-l pe Cain, fratricidul, ea a spus : „Dobîndit-am un om de la Dumnezeu" (Facerea IV ; 1), ceea ce înseamnă că și Cain a fost fiu al lui Dumnezeu ca și Adam, cel făurit de Dumnezeu. Biblia nu ne spune dacă și Abel a fost fiu al lui Dumnezeu, dar cînd Eva l-a născut pe Set, ea a spus : „Mi-a dat Dumnezeu altă odraslă, în locul lui Abel" (Facerea IV ; 25). Prin urmare, Eva socotea că Set s-a născut nu datorită lui Adam, ci lui Dumnezeu, care a fecundat-o („i-a dat odraslă").

Stînga : zeul păstorilor, Hermes, din Grecia antică, purtînd pe umeri un miel. Hermes a fost unul din prototipurile lui Iisus Hristos, reprezentat ca „păstorul cel bun" (desenul din dreapta).

Zei greci și romani coborau de asemenea din cer și aveau legături cu femeile pămîntene, în urma cărui fapt acestea nășteau zei sau eroi. Astfel, după legende, Zeus avea ca fii pe Hermes, Asklepios, Dionysos, Heracle, Dioscurii, Perseu și alții. După cum am arătat mai sus, exista legenda potrivit căreia Olimpiada, mama împăratului Alexandru Macedon, l-a zămislit cu Zeus, care a venit la ea în chip de șarpe sau dragon. Cînd soțul Olimpiadei, regele Filip, a aflat despre aceste legături ale soției sale cu zeul, el a vrut să pîndească o asemenea întîlnire tainică. Atunci și-a pierdut un ochi. Morala: să nu spionezi zeii²⁷. Zeul Apollo, de asemenea, făcea dese vizite femeilor (și fecioarelor) muritoare, din care apoi se nășteau regi și eroi socotiți fii de zeu. Astfel, zeul Apollo era socotit tatăl împăratului roman August și al conducătorului de oști Scipio Africanul. Și filozoful Platon se socotea fiu al zeului Apollo, care la rîndul său era fiu de zeu. Atenienii credeau că mama lui Platon, Perictiona, l-a zămislit pe fiul său fără bărbat, în urma relațiilor ei cu zeul Apollo. După cum șarpele a ispitit-o pe Eva, iar apoi pe Olimpiada, mama lui Alexandru Macedon, tot astfel a ispitit-o el și pe mama împăratului roman August. Anticii povestesc că mama lui August, după ce a băut peste măsură la un ospăț sfînt în cinstea zeului Apollo, a adormit în templu. Atunci un dragon s-a apropiat de ea și zece luni după această întîmplare s-a născut August²⁸.

Nu e de mirare că preoții au folosit aceste credințe după care femeile ar putea avea legături sexuale cu zeii și ar putea naște ulterior fii de zei. Istoricul evreu Josephus Flavius (secolul I) povestește cum un cavaler roman care căuta zadarnic să intre în grațiile unei oarecare doamne Paulina a hotărît să profite de credința ei în zeița Isis. El a mituit preoții din templul zeiței și unul dintre ei a convins-o pe Paulina că Anubis dorește să se împreuneze cu ea. Paulina a crezut povestea, a

venit în templu, unde preoții au închis-o, au stins lumina, iar pe întuneric, în chip de zeul Anubis, s-a apropiat de ea cavalerul roman Decius Mundus²⁹.

Evangelheliștii n-au trebuit să se trudească prea mult cu alcătuirea poveștii despre fiul lui Dumnezeu, căci aceasta fusese de mult născocită și răspîdită de preoții egipteni, indieni, evrei, greci și romani. Popoarelor din aceste țări le-a fost ușor să accepte învățătura despre Hristos și despre mama acestuia, fecioara Maria. În lucrarea „Studii în legătură cu legendele populare grecești despre sfinți”, profesorul D. Șestakov constată pe bună dreptate: „Păgînii din Arabia, Siria, Mesopotamia au trecut ușor la creștinism, deoarece ei au văzut în maica lui Dumnezeu pe *Cybela, mama zeilor*”³⁰. Putem adăuga că și în alte țări oamenii de alte culte au preluat fără prea mare greutate toate poveștile despre Hristos, deoarece ele le aminteau poveștile asemănătoare despre propriii lor zei.

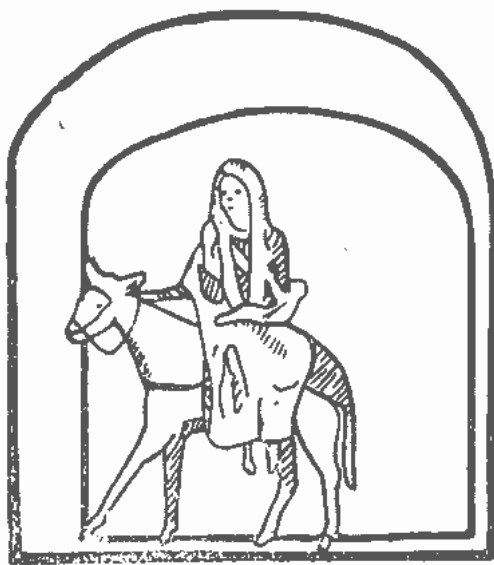
Capitolul al X-lea

UCIDEREA PRUNCILOR ȘI FUGA ÎN EGIPT

Am amintit de câteva ori de zeița egipteană Isis și de fiul ei Horus ; legendele în legătură cu ei au apărut cu mai bine de 1000 de ani înainte de creștinism și seamănă în mare parte cu povestea evanghelică a nașterii lui Iisus-dumnezeu de către fecioara Maria. Pe o frescă descoperită cu prilejul săpăturilor din orașul Pompei, care în anul 79 a fost acoperit de lava vulcanului Vezuviu, este înfățișată zeița Isis ducându-și pruncul, Horus, pe un măgar.

În vechea Indie circula aceeași legendă despre zeul Krișna. Într-un muzeu (muzeul Guimet din Paris) se poate vedea și astăzi un foarte vechi desen înfățișându-l pe acest zeu, care, copil fiind, fusese trecut pe celălalt mal al fluviului Djamna ca să nu fie ucis, de-

oarece regele Kansa dăduse poruncă să se ucidă toți pruncii. Povestea acestui zeu hindus seamănă foarte mult cu ceea ce au născocit ulterior evangheliștii despre Iisus. În legende se spune că, înaintea nașterii lui Krișna, se prevestise că el va nimici răul pe pământ. Regele Kansa, unchiul său cel rău, s-a speriat și a aruncat-o pe mama lui în temniță. Acolo s-a născut Krișna. La nașterea lui un glas din cer a poruncit părinților să-l salveze de primejdia care îl amenința. Krișna a fost trecut peste râu, iar Kansa l-a căutat în zadar. Văzînd aceasta, Kansa a poruncit ca toți pruncii care se născuseră în ultima vreme să fie omorîți. Dar Krișna a fost salvat, a săvîrșit multe minuni (a tămăduit bolnavi, a înviat morți etc.), apoi a murit, promițînd că, atunci cînd va veni sfîrșitul lumii³¹, se va mai întoarce pe pământ.

În multe religii din lumea antică au existat legende despre primejdiile care amenințau pe pruncii de origine divină. În desenul din stînga Isis, zeița-mamă din Egiptul antic, îl duce în alt ținut pe pruncul ei, zeul Horus, amenințat de zeul cel rău Set; imaginea din dreapta, datînd din evul mediu înfățișează fuga în Egipt a „maicii domnului” Maria cu pruncul Iisus care, după legenda evanghelică, era amenințat de regele Irod. (Sculptură murală din secolul al XII-lea din biserica Saint-Benoît-sur Loire din Franța).

Și în povestea nașterii regelui Cîrus, binecunoscut în antichitate, nepotul regelui mezilor Astiages, se pomeneste despre miraculoasa salvare a copilului de la moarte, de la chinurile pregătite de Astiages, care de două ori avusese vise neobișnuite. Ghicitorii îi tălmăciseră visele în sensul că fiica lui va naște un fiu care îi va lua tronul.

Arabii au și ei legenda patriarhului Avraam și a lui Nimrod. Se spune că Nimrod ar fi văzut o stea ciudată pe cer și cititorii în stele (astrologii) îi spusese că steaua vestește nașterea unui prunc care va deveni căpetenia unui popor întreg și că acestui popor îi este sortit să domnească asupra întregii lumi. Nimrod poruncise atunci ca în regatul său să fie omorîți toți pruncii de parte bărbătească, însă mama lui Avraam fusese prevenită de pericol și fugise în altă țară, născîndu-și pruncul într-o peșteră. Nu există oare în

această legendă aceleași elemente care ulterior aveau să apară în povestea regelui Irod și a lui Iisus-dumnezeu?

Isis, zeiță din Egiptul antic, fuge cu pruncul ei Horus, salvîndu-se printre trestii de zeul cel rău, Set. Această legendă amintește povestea biblică apărută mult mai tîrziu, potrivit căreia pruncul Moise fusese ascuns de maică-sa printre trestii, ca să fie ferit astfel de primejdia care-l amenința.

De altfel, trebuie să spunem că nici un istoric din perioada la care se referă povestirile evangheliilor creștine nu afirmă că Irod ar fi poruncit să fie omorîți pruncii.

Credințele și datinile vechilor evrei se reflectă în mare măsură în creștinism. Creștinismul a luat naștere prin-

tre evreii din Asia Mică. Evanghelistul Matei caută să demonstreze că venirea lui Iisus-dumnezeu a fost prezisă în Biblia evreiască și citează la fiecare pas cuvinte din Biblie. Totodată, în Biblie găsim multe povestiri care puteau fi modificate sau puse la baza legendelor despre Iisus. Acolo se spune, de exemplu, că faraonul a dat ordin să fie uciși toți pruncii evrei de parte bărbătească și numai printr-o minune Moise a scăpat de primejdie. La acestea, istoricul evreu Josephus Flavius adaugă că printre evrei circula legenda potrivit căreia faraonul ar fi dat această poruncă deoarece cititorii în stele îi preziseseră că se va naște mîntuitorul evreilor, care va nimici puterea faraonului. Nu seamănă oare această poveste cu povestea evanghelică de mai tîrziu despre Irod ?

Aceleași elemente le regăsim în legenda lui Sargon, regele Akkadii (2 400 de ani înaintea erei noastre), care scapă de la moarte datorită faptului că mama lui îl culcase într-un coș de trestie și-l lăsase să plutească pe Eufrat, de unde fusese salvat de sacagiul Akki. Legenda lui Romulus și Remus, legendarii întemeietori ai Romei, care ar fi fost alăptați de o lupoaică, sau legendele despre Esculap, Attis, Dionysos — despre toți acești eroi și zei ai diferitelor popoare din antichitate — puteau fi puse într-o formă modificată la baza povestirilor evan-

O foarte veche imagine a ispitirii lui Buda: după cum în legendele creștine diavolul l-a ispitit pe Hristos, cu 500 de ani înainte de apariția creștinismului, potrivit legendelor budiste, diavolul l-a ispitit pe Buda.

ghelice. În aceste legende toți sau aproape toți zeii scăpaseră în copilărie de o mare primejdie. În toată lumea erau răspândite povestiri despre încercările unor regi sau despoți de a ucide pe mama zeului nou-născut sau chiar pe zeu. De obicei în aceste povestiri mai apar proci, magi, preoți, cititori în stele care prevestesc nașterea eroului ce urmează să moștenească imperiul. Pentru a scăpa de moartea ce-i hărăzește regele, mama și copilul se refugiază într-o altă țară.

Evangheliștii creștini au scris cărțile lor cam la 100 de ani după „evenimentele” pe care le descriu. Până atunci au existat doar povestiri orale care circulau din loc în loc. Astfel, diferitele povestiri despre nașterea zeilor s-au împletit între ele. Cele mai răspândite erau cele despre Moise, Isis și Horus, Dionysos, Adonis etc. Aceste legende au furnizat materialul mitologic pentru povestirile evanghelice despre Iisus.

Capitolul al XI-lea CÎND SE NASC ZEI

A m mai pomenit în treacăt de cîteva ori despre această problemă și am arătat că nu numai nașterea lui Iisus, dar și a unor zei păgîni, precreștini, se sărbătorește la 25 decembrie sau în jurul acestei date. Dacă am vrea să stabilim după evangheliile ziua nașterii lui Hristos, ne vom da seama că acest lucru este imposibil. Evangheliile îl arată pe Hristos ca pe un cărturar foarte învățat, un mare cunoscător de scripturi. El a trăit, după cum relatează evangheliștii, cam 30 de ani (unii cred că ar fi trăit aproximativ 50 de ani, după cuvintele : „N-ai încă 50 de ani și l-ai văzut pe Avraam ?”, adresate lui Hristos în evanghelia lui Ioan). Descrierile vieții lui Iisus din evangheliile sînt contradictorii, iar scriitorii din vremea aceea n-au scris în genere nimic despre el. Acum s-a

stabilit că în unele scrieri (ale lui Josephus Flavius și ale altor istorici din vremea aceea) popii au introdus câteva cuvinte care amintesc de Hristos³². Acest fals a fost de mult descoperit și nimeni nu poate stabili când anume s-a născut acest dumnezeu.

De ce Hristos însuși nu a scris nici un cuvânt? La această întrebare există un singur răspuns: Hristos nu a existat niciodată și toate poveștile în legătură cu minunile lui sînt născocite, după cum născocite au fost și poveștile asemănătoare despre nașterea și viața altor zei.

Dar de ce se sărbătorește nașterea lui Iisus la 25 decembrie? Cum s-a stabilit această dată?

Ea nu s-a stabilit dintr-o dată.

Părinții bisericii au dezbătut această problemă vreme de aproape 400 de ani. Cea mai veche informație despre sărbătorirea nașterii la 25 decembrie se găsește în calendarul roman din anul 354. Sub această dată se află scris: „Hristos s-a născut în Betleemul din Iudeea”. În cartea „Cañonicele Apostolice”³³, care datează cam din aceeași perioadă, se spune: „Păstrați zilele de sărbătoare și mai întîi de toate ziua nașterii domnului, prăznuind-o în a 25-a zi din a noua lună”. Pe atunci anul nou începea în martie, așa că sărbătorirea nașterii se hotărîse pentru 25 decembrie. Dar pînă la această hotărîre, în multe țări nașterea acestui dumnezeu se sărbătorea în ianuarie. Biserica din Orient și creștinii din Egipt se obișnuiseră într-atît să serbeze nașterea zeilor lor la 6 ianuarie, încît ei au continuat încă 431 de ani să prăznuiască crăciunul la această dată. Biserica armeană serbează pînă azi nașterea lui Iisus în această zi. Diferitele secte creștine sărbătoreau nașterea în alte zile.

În diferitele religii din antichitate au existat două zile principale pentru sărbătorirea nașterii zeilor: 25 decembrie și 6 ianuarie; la 25 decembrie se sărbătorea nașterea lui Adonis, Tammuz, Mithra, iar la 6 ianuarie nașterea lui Osiris, Dionysos. Obiceiurile și ritualurile acestor sărbă-

tori precreștine au intrat și în creștinism. S-au schimbat doar denumirile lor și tălmăcirea originii lor.

Nu numai în țările amintite din Orient, dar și în Occident, unde predicatorii creștini au pătruns foarte târziu, nașterea multor zei a fost legată de solstițiul de iarnă, de ziua de 25 decembrie.

Propovăduitorii creștinismului s-au mirat foarte mult când au văzut în Anglia, Germania de nord și Scandinavia obiceiuri foarte asemănătoare cu cele creștine și sărbători care aminteau aproape întru totul pe cele creștine.

Care este explicația? În diferite țări, masele populare, îndeosebi agricultorii și păstorii, erau legate prin toată viața lor, prin toată existența lor de natură, depindeau de ea. Diversele fenomene ale naturii, neînțelese și inaccesibile oamenilor simpli, trezeau în ei teamă, mirare, bucurie, sentimente care se transformau în venerație. O dată cu dezvoltarea păstoritului și a agriculturii, venerarea spiritelor, a animalelor, a strămoșilor a fost înlocuită prin cinstirea zeilor forțelor naturii, de care, după credința oamenilor, depindeau treburile lor gospodărești.

Zeii și spiritele au început deci să întruchipeze acele forțe ale naturii pe care (cum se credea pe atunci) le guvernau. Astfel, era cinstit zeul mării furtunoase: marea părea o divinitate când calmă, liniștită, hrănind

Nașterea miraculoasă (ieșirea din sinul pământului-mamă) a zeului vechilor perși Mithra, care ținea în mîini focul și spada. Mithra este unul din prototipurile lui Hristos. Ziua sa de naștere era sărbătorită de credincioși tot la 25 decembrie.

pe locuitorii de pe țărm, când furtunoasă, răzbunătoare, înfricoșătoare. Erau venerați zeii vînturilor care alungă norii, zeii tunetului și fulgerului care revarsă ploaia binefăcătoare din cer, zeii care sălășluiau în riuri și piraie, în păduri și munți. Mai erau cinstiți și zeii astrilor cerești — soarele, luna și stelele. Dintre toți, soarele se bucura de cea mai mare cinste. El părea o zeitățe minunată, dătătoare de viață și de căldură. Sub razele soarelui se topeau zăpezile și ghețurile, înfloreau florile, la apariția soarelui cîntau păsările, natura învia. Și omul, pătîcică a acestei naturi, în întregime supus forțelor elementare ale naturii, își îndrepta privirea spre acest soare (zeul soarelui), cînd strălucitor, arzător, nimicitor, cînd dătător de căldură, blînd, scripitor. Această adorare a zeului-soare se leagă de întreaga viață a oamenilor din antichitate, de activitatea lor agricolă și de păstorit. La 25 decembrie începea să se mărească ziua, de parcă s-ar fi născut un soare nou și ar fi început un an nou și în viața plantelor. Iată de ce în multe religii tocmai la această dată se prăznuia nașterea zeilor. Din același motiv se sărbătorește la creștini nașterea lui Hristos la 25 decembrie³⁴.

Slavii din răsărit își aveau zeii lor. Cel mai cunoscut dintre aceștia a fost Perun, zeul tunetului, al fulgerului și al agriculturii. A mai existat și un zeu deosebit al soarelui, Dajbog, sau Svarojici, fiul lui Svarog. Svarog înseamnă foc; oamenii sînt fii ai zeului, copii ai soarelui, nepoți adevărați ai lui Dajbog. Slavii sărbătoreau nașterea acestor zei. Acestea erau credințele strămoșilor rușilor de azi, ai bielorușilor și ucrainenilor cînd au venit la ei propovăduitorii creștinismului. Ce trebuiau să facă propovăduitorii creștini cu obiceiurile și sărbătorile pe care le socoteau păgîne? Treptat popii au adaptat sărbătorile și credințele lor creștinești la credințele și sărbătorile slavilor. Așa s-au petrecut lucrurile pretutindeni, nu numai în Rusia.

Multă bătaie de cap le-au pricinuit preoților creștini zeii mai vechi. Credința în acești zei ră. ăsesse puternic înrădăcinată și după creștinare și popii au trebuit să lupte împotriva ei. Poporul continua să creadă în zeii vechi și să li se închine, așa cum și astăzi mulți oameni cred încă în duhuri bune și rele. Pe unii zei, ca Jupiter, Marte, Ianus, Diana, Neptun, Minerva, Mercur, popii i-au transformat în draci și i-au trimis în iad, în timp ce pe alții, pe care poporul îi considera buni, biserica i-a trimis în rai și i-a transformat în „sfinți”.

Încă în anul 566 conciliul bisericesc din Tours a interzis sărbătorirea zilei zeului Ianus (1 ianuarie), iar în anul 589 conciliul din Narbonne a interzis să se prăznuiască ziua de joi — ziua zeului Jupiter. Viticultorii erau obișnuiți să prăznuiască ziua zeului Bacchus. Biserica l-a înlocuit pe Bacchus cu sfântul Vincentiu, dar a fost nevoită să lase toate datinele așa cum fuseseră înainte.

La începutul veacului al VIII-lea un călugăr grec a scris despre viața sfântului Ioasaf. Ce a făcut el de fapt? A luat cartea hindusă „Lalita-Vistara”, a tradus din ea partea referitoare la viața lui Buda Bodisatva, a schimbat numele hinduse în siriene și astfel a luat naștere sfântul Ioasaf³⁵. Iată cum s-au ticluit așa-zisele „vieți ale sfinților”. Zeitățile antice grecești ale agriculturii, Dionysos și Demeter, s-au transformat în sfinții creștini Dionisie și Dimitrie; Castor și Pollux — în Cosma și Damian; iar zeul mărilor Poseidon s-a preschimbat în „cuviosul” Nicolaie.

Se spunea despre o negustoreasă rusă că, după ce a fost la Paris, a povestit la înapoiere că a văzut acolo tot felul de sfinți. Cineva a întrebat-o în glumă: „Dar pe Sarah Bernhardt ai văzut-o?” (Sarah Bernhardt a fost o actriță celebră). „Cum să nu — a răspuns negustoreasa —, le-am văzut nenișorule: stau amândouă culcate una lângă alta, aici e Sarocika și aici Bernarocika”.

Popii au fabricat cu duiumul astfel de sfinți „Sarcika și Bernarocika” (adesea schimbînd numele zeilor „păgîni” — greci, romani etc.). Voi da aici numai cîteva exemple. Zeița Ceres (în latină se numea Ceres Flavia) au transformat-o în sfînta Flavia ; rușinoasa Diana (Diana Pudica) au preschimbat-o în sfîntul Pudus ; zeitățile infernului, care se numeau gorgone, le-au transformat în sfînta Gorgonia ; nimfa aerului (denumită Aura Placida) au prefăcut-o în două sfînte : Aura și Placida.

Și mai ingenios au procedat popii cu urările de Anul nou ale romanilor. De Anul nou romanii se salutau cu cuvintele „perpetuam felicitatem”, ceea ce înseamnă : „îți doresc veșnică fericire”. Popii au transformat aceste două cuvinte în două sfînte : Perpetua și Felicitas.

Și nu numai că s-au ticluit descrieri ale vieții acestor sfinți, dar se arată și „moaștele” lor, numărul acestor „moaște” fiind atît de mare încît s-ar putea alcătui din ele mai multe trupuri. Iată ce fel de minuni sînt în stare să săvîrșescă popii !

Capitolul al XII-lea

CONTRADICȚIILE DIN PREDICA EVANGHELICĂ DESPRE IISUS

Așadar, povestirile din evangheliile despre nașterea lui Hristos abundă în tot felul de contradicții, greșeli istorice și absurdități, conțin legende care au circulat în număr mare, atât la popoarele din imperiul roman cât și la popoarele din țările învecinate. În realitate, Iisus Hristos nu a existat niciodată ; el este un personaj închipuit, ca și alți zei din antichitate : Adonis, Dionysos etc.

Dar evangheliștii relatează nu numai aceste basme despre Hristos, ci și multe altele în care înfățișează viața și faptele lui Iisus. Dacă am da crezare poveștilor din evangheliile, ar trebui să credem că el s-a ocupat mai ales cu propovăduirea unei noi religii și a săvârșit tot felul de minuni. Bineînțeles, popii și diferiți „frați” sec-

tanți susțin că toate aceste povești sînt adevărate; ei spun că toate întîmplările s-au petrecut adevărat și le folosesc pentru a înșela pe credincioși.

Dar, de fapt, aceste povestiri ale evangheliilor despre învățătura lui Hristos sînt pline de contradicții și nu merită să le dăm nici cea mai mică crezare. Că toate povestirile din evanghelie despre viața și faptele lui Hristos sînt simple născociri, o dovedește și faptul că în redarea învățăturii lui Hristos evangheliștii se contrazic nu numai unul pe celălalt, dar adesea și pe ei înșiși. Iată, de pildă, o serie de astfel de contradicții din evanghelia lui Matei :

1. Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema (Matei V ; 9).

2. Eu însă vă spun vouă să nu stați împotriva celui rău (Matei V ; 39).

3. Să nu socotiți că am venit să stric legea (Matei V ; 17).

4. Oricine care se minie pe fratele său vrednic va fi de osîndă (Matei V ; 22).

5. Uitați-vă la păsările cerului, că nu seamănă, nici nu secără, nici nu adună în hambare, și tatăl vostru cel ceresc le hrănește... Iar de veșmînt de ce vă îngrijiți? Luați seama

N-am venit să aduc pace, ci sabie (Matei X ; 34).

Iar orice pom care nu face roadă bună se taie și se aruncă în foc (Matei VII ; 19).

În vremea aceea, venirea la el ucenicii lui Ioan, zicînd : Pentru ce noi și fari-seii postim, iar ucenicii tăi nu postesc ?

Iisus le răspunde :

...oamenii... nu pun vin nou în burdufuri vechi (Matei IX ; 14—17).

Căci am venit să despart pe om de tatăl său, pe fiică de muma sa (Matei X ; 35).

Căci tot celui ce are i se va da și-i va prisosi, iar de la cel ce n-are și ce are i se va lua (Matei XXV ; 29).

la crinii cîmpului cum cresc : nu se ostenesc, nici nu torc (Matei VI ; 26, 28).

6. Nimeni nu poate să slujească la doi domni (Matei VI ; 24).

7. Nu judecați, ca să nu fiți judecați (Matei VII ; 1).

8. Faceți bine celor ce vă urăsc (Matei V ; 44).

9. Cine este omul acela între voi de la care, de va cere fiul său pîine, el să-i dea piatră, sau de-i va cere pește, el să-i dea șarpe ? (Matei VII ; 9—10).

10. Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va lipi de femeia sa... Deci ce-a împreunat dumnezeu, omul să nu despartă (Matei XIX ; 5—6).

11. Să iubești pe aproapele tău (Matei XXII ; 39).

12. Ceea ce vă grăiesc la întineric, spuneți la lumină, și ceea ce auziți la ureche, propovăduiți de pe case (Matei X ; 27).

Dați deci cezarului cele ce sînt ale cezarului și lui dumnezeu cele ce sînt ale lui dumnezeu (Matei XXII ; 21).

Veți ședea și voi în douăsprezece jețuri, judecînd cele douăsprezece seminții ale lui Izrail (Matei XIX ; 28).

Mai ușor va fi pămîntului Sodomei și Gomorei în ziua judecății (Matei X ; 15).

Doamne, dă-mi voie să mă duc întîi și să îngrop pe tatăl meu... Vino după mine și lasă morții să-și îngroape pe morții lor (Matei VIII ; 21—22).

Și oricine care a lăsat... femeie... pentru numele meu... va moșteni viață veșnică (Matei XIX ; 29).

În căile păgînilor să nu mergeți și în vreo cetate de samariteni să nu intrați ; ci mai vîrtos mergeți către oile cele pierdute ale casei lui Izrail (Matei X ; 5—6).

Feriți-vă de oameni, căci vă vor da pe mîna sinedriilor și în sinagogile lor vă vor bate cu biciul (Matei X ; 17).

13. Orice împărăție care se dezbină întru sine se pustiește și orice cetate sau casă care se dezbină întru sine nu va mai dăinui (Matei XII ; 25).

14. Fericiți cei săraci cu duhul (Matei V ; 3).

Căci am venit să despart pe om de tatăl său, pe fiică de muma sa (Matei X ; 35).

Fiți dar înțelepți ca șerpii și fără răutate ca porumbeii (Matei X ; 16).

Am citat doar o parte din contradicțiile din evanghelia lui Matei. După cum vedem, evanghelistul Matei, expunând învățătura lui Iisus, se contrazice la fiecare pas. Dacă am compara însă felul cum expun această învățătură cei patru evangheliști, am constata mult mai multe contradicții, și mai izbitoare. Iată câteva exemple :

15. Ci, mai întâi, evanghelia trebuie să se propovăduiască întru toate neamurile (Marcu XIII ; 10).

În căile păgînilor să nu mergeți (Matei X ; 5).

16. Și care între voi va vrea să fie întâiul să fie sluga voastră (Matei XX ; 27).

Cine dintre voi, dacă are o slugă, la arat, ori la păscut oile, îi va zice, cînd vine acasă de la cîmp : „Treci de grabă și șezi la masă” ? Oare nu-i va zice : „Gătește ca să cinez și încinge-te și servește-mă pînă ce voi mîncă și voi bea și după aceea mănîncă și bea și tu” ? (Luca XVII ; 7—8).

17. Iar cine se va înălța pe sine, se va smeri (Matei XXIII ; 12).

Voi sînteți din cele de jos ; eu sînt din cele de sus (Ioan VIII ; 23).

18. Cîntește pe tatăl tău și pe muma ta (Matei XV ; 4).

Cine este mama mea ? (Marcu III ; 33).

Ce este mie și ție, femeie ? (Ioan II ; 4). (Adică :

19. Căci Moise a zis : „cinstește pe tatăl tău și pe muma ta”, și „cel ce va grăi de rău pe tatăl tău sau pe mama ta să moară negreșit”... Voi însă ziceți : Dacă un om va spune tatălui sau mamei : „Corban ! Adică : Afierosit-am lui Dumnezeu cu ce te-ai fi folosit de la mine”, atunci voi nu-l mai lăsați să facă nimic pentru tatăl sau pentru mama sa. Și astfel desființați cuvântul lui Dumnezeu, cu rânduiala voastră pe care ați dat-o (Marcu VII ; 10—13).

20. Împărăția mea nu este din lumea aceasta (Ioan XVIII ; 36).

Să se descurce cine pofteste în toată babilonia aceasta !

ce este comun între mine și tine, femeie ?).

Dacă vine cineva la mine și nu urăște pe tatăl său și pe mama sa și pe femeia sa și pe copiii săi și pe frații și pe surorile sale, ba încă și viața sa, nu poate să fie ucenicul meu (Luca XIV ; 26).

Fericiți cei blinzi, că aceia vor moșteni pământul (Matei V ; 5).

Capitolul al XIII-lea

ISTORIA ȘI GEOGRAFIA ÎN EVANGHELII – MĂRTURIE ÎMPOTRIVA AUTENTICITĂȚII LOR

**(Extras din cartea lui E. Moutier-Rousset
„A existat oare Iisus Hristos ?”³⁶)**

Cele câteva nume istorice care se întâlnesc în relatarea tragediei de pe Golgota la cei patru evangheliști sînt menționate inexact și contradictoriu. Irod Antipa n-a purtat niciodată titlul de rege, cu care îl încununează Marcu (VI ; 14) ; titlul lui exact era de tetrarh³⁷ (unul dintre cei 4 stăpînitori), așa cum arată Matei (XIV ; 1) și Luca (IX ; 7), mai bine informați. De asemenea Anna nu a fost mare preot concomitent cu Caiafa, căci la Ierusalim n-au fost niciodată doi mari preoți în același timp. Anna, în realitate, a purtat titlul de mare preot de la

anul 6 pînă la anul 15, iar ginerele lui, Caiafa, a fost mare preot din anul 18 pînă în 36. Între Anna și Caiafa au fost încă trei mari preoți, ale căror nume ne sînt necunoscute... În relatarea patimilor, Luca (XXII ; 54) nu mai amintește numele marelui preot, dar în cap. III, versetul 2, el spune că în al cincisprezecelea an al domniei lui Tiberiu... cînd... ar fi avut loc răstignirea, Anna și Caiafa au fost mari preoți în același timp. În „Faptele apostolilor”, care se crede că au fost scrise de Luca, autorul celei de-a treia evanghelii încurcă și mai mult lucrurile, căci îl menționează pe Anna ca mare preot în locul lui Caiafa (Faptele IV ; 6).

Quirinius, de care amintește Luca (II ; 2), a fost legatul (guvernatorul) Siriei nu pe timpul lui Irod cel Mare, ci sub domnia fiului acestuia, Irod Antipa, iar recensămîntul populației din Iudeea ...a avut loc în anul 6, adică la 10 ani după moartea lui Irod I. Lisaniias, tetrarh al Abilenei (Luca III ; 1), după cît se pare, nu este nici el un personaj real, cum nu e real nici teritoriul cu care Luca îl înzestrează cu atîta dărnicie.

Vedem, așadar, că evangheliștii nu știu aproape nimic despre situația politică a Palestinei din epoca aceea. Ei nu amintesc nici măcar cele mai însemnate fapte din istoria Iudeei. Astfel, în evanghelii nu este oglindită puternica zguduire socială care a avut loc în Iudeea în acele timpuri ; nu se povestește nimic despre ura grozavă față de dominația romană de care erau animați evreii în acea vreme și care se manifesta aproape zilnic sub forma unor răzmerițe fără nici o perspectivă de izbîndă.

Autorii sfintei scripturi dau dovadă de o ignoranță tot atît de mare în ceea ce privește geografia. În operele scriitorilor laici, precum și în Biblia ebraică, „pămîntul făgăduinței” este descris în amănunțime și îl cunoaștem bine. Este izbitor faptul că în evanghelii lipsesc aproape

cu desăvîrșire denumirile orașelor și satelor care sînt indicate în alte izvoare. Ținuturile prin care a călătorit Iisus sînt foarte limitate și pustii, așa încît localitățile mai populate sînt rare. În descrierea acestor locuri evangheliștii ar fi trebuit deci să menționeze aceleași denumiri. Este limpede însă că autorii evangheliilor nu cunosc nimic despre Iudeea, cu excepția cîtorva nume geografice, familiare unor evrei ori sirieni: ei cunosc numai Ierusalimul, lacul * Genisaret, pe care îl numesc marea Galileei, și încă două-trei denumiri. Orașul Tiberiada, centru important al țării prin care, chipurile, ar fi peregrinat mîntuitorul vreme de un an, nu este pomenit de nici unul din redactorii „bunei vestiri”. Ei nu cunosc nici măcar Marea Moartă. Deci evangheliștii nici nu s-au ostenit să se informeze asupra geografiei Palestinei de la cineva care cunoștea această țară...

Totala ignoranță a evangheliștilor în ceea ce privește geografia Galileei și Iudeei reiese și din faptul că în evanghelii nu sînt menționate cele mai importante caracteristici ale reliefului ținuturilor pe care le-ar fi vizitat mîntuitorul. Nu este menționat nici unul dintre numeroșii munți pe care a urcat Iisus... „Buna vestire” nu face nici măcar aluzie la nenumăratele torente și pîraie care se varsă în Iordan și peste care Iisus ar fi trebuit neapărat să treacă în timpul peregrinărilor sale. Unele din ele, ca, de pildă, Iarmuk și Iabbok, sînt destul de însemnate.

Chiar și atunci cînd evangheliștii îl duc pe Iisus la Ierusalim, ei nu amintesc nici una dintre localitățile prin care el ar fi trebuit să treacă în drumul său (nu mai puțin de 30 în Samaria și 40 în Perea). De altfel, nici numele geografice menționate de evangheliști nu fac po-

* Este foarte greu să admitem că evangheliștii ar fi denumit „mare” lacul Genisaret dacă ar fi cunoscut acest mic bazin de apă dulce. Căci ochiul pescarului este în stare să cuprindă dintr-o dată toate malurile acestui lac. (Nota lui Moutier-Rousset.)

vestirile lor mai verosimile, Nazaret, unde s-ar fi născut mîntuitorul, nu este amintit nici în Vechiul testament și nici de vreunul dintre autorii evrei. Mai trebuie oare să arătăm că nici un scriitor laic nu auzise în acea vreme nimic despre Nazaret? La fel stau lucrurile în ceea ce privește Capernaum, principalul centru de activitate al lui Iisus. Geraza, unde a avut loc cea mai impresionantă minune a lui Iisus, nu a putut fi găsită pe hartă. Chora-zin, Betsaida (Matei XI ; 21), Magadan (Matei XV ; 39) Betfaghe (Matei XXI ; 1) sînt la fel de nebuloase ca și insula Laputa, vizitată de Gulliver *. Dalmanuta (Marcu VIII ; 10) este o enigmă. Oare unde s-o fi aflat Nain-ul, pe care nimeni în afară de Luca (VII, 11) nu-l pomeneste? Unde e Cana (Ioan II ; 1) și unde este Enon „aproape de Salim” (Ioan III ; 23), pe care iarăși nimeni nu le-a văzut vreodată?

Toată Galileia evangheliștilor este o țară fantezistă despre care ei nu aveau nici un fel de reprezentare reală ; ignoranța autorilor sfintei scripturi este evidentă pentru oricine nu-i orbit de credință.

În evanghelii nu se pomeneste de nici o plantă și de nici un animal caracteristice Palestinei și țărilor învecinate. Evangheliștii nu cunosc animalele sălbatice cele mai tipice Palestinei ; leul, care îngrozește și care se pretează la comparații minunate, pantera, pisica sălbatică, șacalul și hiena, atît de răspîndite în Palestina, porcul mistreț, care se întîlnește de asemenea des acolo, cameleonul, gazela cea suplă, iepurele cel fricos și uliul cel crud, barza etc. — toate aceste animale nu sînt folosite nici măcar o singură dată ca termeni de comparație în evanghelii, nici unul dintre ele nu este amintit în vreo parabolă. În evanghelii apar numai lupul (Matei VII ; 15), năpîrca (Matei III ; 7), corbul (Luca XII ;

* Gulliver este eroul romanului scriitorului englez Swift „Călătoriile lui Gulliver în țara piticilor”.

24), adică animale care sînt mai tipice pentru Italia, Grecia sau Asia Mică, decît pentru Galileia...

Animalele domestice care sînt amintite în evanghelii sînt și mai puțin tipice, deoarece ele trăiesc pe lîngă casa omului în toate țările. Menționăm numai că printre ele nu se pomenește capra, deși ea este des întîlnită în Palestina... Dar ceea ce este absolut neverosimil în evanghelii, deși ele vorbesc de acest lucru ca de un fenomen normal, e o turmă uriașă de porci de 2 000 de capete (Marcu V ; 13), într-o țară ai cărei locuitori nutresc o aversiune profundă față de aceste animale și unde desigur nimeni nu se îndeletnicea cu creșterea lor. Și astăzi, chiar și în țările unde se cresc porci, e greu să găsești asemenea turme numeroase.

Flora din evanghelii este la fel de sărăcăcioasă ca și fauna ; în ele nu este pomenit curmalul, arbore atît de prețuit în Palestina și atît de caracteristic pentru acele meleaguri... În evanghelii nu sînt amintiți nici cei mai obișnuiți arbori din Palestina, cum ar fi măslinul, portocalul, rodia sau migdalul. Doar smochinul este pomenit în evanghelii (Marcu XI ; 13). Și dacă prin „grăuntele de muștar“ de la Luca (XIII ; 19) se înțelege planta (înru-dită cu varza) din care se prepară muștarul, atunci Luca văzuse doar în vis această plantă, de vreme ce el susține că ea e un copac mare și rămuros...

Această scurtă trecere în revistă a florei și faunei din evanghelii ne arată că autorii sfintei scripturi au trăit probabil într-un oraș mare, departe de Iudeea, poate la Alexandria, Roma, Salonic sau Antiochia. Aici ei se îndeletniceau cu vreun mărunț meșteșug casnic și nu ieșeau din casă decît spre a se închina. De aceea, probabil, ei nu cunoșteau nimic nu numai despre Galileia, dar nici despre satele cele mai apropiate de propriul lor oraș.

Capitolul al XIV-lea

ZEI AI PRIMĂVERII CARE MOR ȘI ÎNVIE (Sărbătoarea paștelui)

În evanghelii se vorbește despre moartea lui Iisus Hristos și, potrivit învățaturii bisericii creștine, se susține că el s-a jertfit pentru mântuirea oamenilor. Sângele lui, moartea lui trebuiau să-l facă mântuitor al lumii. Dar întrucât, deși a murit sub chip de om, el a fost, după învățătura creștină, fiul lui Dumnezeu, Iisus continuă să trăiască în ceruri și făgăduiește să mai vină și a doua oară pe pământ, să mântuiască încă o dată lumea.

În evul mediu biserica creștină „a prezis” de câteva ori datele „cele de-a doua veniri” a lui Hristos, dar toate aceste prorociri s-au năruit. Datele fixate de biserică treceau, dar Hristos nu mai venea. Tot astfel dife-

rite secte creștine, de exemplu adventiștii, au stabilit în câteva rînduri, în veacul al XIX-lea, data „venirii lui Hristos”, dar întotdeauna s-au făcut de rîs cu prezicerile lor. Totuși, și în zilele noastre biserica și multe secte vestesc „apropiata venire a mîntuitorului”. Clerul și bucherii sectanți fac aceste afirmații pentru a-i înfricoșa pe oameni și pentru a le întuneca mințile.

Cum a apărut credința în moartea și în învierea mîntuitorului ?

Primăvara creștinii și evreii prăznuiesc sărbătoarea paștelui. La creștini paștele este sărbătoarea învierii lui Hristos-dumnezeu, care a pătimit și a murit. Preoții creștini susțin că această sărbătoare e pur creștinească, deși știu foarte bine că toate poveștile despre patimi, despre moartea și învierea lui Hristos nu reprezintă decît repetarea unor legende ale unor zei, legende care fuseseră răspîndite cu mult înainte de apariția creștinismului. Săvîrșind unele ritualuri în timpul paștelui, ei ascund credincioșilor că aceleași ritualuri fuseseră săvîrșite de adoratorii a numeroși zei, așa-numiți „păgîni” : Mithra, Adonis, Attis, Tammuz, Dionysos, Bacchus, Osiris etc.

Cînd europenii au descoperit America de Sud și au cunoscut religia popoarelor de acolo, au constatat cu mare uimire că printre popoarele de aici, care pînă atunci nu veniseră în contact cu lumea creștină, exista aceeași credință într-un zeu care moare și învie. Astfel, potrivit legendelor mexicane, zeul Kvețalcoatli fusese răstignit pe o cruce de lemn. Mexicanii credeau că zeul fusese ucis în acest mod barbar pentru că cei pe care venise să-i mîntuiască au fost nerecunoscători. În lucrarea sa „Mexicul antic”, Kingsborough arată că vechii locuitori ai peninsulei Yucatan adorau un mîntuitor numit Bakab, născut din neprihănita fecioară Ciribiras. Bakab era considerat cea de-a doua persoană din treimea dumnezeiască ³⁸. Acest mîntuitor era înfățișat ca un martir născut de o fecioară nevinovată și încununat cu o coroană

de spini. Potrivit tradiției, și el fusese răstignit pe o cruce de lemn. Acest zeu, zice-se, ar fi rămas mort timp de trei zile, iar la sfârșitul celei de-a treia zi a înviat și s-a înălțat la cer.

După cum se vede, la aceste popoare din Mexic, care n-au avut nici o legătură cu lumea creștină și nu au știut niciodată nimic despre Hristos, s-au creat legende foarte asemănătoare cu diferite pasaje din istorisirile despre moartea și învierea lui Hristos.

Dacă vom cerceta religiile din antichitate existente înainte de creștinism și care au pregătit apariția lui, vom vedea că ideea zeului care moare și învie a luat naștere la popoarele de agricultori și păstori din lumea antică : perșii, sirienii, asiro-babilonienii, hindușii, evreii, egiptenii.

Figura unui dumnezeu care a suferit se găsește de-a gata în Biblie. În cartea prorocului Isaia (cap. 53 ; verselele 3—11) există un pasaj pe care evangheliștii n-au trebuit decît să-l înfrumusețeze puțin pentru a ajunge la descrierea suferințelor, morții și învierii lui Iisus Hristos. Iată acel pasaj : „Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni : om al suferinței și deprins cu durerea ; unul de care să-ți acoperi fața, cînd îl vezi ; disprețuit și socotit ca nimic. Dar el a luat asupra-și bolile noastre și cu durerile noastre s-a împovărat, pe cînd noi îl socoteam ca pedepsit, ca bătut de dumnezeu și oropsit. Ci el fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mîntuirea noastră și prin ranele lui noi toți ne-ăm vindecat. Toți umblam rătăciți ca niște oi, fiecare pe calea lui, și domnul l-a încărcat pe el cu fărădelegile noastre ale tuturor. Chinuit a fost și s-a supus și nu și-a deschis gura sa ; ca o oaie spre junghiere s-a dus și ca un miel fără de glas, înaintea celui ce-l tunde, așa nu și-a deschis gura sa. Cu judecată nedreaptă fost-a osîndit, și neamul lui cine-l va spune ? Căci s-a luat de pe pămînt viața lui ! Pentru

Zeul babilonian Marduk se luptă
cu dragonul Tiamat.

fărădelegile poporului meu a fost adus spre moarte. Mormîntul său a fost pus lingă cei fără de lege și cu cei făcători de rău, după moartea sa, cu toate că nu săvîrșise nici o fărădelege și nici o înșelăciune n-a fost în gura lui. Dar a fost voia domnului să-l

zdrobească prin suferință. Și fiindcă și-a jertfit viața pentru păcatele noastre, vedea-va pe urmașii săi trăind îndelungat și planul domnului, prin el, va avea izbîndă. De pe urma chinurilor sufletului său se va sătura de fericire; prin știința sa, preadrechtul, sluga mea, va îndrepta pe mulți și fărădelegile lor le va lua asupra-si".

La evrei există sărbătoarea primăverii, purimul (cei credincioși o prăznuiesc și astăzi), în care principalele personaje erau Mardoheu, sau zeul babilonian Marduk, și zeița Iștar (Eстера), precum și Aman cel rău. Cultul zeului Marduk și al zeiței Iștar a fost împrumutat de evrei de la popoarele vecine cu ei.

În antichitate, Marduk era venerat ca zeu al orașului Babilon. Cînd s-a întemeiat marele regat al Babilonului, Marduk a devenit zeul principal, superior celorlalți zei. Sărbătorile în cinstea lui Marduk aveau loc primăvara, cînd i se jertfea un vițel. Marduk a fost zeul soarelui de primăvară, care a învins haosul inițial (Tiamat). Potrivit legendelor babiloniene, el era creatorul, izbăvitorul și mîntuitorul lumii, cel care a scăpat oamenii de orice nevoi. Vindecînd bolnavii și înviind morții, el era stăpînitor peste stăpîni și regele regilor. Cei ce se închinau lui Marduk credeau că el moare iarna și învie primă-

vara. În anumite zile era jelit zeul mort, iar cînd, după părerea credincioşilor, el învia, atunci avea loc veselul praznic în cinstea învierii zeului Marduk. După cum creştinii se fălesc cu mormîntul dumnezeului lor Hristos, în vechiul Babilon era venerat mormîntul zeului Marduk. Acest zeu a intrat şi în religia mozaică şi sărbătoarea evreiască purim evocă salvarea sa miraculoasă de la moarte, cu ajutorul zeiţei Iştar (Eстера).

Tot atît de răspîndit în întregul Orient era cultul zeului Adonis. Şi zeul Adonis este un zeu al lumii antice care moare şi învie. Mama lui era Mirrha (Maria), transformată în arborele de smirnă. Cultul lui Adonis era deosebit de larg răspîndit în Fenicia şi Siria, de unde a trecut în Iudeea. În oraşul Byblos, pe ţărmul sirian, se găsea templul zeiţei Baalat-Gebal, Afrodita feniciană. Afrodita (Astarte, Iştar) a fost soţia lui Adonis. Oamenii credeau că Adonis, ca şi Tammuz, a fost ucis de un zeu rău, întrupat într-un porc mistreţ. Adonis moare, dar peste cîtva timp învie. Lucian, scriitor grec din secolul al II-lea, descrie jelirea morţii lui Adonis şi sărbătorirea învierii sale. În amintirea patimilor acestui zeu, credincioşii se biciuiau în fiecare an, îl plîngeau pe zeu şi organizau praznice de doliu. După ce se săturau de biciuire şi de plîns, credincioşii îi aduceau lui Adonis jertfa cuvenită unui mort.

Primăvara, cînd apele revărsate spălau de pe munţi ocrul, riul se colora în roşu. Se spunea că riul s-a colorat cu sîngele lui Adonis. Lui Adonis i se făceau statui de lemn, care erau aşezate într-un fel de coşciuge în jurul cărora se puneau vase cu plante verzi, denumite „grădiniţele lui Adonis“. Femeile spălau statuia de lemn a zeului lor Adonis, o ungeau cu uleiuri aromate, după care o înveleau într-un giulgiu de lînă sau de pînză şi o înmormîntau. Toate aceste ritualuri se îndeplineau cam în aceleaşi zile în care mai tîrziu creştinii au început să serbeze moartea şi învierea dumnezeului lor, adică în zi-

Jelirea zeului sirian-fenician Adonis, care moare și învie. Acest zeu a fost unul din prototipurile lui Iisus Hristos.

lele așa-numitei „învieri luminoase”. După aceasta se anunța că „Adonis a înviat” și credincioșii umblau veseli și se felicitau unii pe alții, spunându-și: „Adonis a înviat”. Deci, cei care de mai bine de 2 000 de ani își spun

unul altuia de paște: „Hristos a înviat” nu fac decât să reînvie sărbătorirea vechiului mit al zeului fenician Adonis. Kiril din Alexandria (arhiepiscop și „părinte al bisericii”, care a trăit în secolul al V-lea) relata că femeile egiptene trimiteau în fiecare an, într-o cană sigilată cu smoală, o scrisoare către femeile din Byblos, în care le vesteau învierea zeului Adonis.

Cu peste 1 200 de ani înaintea creștinismului, cultul zeului care moare și învie era răspândit de-a lungul întregului țărm al Mării Mediterane. Acest cult a pătruns în Grecia cu mult înainte de întâmplările atribuite imaginarii Iisus. Cu 600 de ani înainte de creștinism, acest cult fusese preamărit de poetesa greacă Sapho. Cu prilejul săpăturilor efectuate în orașul Micene s-a găsit macheta unui templu al lui Adonis, construit cu 1 200 de ani înainte de apariția creștinismului. Însuși cuvântul „Adonis” înseamnă „domn”, „dumnezeu”. La începutul primăverii se sădeau în cinstea lui Adonis ierburi care înverzeau repede, de unde vine și obiceiul creștin de a împodobi cu verdeață masa de paște.

La fel de răspândit ca și cultul lui Adonis era cultul zeului Attis și cel al născătoarei lui, „măreața mamă” a

zeilor, Cybela, o zeiță frigiană. În timpul războaielor cu Hannibal, când imperiul roman trecea prin încercări grele, preoții i-au sfătuit pe conducătorii imperiului să introducă și la Roma cultul zeiței frigiene, care era pe atunci foarte răspândit în Asia Mică și se bucura peste tot de mare cinste. Atunci s-a trimis regelui Attal al Pergamului o solie care a adus de acolo piatra neagră simbolizând pe zeița Cybela. Acest fapt a avut loc cu 204 ani înainte de anul în care se zice că s-ar fi născut Hristos. Prăznuirea oficială a „măreței mame” avea loc între 15 și 27 martie. În ziua echinocțiului de primăvară (21 martie) se aducea un arbore tăiat și învăluit în țesături de lână, așa cum se înfășurau și trupurile morților. Arborele era împodobit cu cununi de toporași și se punea pe el chipul zeului tânăr. În aceeași zi se reamintea cum zeul Attis, iubitul Cybelei, „măreața mamă” a zeilor, într-un acces de furie, s-a scopot cu o trestie ascuțită, a înroșit cu sîngele său pămîntul, care a dobîndit astfel o tainică putere, făcînd să înflorească pe acel loc fel de fel de flori în timp ce Attis murea. În aceste zile de sărbătoare se mima deznădejdea Cybelei, născătoarea de zei, la vederea cadavrului iubitului său. Ziua de 24 martie a devenit ziua patimilor lui Attis. Atunci credincioșii se biciuiau, își produceau răni, unii chiar se scopeau, stropind cu sîngele lor statuia zeului. La 25 martie se sărbătorea învierea zeului Attis și atunci plînsul se preschimba în bucurie și veselie. În alte locuri se înmormînta statuia zeului, și noaptea, cînd jalea ajungea la paroxism, se aprindeau dintr-o dată făcliile, sicriul era deschis, iar preotul ungea buzele credincioșilor cu untdelemn sfînțit, rostind în șoaptă : „Consolați-vă credincioșilor ; zeul este mîntuit. Astfel dobîndi-vom și noi mîntuirea de chinuri”.

Toate acestea se petreceau cu mulți ani înaintea creștinismului. Dar chiar și 500 de ani după apariția creștinismului, filozoful grec neoplatonician Damaskios notează un vis al lui în care i-a apărut zeița Cybela și i-a spus

că sărbătorile în cinstea lui Attis (care se numeau hilarii) ar salva oamenii de la moarte. (Despre aceasta vezi cartea lui M. Brickner „Zeul care pătimește în religiile lumii antice”) ³⁰. Acest cult era însoțit de un asemenea extaz religios, de o asemenea surescitare încît toți cei care-l practicau credeau că, așa cum Attis moare și învie, tot astfel și ei se vor întoarce din morți la o nouă viață.

Trebuie să mai amintim de așa-zisele taurobolii, adică de jertfele la care participanții se purificau prin sîngele animalelor sacrificate. Picăturile de sînge care se scurgeau de pe altarul de jertfă erau băute de credincioșii lui Attis, care-și închipuiau că astfel se împărtășesc cu trupul și sîngele zeului mort. Cei care se închinau zeiței-mame Cybela și zeului Attis organizau ospete rituale.

Aceste ospete rituale care au existat cu mult înaintea creștinismului seamănă cu cele creștine unde se înfăptuiește împărtășania cu pîine și vin. Cultul creștin, apărut mai tîrziu, se asemana atît de mult cu cultul zeului Attis încît un preot al zeiței Cybela a spus fericitului Augustin, scriitor creștin (354—430) : „Cel ce poartă boneta frigiană a zeului Attis este și el creștin”. Marele preot de la Roma al zeului Attis se numea Papas (papă) și, la fel ca papa de la Roma, se intitula tot părinte, purta aceeași tiară pe care apoi au început să o poarte papii catolici. După cum religia creștină preluase multe elemente din cultul zeului Attis, tot așa și paștele creștin prezintă asemănări cu sărbătorirea acestui zeu.

Ceea ce a fost zeul Attis la frigieni și mai tîrziu la romani, Adonis la sirieni și Tammuz la asiro-babilonieni, a fost la fenicienii din Tir zeul Melkart. Cultul zeului Melkart fusese răspîndit cu mai bine de 1 000 de ani înaintea apariției creștinismului.

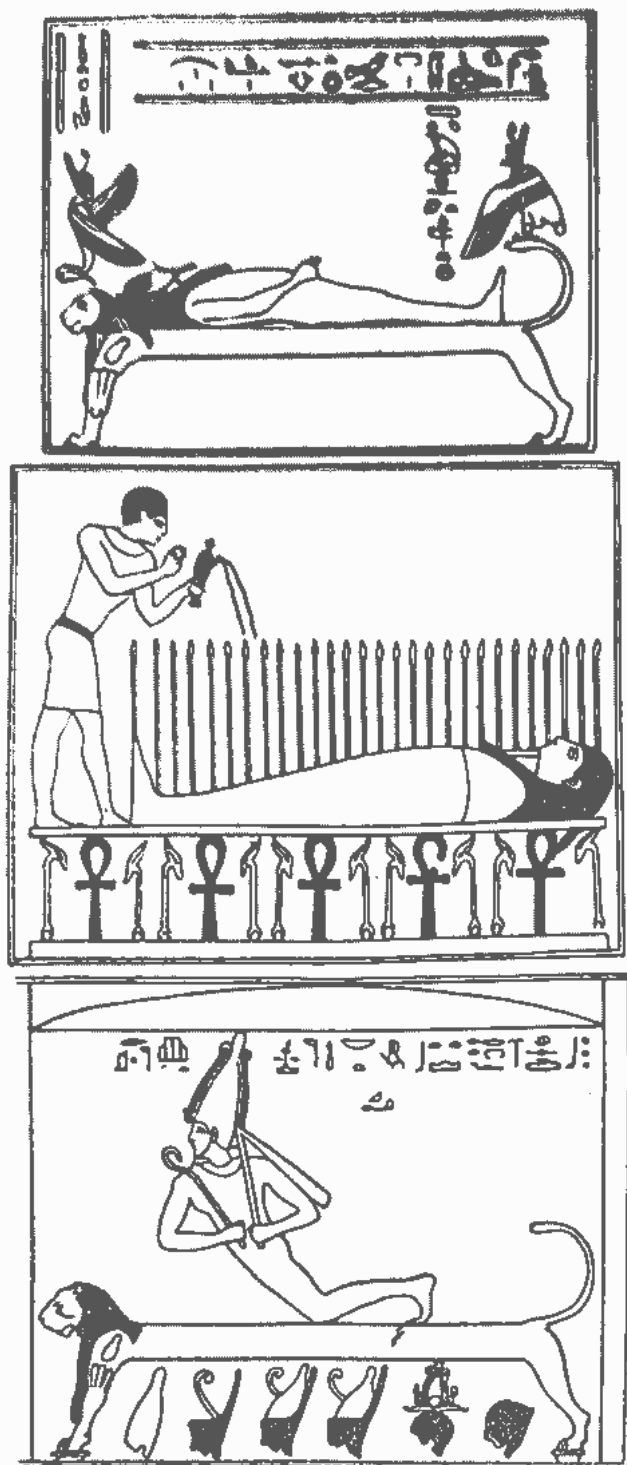
Grecii îl considerau pe Melkart identic cu zeul-erou Heracle, fiul lui Zeus și al zeiței Alcmena. Exista o legendă potrivit căreia Heracle și-a dat singur foc și s-a

înălțat, printre flăcări, la cer în bubuit de tunet. Zeul Melkart era sărbătorit în februarie și martie. Atunci se dădea foc statuii lui în semn că zeul se înalță la cer pentru o viață nouă. În orașul Tars se organiza sărbătorirea zeului Sandan aproape în același fel ca și sărbătorirea morții și învierii lui Melkart. Iar în Cappadochia se organizau serbări asemănătoare în cinstea zeului Ibraez.

Istoricii din perioada anterioară creștinismului au descris amănunțit cultul foarte răspândit al zeiței egiptene Isis și al zeului Serapis (Osiris). Acest cult era cunoscut pe tot litoralul Mării Mediterane, adică tocmai acolo unde avea să se răspîndească mai târziu creștinismul. Pe timpul Ptolemeilor ⁴⁰ acest cult a fost cel mai răspândit în lumea greco-romană. După cum creștinii au folosit mai târziu, în felul lor, datinele și credințele egiptene, siriene, asiriene etc., tot astfel romanii au căutat să adapteze la concepțiile lor venerarea lui Isis și a lui Serapis. În mod corespunzător ei au schimbat și reprezentările zeilor. De aceea Serapis a început să fie înfățișat cam la fel cum fusese înfățișat înainte zeul Jupiter. Ca și Osiris în Egipt, Serapis era cinstit în imperiul roman ca protectorul plantelor, zeul soarelui și stăpînitorul împărăției morților. Isis a început să fie reprezentată ca o zeiță greacă, care o vreme putea fi lesne confundată cu Hera, Demeter sau Afrodita. Fără o asemenea imitare, fără o asemenea adaptare la ideile poporului roman, cinstirea zeilor egipteni nu s-ar fi putut răspîndi în imperiul roman. În primele veacuri ale creștinismului venerarea lui Isis și a lui Sera-

Zeul Serapis al cărui cult a fost larg răspândit în lumea greco-romană.

Imagini din Egiptul antic înfățișând moartea și învierea zeului Osiris, a cărei legendă amintește legenda de mai târziu a nașterii și învierii lui Hristos. De sus în jos: moartea lui Osiris, preotul stropește răsadurile încolțite din statuia lui Osiris, învierea lui Osiris.

pis a fost oficială; ea a dăinuit încă 350 de ani după apariția cultului creștin. În anul 344 se mai organizau la Roma procesiuni sărbătorești în cinstea lui Isis. La una dintre aceste sărbători (ce-i drept, o sărbătoare de toamnă) se evoca durerea zeiței Isis, care căuta corpul zeului Osiris, sfișiat de zeul Set.

Originea acestor sărbători e foarte veche. În Abydos (Egipt) asemenea sărbători se prăznuiau încă cu 2 000 de ani înaintea creștinismului. Potrivit legendelor egiptene, Osiris-Serapis este fiul lui Geb, zeul pământului, și al lui Nut, zeița cerului. Zeul soarelui, Ra, aflînd de infidelitatea soției sale Nut, a amenințat-o că nu va naște copil în nici o zi a anului. Dar Nut avea un

iubit, zeul Thot. Thot a câștigat de la zeul lunii a 72-a parte din fiecare an, adică 5 zile adăugate la cele 360 de zile ale anului lunar. În fiecare din aceste 5 zile Nut dădea viață câte unui prunc. Așa a născut ea pe zeii Osiris, Horus, Set și pe zeițele Isis și Neftis. După cum spun legendele, atunci când s-a născut Osiris, a răsunat un glas puternic, vestind că s-a ivit stăpînul lumii. Timp de 28 de ani Osiris a fost rege al Egiptului ; lui i se atribuie răspîndirea agriculturii și cultivarea viței de vie. După aceea, el a plecat în călătorie, dar fratele său, Set cel rău, l-a băgat printr-un vicleșug într-un cufăr prețios și a aruncat cufărul în Nil. Regele din Byblos (de pe țărmul sirian) a găsit cufărul și l-a adus în templul zeiței Belit-Afrodita. Zeița Isis era disperată, îndoliată. Își tăiase părul și, înlăcrimată, îl căuta pe fratele-soț. În cele din urmă l-a găsit la Byblos și l-a ascuns într-un meandru al Nilului. Dar Set cel rău l-a găsit pe Osiris, i-a sfîrtecat trupul și a răspîndit bucățile în întreaga țară. Isis, bocind mereu, căuta bucățile din trupul iubitului ei. Atunci zeul Ra l-a trimis pe zeul Anubis (cu cap de șacal), care cu ajutorul lui Thot și al lui Horus a adunat părțile trupului lui Osiris și l-a înviat. De atunci Osiris este domnitor și judecător în împărăția morților. Această sărbătoare în cinstea zeului care moare și învie se prăznuia, înainte de creștinism și în primele veacuri după apariția creștinismului, în imperiul roman, unde evangheliștii și-au alcătuit evangheliile. Desigur că ei au văzut nu o dată aceste scene în templele zeiței Isis, unde se reprezenta cum Isis, mama zeilor, căuta nemîngîiată trupul lui Osiris. Împreună cu Isis, plîngeau niște femei îmbrăcate în veșminte albe, cu părul despletit. Apoi preotul simula găsirea corpului și învierea lui. Zeul învia, căpăta viață, iar durerea și jalea credincioșilor se transformau într-o explozie de veselie și bucurie. Una din zilele acestei sărbători se numea „hilaria”, așa cum se numeau și cele

3 zile ale sărbătorii în cinstea născătoarei de zei, Cybela, și a zeului Attis. Toți credincioșii se felicitau între ei, după cum mai târziu se felicitau creștinii la pretinsa înviere a dumnezeului lor, Iisus Hristos.

Egiptenii credeau nu numai că Osiris a înviat singur, dar că are și puterea de a învia morții. În „Cartea morților”⁴¹ se găsește o rugăciune care se pune în gura celui mort: „Am dat pîine celui flămînd și l-am îmbrăcat pe cel desculț. Am dus cu corabia mea pe acela care nu avea cum să treacă apa. Am fost tată pentru orfani, soț pentru văduvă și am apărut de vînturi pe cei înfrigurați. Eu sînt acela care spune pilde despre bine. Eu prin dreptate am cîștigat cinstire!” Și în alt loc se mai spune: „El va trăi tot atît de adevărat precum trăiește și Osiris. El nu va muri, după cum n-a murit Osiris. El nu va fi nimicit, cum nu poate fi nimicit Osiris. Ei păstrează inima lui, ei păstrează simțirile lui, ei păstrează gura lui, ei păstrează picioarele lui, ei păstrează toate membrele lui”.

Așadar, încă vechii egipteni, iar apoi romanii au compus rugăciuni în care se spunea că zeul lor, „cu moartea pre moarte călcînd”, prin viața sa din mormînt, a dăruit viață întregii omeniri.

În Grecia, primăvara se prăznuia sărbătoarea învierii zeului Dionysos (Bacchus). Potrivit legendei, zeul-tată Zeus, stăpînitorul trăsnetelor, o îndrăgise pe Semela, fiica regelui Tebei. Într-o zi el i-a jurat iubitei sale că-i va îndeplini orice dorință. Dar zeița Hera, geloasa soție a lui Zeus, aflînd despre aceasta, a hotărît s-o răpună pe rivala ei. Ea știa că dacă Zeus apare cu toate armele sale de stăpîn al trăsnetelor, apariția sa este aducătoare de moarte oamenilor. De aceea, Hera a îndemnat-o pe Semela să-i ceară lui Zeus să i se arate cu toate armele, și iată că Zeus a sosit la ea în toată mărișoara lui de împărat al zeilor și al oamenilor. Fulgerele strălucitoare care scilipeau în mîinile zeului, bubuitul tunetelor făcură ca totul să se aprindă în jurul lui și se aprinse și Semela.

Murind, ea dădu naștere lui Dionysos. Atunci, din pământ s-au ridicat ierburi și iederă care l-au acoperit și l-au apărat pe prunc de flăcările mistuitoare. Iedera s-a întins în jur pînă ce a înăbușit focul. Dionysos fiind încă foarte slab, Zeus l-a cusut în coapsa lui și l-a purtat astfel (cam în felul cum își poartă cangurul puiul într-o pungă abdominală) pînă ce a prins puteri și s-a născut a doua oară din coapsa zeului-tată ; astfel el a devenit fiu de zeu. Celor antici nu li se părea de mirare că Zeus a născut un prunc din coapsă. Doar și dumnezeul vechilor evrei Iehova îl făcuse pe om din pământ și apoi dintr-o coastă a acestuia făurise femeia ; și Atena se născuse din capul despicat al lui Zeus. De ce să nu-l fi putut naște Zeus, din coapsă, pe feciorul său ? „Ceea ce pentru om este cu neputință, pentru dumnezeu este cu putință”, așa raționează credincioșii. Întrucît geloasa Hera ar fi putut să-l ucidă, Dionysos a fost dus la sora Semelei — Ino. Și din nou începe prigonirea fiului de zeu. Mama adoptivă a lui Dionysos a trebuit să fugă cu el și ca să scape de urmăritori s-a aruncat de pe o stîncă în mare. Dar cît ai clipi din ochi zeul Hermes l-a dus pe Dionysos în valea Nyse.

Dionysos a crescut și a devenit o mîndrețe de zeu — un zeu tînăr care dă putere, bucurie și împarte rodnicie. El a săvîrșit o mulțime de fapte vitejești, ajutat fiind și de tatăl său, Zeus. Iar cînd oamenii se îndoiau că Dionysos ar fi într-adevăr zeu și rideau pe soco-

Zeul vechilor perși Mithra omorînd un taur,

teala lui, atunci el apărea și îi pedepsea cu nebunia pentru îndoiala lor.

După o altă legendă, Dionysos este fiul lui Zeus și al Persefonei. Încă de copil, zeul-tată îi acordă stăpânire asupra lumii, dar Hera cea invidioasă îl persecută. El fuge de ea, dar îl ajung din urmă uriașii-titani, trimiși de Hera. Titanii îl rup în bucăți și-l mănincă. Rămîne numai inima. Atunci tatăl-Zeus îl învie pe Dionysos.

În Grecia, primăvara avea loc sărbătorirea învierii zeului Dionysos. Preoții sfirtecau în bucăți un taur viu, care îl întruchipa pe Dionysos murind, iar credincioșii înfulecau bucăți de carne din acest zeu, împărțându-se astfel din sîngele și trupul zeului Dionysos și mîntuindu-se, chipurile, de moarte.

Asemenea rituri erau practicate decî cu mult înainte de creștinism. Împărțășania din sîngele și trupul lui Hristos a existat sub această formă și în cultul lui Adonis, și în cultul lui Attis, și în cultul lui Dionysos, și, după cum vom vedea îndată, în cultul zeului persan Mithra.

Cu mai bine de 1 000 de ani înaintea creștinismului, Mithra era socotit zeul plantelor, zeul fertilității, cultul lui fiind foarte răspîndit în țările în care oamenii se în-deletniceau cu agricultura. Una dintre faptele de vitejie care i se atribuie este următoarea : Mithra ar fi omorît o ființă din al cărei sînge se trage toată rodnicia pămîntului primăvara. De aceea Mithra era socotit făuritorul tuturor lucrurilor pe pămînt. Mithra era fiu de zeu, născut într-o peșteră. Și într-una din evanghelii se spune că Hristos s-a născut într-o peșteră. Mithra se numea „cel născut din stîncă”, iar Hristos este numit și el „stîncă” (Epistola I către corinteni X ; 4). Tot așa, și Petru, primul apostol, este numit „stîncă”. Dat fiind că Mithra era înfățișat de obicei cu cîrja și cu spada în mînă, și Petru începu să fie înfățișat cu aceleași însemne. Pe vremea cînd apăruseră primele comunități creștine, cultul lui Mithra era răspîndit în tot imperiul roman, iar templele

lui Mithra puteau fi întâlnite pretutindeni. Ceremonialul practicat în cultul lui Mithra prezintă atât de multe asemănări cu cultul primilor creștini încât fără să vrei ajungi la concluzia că el a fost preluat în mare parte de către primii creștini de la adoratorii lui Mithra. De fapt nici nu se putea altfel.

Adeptii lui Mithra practicau cina rituală. În timpul acestei cine ei mîncau pîine sfințită și vin, ceea ce însemna că se împărtășesc din corpul și sîngele zeului Mithra. Datina împărtășirii cu sînge și trup are o obîrșie foarte veche ; ea se trage din consumarea la o masă festivă a jertfelor în vremurile cele mai vechi ; acestea erau jertfe sîngeroase, uneori chiar omenești, sălbaticul fiind convins că, mîncînd din carnea animalelor sau a omului și bînd sîngele lor, dobîndește o dată cu aceasta puterea și însușirile ființelor mîncate de el. Abluțiunile practicate de adeptii lui Mithra se aseamănă foarte mult cu ritul creștin al botezului.

Așadar, paștele sub forma sărbătoririi zeului care moare și învie, cu praznicul mesei rituale, unde se făcea împărtășania cu trupul și sîngele mîntuitorului a existat și în cultul zeului persan Mithra. După cum credeau mithraistii, în cele din urmă trebuie să se repete uciderea ființei inițiale care împiedică triumful binelui pe pămînt, și aceasta va determina cea de-a doua creare a lumii. Mithra era înfățișat ca mîntuitor al lumii, cu ajutorul căruia are loc învierea morților. Astfel, în cultul lui Mithra găsim și o altă latură a învățaturii creștine — învățătura despre învierea din morți cu ajutorul fiului lui Dumnezeu.

După cum am mai văzut, descrierea morții și a patimilor lui Hristos nu reprezintă decît o modificare a unor pasaje din Biblie sau este de-a dreptul împrumutată din numeroasele povestiri despre învierea altor zeități din religiile antice.

Dar tabloul nu ar fi complet dacă nu am aminti despre un alt obicei vechi ; primăvara, într-o zi de sărbătoare,

se elibera din temniță un osîndit și i se dădea voie ca în ziua aceea să facă orice, să se bucure de orice privilegiu. Putea chiar să se așeze pe tronul regelui. Uneori era gătit în straie crăiești, împodobite, apoi era vopsit pe față ca un bufon și plimbat prin oraș în chip de rege. Gloata îl urma luîndu-l în batjocură, întrebîndu-l dacă nu cumva e rege cu adevărat și pe la sfîrșitul zilei era executat, aducîndu-se astfel o jertfă purificatoare zeului. Dacă ne vom gîndi la vremuri și mai îndepărtate, vom găsi în istoria religiilor vorbindu-se de jertfe omenești și de obiceiul de a fi jertfiți primii născuți fie dintre oameni, fie dintre animale. De asemenea vom afla că la un moment dat erau jertfiți și fii de regi, ei fiind socotiți fii ai zeilor. Mai tîrziu aceste obiceiuri s-au schimbat foarte mult. Au dispărut jertfele omenești, ele fiind înlocuite cu jertfirea animalelor. Astfel, printre prescripțiile paștelui evreiesc găsim porunca lui Dumnezeu de a se jertfi diferite animale. Patimile lui Iisus Hristos descrise de evangheliști (bineînțele născocite de la început și pînă la sfîrșit) nu reprezintă decît repovestirea unor vechi legende despre zeii care erau uciși primăvara, despre osîndiții care erau înveșmîntați în straie regești și apoi jertfiți pentru a obține de la zei iertarea greșelilor și păcatelor oamenilor. Întreaga poveste a paștilor este alcătuită din elemente luate din alte religii mai vechi, după cum nici paștele evreiesc nu cuprindea nimic nou.

La popoarele agricole și la cele care se îndeletniceau cu păstoritul, sărbătorirea paștelui era legată de muncile agricole de primăvară. De același lucru era legat și cultul zeului soarelui. De aceea sărbătorirea paștelui avea loc în timpul echinocțiului de primăvară. Ideea unei jertfe de răscumpărare în fața lui Dumnezeu, necesară pentru mîntuirea oamenilor, a fost răspîndită în numeroase țări cu mult înainte de creștinism.

„Treimile divine” în diferite religii
(Amon-Ra, Mut, Honsu ; Hristos cu trei fețe ; Hecata)

Capitolul al XV-lea

SFÎNTA TREIME

„**D**ar taina tainelor creștine este incontestabil dogma preasfintei treimi : cum într-unul dumnezeu sînt trei fețe, tatăl este dumnezeu, fiul este dumnezeu și sfîntul duh este dumnezeu, totuși nu sînt trei dumnezei, ci unul este dumnezeu — aceasta depășește cu totul înțelegerea noastră. Și iată de ce de nici o dogmă nu s-au legat atîta ereticii, care încercau să tălmăcească adevărul credinței prin propria lor minte, ca de taina preasfintei treimi”.

Astfel vorbește despre dogma sfîntei treimi mitropolitul Macarie în povețele sale („Teologia ortodoxă dogmatică”, vol. I, 1849, pag. 200—201). Mai departe el lămu-rește această mare înțelepciune :

„Teza generală : în dumnezeul unic, în esență, sînt trei persoane, el există în trei ipostaze : tatăl, fiul și sfîntul duh.

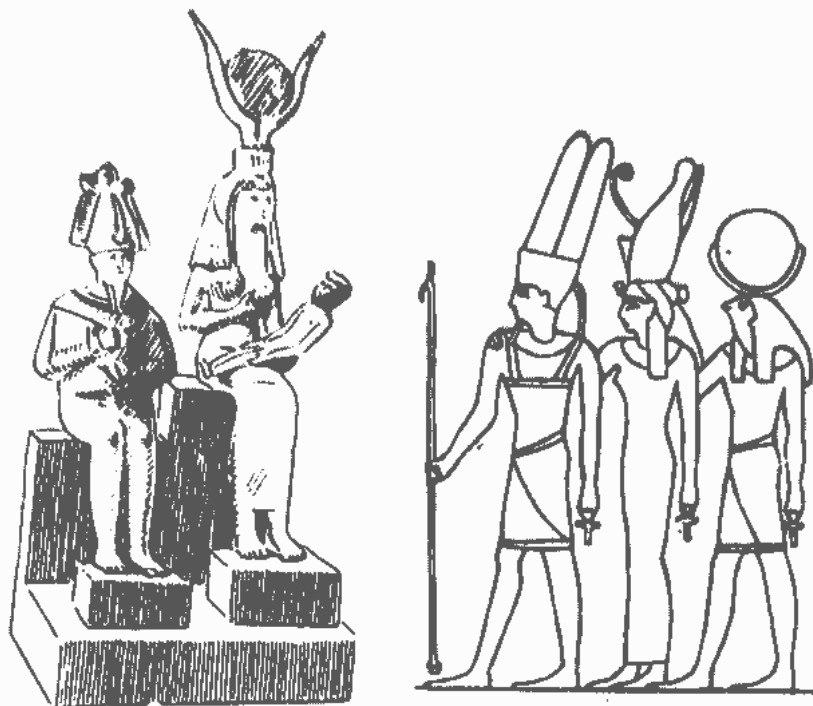
Teza particulară : în primul rînd, fiind unice în esență, cele trei fețe ale lui dumnezeu sînt egale între ele și de aceeași esență : și tatăl este dumnezeu, și fiul e dumnezeu, și duhul sfînt este tot dumnezeu, dar ei nu sînt trei dumnezei, ci unul singur.

În al doilea rînd, fiind însă trei fețe, ele se deosebesc prin însușiri personale : tatăl nu este născut din nimeni, fiul este născut din tatăl, duhul sfînt purcede de la tatăl”.

Să încerce cineva să înțeleagă !

Atanasie din Alexandria (cunoscut cleric din secolul al IV-lea) explică astfel treimea : „Unul este dumnezeu în treime și treimea este una. Ipостazele (adică fețele) nu se contopesc și nu există separate. Una este tatăl, alta e fiul, a treia este duhul, dar tatăl, fiul și duhul sfînt sînt un dumnezeu”.

Iată că ne-a lămurit „buștean” ! Nu degeaba spune chiar mitropolitul Macarie că „aceasta depășește cu totul înțelegerea noastră”. Într-adevăr, ar fi și greu să înțelegi ceva din toate astea ! Dar pe o astfel de „înțelepciune” se și bazează toate minciunile popești. În scrisorile pe care și le adresau unii altora, părinții bisericii repetau mereu că poporului trebuie să i se propovăduiască cît mai multe absurdități și lucruri de neînțeles. Popii încearcă să-i convingă pe credincioși să accepte drept adevărate toate absurditățile pe care le debitează ei. Ateul se deosebește de credincios prin faptul că nu crede orbește în poveștile popilor. Cînd ajungem să cunoaștem mai bine religiile din antichitate, care au fost răspîndite înainte de creștinism, vedem că tot basmul despre preasfînta treime a fost născocit cu mult înainte de Hristos⁴². Anticii își închipuiau facerea lumii cam la fel cu actul nașterii unui om. După cum pentru ca să se nască un om sînt necesari un tată și o mamă, tot astfel pentru facerea lumii și a

Concepția despre trinitatea divină a fost larg răspândită în numeroase religii cu mult înaintea creștinismului și a servit drept material pentru formarea concepțiilor creștine despre treime. În desen, de la stînga la dreapta : treimi egiptene de zei — familia de zei — Osiris, Isis și fiul lor Horus ; o altă treime : Amon-Ra, Mut și Honsu.

tot ceea ce există pe lume a fost nevoie de un tată și o mamă. Cea mai mică familie se compune din tată, mamă și un fiu sau o fiică. Așa s-a constituit, în mod firesc, și treimea antică a zeilor. Cînd studiem religiile vechi, găsim aproape pretutindeni această treime.

În vechea Indie a existat o treime formată din zeul-tată Savitri, zeitatea cerească a soarelui, zeul-fiu Agni și zeul-duh sfînt Vaiu, mama zeilor fiind Maya, al cărei soț pămîntean a fost tîmplarul Tvasti.

Treimea babiloniană era compusă din : Anu, zeul cerului, Ea, zeul apei, și Bel (Baal, Vaal), zeul restului lumii⁴³. Într-o incantație din vechiul Babilon se spune : „După ce Anu a făcut cerul, cerul a făcut pămîntul, pămîntul a făcut rîurile, rîurile au făcut prăpăștiile, prăpăștiile au făcut mlaștinile, mlaștinile au făcut viermii”.

Babilonul central și-a avut treimea sa : Sin, zeul lunii, Șamaș, zeul soarelui, și Iștar, zeița pământului.

Treimea Babilonului de sud era zeul-tată Ea, mama zeilor Damchina și fiul zeilor Tammuz.

La hinduși a existat de asemenea o treime. În „Legile lui Manu” ⁴⁴ (o veche culegere de legi hinduse) se spune că domnul și judecătorul suprem și-a împărțit singur corpul în două părți : una bărbătească și alta femeiască și din împreunarea acestor două s-a născut fiul său Verni ⁴⁵. Așa s-a format prima treime a zeilor : Nara-tatăl, Narii-mama și Verni-fiul. Pe pământ această treime s-a transformat într-o altă treime : Brahma, Vișnu, Șiva ⁴⁶.

Doctrina trinității a fost și mai dezvoltată la egipteni. Într-un cântec de îngropăciune al egiptenilor scria : „La început nu a fost nimic în spațiul vid, în afara esenței, substanța care există veșnic în sine. Acela care își dă existență sieși, care veșnic se naște este Amon. Acest Amon este zeul-tată”. O inscripție găsită pe statuia zeului din templul lui Tutmes glăsuiește : „Acesta este zeul Amon-Ra — soarele, regele zeilor, lumina lumii, Amon-Ra stăpînitorul tuturor ființelor. Amon-Ra este părintele zeilor, făuritorul lumii, el e temelia vieții și a ființei zei-

Cele trei fețe ale treimii hinduse : a) Brahma, b) Vișnu, c) Șiva.

Familia zeilor vechilor germani:
Thor, Odin, Freya și Loki.

lor, care susțin întreaga lume. Amon-Ra este stăpînitorul cerului, îmblînzitorul zeilor". (Vă închipuiți cum erau acei zei dacă trebuiau să fie îmblînziiți !)

După cum era nevoie de un șef care să aibă putere asupra tuturor și să-i țină în frîu pe toți membrii comunității gentilice, tot astfel comunitatea gentilică agricolă egipteană și-a creat imaginea îmblînzitorului de zei

din ceruri, căci se credea că și acolo sînt re-

lații asemănătoare celor gentilice de pe pămînt. Champollion, primul savant care a descifrat hieroglifele egiptene, a explicat că Amon-Ra este întruchiparea principiului bărbătesc, zeul-tată ; întruchiparea principiului femeiesc și a reproducerii vieții este mama zeilor Mut ; din împreunarea acestor două principii s-a născut Hon (Honsu) zeul-fiu. Această treime cerească și-a găsit pe pămînt, în orașul Abydos, o altă întruchipare : Osiris, zeul-tată ; Isis, zeița-mamă ; Horus, zeul-fiu. De altfel, Osiris și Isis erau considerați nu numai tată și mamă, ci totodată frate și soră. Într-una din vechile scrieri, atribuită legendarului Hermes, „de trei ori slăvit”, este reprodusă o convorbire dintre zeitatea egipteană Thot și zeul suprem.

„Thot : — La început n-a fost nimic în vid. Apoi viața s-a pus în mișcare cu un vuiet înfricoșător, fumul a țîșnit cu zgomot și în larmă s-a auzit un glas. Acest glas mi s-a

părut că e glasul luminii și de la acest glas al luminii veneau cuvinte. Și s-a purtat acest glas peste izvorul de umezeală, a ieșit de acolo ca un foc ușor și curat care s-a topit în văzduh. Apele ușoare ale văzduhului au umplut întinderea dintre foc și pământ și erau atît de amestecate încît nicăieri nu se putea vedea vreo pătîcică de uscat spălat de ape, și cuvîntul duhului le-a pus în mișcare.

Zeul suprem : — Ai înțeles tu oare bine ce înseamnă această priveriște ?

Thot : — Da, am înțeles.

Zeul suprem : — Lumina sînt eu. Eu sînt preasfințit, eu sînt zeul tău. Eu sînt mult mai vechi și mai bătrîn decît apele, care s-au născut din haos. Eu sînt dătător de viață, eu sînt cuvîntul. Eu sînt fiu de zeu".

După cum vedeți, zeul suprem este în același timp și fiu de zeu, el este și tată și fiu. Teologii creștini n-au născocit desigur nimic nou în această privință. Ei au pre-

Zeii cu trei fețe în diferite religii : Zeu cu trei fețe din vechea Indie ; Hristos cu trei fețe.

luat legendele preoților egipteni, babilonieni, chaldeenii și ale altora și le-au adaptat scopurilor lor.

Și religia mozaică a avut treimea sa, ori, mai bine zis, câteva treimi. După multe religii, inclusiv religia mozaică, dumnezeu era hermafrodit (bărbat și femeie în același timp). Talmudiștii (teologii evrei) descriu aceste însușiri ale dumnezeului evreilor. El este în același timp tată și mamă; chiar unul dintre numele date lui dumnezeu — Elohim — este plural și înseamnă totodată bărbat și femeie. Primul om creat de acest Elohim, Adam, este de asemenea hermafrodit: el e fiul lui dumnezeu și totodată fiica sa. El este Adam, el este și Eva.

...Și popoarele scandinave își aveau treimea lor: dumnezeul-tată, Odin, zeul suprem, zeu peste zei; zeul Thor, stăpîn al tunetelor, și zeița Freya, mama zeilor, care este și mama pămîntului și mama rodniciei.

Și vechii finlandezi au avut treimea lor: zeul-tată Ukko, mama Ilmatar, zeul-fiul, semizeul, veșnicul cîntăreț Veinemeinen.

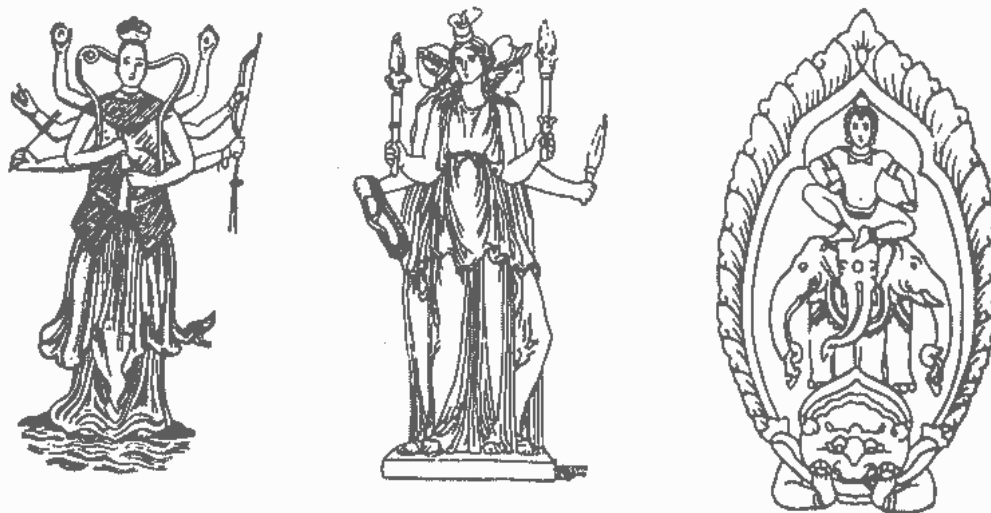

Zei cu trei fețe în diferite religii: Zeul hindus Șiva (gravură). Hristos cu trei fețe (icoană).

La peruvieni, în America, în cu totul altă parte a globului, a existat de asemenea o treime : Apomti, zeul soarelui, zeul-tată ; Hurunti, zeul-fiu, și Intikvoki, fratele lui...

În timpurile străvechi, în Peru era venerat zeul Pacia-kamak ⁴⁷, creatorul lumii... idolul acestui zeu se numea Tangatango, ceea ce înseamnă „unul în trei, trei în unul”...

Întîlnim treimi și la popoarele din Polinezia. Cea mai răspîdită treime este aceea a lui Taaroa, Ina și Oro. Taaroa este creatorul lumii. El este de asemenea hermafrodit, întruchipînd atît principiul bărbătesc cît și cel femeiesc. După aceea, însă, el se împreunează cu principiul femeiesc — Ina, pe care o desprinde din el însuși —și îl creează pe Oro, zeul-fiu ; Ina e zeiță-mamă, stăpîna cerului și a pămîntului, născătoarea minunatului ou Rumia, din care, după legendele polinezienilor, s-a format apoi întreaga lume. Oro este fiu de zeu, creatorul plantelor și al florilor, al animalelor și al omului. După unele concepții ale religiei sintoiste răspîdită în Japo-

Stînga : Zei cu mai multe capete și cu mai multe brațe în diferite religii ; zeița carității în vechea Indie, zeița Hekata din Grecia antică (reprezentată sub formă de trei personaje contopite) ; *dreapta* : Și animalele sacre erau înfățișate cu mai multe capete ; vechiul zeu hindus Indra pe un elefant cu trei capete.

nia, la început, din haos s-a desprins dumnezeu, ființă supremă fără de început și fără de sfârșit, zeul atotputernic și veșnic. Acest zeu este și el hermafrodit. Pentru a făuri lumea el a desfăcut corpul său hermafrodit în două părți, dintre care una este bărbătească — Izanaghi —, iar cealaltă femeiască — Izanami. Din unirea acestor doi zei au provenit toți ceilalți zei. Izanaghi și Izanami au creat Japonia. Zeii s-au lăsat în abis, au ridicat pământul din apă cu un cuțit de aur și, treptat, i-au dat forma actualelor insule japoneze. Izanami este socotită împărăteasa cerului ⁴⁸. În Japonia există pînă azi cultul acestei zeițe, în cinstea căreia arde focul veșnic, iar în temple îi slujesc preotese speciale; cea mai mare peste ele este fiica mikadoului, care se intitulează stăpîna cerului.

Astfel de exemple se pot da la nesfârșit. Pe o anumită treaptă a dezvoltării societății se constituie familia monogamă (căsătoria unui bărbat cu o singură femeie). Din acel moment credincioșii își reprezintă zeii tot sub forma unei astfel de familii. În vremurile mai îndepărtate însă, cînd în familie predominau poliandria și poligamia, oamenii și-i închipuiau pe zei cu familii numeroase, bazate de asemenea pe poliandrie și poligamie. Astfel, zeii greci și romani aveau mai multe soții, iar zeițele mai mulți bărbați.

După cum vedeți, învățătura creștină despre sfînta treime nu aduce nimic nou în comparație cu ceea ce a existat în alte religii. Învățătura despre treime era deci cunoscută și înainte de creștinism. Sfînta treime este și ea o născocire a oamenilor, la fel ca zeii și zeițele, precum și toate învățăturile religioase. În toate acestea nu există nici o taină. Totul este extrem de simplu și chiar grosolan, dar, desigur, popii au nevoie de taine.

Capitolul al XVI-lea

CRUCEA

Dacă întrebăm astăzi vreun creștin ce reprezintă crucea, el ne va răspunde că ea este o unealtă a morții, un instrument de tortură pe care a fost răstignit domnul Iisus. De fapt acest lucru este cu totul greșit. Este foarte îndoielnic dacă într-adevăr crucea este unealta răstignirii, deoarece în vechime oamenii erau răstigniți pe niște stâlpi cu o scîndură transversală în partea de sus, avînd formă de T. Dar nu despre acest lucru e vorba, ci de faptul că în numeroase religii se întîlnește imaginea crucii cu multe secole înainte de creștinism, dar pe atunci ea nu reprezenta un obiect avînd vreo legătură cu moartea, ci, dimpotrivă, simbolul vieții, de pildă la egipteni și la alte popoare. Imaginea crucii se întîlnește de

Imaginea crucii în religiile precreștine : Zeița Sohmet din Egiptul antic în mână cu crucea, simbolul vieții. Zeița-mamă Isis cu zeul Osiris. Isis ține în mână simbolul vieții în formă de cruce.

asemenea pe unelte, vase și monumente din era de piatră, când nu erau cunoscute nici bronzul, nici fierul, adică cu mii de ani înainte de creștinism.

Deci crucea apare pretutindeni pe monumentele unor epoci care se pierd în negura vremurilor. Ce a însemnat ea de fapt? În multe locuri, la început, crucea a fost o unealtă de producere a focului.

Nu este necesar să explicăm prea mult și prea amănunțit cât de binefăcătoare, de minunată și de plină de taină a fost pentru omenire descoperirea focului. Mulțumită focului omul a putut să se încălzească în peșterile reci, să-și lumineze bordeiele, să risipească bezna înfricoșătoare a nopții. Dintr-o dată omul s-a simțit mai puternic, forțele i-au crescut învățând să producă focul. Iar

Venerarea crucii înainte de creștinism : războinici arameeni purtând la gît cruci în chip de amulete. Domnitor asirian cu cruce la gît. Preot păgîn cu cruce pe cap. Zeiță (poate Astarte) sau preoteasă din Byblos, cu un toiag în formă de cruce.

focul l-a produs prima oară prin frecarea a două bucăți de lemn uscat. Cît de mult l-a minunat și l-a speriat totodată pe om, pentru ca apoi să-l încînte flacăra care izbucnea în punctul de frecare a două bucăți de lemn ! Nu este deci de mirare că omul primitiv a văzut în cruce simbolul vieții, al focului și al soarelui. Omul credea că marele astru cerească, soarele, care răspîndește lumină, căldură și viață, a coborît pe pămînt și s-a întrupat în scînteile, în flăcările care apăruseră în fața lui. Și nu este de mirare lucrul acesta, căci focul produs de om era la fel cu cel aprins uneori de trăsnete în timpul furtunii, cînd, după credința celor din vechime, zeii din ceruri aruncau săgeți de foc pe pămînt. După descoperirea focului însă și oamenii puteau să arunce asemenea săgeți arzătoare — așchii în flăcări — asupra fiarelor care îi atacau ; ei aveau impresia că prin aceasta dobîndiseră o

parte din puterea zeilor. Iar cei care se închinau soarelui au început să venereze și focul, imaginea crucii devenind simbolul luminii, al vieții. Crucea nu avea pe atunci nici pe departe semnificația pe care unii i-o atribuie azi.

Adorarea focului era foarte răspândită. În multe religii se mai păstrează urmele acestui cult. Un imn persan care preamărește focul începe cu cuvintele : „O, tu foc, domn atotputernic, care te înalți de la pământ, foc ce răspîndești cu flăcările tale strălucitoare lumină în împărăția întunericului, tu care cîrmuiești soarta tuturor făpturilor, orice nume ar purta ele. Tu topești arama și cositorul ; tu noaptea umpli de groază sufletul celui rău...”

Mai tîrziu unealta de producere a focului s-a schimbat și a căpătat forma așa-numitei zvastici (crucea încîrligată). La încrucișarea a două bucăți, de lemn se făcea o gaură în care se introducea un bețigaș rotund. Prin învîrtirea rapidă a bețigașului oamenii reușeau să provoace scînteii. Crucea încîrligată se întîlnește la cele mai diferite popoare. În cartea lui Malver „Știință și religie”, cititorul poate găsi numeroase imagini ale crucii încîrligate⁴⁹. Pe vremuri templele se clădeau în formă de cruce. În India, China, Coreea, Mexic, Egipt și Grecia întîlnim simbolul crucii cu sute și chiar mii de ani înainte de creștinism. Cînd oamenii privesc astăzi imaginea regelui asirian Așunasirapal sau a marilor preoți Samși-Bin și Samși-Ublu (care au trăit cu 9—10 veacuri înainte de creștinism) cu crucea la gît, le vine greu să creadă că aceste cruci au fost purtate de „păgîni” cu o mie de ani înaintea creștinismului. Tot atît de uimitor seamănă cu crucile de astăzi cele care s-au găsit cu prilejul săpăturilor din Micene și Cappadochia, datînd dintr-o epocă cu 1 200—1 300 de ani înaintea creștinismului.

Așadar, este neîndoielnic că la început cultul crucii nu a avut nici o legătură cu povestea răstignirii lui Iisus și a fost împrumutat de creștini de la alte religii.

„Singele” și „trupul” lui Hristos : vin și pâine

Capitolul al XVII-lea

ÎMPĂRTĂȘANIA

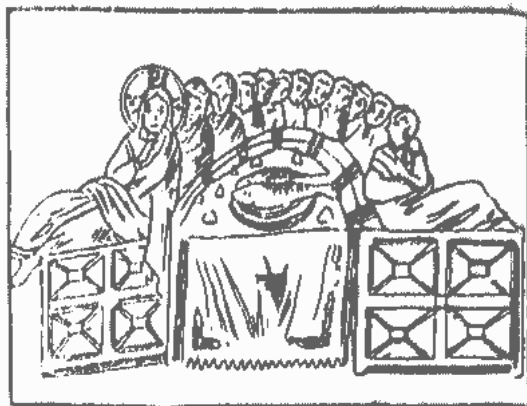
Preoții creștini susțin că împărtășania este o taină specială, aparte a religiei creștine. În capitolul al XIV-lea (Zei ai primăverii care mor și învie) am dovedit cu multe exemple că acest ritual a existat la diferite popoare. În religiile mai vechi împărtășania se făcea ca în religia creștină, cu pâine și vin, și însemna contopirea omului cu trupul și singele zeului său. De bună seamă, orice creștin credincios s-ar supăta dacă i s-ar spune că, inițial, împărtășania nu a fost altceva decât antropofagie, cu alte cuvinte consumarea de carne și sînge omenesc. Recomandăm tuturor să citească lucrarea lui I. Skvorțov-Stepanov „Despre «taina sfintei împărtășanii»”⁵⁰, în care autorul arată limpede și documentat de unde provine

acest ritual. În acest capitol vrem să completăm cu câteva date materialul privitor la această rămășiță îngrozitoare a jertfelor omenești.

Obârșia împărtășaniei trebuie căutată în acele vremuri străvechi când multe ginți și triburi credeau că descind din diverse animale. Aceste animale (totemuri) erau socotite o întruchipare a sufletului strămoșilor lor. Animalele sfinte erau considerate tabu, adică era interzis să fie atinse sau ucise. Asemenea animale erau considerate drept strămoșii ginții sau tribului care credeau în ele. Oamenii primitivi credeau că dacă mănincă vreo plantă sau vreun animal, spiritul animalului sau al plantei și, o dată cu acesta, forța și însușirile lor trec în acela care le-a mâncat. Din această cauză ei socoteau că este util ca un vânător să mănince inima leului sau a ursului ucis, căci astfel dobîndește forța și curajul acestor animale. Din același motiv, vânătorul nu-și lăsa copiii să mănince carne de iepure, de teamă să nu devină fricoși. Foarte adesea, când tribul avea nevoie să-și încordeze toate forțele, membrii lui mîncau totemul. Consumarea zeului se făcea într-un cadru foarte solemn și era însoțită de ceremonii religioase. Credincioșii mîncau cîte o bucătică din zeul lor omorît și-i beau sîngele. Cei care luau parte la ritual erau încredințați că s-au contopit cu zeul respectiv, că au dobîndit forța și însușirile lui, că s-au împărtășit cu trupul și sîngele zeului.

Mai tîrziu, când societatea a atins un grad superior de dezvoltare, jertfirea oamenilor a fost înlocuită prin jertfirea animalelor, iar apoi jertfele sîngeroase au încetat cu totul. Din aceste practici n-au rămas decît rămășițe, care au însă la bază tocmai jertfele sîngeroase de odinioară. O asemenea rămășiță este și împărtășania, care pentru omul de azi și-a pierdut vechiul sens (jertfele omenești).

Originea tuturor acestor lucruri trebuie căutată în acele vremuri străvechi când omul ducea o luptă îndîrjită

Rituri asemănătoare „tainei” creștine a împărtășaniei erau răspândite în religiile precreștine, de unde au fost preluate de creștinism (în primul rând de la cultul lui Mithra). Desenele înfățișează:

Stînga: „Cina cea de taină” (masa rituală) în cultul zeului Sabazios care moare și învie. (Cultul zeului Sabazios a fost răspândit la începutul erei noastre în special pe coasta răsăriteană a Mării Mediterane).

Dreapta: „Cina cea de taină” la creștini.

pentru existență și cînd antropofagia era un fenomen obișnuit. Robertson-Smith, cercetător al religiilor și al istoriei religiilor, a dovedit fără putință de tăgadă că ideea împărtășaniei cu trupul lui dumnezeu își are obîrșia în perioada canibalismului. Prescura și vinul cu care se face împărtășania azi, ca și ostia (pîinea nedospită) pe care preotul catolic o bagă în gura credincioșilor sînt rămășițe foarte îndepărtate ale timpurilor cînd se consuma sîngele și carnea omului jertfit în cinstea zeilor ⁵¹.

Ritualul împărtășaniei a existat atît în cultul zeului Mithra cît și în cultele altor zei din antichitate. Teologul Justin, din veacul al II-lea, constată cu uimire asemănarea dintre ritualul împărtășaniei cu pîine și vin în cultul zeului Mithra și în religia creștină ⁵².

La vechii arabi ritualul împărtășaniei consta în sacrificarea animalului consacrat zeului — animal care întruchipa pe acest zeu și era considerat mijlocitor între oameni și zeu. Credincioșii mîncău din carnea crudă, caldă încă și lingeau sîngele fierbinte, fiind încredințați că în felul acesta se vor purifica. Sidney Hartlan arată

că la tribul cicemeka din Mexic, la intervale regulate se omorau trei copii, sîngele lor se amesteca cu diferite ierburi și sevă de plante, preparîndu-se un fel de turte, pe care credincioșii le numeau „pîinea vieții”. La fiecare șase luni membrii tribului se adunau și participau la împărtășanie.

În lucrarea despre Mexicul antic, Kingsborough descrie cum organizau vechii mexicani „cina cea de taină”, în timpul căreia consumau trupul zeului lor. Cu această ocazie preoții pregăteau o mîncare de împărtășanie, înfingeau bucățele în vîrfurile unor spini ai plantei agava și le băgau în gura celor de față.

Înainte de cîmpirea Mexicului de către spanioli, aztecii săvîrșeau ritualul împărtășaniei cu pîine, pe care o socoteau drept trupul zeului.

În cartea „Creanga de aur”, Frazer, cunoscutul cercetător în domeniul istoriei religiilor, scrie : „De două ori pe an, în mai și decembrie, se modela din aluat figura zeului Vișilopocitli. Apoi turta se tăia în bucăți și credincioșii o mîncău într-un cadru solemn”.

În lucrarea „Istoria naturală a Indiei”, Acosta spune următoarele : „Preoții templului pregăteau un idol din aluat, pe care apoi îl tăiau în bucăți. Bucățile erau împărțite norodului pentru împărtășanie. Bărbații, femeile și copiii, cuprinși de frică și tremurînd, primeau aceste bucăți ca pe un aliment deosebit de prețios și spuneau că mîncă trupul zeului. Bolnavilor li se aducea acasă cîte o bucățică cu un ceremonial solemn”.

Vestitul călător și cercetător Humboldt povestește și el că la un trib din Mexic se pregătea credincioșilor o mîncare preparată din făină amestecată cu sînge. În timpul ceremonialului se aducea praporul zeului Vișilopocitli.

În vechea Indie, la împărtășanie se servea băutura soma, un fel de vin pregătit dintr-o plantă specială. Soma era totodată un zeu. El era considerat dătător de viață.

mîntuitor și călăuză spre nemurire. Soma a venit printre oameni și a luat înfățișare de om. Odată însă oamenii l-au prins pe acest zeu cu chip de om, l-au omorît și l-au înmormîntat. Dar el s-a sculat din mormînt și, în chip de flacăra, s-a suit la cer ca să mîntuiască lumea, să fie mijlocitor între zei și oameni, ca prin el oamenii să se poată înțelege cu zeii. Cel care se împărtășește poate să fie sigur că-și va dobîndi nemurirea, căci, bînd soma, el se contopește lăuntric cu zeul.

Cel care va citi atent aceste exemple cu privire la ritualul împărtășaniei la popoarele vechi și va chibzui adînc la faptele expuse va înțelege că în taina creștină a împărtășaniei nu există literalmente nimic care să nu fi existat în credințele precreștine. Scriitorii creștini susțin că moartea lui Iisus Hristos a fost o jertfă prin care oamenii au dobîndit nemurirea și iertarea păcatelor. Dar credințe identice au existat și la alte popoare, la așa-zisele popoare „păgîne”. După cum am arătat, la multe popoare jertfele sîngeroase au dispărut, fiind înlocuite prin împărtășania cu vin, apă și pîine.

Nu putem înțelege această poveste despre transformarea apei, a vinului și prescurei în trupul și sîngele domnului dacă nu analizăm modul cum își reprezentau cei vechi jertfa. Potrivit vechilor concepții, inclusiv cea creștină, dacă un credincios mănîncă din aluatul special pregătit și bea din vinul oferit de preot, e ca și cum ar fi mîncat cu adevărat din trupul lui dumnezeu și ar fi băut din sîngele lui. Preoții creștini de azi obligă pe credincioși să creadă că la împărtășanie mănîncă realmente din „trupul lui Hristos și beau din sîngele lui”, adică să creadă că ceremonia nu este numai simbolică. De la preacuviosul Nifon, episcop de Cipru, care a trăit cu 1 600 de ani înaintea noastră, aflăm cum înțelegeau de fapt părinții bisericii semnificația acestei taine*.

* Cităm relatarea din cartea lui I. I. Skvorțov-Stepanov intitulată: „Noțiuni despre religie”, GAIU 1936, pag. 200.

„Odată Nifon, care venise cu un paracliser al său la liturghie, a avut o vedenie și această vedenie l-a lămurit înțelesul sfintei împărtășanii. În timpul liturghiei, Nifon a văzut cum «s-a crăpat catapeteasma bisericii, s-au desfăcut țăriile cerului și s-au răspândit miresme îmbătătoare». Și îngeri au coborât din ceruri și au cântat : «Slavă domnului nostru Iisus Hristos !» Au adus apoi un tânăr foarte frumos, l-au pus pe tava sfintei împărtășanii, iar îngerii au înconjurat altarul. Doi serafimi și doi heruvimi pluteau deasupra capului acestui tânăr, acoperindu-l cu aripile lor. Când a sosit timpul de sfințire a darurilor și de săvârșire a tainei, unul dintre îngeri, care strălucea mai să te orbească a luat un cuțit și l-a înjunghiat pe tânăr, a lăsat să-i curgă sângele în sfântul potir, l-a așezat pe tânăr pe tavă și apoi, cu mare solemnitate, îngerul și-a reluat vechiul loc... După ce sfânta liturghie s-a terminat, Nifon l-a zărit din nou pe tânăr, care nevătămat și întreg s-a ridicat la ceruri pe brațele îngerilor”.

S-ar putea ca unii credincioși să se supere de vorbele noastre, dar nici unul nu se supără la auzul povestirilor preacuviosului Nifon despre îngerul care înjunghie un tânăr, fiul lui Dumnezeu, și îi ia sângele pentru ca oamenii să-l bea.

Credinciosul, desigur, va crede că tot ceea ce se spune în această carte este blasfemie, tot așa cum sfântul sinod al bisericii ortodoxe a socotit blasfemie concepția lui Lev Nikolaevici Tolstoi despre ritualul împărtășaniei. Sfântul sinod (din 1901) a motivat excomunicarea lui Tolstoi arătând că-și bate joc de cele mai frumoase învățături ale religiei, că s-a încumetat să ia în derîdere euharistia, cea mai mare dintre taine. Ar fi greu să se dea un răspuns mai potrivit sinodului decât acela pe care l-a dat Tolstoi atunci ⁵⁸. „Este într-un tot adevărat că eu am îndrăznit să descriu simplu și obiectiv ceea ce face popa atunci când distribuie așa-zisa sfântă împărtășanie ; dar nu este adevărat că această așa-numită taină ar fi un

lucru sfânt și că descrierea obiectivă a împărtășaniei este o blasfemie. Nu e blasfemie când spui paravanului despărțitor paravan despărțitor, și nu iconostas, și când denumești o ceașcă ceașcă, și nu potir etc. Dar e o groaznică și revoltătoare blasfemie când unli oameni, folosind toate mijloacele înșelătoriei și hipnozei, vor să convingă copiii și poporul simplu că, dacă se înmoaie pîinea în vin într-un anume fel și se bolborosesc totodată anumite cuvinte, atunci în aceste bucăți de pîine coboară însuși dumnezeu, iar dacă ia cineva o gură din acel vin se tămăduiește ; că, dacă cel de pe patul de moarte va lua o îmbucătură din această pîine, i se va hărăzi o soartă mai bună pe lumea cealaltă și însuși dumnezeu va sălășlui în oricine va mânca o bucățică de pîine sfințită.

Aceasta este îngrozitor".

Capitolul al XVIII-lea

BOTEZUL

Taina botezului, ca și a împărtășaniei, nu este nicidecum un ritual aparținând numai religiei creștine. Aproape toate popoarele din vechime au cunoscut botezul — un gen de purificare magică prin cufundare în apă. Este interesant că atunci când misionarii creștini ajungeau în câte o țară nouă, necreștinată, și vedeau acolo multe ritualuri și obiecte de cult pe care le socoteau exclusiv creștine, ei explicau acest lucru pretinzând că diavolul pătrunsese înadins în acele ținuturi înaintea lor. De aceea, cică, ar fi folosit religiile necreștine aceleași rituri ca și preoții creștini, ar fi rostit aproape aceleași rugăciuni și ar fi săvârșit aceleași ritualuri. Unii preoți susțineau chiar că un apostol creștin ar fi fost

adus de îngeri la sălbaticii respectivi și le-ar fi propovăduit învățătura creștină, pe care aceștia ar fi denaturat-o după capul lor.

Astfel explicau ei, printre altele, faptul că botezul se întâlnește la multe popoare. Or, încă vechii egipteni practicau botezul prin stropirea cu apă și apa aceasta purta numele de „apa purificării”. Vechii perși duceau pruncii la templu, la câteva zile după naștere, și îi „botezau” fie în fața soarelui, fie în fața focului sfânt. Preotul îl boteza pe prunc cufundându-l într-un vas cu apă, în timp ce tatăl îi dădea numele.

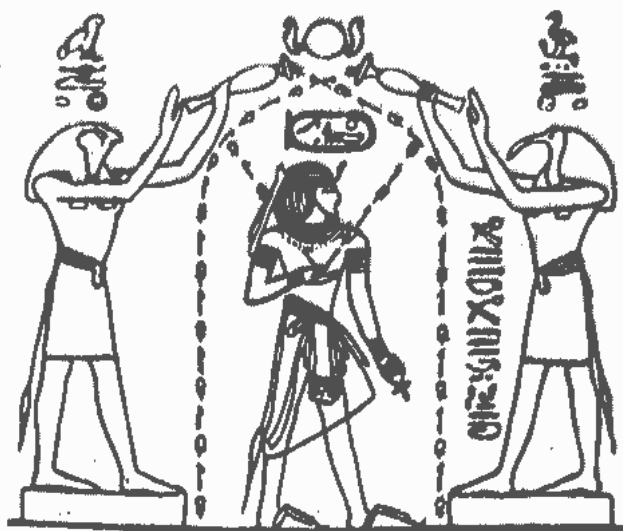
Atît în Tibet cît și în Mongolia a existat — și pe alocurea mai există și azi — botezul, deși în aceste țări n-a fost cunoscut în trecut creștinismul (nici în prezent nu există aproape de loc creștini prin aceste ținuturi). La botez se aprind lumînări, preotul, lama, rostește rugăciunile obișnuite, cufundă pruncul de trei ori în apă și îi dă un nume.

După cum povestește cunoscutul călător Bancroft, mexicanii botează pruncul nou-născut în zorii zilei și, întorcîndu-se cu fața spre răsărit, îi dau numele unui animal care întruchipează zeitatea ginții, îl scaldă în apă și apoi îi toarnă în cap apa din scaldătoare.

S-a constatat că atît vechii mexicani cît și vechii peruvieni venerau crucea. Mexicanii o numeau arborele vieții și și-o reprezentau drept zeul ploii și al sănătății.

La azteci (în Mexic) a existat ritualul botezului, care avea semnificația unei purificări magice, ca la multe popoare primitive. Cînd erau botezați pruncii, se rosteau cuvintele : „Copile, primește apa stăpînului lumii, care este viața noastră ; cu ea ne spălăm și prin ea ne curățăm. Fie ca acești stropi să spele de pe tine păcatul, care s-a lipit de tine încă înainte de facerea lumii, căci cu toții sîntem supuși păcatului”. Sfirșitul rugăciunii suna astfel : „Acum trăiește din nou și a renăscut, s-a

curățit din nou ; mama noastră apa l-a adus iarăși pe lume". Apoi se dădea pruncului numele unui strămoș, care, potrivit credinței aztecilor, avea din acel moment să-i poarte de grijă copilului.

Ritualuri asemănătoare întâlnim în peninsula Yucatan, în Peru și în alte regiuni. Cu mult în-

Ritual asemănător botezului creștin în religiile precreștine. Zeul Horus (*stînga*) și zeul Thot (*dreapta*) îl stropesc cu apă, adică îl „botează” pe faraon, care ține în mînă simbolul vieții : crucea. (După o imagine veche egipteană).

ainte de creștinism, în Grecia și la Roma nou-născuții erau stropiți cu „apă sfîntă”, băieții la nouă, iar fetele la opt zile după naștere. Atunci li se dădea numele, iar preotul elibera părinților un document în care se confirma botezul copilului. Botezul era considerat drept o nouă naștere și numai după aceasta copilul devenea membru, cu depline drepturi, al familiei și al comunității.

La evrei această ceremonie se numea botezarea celor care au recăpătat vederea. Cine vrea să fie evreu, spune una din scripturile evreiești, acela se va scufunda în apă în prezența a trei rabini ⁵⁴.

În Noul testament (în evanghelii) găsim atîtea feluri de botez, încît autorul epistolei I către corinteni (I,12) se plînge că episcopii creștini se laudă unul față de altul. Unul spune : „Eu unul sînt al lui Pavel” (adică botezat de Pavel), altul spune : „Și eu sînt al lui Apolo”, altul : „Și eu sînt al lui Chefa” și, în sfîrșit, ultimul : „Iar eu sînt al lui Hristos”. Unii botează cu apă, alții cu foc, iar alții cu apă și cu foc.

Vechii scandinavi practica de asemenea botezul. În „Edde” (poem sfânt al acestui popor) ⁶⁶, unul dintre zei spune : „Pe cel căruia vreau să-i păstrez viața în luptă, îl stropesc cu apă sfințită”.

După cum vedem, în botez nu e nimic tainic. El provine de la ritualurile primitivilor legate de purificarea magică cu ajutorul apei, cărora acești oameni le atribuiau o forță magică.

Credințele vechi în legătură cu apa au jucat un rol de seamă în diferite ritualuri ale purificării magice practicate de oamenii primitivi. Aceste ritualuri urmăreau să combată sau să înlăture uneltirile vreunui spirit sau demon, să spele „murdăria” demonică. Ca izvoare ale necurăteniei erau socotite momentele cruciale din viața omului, adică nașterea, începutul maturității și moartea. De aceea, majoritatea ritualurilor magice de purificare cu apă la popoarele primitive erau legate tocmai de aceste momente. După cum am mai văzut, aceste ritualuri se practică și astăzi la diferite popoare, îndeosebi cu ocazia nașterii, ele însemnând atât purificarea magică a copilului cât și primirea pruncului în sînul societății.

Botezul creștin a păstrat pînă în zilele noastre acest caracter primitiv, după cum se vede din ritualul bisericesc corespunzător. Acest ritual se bazează pe credința în puterea purificatoare a apei sfințite. Preotul rostește trei rugăciuni în care este blestemat satana, suflă de trei ori asupra celui botezat și pronunță cuvintele : „Îndepărtează doamne de la el orice rău și orice duh necurat care s-a cuibărit în inima lui”, se leapădă de satana și de „toate faptele lui”, îl sculpă, dă celui botezat un nume etc. Preotul care oficiază acest ritual nu se deosebește de loc de vrăjitorul primitiv, ci este doar un succesor al acestuia.

Taina creștină a botezului reprezintă o rămășiță sălbatică a unui trecut primitiv. Ea reflectă relațiile sociale ale societății împărțite în clase, bazată pe exploatarea

omului de către om. Principala ei semnificație și menire de clasă a fost și este de a explica toate calamitățile sociale pe care le îndură cei ce muncesc în societatea bazată pe exploatare prin „păcatul originar”, de care aceștia nu pot scăpa decât dacă sînt botezați la naștere și dacă tot restul vieții se supun exploatatorilor.

Capitolul al XIX-lea

DOCTRINA BISERICII CREȘTINE DESPRE VIAȚA DE APOI

Preotii tuturor religiilor s-au preocupat deosebit de mult de doctrina vieții de apoi. Se pune însă întrebarea : de unde au primit ei informații despre ceea ce se întâmplă cu omul după moarte ?

Ce am spune despre cineva care, stînd la Moscova, ar descrie amănunțit viața locuitorilor de la polul sud (dacă ar locui oameni pe acolo), organizarea lor de stat etc. fără să fi fost vreodată pe acolo și fără să cunoască datele adunate de exploratorii care au răzbătut pînă la polul sud ? Pe un asemenea om l-am numi un șarlatan mincinos sau, în cel mai bun caz, un om cu imaginație bogată. Și totuși, popii, care n-au văzut niciodată cum

„trăiește” un om după moarte, scriu și predică în chipul cel mai serios despre aceasta. Mai mult chiar, ei se oferă ca prin rugăciuni și prin forța lor mistică să organizeze „viața” de apoi a oamenilor în așa fel încît aceștia să scape de chinuri și să trăiască comod.

Credințele religioase au fost în toate timpurile o afacere avantajoasă pentru popi. Mulți dintre ei își bat pur și simplu joc de credința poporului.

Astfel, în anul 410 episcopul Sinesios a spus : „Poporul cere cu stăruință să fie amăgit, altfel nici nu se poate să ai de-a face cu el. În ceea ce mă privește, voi fi întotdeauna filozof numai pentru mine, iar pentru popor voi fi numai preot” (adică înșelător). Grigorie Teologul (secolul al IV-lea) cinstit de biserica ortodoxă (Grigorie din Nazianza) scrie sfântului Ieronim, alt teolog cinstit de ortodocși : „Avem nevoie de cît mai multe legende pentru a putea impresiona gloata ; cu cît gloata înțelege mai puțin, cu atît este mai entuziastă. Părinții și învățătorii noștri nu spuneau întotdeauna ce gîndeau, ci spuneau ceea ce le dictau împrejurările și necesitățile”.

În evul mediu preoții catolici, în frunte cu papa de la Roma, au inventat un mijloc ingenios de a-și mări veniturile : vînzarea așa-ziselor indulgențe, sau scrisori de iertăciune. După cum susțineau ei, cel care cumpără o asemenea fițuică poate fi sigur că are un bilet de intrare în rai, unde va pătrunde direct și fără zăbavă. Cu o sumă de bani se putea obține nu numai iertarea păcatelor săvîrșite, ci și iertarea aceloră pe care credinciosul urma să le săvîrșască în viitor. Papii considerau că au dreptul să șteargă și să ierte orice păcat. Unul dintre ei spunea chiar unui cardinal (în ierarhia bisericii rangul cel mai înalt după papă) : „Vezi, frate, ce aducătoare de venituri e povestea cu Iisus !” ⁵⁶.

Această negustorie cu iertarea păcatelor și cu vînzarea locurilor în rai aducea profituri atît de mari încît

și popli ortodocși s-au hotărât să emită asemenea îndulgențe ⁵⁷.

De altfel nu exista păcat care să nu poată fi iertat prin rugăciuni, mătăanii, posturi. În regulamentul bisericesc al mitropolitului Gheorghe (secolul al XI-lea) găsim următoarele indicații pentru ispășirea păcatelor :

108. Dacă cineva se culcă cu soția lui în zi de vineri, sîmbătă sau duminică și ea rămîne grea, va naște fie un tilhar, fie un desfrînat — penitență 2 ani, zilnic 100 de mătăanii.

109. Dacă cineva își alungă nevasta și își ia alta — 2 ani post, zilnic 700 de mătăanii.

110. Dacă o mamă își vinde copilul — 8 ani, iar dacă o face de nevoie — numai 6 ani penitență.

115. Cel ce urina-va spre soare-răsare să se închine de 300 de ori.

118. Cine nu va face semnul crucii cu două degete să fie afurisit ⁵⁸.

125. Dacă un episcop se va îmbăta, să postească 10 zile.

126. Cine face semn de sărut spre lună să fie afurisit.

138. Dacă o femeie va lua leacuri spre a lepăda — 3 ani penitență.

143. Cel ce se va culca cu animale, 15 ani să nu se împărtășească, 2 ani să mănînce numai mîncare rece, 2 ani să facă zilnic 200 de mătăanii și, dacă nu e lenes, în timp de 15 ani își poate ispăși păcatul.

Celui care păcătuiește cu sora (sau cu nora lui), regulamentul îi prescrie cîte mătăanii trebuie să facă și cît să postească pentru ispășire (144 și 145) *.

Am citat aici numai materiale pe care le oferă chiar popii ortodocși și am folosit pentru a expune concepțiile bisericii ortodoxe asupra vieții de apoi următoarele lucrări : 1. Cum trăiesc morții noștri și cum vom trăi și noi

* Vezi E. Golubinski : „Istoria bisericii ruse“, vol. I, partea I, 1880, pag. 520—521 și 523.

după moarte, potrivit învățăturii bisericii ortodoxe..." de călugărul Mitrofan, ed. a III-a în 3 volume, Petrograd, ed. I. L. Tuzov 1915 ; 2. „Teologia dogmatică” de mitropolitul Macarie ; 3. „Cuvînt despre moarte” de Ignati Briancianinov. După cum vedem, toate aceste cărți au fost scrise de clerici*.

Și acum să vedem ce fel de povești găsim în aceste cărți despre viața de apoi.

1. REPREZENTĂRILE CREȘTINE DESPRE SUFLET DUPĂ MOARTE

Odată sfîntul Grigore a avut o vedenie. A văzut-o pe sfînta Teodora și a întrebato despre împrejurările în care a murit și despre ce i s-a întîmplat după moarte. Povestirea Teodorei reprezintă un model de născociri popești, menite să-i sperie pe credincioșii ignoranți.

„Cînd a venit ceasul morții mele — spun popii în numele Teodorei — m-au înconjurat duhuri rele. Unele răgeau ca fiarele, altele lătrau ca niște cîini sau urlau ca lupii. S-au holbat la mine cu priviri sălbatice, m-au amenințat, s-au năpustit asupra mea, scrișnind din dinți. Groaza m-a înlemnit de-a binelea. Deodată am zărit doi îngeri la dreapta patului meu de moarte. Prezența lor m-a liniștit...” În continuare se spune că îngerii au luat apărarea Teodorei și au muștrat prietenește pe draci pentru că tulbură pe muribundă. „Dracii s-au fîstîcit, au început să înșire păcatele săvîrșite de mine în tinerețe și au strigat «Ale cui sînt aceste păcate? Nu ea le-a săvîrșit?»” În cele din urmă apare moartea. „Moartea s-a apropiat de mine — continuă popii basmul lor — și cu o bardă mică mi-a tăiat mai întîi picioarele, apoi brațele, apoi cu alte unelte mi-a amorțit toate membrele

* În legătură cu aceasta recomand lucrarea scriitorului ateist I. I. Skvorțov-Stepanov: „Cugetări cucernice despre rai și despre iad”. — *Em. I.*

și unul cite unul le-a despărțit de trunchiul meu. Nu am mai avut nici mâini și nici picioare, mi-a înțepenit tot corpul și nu m-am mai putut mișca. Apoi mi-a tăiat capul, nu l-am mai putut mișca, ca și cum nici n-ar fi fost al meu. După aceea mi-a amestecat o băutură într-o cupă și, ducându-mi-o la buze, m-a silit s-o beau. (Ciudat, cum mai putea să bea cu capul tăiat! — *Em. I.*). Această băutură era atât de amară încât sufletul meu n-a putut-o suporta, s-a cutremurat și, smucindu-se cu putere, a țîșnit din trupul meu". Atunci au apărut iar îngerii, dar nici diavolii nu voiau să cedeze. A început tocmeala între ei. Dracii au arătat socotelile lor („păcatele”) și îngerii pe ale lor („faptele bune”). În cazul de față avem de-a face cu aceleași credințe despre peregrinările sufletului după moarte care existau cu mai bine de 3 000 de ani în urmă la egipteni, iar apoi la evrei și la alte popoare. Dar să urmărim mai departe povestea Teodorei. „Îngerii au adunat laolaltă toate faptele mele bune, săvîrșite cu ajutorul lui Dumnezeu, și se pregăteau să le pună în talgerul cântarului în fața păcatelor mele. Dar atunci, pe neașteptate, a apărut preacuviosul nostru părinte Vasile și astfel grăit-a către sfinții îngeri: «Acest suflet mult slujitu-m-a la bătrînețele mele. Rugatu-m-am pentru el domnului și domnul mi l-a dăruit». Acestea fiind zise, a scos un sac plin ochi, l-a înmînat îngerilor și a glăsuț astfel: «Cînd veți trece în dreptul vameșilor cerești și duhurile rele vor începe să-i chinuie sufletul, răscumparați sufletul ei cu aceasta. Slavă domnului, sînt bogat, cu trudă și sudoare multe comori adunat-am și dăruiesc acestui suflet sacul meu, căci pe mine slujitu-m-a». (După cum se vede, mîntuirea și răscumpărarea se obișnuiesc și după moarte, există și acolo bogați, cu alte cuvinte, totul e ca și pe pămînt. — *Em. I.*). După aceasta a plecat". Duhurile rele, firește, au iscat mare tărăboi, dar în cele din urmă n-au avut ce face. Teodora

a devenit și în ceruri sluga lui Vasile și s-a mutat în casa lui *.

Până în zilele noastre popii prostesc cu asemenea povești pe oamenii credincioși.

2. PRIMELE 40 DE ZILE

Învățătura despre viața de apoi este excepțional de avantajoasă bisericii. Popii o folosesc ca să-i prostească pe oameni și să-i țină în puterea lor. Nu e deci de mirare că au ticluit mii de povești despre „viața de apoi” și au descris lumea cealaltă ca și cum ar fi fost pe acolo.

Părintele bisericii Macarie din Alexandria (secolul al IV-lea) a născocit următoarea poveste despre ceea ce se întâmplă cu sufletele morților în primele 40 de zile după moarte.

În primele două zile după moarte, sufletul mai adastă pe pământ, adesea lângă sicriul unde se odihnește corpul. A treia zi însă „orice suflet de creștin se ridică la ceruri spre a-l slăvi pre domnul”.

După învățătura acestui popă, drumul de la pământ la cer are 20 de vămi sau locuri de judecată; orice suflet, trecînd pe la aceste judecătorii, este învinuit de diavoli pentru păcatele săvîrșite. Fiecare loc de judecată, sau vamă (vameșii fiind duhurile rele), corespunde unei anumite categorii de păcate.

Ordinea acestor vămi a fost luată de părintele Macarie din povestirea „preacuvioasei” Teodora. În drumul său spre cer, drum care merge către răsărit, sufletul ajunge la prima vamă, unde duhurile rele opresc sufletul, care vine însoțit de îngeri buni. Duhurile rele îi enumeră păcatele săvîrșite prin cuvînt („limbuție, flecăreală, cuvinte scîrnave, batjocură, ocări la adresa celor

* „Cum trăiesc morții noștri și cum vom trăi și noi după moarte potrivit învățăturii bisericii ortodoxe”, vol. I., Petersburg, 1897, pag. 12—14.

Reprezentări despre sufletul morților în religiile precreștine. — Duhuri bune și rele însoțesc sufletul răposatului la cer. (Frescă de pe un mormânt etrusc.)

sfinte, cîntarea cîntecelor lumești, strigări necuviincioase, risete etc."). A doua vamă este a minciunii. Apoi urmează vama calomniei și lăcomiei („lăcomie, beție, mîncare în zile și ore oprite sau pe furiș"). După cum se știe, și popii și călugării se făceau vinovați de aceste păcate, dar se pare că pentru ei nu existau aceste vămi. Apoi vine vama leneviei. După învățătura bisericii, aici intră și „crima" acelor oameni ai muncii care n-au vrut să servească cu credință pe capitaliști și moșieri („acei muncitori tocmiți care își fac datoria cu nepăsare"). După asta urmează vama furtului (aici biserica apără în mod fățiș proprietatea privată capitalistă), apoi, rînd pe rînd, vama lăcomiei de bani, a cămătăriei, a nedreptății (nu te atinge de averea exploatatorilor), a trufiei, a mîniei, a ranchiunei, a omuciderii etc. Unele vămi au și menirea să cerceteze moralitatea. Astfel, a 16-a vamă este cea a desfrîului... Aici urmează o lungă înșiruire de păcate, ale căror denumiri pur și simplu nu pot fi reproduse, dar se pot găsi în așa-numitele „cărți sfinte".

După ce sufletul trece, în cele din urmă, pe la toate vămile, el umblă prin tot cerul, pentru a cerceta raiul, apoi se duce să se închine lui Dumnezeu.

Urmează apoi o altă excursie, mai puțin plăcută. După cea de-a doua închinare, domnul dă poruncă să

! se arate sufletului iadul cu toate caznele lui. Aici, bine-înțeles, lucrurile stau altfel decât în rai. Sufletul care e călăuzit aici vede peste tot chinurile păcătoșilor, nu aude decât plînsete, gemete și scrîșnete de dinți.

Unde este așezat raiul, după învățătura bisericii ortodoxe ?

Scriitorii bisericești sînt nevoiți să recunoască că nici ei nu pot răspunde la această întrebare, căci tot ceea ce povestesc despre rai și iad este doar rodul fan-teziei lor... Autorii Bibliei scriu, în cartea Facerea (II, 8), că dumnezeu a sădit grădina raiului la soare-răsare. Raiul, primul cer, este regiunea cerească cea mai apropiată de pămînt, după care urmează celelalte ceruri.

Despre acest rai popii au ticluit multe basme.

După un astfel de basm, viața de apoi nu este o viață pămîntească, ci o viață de îngeri. Acolo, de exemplu, nu este nevoie de căsătorie ; de altfel, ea nici n-ar fi posibilă. Dar soția rămîne soție față de soțul ei.

Despre existența sexelor în lumea de apoi, fericitul Augustin scrie : „Atunci numai imperfecțiunile vor fi înlăturate din trup, natura însăși rămîne. Or, sexul femeilor nu e nici pe departe o imperfecțiune (așa cum propovăduiau popii din evul mediu. — *Em. I.*), ci e chiar natura. Această natură, însă, în rai nu va mai zămisli, nici nu va mai naște, deci nu va fi nevoie să se încheie căsătorii. Femeile vor continua să-și păstreze sexul, dar nu pentru ce a folosit înainte (? !), ci spre o nouă podoabă. Ele nu vor mai trezi niciodată dorințe în cel ce le va privi... Dimpotrivă, va fi un nou motiv pentru slăvirea înțelepciunii și a milosteniei domnului, care odinioară a creat ceea ce n-a fost și a mîntuit de pieire ceea ce a creat. Astfel, cel ce a creat cele două sexe le și păstrează” *.

* „Cum trăiesc morții noștri și cum vom trăi și noi după moarte potrivit învățăturii bisericii ortodoxe”, vol. I, pag. 303.

Reprezentarea creștină despre sufletul morților. — Îngerii înalță sufletul la cer. (E un tablou primitiv care vrea să înfățișeze pilda evanghelică a săracului Lazăr. Dumnezeu îl răsplătește după moarte pe Lazăr pentru smerenia și umilința de care a dat dovadă în timpul vieții).

Asemenea povești „despre viața în rai” au fost ticluite cu multă migală de toate religiile actuale. În ele este descrisă amănunțit viața de apoi a sufletelor. Firește, toate acestea au fost născocite de slujitorii bisericii și sînt fie înșelăciuni conștiente, fie rodul unei fantezii bolnăvicioase. Faptul că aceste basme sînt răspîndite intens de biserică și de clasele exploatare dovedește că ele le sînt avantajoase. Prezentarea de către biserică în culori

ademenitoare a „fericirii din rai” a constituit și constituie un mijloc de înrobire a celor ce muncesc. „Veți fi răsplătiți pe lumea cealaltă pentru chinurile pămîntești”, iată ce propovăduiește orice religie, iată la ce servesc bisericii miturile despre fericirea din rai. În articolul „Socialismul și religia”, V. I. Lenin caracterizează astfel rolul politic al basmelor care promit fericirea în rai: „Pe cel ce muncește și îndură lipsuri toată viața, religia îl învață să fie smerit și răbdător în viața pămîntească consolidînd-l cu speranța în răsplata cerească” *.

Poveștile despre iad constituie un instrument de înfricoșare tot atît de important în mîinile bisericii.

* V. I. Lenin, Opere, vol. 10, E.S.P.L.P. 1956, pag. 69—70.

3. CUM NE ÎNFĂȚIȘEAZĂ BISERICA IADUL?

Potrivit învățaturii tuturor bisericilor contemporane, lăcașul de după moarte al păcătoșilor este iadul, sau gheena...

Diferite autorități bisericești spun următoarele despre iad :

Simbolul credinței al lui Atanasie * glăsuiește : „Făptuitorii de bine dobândesc viața veșnică, iar făcătorii de rele ard în focul veșnic”.

Sfântul *Clement din Roma* (secolul I) proclama : „Și sufletul păcătoșilor este nemuritor, deși pentru aceste suflete ar fi mai bine să nu fie veșnice, căci suferă pentru totdeauna chinuri în focul ce arde mereu și totuși nu mor, iară nenorocirea lor niciodată nu se sfârșește”.

Justin (secolul al II-lea) arăta : „Hristos însuși a spus că diavolul cu tot soborul lui și cu toți oamenii care merg pe drumurile lui fi-vor aruncați în foc și chinui-vor-se pînă la sfîrșitul veacurilor”.

Sf. Irineu (secolul al II-lea) scria : „Iar către cei ce va grăi domnul: plecați de la mine, blestemaților, în focul veșnic, aceia ajung la osîndă veșnică ; și precum bunurile

Amenințarea cu chinurile iadului a servit și servește în diferite religii drept mijloc de înrobire spirituală a oamenilor. În figură judecătorul suprem din iad (desen japonez).

* Este vorba de simbolul credinței pe care părintele bisericii Atanasie l-a apărut în secolul al IV-lea împotriva „ereticului” Arie.

de la Dumnezeu date vor fi veşnice şi fără de sfârşit, tot fără de sfârşit şi veşnică va fi şi lipsa milosteniei lui".

(„Părintele bisericii") Sfântul *Kiril din Ierusalim* (315—386) spunea : „Cînd cineva este păcătos, va cîştiga un trup veşnic, care va fi osîndit să sufere cazne pentru păcatele lui : drept pedeapsă va arde în foc veşnic, care nu-l mistuie".

Cugetări asemănătoare găsim şi la Tertullian, la Teofil din Antiochia, la Ciprian, la Grigorie Teologul, la Ieronim şi la alte autorităţi bisericeşti.

Focul gheenei, încearcă popii să sperie lumea, nu-şi mistuie victimele ; în acest foc nimeni nu se nimiceşte vreodată. Sufletele omeneşti (susţin clericii), care pe pămînt sălăşluiesc în trup, sînt osîndite pentru faptele lor nelegiuite la ardere veşnică. Astfel, Iisus Hristos, în parabola despre cel bogat şi Lazăr, unde vorbeşte despre soarta păcătoşilor după moarte, spune de-a dreptul că cel bogat a suferit cauza flăcărilor după moartea lui : „Atunci strigat-a el (cel bogat, — *Em. I.*) şi a zis : «Părinte Avraame, fie-ţi milă de mine şi trimite pe Lazăr să-şi întingă în apă vîrful degetului şi să-mi răcorească limba, căci mă chinuiesc în această văpaie»" (Luca, XVI, 24).

Înfăţişarea chinurilor iadului constituie un mijloc de înfricoşare a credincioşilor. În legătură cu aceasta, închipuirea scriitorilor clericali şi a părinţilor bisericii a produs lucruri uimitoare ; ei au imaginat fel de fel de cazne şi tigăi în care păcătoşii sînt fierţi şi prăjiţi, au inventat povestea cu marea de flăcări în care vor arde etc. În Rusia dinainte de revoluţie, popii răspîndeau nişte crestomaţii ieftine care înfăţişau aceste cazne „din iad". Astfel voiau ei să înfricoşeze oamenii, ca aceştia să îndure fără cîrtire asuprirea grea exercitată de exploatatori.

Înspăimîntînd „oile” credincioase cu asemenea povești despre iad, „păstorii” le tund cum le place. Credincioșii sînt convinși de popi să plătească parastase pentru odihna sufletelor celor morți, să cumpere lumînări, să ofere daruri bogate bisericii, pentru ca răposatii să îndure mai ușor chinurile iadului. Dacă credincioșii fac totul după indicațiile popii și respectă toate datinile, la 3, la 9 și la 40 de zile după moarte, atunci sufletul celui mort scapă de diavoli și ajunge în rai.

De unde provin aceste reprezentări despre iad și rai? Oare oamenii le-au avut dintotdeauna?

Nu, aceste închipuiri nu au existat dintotdeauna. Iadul și raiul lipsesc cu desăvîrșire din religiile primitive. Aceste noțiuni au apărut mult mai tîrziu, o dată cu împărțirea societății în clase, cu apariția exploatării omului de către om, cu crearea statului și organizarea lui. În aceste condiții s-a creat pe pămînt raiul pentru unii și iadul pentru alții: rai pentru stăpîni și iad pentru sclavi. În credințele religioase ale sclavilor și ale

Atît în creștinism cît și în alte religii, învățătura despre iad constituie un mijloc de înfricoșare a credincioșilor, este o armă de luptă împotriva tuturor acelorora pe care biserica îi consideră periculoși pentru ea. În clișeu, o pictură murală din biserica din satul Tazovo (regiunea Kursk) unde ni se înfățișează chinurile lui L. N. Tolstoi în iad.

celor săraci se oglindește situația de fapt a celor exploatați. Pentru ei viața de pe pământ fiind un iad, nu le rămîne decît să aștepte dincolo de mormînt răsplata, raiul. Această idee se găsește, de pildă, în parabola evanghelică despre cel bogat și Lazăr. Biserica și clasele dominante răspindesc intens aceste povești, căci ele abat mînia celor exploatați față de exploatatori.

Acestea sînt în esență rădăcinile sociale ale învățăturii despre rai și iad.

Capitolul al XX-lea

ZEII DIN GRECIA ȘI ROMA ANTICĂ

Grecii și romanii au lăsat strălucite monumente de literatură și artă. Numeroase documente ne informează despre credințele lor, despre zeii și zeițele lor, despre obiceiurile și riturile lor religioase. Picturile străvechi de pe pereții caselor și templelor, statuile de bronz, marmoră etc. ne oferă o imagine și mai completă. După toate aceste monumente putem să ne dăm seama cum își închipuiau vechii greci și romanii, în urmă cu mii de ani, cerul și puterile cerești.

1. GENEALOGIA ZEILOR

După credința vechilor greci, primii zei și zeițe, ca și lumea întreagă, au purces din veșnicul, nesfârșitul și întunecatul haos inițial. Pământul — Geeă — ca și întunecatul infern — Tartar — s-au desprins din haos.

Pământul (Geea) a născut cerul — Uranus —, munții și marea. Pentru toate acestea nu a avut nevoie de tată. Dar mai tirziu cerul — Uranus, feciorul Pământului — Geea, a devenit și soțul Geei. Din această căsnicie s-au născut mai mulți fii, străvechii titani. De la Okeanos — feciorul Geei și al lui Uranus —, căsătorit cu zeița Thetis, au purces toate rîurile și okeanidele — zeițele mării. Soarele — Helios — s-a născut din căsătoria lui Hiperion cu Thea. Tot ei au dat naștere zeiței zorilor (Eos-Aurora), stelelor și vînturilor. Prima pereche — Uranus și Geea (Cerul și Pământul) — a mai adus pe lume mulți alți zei, zeițe și uriași.

Dar Uranus nici n-a vrut să-și vadă copiii, i-a închis pe toți în adîncurile pământului și nu le-a permis să vadă lumina zilei. Atunci Geea a făcut o seceră ascuțită și și-a îndemnat copiii să se revolte împotriva lui Uranus, tatăl lor. Niciunul însă nu a îndrăznit să se răscoale. În cele din urmă zeul Cronos (Saturn)* s-a răsculat totuși împotriva lui Uranus, l-a scopit și a preluat puterea. Din sîngele lui Uranus au prins viață niște uriași cu picioare de dragon și zeițele răzbunării, — eriniile (furiile) —, apoi zeli morții, sfadei, înșelăciunii, distrugerii, somnului (Hîpnos), răzbunării (Nemesis) etc.

Răpindu-i tatălui său puterea, Cronos se temea de răzbunare. De aceea îi era frică chiar și de copiii lui; de fiecare dată cînd soția lui, zeița Rhea (fiica lui Uranus și a Geei), năștea cîte un copil și i-l aducea, el îl mîncea. Astfel i-a mîncat pe Hestia (Vesta), zeița focului de jertfă și a căminului, protectoarea statelor și a orașelor, apoi pe Demeter (Ceres), Hera (Junona), Hades (Pluto) și pe Poseidon (Neptun).

Cînd Rhea era grea cu Zeus, la sfatul părinților ei s-a ascuns într-o peșteră din insula Creta. Acolo s-a

* Aici și în cele ce urmează, pe lângă numele grecesc vom da în paranteză numele zeului respectiv la romani. —Nota red.

Stînga : Geea, zeița pămîntului la grecii antici. Dreapta: Zeița Rhea îi aduce zeului Cronos o piatră înfășată în locul pruncului Zeus.

născut Zeus, care mai târziu a devenit tatăl zeilor. Pentru a-și salva feciorul, zeița Rhea a înfășat o piatră în locul copilului și i-a întins căpcăunului ei de bărbat această păpușă de piatră. Cronos a înghițit piatra și astfel Zeus a rămas în viață.

Cînd Zeus a ajuns bărbat, s-a dus la tatăl său și l-a silit să scoată din burtă pe copiii pe care-i înghițise. Apoi a început lupta dintre tată și copiii săi. Aceștia din urmă au organizat tabăra lor pe muntele Olimp. Cronos a trimis împotriva lor pe titani, dar Zeus i-a chemat în ajutor pe ciclopii cei uriași. Aceștia i-au făurit fulgere și trăsnete ca să-i poată omori pe titani. Zeus a luptat zece ani împotriva titanilor, dar n-a putut să-i învingă. Văzînd aceasta, Zeus a mai chemat în ajutor și pe uriașii cu 50 de capete și 100 de brațe; aceștia au aruncat stînci întregi peste titanii care asaltau muntele Olimp. Pămîntul, cuprins de flăcări, gemea și se cutremura pînă în infern, iar mările se clătinau înspumate. În cele din urmă titanii au fost înfrinți, legați, aruncați în infern sub paza uriașilor cu o sută de brațe.

Lupta lui Zeus cu titanii.

Zeița Geeă, mama titanilor, s-a ridicat în apărarea copiilor ei și, din căsătoria ei cu Tartar, l-a născut pe Tyfon, un monstru cu 100 de capete. Lupta s-a încins din nou. Toate cele 100 de capete de balaur ale monstrului Tyfon au început să latre și să scoată urlete, gemete, țipete și răcnete; monstrul scuipa flăcări peste tot, iar pământul se cutremura sub el. Până și zeii de pe muntele Olimp s-au îngrozit, dar Zeus a primit lupta. El a slobozit săgețile de foc ale fulgerelor sale împotriva lui Tyfon, l-a asurzit cu tunete, i-a ars cele 100 de capete și apoi l-a azvîrlit în infern.

După aceasta a fost pace și fericire în soborul zeilor din Olimp. Mai mare peste ei a devenit Zeus, tatăl zeilor și al oamenilor. Poseidon a devenit stăpînul mărilor, Hades a primit stăpînirea infernului, împărăția celor morți. Pământul a rămas în stăpînirea comună a zeilor.

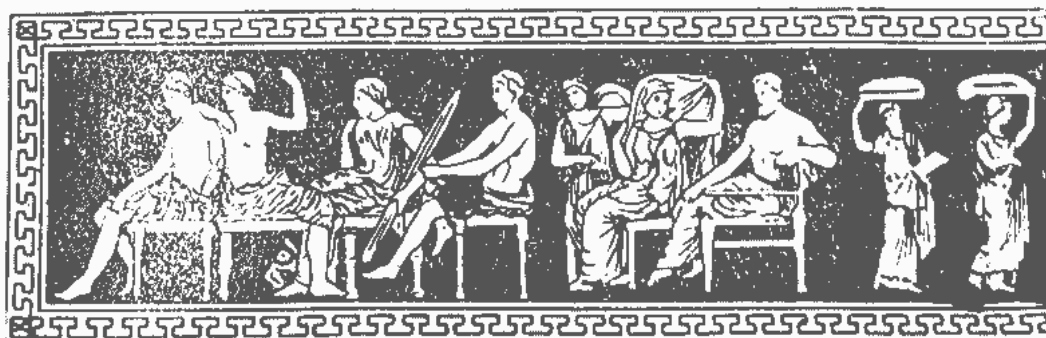
2. VIAȚA ZEILOR ÎN CER

Cum își reprezentau grecii viața zeilor? După credința lor, zeii trăiesc la fel ca oamenii: se bucură ori se întristează, mănîncă, beau, se căsătoresc, se ceartă,

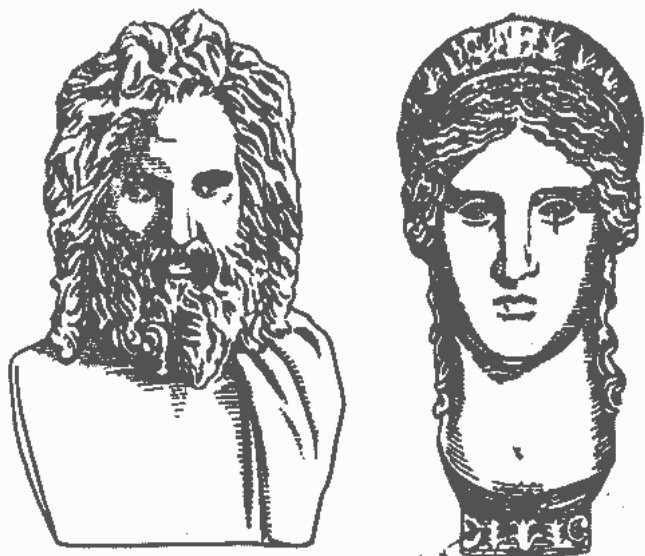
ba se mai și iau la bătaie, se înșală unul pe altul. Viața zeilor era o reflectare a vieții oamenilor pe pământ, cu deosebirea că oamenii îi socoteau pe zei mai înțelepți, mai puternici și nemuritori. După credința grecilor, zeii principali trăiau de obicei în palate somptuoase, pe muntele Olimp, unde nu există iarnă sau vreme rea, ci e totdeauna vară.

S-ar zice că principala îndeletnicire a zeilor sînt ospetele. Ei beau o băutură specială, nectar, și mănîncă o mîncare specială, ambrozie, adusă de la mare depărtare, de la soare-apune, de porumbei. Datorită acestei hrane și băuturi își păstrează zeii veșnica tinerețe, fiind nemuritori.

Zeii se ospătează în palate de aur. (Cum oamenii nu cunoșteau ceva mai frumos și mai de preț decît aurul, ei și-au adăpostit zeii în palate de aur.) Aceste palate fuseseră clădite de Hefaistos (Vulcan), feciorul lui Zeus. Zeii trăiesc acolo o viață de familie. Zeus tronează cu demnitate în mijlocul lor, iar cînd Hera, principala lui soție, își face intrarea, toți zeii se ridică și se înclină în fața ei. Atît Hera cît și Zeus stau pe tronuri de aur. La picioarele lor stau crainicii lor : Iris, zeița curcubeului, Eirene, zeița păcii, și Nike (Victoria), zeița izbînzii. În timpul ospetelor charitele (grațiile) și muzele cîntă din gură și din instrumente și dansează. Tot aici zeii iau hotărîri și în unele chestiuni curente. După cum vedem

Consiliul zeilor, în concepția vechilor greci.

Zeus (Jupiter), zeul suprem și soția lui, Hera (Junona) care era în același timp și sora lui.

deci, aceste legende transpun, de fapt, în cer modul de viață al unui bogat domnitor grec. Oamenii orînduiesc deci viața regilor cerești după modelul vieții regilor de pe pământ.

Zeus, stînd pe tron, judecă oamenii. Lîngă el se află Themis, zeița justiției, Dice, ze-

ița dreptății, și Tyche (Fortuna), zeița sorții și a norocului.

Zei și zeițele își au și ei plăcerile și necazurile lor familiale. Ei se îngrijesc de soarta oamenilor, se amestecă în viața lor, coboară pe pământ, ba își mai aleg și câte o iubită pămînteană. Ei nu se dezinteresează nici de treburile pămîntenilor : din cînd în cînd instigă la războaie și, împărțindu-se în tabere adverse, participă la lupte de ambele părți. Asemenea istorisiri putem citi în „Iliada” și „Odiseea” lui Homer, în „Eneida” lui Virgiliu, în „Metamorfozele” lui Ovidiu etc.

Potrivit miturilor grecești, Zeus avea mai multe soții : Hera, Latona, Demeter, Artemis, Semela, Themis, Europa și Mnemosina. De la acestea, el avea o mulțime de fii și fiice. Zeița Atena (Minerva) a ieșit din capul lui Zeus. Acest lucru neobișnuit s-a petrecut astfel : Zeus a aflat că Metis, zeița înțelepciunii, va naște doi copii excepționali și că moirele — ursitoarele — au prevestit că unul dintre acești copii va lua tronul lui Zeus. Acesta s-a speriat. Prin cuvinte mieroase a ador-

mit-o pe Metis, apoi a înghițit-o. În scurtă vreme Zeus a devenit greu, dar nu în mod obișnuit. I s-a umflat capul și a simțit o durere de cap chinuitoare. Atunci l-a chemat pe feciorul său Hefaistos și i-a poruncit să-i despică capul. Hefaistos a tras o lovitură de topor în capul tatălui său. Capul lui Zeus s-a deschis și de acolo a ieșit zeița Atena cu veșminte de ostaș, cu coif, sulică și scut.

Zeița Hera, principala soție a lui Zeus, din gelozie, le urmărea cu cruzime pe iubitele lui, după cum i-a urmărit și pe copiii lui preferați, născuți din aceste legături de dragoste. Zeus a avut multă bătaie de cap să-și apere odraslele de răzbunarea Herei. Când, de exemplu, lui Zeus îi căzuse dragă Io, fata regelui din Argos, el a fost nevoit s-o transforme pe iubita lui într-o vacă albă ca zăpada. Hera i-a cerut lui Zeus vaca și l-a pus pe Argus cel fără de somn s-o păzească. Atunci Zeus l-a trimis pe Hermes, fiul său, să-l ucidă pe Argus. Hermes a intrat în vorbă cu Argus, l-a adormit cîntîndu-i din fluier și apoi, tăindu-i capul, a eliberat-o pe Io. Dar Io a rămas mai departe vacă. Atunci Hera a trimis îm-

Demeter — zeița rodniciei.

Hermes (Mercur), vestitorul zeilor, patronul comerțului, al călătorilor și al hoților.

potriva ei un tăun care a urmărit-o și a chinuit-o pretutindeni. Ajunsă în Caucaz, Prometeu cel legat cu lanțuri de stîncă a povățuit-o pe Io s-o ia spre Egipt. În Egipt Zeus a transformat-o, în sfîrșit, din nou în femeie și a avut cu ea un fiu.

După concepțiile de astăzi, zeii greci aveau moravuri foarte sălbatice. Odată Hera a născut un fiu : Hefaistos. Băiețușul era slab, sfrijit și, pe deasupra, și șchiop. Cînd l-au arătat mamei, aceasta l-a asvîrlit de pe Olimp. Băiețușul a căzut în mare. Zeițele mării l-au salvat și apoi l-au crescut într-o peșteră de pe țărm. Mai tîrziu Hefaistos a devenit un fierar foarte dibaci și a hotărît să se răzbune pe maică-sa, pe Hera. El i-a făurit un scaun de aur și i l-a trimis în dar. Acesteia i-a plăcut mult scaunul, s-a așezat pe el, dar nu s-a mai putut scula, căci scaunul o ținea ținută de el. Oricît s-au străduit toți zeii, în frunte cu atotputernicul Zeus, ca s-o elibereze pe Hera, n-au reușit. Și-au dat seama că nu vor reuși fără ajutorul unui meșteșugar. L-au chemat atunci pe Hermes, crainicul ceresc, și l-au trimis pe țărmul mării, spre lăcașul lui Hefaistos, ca să-l aducă. Hefaistos însă s-a încăpățînat și n-a vrut să vină. Atunci Hermes l-a chemat în ajutor pe Dionysos, zeul vinului, care l-a îmbătat pe Hefaistos și așa, amețit, l-a așezat pe un măgar și l-a condus pînă în Olimp. Cînd Hefaistos a văzut-o pe maică-sa, a uitat de supărare și a eliberat-o. După această întîmplare, Hefaistos a rămas în Olimp, dar nu s-a lăsat de fierărie : și-a construit un atelier, în care și-a instalat o nicovală, foale și alte unelte. Aici putea să lucreze după plac.

Și Apollo a fost fiul lui Zeus. Acest fecior a fost născut de Latona, pe care Hera, din gelozie, a izgonit-o pe o insulă. Cînd s-a născut Apollo, totul a strălucit în jurul lui, totul a înflorit, iar zeițele l-au hrănit cu mîncare și băutură cerească. Apollo a fost un foarte bun cîntăreț și muzician. El socotea că datoria lui de frunte

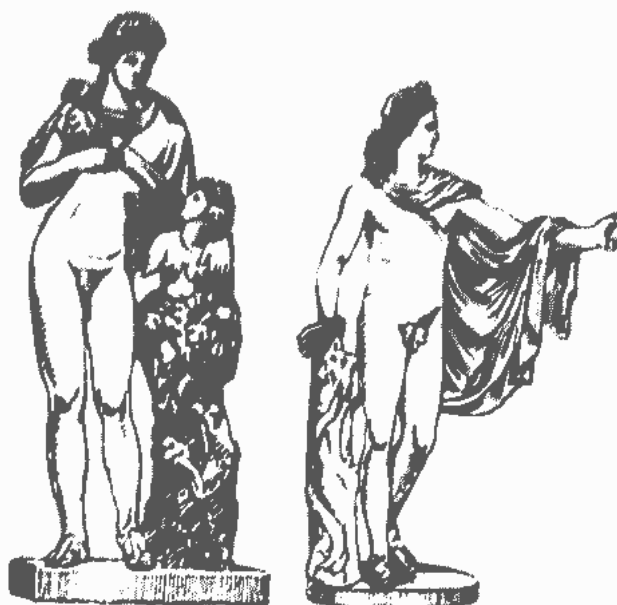
este să se răzbune pe dragonul Python, care o persecuta pe maică-sa. Deși Python era foarte puternic, totuși Apollo l-a răpus cu săgețile lui.

S-ar părea că Apollo făcuse o faptă bună omorînd dragonul. Dar tatăl său, Zeus, l-a pedep-

sit, osîndindu-l să păzească vreme de 8 ani turmele rege-

lui Admetos. Ca păstor, Apollo a devenit vestit nu numai printre zei și oameni, dar și printre animale, din cauză că știa să cînte minunat din fluier. La auzul fluierului său ieșeau din codri animalele, cerbii veneau alături de lei și pantere. După ce sluji cei 8 ani, Apollo plecă la Delfi. Acolo și în insula Delos, Apollo avea temple somptuoase... Prorocii templului din Delfi (oracoli), în schimbul unei sume de bani, preziceau viitorul în numele zeului Apollo.

Sora geamănă a lui Apollo era zeița Artemis (Diana). Zeița Artemis purta de grijă tuturor animalelor. Îi plăcea să vîneze și avea întotdeauna arc, săgeți și suliță. La vînătoare era urmată de un alai de cîini și de nimfe. Cel care vedea trupul gol al zeiței în timp ce se scălda era sortit pieirii. Odată tînărul Akteon a zărit-o pe zeiță în timp ce se îmbăia și aceasta i-a fost pieirea: furioasă, Artemis l-a transformat în cerb și apoi a pus cîinii să-l sfîșie.

Dionysos (Bacchus), zeul vinului și al podgoriilor. Apollo (Phoebus), zeul soarelui, al luminii, poeziei, muzicii și artelor.

3. ZEII DIN FUNDUL MĂRILOR

Să vedem acum ce fac zeii mărilor. În străfundurile mării se înalță palatul lui Poseidon, stăpînul mării. Arma lui Poseidon este un trident ascuțit. Lui i se supun mările și valurile. Poporul grec l-a înșurat pe Poseidon cu Amfitrite, fiica lui Nereis, bărbosul străbun al mărilor. Acest moșneag avea multe fiice, denumite nereide. Odată, Poseidon, văzînd-o pe Amfitrite dansînd împreună cu ele, a vrut s-o răpească. Atunci Amfitrite s-a refugiat la Atlas, uriașul care ține tot pămîntul pe umerii lui. Un delfin însă a descoperit ascunzișul Amfitritei și a dus-o la Poseidon.

Triton, feciorul lui Poseidon, dezlănțuie furtunile suflînd în cornul său de scoici. Cîteodată, Poseidon își înhamă caii la car și gonește peste mări. Cînd se înfurie, lovește marea cu tridentul, Triton suflă în cornul lui de scoici și marea începe să tălăzuiască. Alteori se

Poseidon (Neptun), zeul
mărilor.

desfată privind jocul celor 50 de nereide, fiicele lui Nereis. Cu Nereis se poate sfătui, el le știe pe toate dinainte. Iar dacă Nereis nu-l poate sfătui, mai e și celălalt bătrîn al mărilor, Proteus, care se preschimbă după plac, luînd înfățișarea oricărui animal. Cînd vor să-l pună să prooroască, trebuie să-l prindă pe neașteptate și atunci dezvăluie totul. Mai există un zeu al adîncurilor, Glaukos, care și el e prevestitor și poate da înțelepte povețe marinarilor sau pescarilor.

La capătul lumii trăiește zeul Okeanos, care cuprinde

toate mările și tot uscatul. Acest zeu are nici mai mult, nici mai puțin de 3 000 de feciori, zeii râurilor, și 3 000 de fete, okeanidele, zeițele pirațelor și ale râurilor.

Așa trăiesc zeii și zeițele mării.

4. INFERNUL

Dar ce este „sub pământ”, unde Zeus l-a trimis pe fratele său Hades (Pluto) să domnească? De acolo nu s-a întors nimeni, deci nimeni nu poate povesti nici ce se întâmplă în lumea de sub pământ. Dar dacă închipuirea omenească a putut popula tot muntele Olimp, cerul și genunea mărilor cu zei și zeițe, de ce n-ar fi putut face același lucru și cu „împărăția de sub pământ”? Să vedem deci cum își închipuiau grecii lumea infernului.

Adânc de tot, sub pământ, într-un palat (doar și el e rege!), locuiește zeul Hades cu Persefona (Proserpina), soția lui. În jurul lui stau, așa cum se cuvine în iad, eriniile, zeițele răzbunării; ele țin în mână bice, scorpiuni și șerpi. Zi și noapte îi urmăresc pe păcătoși, care nu se pot ascunde nicăieri de ochii lor. În infern există un tribunal în toată legea, cu trei judecători: Eak, Minos și Radamante. Ajutorul judecătorilor este Thanatos, zeul morții, cu aripi negre, îmbrăcat cu o mantie neagră și ținând în mână o spadă. El izgonește sufletul din trupul celor care mor. Însoțitorii lui veșnici sînt spiritele morții, așa-numiții kerî, cu buze roșii, care sug sîngele din rănilor celor căzuți în luptă.

Acolo trăiesc și zeii viselor, ai viselor bune și ai celor rele, iar peste ei stăpînește Hipnos, zeul somnului, care zboară neauzit deasupra pământului, aducînd somnul. Într-o mână ține un mac, în cealaltă o băutură adormitoare. La nevoie adoarme chiar și pe zei.

În infern e întuneric. În împărăția lui Pluto nu pătrunde niciodată soarele. Dar cum se ajunge acolo? Prin prăpăstii și genuni. Sub pământ curg râuri negre:

Hades, zeul infernului, avînd alături pe Cerber.

riul Styx, cu apa rece ca gheața, Pyriflegetonul, cel plin de flăcări, și Lete. Cel care se scaldă în apele rîului Lete uită totul. Pe malurile pustiite ale rîurilor și pe cîmpiile arse, unde nu crește decît floarea asfodel, rătăcesc suspinînd și plîngînd sufletele celor morți. Așa ajung ele la rîul Acheron. Acolo bătrînul luntraș, posomorîtul Charon, îi transportă, pentru un ban, pe celălalt mal. (Grecii puneau în gura morților cîte un ban ca să aibă cu ce-l plăti pe Charon.) De pe celălalt mal nu mai e cu putință să se întoarcă. Sufletele omenești ar vrea să scape, dar nu sînt lăsate de Cerber, cîinele cu trei capete, purtînd în jurul gîtului șerpi veninoși. În afară de Cerber, mii de alți monștri păzesc sufletele. Printre ei se numără Empușa, cu picioare de măgar, care noaptea ademenește copiii în locuri tainice și le suge sîngele, apoi le înghite trupul, care se zbate încă, Lamia, care sfîșie tinerii, și Hekata, cea cu trei capete, care umblă însoțită de ciini.

În ochii oamenilor din antichitate, moartea era învăluită în mister. Ei credeau că morții mai trăiesc și după deces, căci doar le apăreau în vise, le vorbeau, se certau cu ei, ba se și căsătoreau uneori în vis. Credeau deci că viața continuă și după moarte. Dar nu prea știau cum și unde, căci corpul morților fie că era înmormîntat, fie că era incinerat. Atunci, în închipuirea lor îngrozită, au făurit împărăția subterană, pe care au populat-o cu feluri de monștri. Preoții încurajau aceste credințe, le dădeau amploare și trăgeau foloase de pe urma lor.

5. POLITEISMUL LA GRECI ȘI LA CREȘTINI

În cele de mai sus am înșirat numai câțiva zei ai grecilor și romanilor. Dacă cineva nu credea în acești zei, era pedepsit, întocmai cum mai târziu regii și popii creștini aveau să-i pedepsească pe cei care nu credeau în dumnezeii creștini...

Protagora, învățat și filozof din antichitate, a fost izgonit din Atena pentru că nu cinstise zeii după cuviință. Preoții au dat foc școlii lui, iar pe discipoli i-au omorât. Filozoful Anaxagora a fost osândit la moarte deoarece a cutezat să spună că soarele este o masă incandescentă, că nu are suflet și că e mai mare ca Grecia de sud. Cu această afirmație el a contrazis învățătura despre Apollo, pe care grecii îl cinsteau, alături de Helios, ca zeu al soarelui. Numai datorită lui Pericle, conducătorul statului democrat atenian, pedeapsa cu moartea i-a fost preschimbată în exil pe viață.

Cîte un creștin, în simplitatea lui, ar putea spune : Iată ce oameni au fost acești păgîni ! Slavă ție, doamne, că nu m-ai făcut și pe mine asemănător cu acești păcătoși, care aveau zeci de zei și zeițe și credeau că fiecare domeniu al vieții pămîntești are cîte un zeu specializat căruia trebuie să i se închine. Dar creștinul de azi nu-și dă seama că nici religia lui nu este departe de cea a „păgînilor”.

„Ce contează mănunchiul de zei ai grecilor antici pe lângă dumnezeul cu trei fețe al catolicilor, cu maica domnului și cu nenumărații sfinți, fiecare avînd o misiune specială ? Sfîntul Anton, de pildă, fost abate, are rol de agent de asigurare împotriva incendiilor (în Austria această funcție este îndeplinită de sfîntul Florian) ; sfîntul Anton din Padua ferește credincioșii de inundații ; sfînta Barbara este inspectoarea de asigurări împotriva accidentelor și grindinei ; sfîntul Gheorghe ajută în războaie ; sfîntul Blasius e specialist în

Helios, zeul soarelui, pornește cu carul în zori.

boli de gît ; sfântul Lucian e oculist ; sfântul Lazăr ajută la nașteri ; sfânta Polonia este dentistă ; sfântul Nicolaie este ocrotitorul codanelor care vor să se mărite (fetele mai în vîrstă au alt sfînt în acest scop) ; sfântul Roman ocrotește femeile însărcinate etc.".

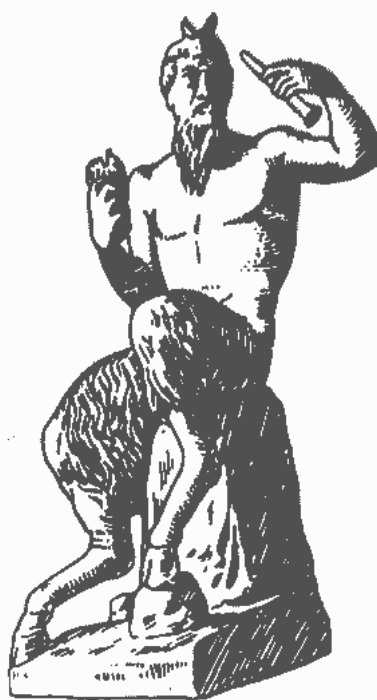
Toți patronii ăceștia țin de biserica catolică. Dar care este situația la ortodocși ?

Călugării și popii vindeau pînă nu demult un îndrumător cu titlul : „*Ce fel de har dumnezeiesc a primit fiecare sfînt de la dumnezeu pentru a tămădui și ajuta și cînd e hramul sfinților*”⁵⁹.

Această scriere înșiră „sfînții” — adică zeii de rangul al doilea — căroră credincioșii trebuie să li se roage în caz de boală. Lista cuprinde cîteva sute de astfel de zei mai mărunți. Dar să cercetăm cîteva cazuri ca să ne dăm seama cui și de ce trebuie să ne rugăm :

„Pentru ca să recăpătăm lumina ochilor” — prefericitei maici preciste din Cazan, „pentru tămăduirea ochilor bolnavi” — după dorință, sfîntului mucenic Mina din Egipt sau sfîntului Laurențiu, arhidiaconul centurionului mucenic Longinus, ori sfîntului Ioan Bo-

tezătorul. „Pentru ca cei răposați fără spovedanie să scape de caz-ne” e bine să ne adresăm lui Paisie cel Mare. Aflăm apoi că dacă ne dor dinții nu trebuie să mergem la medic, ci să ne adresăm sfântului mucenic Antipa. Iar cel ce dorește „să învețe pictura de icoane” să se roage sfântului apostol Ioan. Popii sfătuiesc apbi femeile însărcinate să se adreseze maicii domnului de la Feodorov sau mării mucenice Ecaterina „ca să scape de naștere grea”. „Dacă soțul se scîrbește de soție”, atunci rugăciunile trebuie îndreptate spre mucenicii Gurie, Samon și Aviv. Pînă aici

Pan (Faun), zeul pădurilor, ocrotitorul turmelor și al păstorilor.

se vorbește numai de chestiuni particulare, dar cartea are rețete și pentru probleme economice: „În caz de secetă” să ne adresăm sfântului Ilie; pentru problemele familiale: „ca să scape pruncii de diaree” să ne rugăm marelui mucenic Nikita; pentru „tămăduirea de vărsat” — mucenicului Konon din Isauria. Biserica are sfinți specializați pentru caz de incendii, „Icoana maicii domnului” și Nikita din Novgorod fiind mării pompieri. Pe lista popilor există și sfinți la care trebuie să se roage credincioșii pentru ca „să se mîntuiască de boala frigurilor”. Pentru aceasta sînt mai mulți specialiști: Maron, Fotina din Samara și Vasile cel Nou. Pentru „a ne vindeca de vătămătură” trebuie să ne rugăm marelui mucenic Artemie, pentru „a putea avea copii și a nu mai fi sterp” — sfântului Roman făcătorul de minuni sau sfântului Ipate. Dar cu aceasta n-am epuizat nici pe departe lista „sfinților” care se ocupă cu diferitele treburi ale oamenilor,

fie că e vorba de treburi de familie, dragoste, sănătate sau gospodărie. Creștinismul are o puzderie de asemenea divinități.

După toate acestea mai putem afirma oare că creștinismul e monoteist ? Desigur că nu. Nici în trecut n-a existat și nici azi nu există vreo religie cu un singur dumnezeu. În orice religie există credința în mai mulți zei : zei principali și zei mai mărunți, zei buni și zei răi. Iar credincioșii nu cinstesc de obicei pe zei principali, ci mai curînd pe zeii mărunți. De exemplu, la țară nu e cinstit dumnezeu-tatăl, biserica ortodoxă nici nu i-a consacrat vreo sărbătoare. În schimb, așa-numiții „sfînți” sînt venerați și, în cinstea lor, se fac numeroase praznice. În privința reprezentărilor religioase, creștinii, mahomedanii și evreii nu se deosebesc prea mult de oamenii din antichitate, care credeau într-o mulțime de zei și zeițe.

Vițelul de aur

Capitolul al XXI-lea

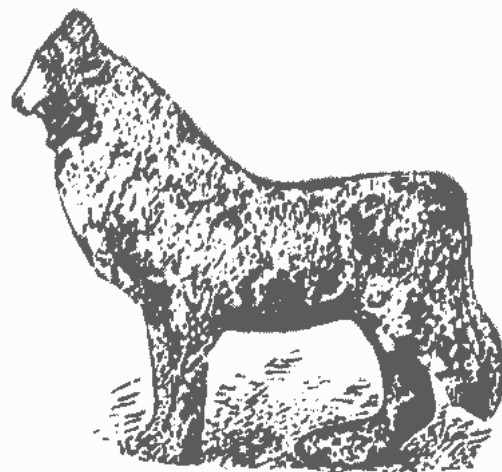
LOCUITORII CERULUI LA EVREI

În genere este răspândită părerea că evreii au crezut dintotdeauna într-un singur dumnezeu. Această părere este cu totul greșită. Chiar Biblia, invocată de obicei ca o dovadă a monoteismului poporului evreu, confirmă că și evreii credeau în foarte multe divinități. Și dumnezeu are (în Biblie) mai multe nume: Elohim („dumnezei”), Iahve, Savaot, Adonai, Eli, Serafimii și heruvimii atât de des pomeniți în Biblie au fost, fără îndoială, la vremea lor zei sau spirite ale unor triburi, seminții sau poate chiar ai unor ginți ale poporului evreu. În mai multe locuri în Biblie se amintește că evreii aveau idoli ai căminului, pe care îi purtau cu ei

peste tot. Aşa a luat Rahila (după povestea biblică) idoli căminului când a fugit din casa părintească. (Facerea, XXXI, 19). Din istoria regelui David aflăm că zeii căminului erau de mărimea unui om. Dar în afară de credinţa în aceşti zei, moşteniţi încă de pe vremea vieţii nomade, în vechile regate evreieşti — Izraelul şi Iudeea — era răspândită credinţa în numeroase divinităţi care stăpâneau diverse forţe ale naturii şi hotărau soarta oamenilor. Pe toate dealurile şi colinele, sub toţi copacii verzi, evreii se rugau zeilor lor, numiţi „baali” : Baal-Zebub (Belzebuth), Baal-Peor, Baal-Berit etc., precum şi împărătesei cerului (Ieremia, XLIV, 17), lui El-Elion, El-Olam, zeiţei Anat, lui Herembetel etc. Evreii se mai închinau şi zeilor popoarelor vecine. În Biblie sînt numărate povestiri în care se arată cum posomoritul, gelosul şi răzbunătorul zeu Savaot îi pedepseşte pe evrei la tot pasul pentru că se închină unor zei străini. Printre ei era foarte răspîndit cultul zeiţei Iştar, sau Astarte. Istoriile biblice despre Mardoheu şi Estera arată limpede că cultul zeiţei Astarte şi al zeului Marduk era răspîndit la evrei. Dar Biblia mai vorbeşte şi despre cultul lui Adonis şi Tammuz.

În fruntea tuturor zeilor stătea Iahve, care a devenit mai tîrziu dumnezeul unic al evreilor⁶⁰. La început era înfăţişat sub formă de taur, fapt care este pomenit de mai multe ori în Biblie. Astfel, în cartea Numerii (XXIII, 22 ; XXIV, 8) se spune că Iahve avea putere ca de zimbbru. Altarele pe care se aduceau jertfe lui Iahve erau întotdeauna împodobite cu coarne. Adeseori, Iahve este numit de-a dreptul taur. „Viţelul de aur”, cum spune Biblia, îl înfăţişa pe Iahve. (Ieşirea, XXXII, 4) ; asemenea statui se aflau în Betel şi în Dan (Cartea a doua a regilor X, 29). Găsim o descriere a idolului Iahve în Cartea judecătorilor (cap. XVII). Un vechi sigiliu evreiesc înfăţişează de asemenea un tăuraş.

În afară de Iahve-taurul, evreii se mai închinău și șarpelui, a cărui imagine de aramă se găsea în templul din Ierusalim, precum și altor animale. Mai târziu teologii și rabinii evrei au umplut cerul de nenumărați îngeri și arhangheli. Preoții evrei „știu” cu certitudine cum sînt orînduite toate în cer. Acolo tronează Savab, iar de-

Venerarea animalelor la vechii evrei. Amuletă înfățișînd un berbec.

asupra capului său plutește duhul sfînt (Sehinah-El)⁶¹, la stînga lui stă Mihail, la dreapta Gavril, în fața lui Uriel și în spate Rafail. Terminația numelor arată că acești arhangheli au fost odinioară zei. (În traducere exactă Rafail înseamnă „zeu-tămăduitor”).

După învățătura rabinilor, în ceruri sălășluiesc o mulțime de îngeri. Acest cer, după cum susțin teologii evrei — talmudiștii —, se împarte în 7 părți (și religia creștină, și cea mahomedană au preluat această geografie cerească). În Talmud, care pentru cei mai mulți evrei credincioși este o carte tot atît de sfîntă ca și Biblia, rabinul Reș-Lakiș (Simon ben-Lakiș), descrie astfel cerul: există 7 ceruri, care se numesc Vilon, Rakia, Șhakim, Zebul, Maon, Mahon, Arabot. Vilon este de fapt perdeaua cerului, care dis-de-dimineată se ridică, iar seara se lasă în jos. De cerul Rakia sînt fixate soarele, luna și planetele.

Aceasta este de fapt „bolta cerească”, adică peretele solid care desparte „apele inițiale” despre care se pomeneste în povestirea biblică despre facerea lumii. În cerul al treilea, numit Șhakim, se află moara care macină mana (de bună seamă oștile cerești trebuie hrănite măcar

Venerarea forțelor naturii la vechii evrei. O zeiță locală a agriculturii (secolele XIV-X î.e.n.).

altul furtunile. Fumul este păstrat într-o magazie deosebită, cu ușile din flăcări. Mai e, în sfârșit, cel de-al șaptelea cer, Arabot. În acest cer sălășluiesc adevărul, dreptatea și virtutea, aici sînt darurile vieții, ale păcii, ale milosteniei, aici sălășluiesc sufletele celor drepti și ale copiilor care se vor naște. Și tot aici e înmagazinată și roua aceea cu care dumnezeul evreilor, după învățătura preoțească, îi învie pe cei morți ⁶².

Dacă vă va mira această geografie cerească și descrierea precisă a unor lucruri pe care nu le-a văzut nimeni și nu le va vedea vreodată, dacă veți pune la îndoială aceste basme fantastice, orice talmudist ortodox va socoti că trebuie să fiți afurisit. Și afurisenia (herem) a existat întotdeauna.

Dar cum este dumnezeul evreilor? După reprezentarea kabaliștilor — mistici evrei din evul mediu —,

cu fierturi de mană). Al patrulea cer, Zebul, e un fel de Ierusalim ceresc. Și aici sînt temple cu altare unde însuși arhanghelul Mihail (conducătorul de oști), în calitate de preot, aduce jertfe. Cel de-al cincilea cer este Maon, unde trăiesc oștile îngerilor de serviciu. Toată treaba lor este să cînte în timpul nopții. În timpul zilei însă, din respect și dragoste față de Izrail, tac. Al șaselea cer, Mahonul, este magazia. Dar ce magazie ciudată! O parte a ei este plină de zăpadă și de grindină. Într-o altă despărțitură este înmagazinată o rouă păgubitoare. Într-un hambar sînt inundațiile cele aducătoare de distrugeri, în

acest dumnezeu este un moșneag care are pe cap un miliard și șapte mii de bucle de păr, înălțimea lui este de o jumătate de miliard de mile, degetele lui sînt lungi de o sută de mii de mile, iar palmele sînt de cel puțin 242 de mii de mile.

Preoții evrei știu precis cu ce anume se ocupă dumnezeu în fiecare oră a zilei. În Talmudul evreiesc (tratatul Avoda-Zara), un rabin spune: Ziua are 12 ore (în ceruri ca și pe pămînt). În primele 3 ore dumnezeu stă și se ocupă numai de legi, adică studiază legile. (Dumnezeul evreilor, care a alcătuit aceste legi, a îmbătrînit atîta, încît nu se mai poate baza pe memorie și, de aceea, în fiecare zi le recitește.) În următoarele 3 ore el judecă tot universul. Dacă vede că lumea merită să se prăpădească, se scoală de pe tronul judecății și se așază pe tronul milosteniei. (Nu este de mirare că se milostivește, căci, dacă s-ar prăpădi lumea, cu ce s-ar mai ocupa cît e ziua de lungă!?) În următoarele 3 ore stă pe tron și se joacă cu întreaga lume, începînd cu cor-

Venerarea forțelor naturii în religiile vechi. Zeul babilonian Șamaș, la care se închinau și vechii evrei.

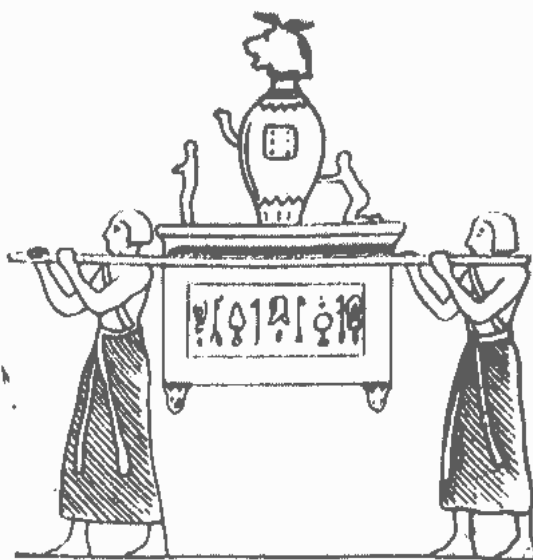
nul inorogului și pînă la larvele viermilor. În ultimele 3 ore iarăși stă pe tron și se joacă cu leviatanul. Leviatanul este o vietate puternică, un pește care „susține lumea”. Cu acest animal deci se distrează dumnezeu zilnic 3 ore. Așa-și petrece ziua dumnezeul evreilor.

Sosește însă noaptea, care se împarte în 3 străji. Despre aceasta povestește un alt preot, rabinul Eliezer, într-o altă carte a Talmudului (Berahot). El scrie : Noaptea se împarte în 3 străji și în fiecare din ele dumnezeu răcnește ca leul, căci scris este : „domnul răcni-va din înălțimi și vocea i se va auzi din sfîntul lăcaș, răcni-va el peste turma lui”.

Poveștile acestea absurde au putut fi crezute de popor numai pentru că masele erau oprimăte și trăiau în mizerie, pentru că erau asuprite de exploatare din țările lor și de cei străini și pentru că rabinii le țineau sub jugul lor spiritual. Burghezia evreiască, la fel ca orice burghezie, a sprijinit întotdeauna (și în țările capitaliste mai sprijină și azi) educarea religioasă a oamenilor muncii evrei. Ea organizează școli religioase speciale (ieșive), unde rabinii evrei împuiază capetele tinerilor cu asemenea basme, prezentate drept scrieri sfinte. Sfînta scriptură (Biblia) și Talmudul (explicarea Bibliei) sînt cele două cărți pe care preoții le-au băgat în capul tinerilor evrei secole de-a rîndul... Talmudul recomandă oamenilor să studieze zi și noapte legea dumnezeiască, adică „sfînta scriptură”. Dar dacă cîeva studiază zi și noapte numai „sfînta scriptură”, este limpede că pentru alte științe va avea doar atîta timp cît îi va rămîne după studierea „sfîntei scripturi”, adică nimic.

Noaptea, adaugă rabinul Menahem, cînd dumnezeu studiază Talmudul, la școala superioară din cer pe care o frecventează Iahve împreună cu îngerii, vine și Asmodeu, căpetenia diavolilor, care în fiecare noapte se suie în cer spre a învăța⁶³. După învățătura Talmudului,

îngerii pe care dumnezeu i-a creat în cea de-a doua zi a facerii vor trăi veșnic. Pentru alți îngeri vine însă odată momentul când ei încetează să mai existe. Aceștia sînt îngeri creați în cea de-a cincea zi a facerii. Dumnezeuul evreilor mai creează și azi oști numeroase de îngeri⁶⁴. Arhanghelul Mihail este îngerul apei, Gavril — al focului și al coacerii legumelor.

„Sfintul chivot” al vechilor evrei
(după un monument din Egiptul antic).

Vineri seara, înspre amurg, dumnezeu i-a creat pe draci, dar cum curînd a început sabatul (sîmbăta) n-a mai apucat să-i și îmbrace, adică să le dea trup...

După Talmud, există draci care sînt căsătoriți, care se înmulțesc, mănîncă și beau la fel ca oamenii, ba mulți dintre ei chiar mor. Patru femei sînt socotite a fi mame ale dracilor. Regelui Solomon îi fusese încredințată puterea asupra lor; el le considera slugi ale sale și le puneă să-l servească... Una din ele, Lilit, care nu s-a supus lui Adam, a fost pedepsită ca zilnic să-i moară 100 de copii. Lilit țipă tot timpul alături de alți draci. Un alt drac feminin joacă într-una și tîrăște după ea 479 de spirite rele. (Ce date exacte!)

Cu privire la sălașul dracilor, Talmudul susține că unii trăiesc în aer și provoacă oamenilor coșmare, alții stau în fundul mării și ar fi în stare să nimicească tot pămîntul dacă ar putea scăpa de acolo. Și, în sfîrșit, alți draci sălășluiesc în oameni. Ei sînt cauza păcatelor. După Talmud, dracii dansează între coarnele boilor

care ies din apă și în jurul femeilor care se întorc de la înmormîntări. De asemenea ei stau cu plăcere și în jurul rabinilor ; mai trăiesc și printre crengile nucului, deci este primejdios să dormi sub asemenea copaci, căci pe fiecare frunză de nuc pîndește cîte un drac. Doi draci vestiți, Asi și Azael, trăiesc în munții întunecați de la soare-răsare. De la aceștia au învățat vrăjitoria Varlaam, Iov și Iofor (socrul lui Moise), iar Solomon a reușit să domnească cu ajutorul lor peste toate păsările și peste toți diavolii ⁶⁸.

...În rai, se spune în Talmud, plutesc miresme minunate. Odată profetul Ilie a presărat pe halatul unui propovăduitor talmudist frunze din arbori cerești și, cînd rabinul și-a îmbrăcat din nou halatul, mireasma nu dispăruse. Mai tîrziu halatul a fost vîndut cu 150 de dinari.

Cu ce se hrănesc cei drepti în rai ? Ei mănîncă carnea sărată a leviatanului-femelă și carnea unui bou imens care în fiecare zi paște iarba de pe 1 000 de munți. Apoi, după spusele Talmudului, în rai cei drepti își pregătesc o mîncare foarte gustoasă, dintr-o pasăre specială...

Dar, adaugă Talmudul, în rai nu ajung decît evreii, și dintre ei numai și numai aceia care cred orbește, pe cînd nelegiuîții ajung în iad. Acolo nu există altceva decît putregai și excremente, plîns și beznă. În fiecare compartiment al iadului sînt 6 000 de cufere uriașe și fiecare cufăr conține 6 000 de butoaie cu fiere. Iadul este de 60 de ori mai mare decît raiul.

Pentru sufletele celor drepti care totuși au mai greșit cîteodată, fanaticii kabaliști medievali, propun drept mijloc de purificare metempsihoza *. Ea este o măsură pedagogică, o pedeapsă care trezește omul, un mijloc de

* Concepție religioasă potrivit căreia sufletul omului ar trece, după moarte, în corpul unui animal, al unei plante, sau al unui om. — *Nota trad.*

a-l face pe om să se întoarcă la Dumnezeu, un mijloc de îndreptare și de perfecționare. Kabaliștii „învățați” spuneau că în Adam au sălășluit sufletele a 600 000 de evrei care au păcătuit cu el împreună. Astfel, aceste suflete, pentru a ispăși, trebuie să treacă dintr-un trup în altul până la sosirea lui mesia. Patriarhul Avraam ar fi descoperit că sufletul omului trăiește și după moarte și că se mută dintr-un trup în altul. Așa s-a mutat sufletul lui Abel în Set, iar sufletul lui Cain în trupul acelui egiptean pe care l-a omorât Moise.

Sufletul oamenilor de rînd, după gravitatea păcatelor lor și după nevoia de purificare, se mută în trupurile animalelor : în lei, șerpi, măgari etc. Kabaliștii susțin, în continuare, că sufletul evreilor nelegiuți care au omorât vre-un evreu sau s-au lepădat de religia evreiască trece, la început, după moarte în vreo plantă sau animal, apoi 12 luni este supus caznelor din iad, iar după expirarea termenului de cazne, el trece, tot pentru a se pocăi, la început în obiecte neînsuflețite, apoi în fiare, în păsări și în cele din urmă iarăși în evrei. După toate aceste migrațiuni, sufletul purificat ajunge în fața lui Dumnezeu, care îl primește cu un sărut. De-abia acum ajunge sufletul la cel mai înalt grad de existență : el ajunge în cel de-al șaptelea cort al vieții, denumit „sfînta sfîntelor”.

Iubirea și ura, liniștea și frica, păsările și peștii, vînturile, fiarele, leacurile, soarele, luna și stelele au cîte un înger al lor și rabinii susțin că ei „cunosc” numele fiecăruia. Treaba cea mai importantă a îngerilor este să asigure oamenilor un somn liniștit peste noapte. În afară de aceasta, ei se mai roagă pentru oameni, de aceea și oamenii trebuie să le adreseze felurite rugăciuni. Dar, după învățătura talmudică, îngerii nu înțeleg nici limba siriană, nici pe cea chaldeeană, de aceea nici un evreu nu trebuie să le adreseze rugăciuni în aceste limbi ⁶⁶.

Rabinii evrei l-au legat pe credincioșii lor de mâini și de picioare cu fel de fel de prescripții religioase. Totul este reglementat: din ce anume și cum să gătească, ce pot și ce nu pot mânca; cînd au și cînd nu au voie să doarmă cu nevasta, ce trebuie și ce nu trebuie să învețe, cînd să se roage; în ce relații să fie cu rubedeniile și cu „străinii”. Rabinii au ținut sub influența lor atît viața familială cît și viața personală a credincioșilor. Ei au vrut să-și instituiască controlul și asupra întregii vieți sociale. Iar unul dintre mijloacele cele mai cumplite de a-i ține pe evreii credincioși în frică a fost învățătura despre rai și iad, pe care am expus-o mai sus.

În urma victoriei socialismului în Uniunea Sovietică, sute de mii de oameni ai muncii evrei — că și oamenii muncii de alte naționalități — au rupt lanțurile cu care îi legau rabinii, preoții ortodocși, catolici și mahomedani. În țările capitaliste, în procesul luptei de clasă revoluționare împotriva capitalismului, oamenii muncii se eliberează din ce în ce mai mult de sub influența opiumului religios: pe zi ce trece, frica de iad, cu ajutorul căreia exploatații îi țin smeriți și în robie pe oamenii muncii, se risipește tot mai mult.

Capitolul al XXI-lea

ZIUA ISPĂȘIRII *

(Iom-Kipur)

[deea „cumplitei judecăți” cerești, în fața căreia va compărea fiecare om, există într-o formă sau alta, în cele mai multe religii. Propovăduitorii diferitelor religii caută din cele mai vechi timpuri să înpăiminte pe credincioși cu „pedeapsa cumplită” pe care o va da judecătorul ceresc pentru nesupunere față de regii de pe pământ, față de exploatatori. Mozaismul a prelucrat cu grijă dogma „cumplitei judecăți”. Evreii credincioși prăznuiesc în fiecare toamnă „ziua ispășirii” (iom-kipur), când are loc, chipurile, „judecata lui Dumnezeu”.

* Acest capitol a fost scris de M. Selman. — Em. I. (Pentru această ediție articolul a fost prelucrat de autor. — Nota red.)

„Ziua ispășirii” este una dintre cele mai mari sărbători religioase ale evreilor. Evreii credincioși petrec această zi în sinagogi, implorindu-l pe Dumnezeu să le dea fericire în anul care urmează. Întrucât această sărbătoare și credințele legate de ea mai au și astăzi influență asupra credincioșilor, este important să risipim misterul care înconjoară „ziua ispășirii”.

Prescrierile privind „ziua ispășirii” se găsesc în Biblie, în cartea Leviticul (XVI, 29—31), sub formă de poruncă a lui Dumnezeu către Moise : „În luna a șaptea, în ziua a zecea a lunii, să postiți și să nu săvârșiți nici un fel de muncă”, „căci în această zi se va face ispășire pentru voi, ca să vă spălați de toate păcatele voastre și ca să fiți curați înaintea domnului”. „Aceasta să vă fie pravilă veșnică”. Așa poruncește credincioșilor Biblia. Iar biblicul Dumnezeu Iahve, nefiind sigur că i se va îndeplini porunca, mai adaugă : „Iar oricine nu se va înfrîna cu post în ziua aceea, să se stîrpească din poporul lui” (Leviticul, XXIII, 29). După cum se știe, înspăimîntarea cu nimicirea și cu alte pedepse înfricoșătoare este caracteristică oricărei religii.

În religia mozaică „ziua ispășirii” se leagă de prăznuirea Anului nou (Roș hașana), care are loc la începutul lui septembrie cu 10 zile înainte de iom-kipur. „În ziua Anului nou — glăsuiește religia mozaică — toți locuitorii pămîntului, precum oile, trec în fața lui Iahve”. „În ziua de Anul nou toți sînt judecați, iar în ziua ispășirii, se rostește sentința”.

Din această cauză credincioșii cinstesc atît de mult aceste două sărbători (Anul nou și „ziua ispășirii”). Ei consideră că în acele zile se hotărăște soarta fiecărui om.

Ambele sărbători sînt legate de îndeplinirea diferitelor ritualuri și de slujbe bisericești foarte lungi. În Biblie, cartea Leviticului (cap. XVI), Dumnezeu spune exact ce fel de jertfe să i se aducă, cum să i se facă tămîierea,

cum să fie slăvit. Pînă în cele mai mici amănunte este stabilit ce fel de odăjdii să îmbrace marele preot, ce anume să se facă și cînd anume.

În religia mozaică, ca și în celelalte religii ale lumii antice, aducerea jertfelor se făcea într-un cadru solemn, cu un fast deosebit. Preoțimea voia să impresioneze astfel închipuirea credincioșilor și să-i facă să creadă că preotului i se cuvine un loc deosebit în societate, fiind alesul domnului, care „va primi miruirea și... care va fi sfințit ca să fie arhiereu” (Leviticul XVI, 32).

În „ziua ispășirii” marele preot trebuia să se spele de 5 ori din creștet pînă în tălpi, de 10 ori pe mîini și pe picioare, și-și schimba odăjdiile de mai multe ori.

Înainte de sărbătoare el îl pregătea cu migală pe locuitorul lui, pentru cazul că i s-ar întîmpla ceva în timpul slujbei, căci mare este primejdia ! Însuși domnul atrage atenția : „Și domnul a zis lui Moise : «Spune lui Aaron, fratele tău, să nu intre orișicînd înăuntrul sfîntului locaș, dincoace de perdeaua din fața capacului care este pe chivot, ca să nu moară, căci eu mă voi arăta în nour, deasupra capacului»” (Leviticul, XVI, 2). În ce chip apare domnul „în nour” și de ce tocmai „deasupra capacului”, cine ar putea să spună ? Și de ce „atotputernicul” dumnezeu nu se poate stăpîni și trebuie să-l avertizeze pe Aaron, prin Moise, ca să ia seama, căci poate să-l omoare chiar fără voie ? Probabil toate acestea au fost făcute ca să-i înspăimînte pe credincioși și să sădească în sufletele lor frica de dumnezeu.

Pofta de mîncare a lui dumnezeu din Biblie — mai precis, a preoților care vorbesc în numele lui — este remarcabilă. Iată ce pretind ei : „Ci să aduceți domnului ardere de tot întru miros de bună mireasmă : un vițel, un berbec, șapte miei de un an fără meteahnă” (Numerii, XXIX, 8). Urmează apoi înșiruirea altor jertfe care trebuiesc aduse în „ziua ispășirii” : făină de grîu, untdelemn etc.

Demonul Azazel.

Se înțelege că jertfele aduse lui Iehova ajungeau în cea mai mare parte în casa preoților. Biblia, în special în cartea Leviticul și Numerii, repetă mereu că preoților li se cuvine o parte din ofrande și că îngăduit este pentru „tot bărbatul dacă este preot”... să mănânce jertfele aduse... dar „în loc sfânt” (Leviticul, VII, 6), adică cât mai departe de ochii celor care aduc jertfele.

Din ceremonialul religios îndeplinit în „ziua ispășirii”, partea cea mai importantă o constituia „slujba de ispășire”. În timpul acestei slujbe se aduceau în templu 2 țapi identici ca mărime și înfățișare, luați din turmă în același timp. Preotul se oprea în fața lor și scotea dintr-o ladă de lemn două bilețele. Pe unul scria „pentru domnul”, pe celălalt „pentru Azazel”.

Țapul căruia îi căzuse biletul pe care era scris pentru „domnul” era jertfit în templu, pentru a ispăși „păcatele”. Țapul căruia îi căzuse biletelul cu mențiunea „pentru Azazel” avea soarta prescrisă în Biblie: „Și Aaron să-și pună amândouă mâinile sale pe capul țapului celui viu și să mărturisească asupra lui toate nedreptățile fiilor lui Izrail și toate călcările de lege și toate păcatele lor și să le pună pe capul țapului și, cu un om care stă gata, să-l trimită în pustie” (Leviticul, XVI, 21).

După cum se vede, păcatele erau considerate ca lucruri materiale, care se pot preda și transmite altora. În „ziua ispășirii” țapul „încărcat” cu păcate era dus

în pustiu și acolo, de pe o stîncă înaltă, era aruncat în prăpastie.

(De la acest obicei de a trece păcatele oamenilor asupra unui țap a rămas expresia de „țap ispășitor”.)

Concepția potrivit căreia păcatul putea fi trecut asupra altcuiva, de pildă asupra unui animal, adică putea fi „luat” de pe umerii păcătosului, nu este o particularitate a religiei mozaice, ci există și în multe alte religii, printre care și cea creștină. În evul mediu, în Europa, biserica catolică, de pildă, a elaborat o „învățătură” amănunțită despre păcate. Preoții acestei biserici căutau să-i facă pe oameni să creadă că stă în puterea papilor și a episcopilor să ierte credincioșilor toate păcatele, trecute și viitoare, cu condiția ca aceștia să dea bisericii un dar în bani. Biserica vindea „scrisori pentru iertarea păcatelor”, așa-zisele indulgențe. Această negustorie a fost în același timp izvor de venituri și mijloc de înșelare a poporului.

Dar să vedem cui îi jertfeau vechii evrei „țapul ispășitor” în „ziua ispășirii” și cine era Azazel? În reprezentările religioase ale evreilor din vechime, Azazel era un spirit rău, regele demonilor. Unii cercetători presupun că Azazel era venerat ca spirit al deserturilor. Acest spirit era socotit egalul lui Dumnezeu. De aceea și lui i se aduce o jertfă asemănătoare cu aceea adusă lui Iahve. Conform Talmudului, Azazel primește în dar țapul ca să nu împiedice iertarea păcatelor în „ziua ispășirii”. Venerarea demonului Azazel datează încă din vremea cînd evreii nomazi aduceau jertfe pentru îmblinzirea spiritului desertului cu chip de țap. Pînă și numele lui Azazel, mai corect Azael, înseamnă „zeu-țap”.

Așadar, în „ziua ispășirii”, căpeteniei demonilor i se aducea o jertfă la fel cu cea adusă lui Dumnezeu. Însuși acest fapt dovedește că vechii evrei, ca și celelalte popoare din antichitate, credeau în mai mulți zei și contrazice scornelile preoților evrei și creștini că vechii

evrei ar fi fost monoteiști. Odiuioară, demonii, diavolii, dracii erau socotiți zei, iar credincioșii evrei se închinau unora dintre ei ca și lui Iahve. Tot astfel și credinciosul creștin se teme în aceeași măsură de drac ca și de dumnezeu; se ferește de „vicleniile lui ucigă-l toaca” deoarece îl socotește și pe el atotputernic. Chiar și o mare parte a liturghiei creștine are ca scop izgonirea și înfricoșarea diavolului.

Mai târziu, în societatea împărțită în clase, ceremonialul de iom-kipur a căpătat un conținut nou. În locul țapului pe care evreii din antichitate îl jertfeau lui Iahve, în ziua de azi, pentru iertarea păcatelor, credincioșii taie în ajun de sărbătoare câte un cocoș pentru bărbați și câte o găină pentru femei. Ca și țapul de pe vremuri oferit lui Azazel, cocoșul sau găina, care „iau asupra lor păcatele oamenilor” și sînt jertfiți în locul lor, servesc aceluiași scop. Deosebirea este doar că păcătoșii de azi nu mai dăruiesc lui Iahve jertfa adusă, ci o mănîncă ei înșiși.

Sărbătoarea de iom-kipur se transformă în „ziua iertării generale”, în care fiecare trebuie să-și „îndemne sufletul spre împăcaciune”, pentru ca, la rîndul său, să obțină iertarea păcatelor. Ideea de pocăință, executarea „smerită” a poruncilor dumnezeiești, împăcarea cu oprirea de clasă — iată ce constituie esența de clasă a „zilei ispășirii”.

În primul rînd, ziua aceasta este o zi de post, de autochinuire și de rugăciune.

Înainte de începerea rugăciunii de seară, în ajun de iom-kipur, în unele sinagogi, bărbații adulți se supun unei ceremonii de flagelare: se lasă în genunchi și slujitorul din sinagogă croiește pe spatele fiecăruia câte 38 de lovituri de curea (bineînțelese nu prea puternice). Aceasta, spun rabinii, este expresia supunerii și a smereniei față de dumnezeul cel înfricoșător. Prin aceste ritualuri și altele asemănătoare, religia mozaică, ca și

celelalte religii, caută să facă pe cei ce muncesc să se supună exploatatorilor.

Toate formele exterioare și toate ritualurile din „ziua ispășirii” sînt în așa fel rînduite, încît să provoace în om o spaimă superstițioasă și să-i arate că el nu e nimic, că soarta lui se decide undeva departe, în ceruri, el neputînd face altceva decît să se roage, să ceară îndurare dumnezeului înfricoșător. Religia cultivă în om sentimentul fricii de dumnezeul cel cumplit și de slugile sale de pe pămînt. De iom-kipur credincioșii postesc și se roagă toată ziua, bolborosind rugăciuni în limbi pe care nu le înțeleg (ebraica veche, arameeana sau alte dialecte).

Dar ce se întîmplă în acest timp în cer, potrivit religiei mozaice? Închipuirea omenească nu a mers nici aici mai departe decît ceea ce se poate vedea pe pămînt. Tabloul judecății cerești este în toate religiile copia fidelă a judecății de pe pămînt. Rabinii caută să-i convingă pe credincioși că, asemenea păstorului care își controlează turma, dumnezeu numără și ține socoteala tuturor viețuitoarelor și hotărăște soarta lor : „În zi de Anul nou se scrie, iar în ziua ispășirii se semnează (se pecetluiește) cîți vor pleca de pe pămînt și cîți se vor naște ; cine va trăi și cine va muri, cine moare de moarte bună și cine nu, cine va muri de apă și cine de foc ; cine va muri de sabie și cine sfîșiat de fiare ; cine de foame și cine de sete ; cine de furtună (cutremur) și cine de molimă ; cine va fi gîduit și în cine se va arunca cu pietre ; cine se va odihni și cine va rătăci ; cine se va liniști și cine va fi izgonit ; cine se va elibera și cine va fi închis ; cine va săraci și cine se va îmbogăți ; cine se va prăbuși și cine se va ridica”. Așa glăsuiește religia mozaică.

Această rugăciune înșiruie toate pedepsele și toate felurile de moarte cu care Iahve amenință oamenii în

„ziua ispășirii” ; nu lipsește decît tortura, dar și aceasta există în arsenalul religiei.

După învățătura rabinilor, toate pedepsele acestea groaznice pot fi evitate numai cu ajutorul rugăciunii, pocăinței, postului și banilor.

Religia caută să-i convingă, pe credincioși că ei se află în mîinile lui Dumnezeu „tot așa cum argila este în mîinile olarului”, ca și „piatra în mîna zidarului și sticla în mîna sticlarului”, adică așa cum este materialul în mîna unui meșter care face cu el ce vrea. Astfel, religia educă în om pasivitatea și-i învață pe oamenii muncii să renunțe la lupta activă pentru o viață mai bună.

După învățătura rabinilor, în ajun de sărbătoare se deschid „porțile cerului” și rugăciunile pot ajunge liber la Dumnezeu.

În timp ce toate astea se petrec pe pămînt, în cer Dumnezeu judecă toate viețuitoarele. După învățătura religiei mozaice, domnul stă pe tronul lui. El singur este și judecător, și acuzator, și martor ; el scrie sentința, el o iscălește, el ține socoteală de toate și le ține minte pe toate. Credincioșii și-l închipuie ca pe un rege despot, care judecă și-i osîndește pe supușii săi.

Prorocul Daniil îl prezintă pe Dumnezeu ca pe un moșneag : ...„Îmbrăcămintea lui albă ca zăpada, iar părul capului său curat ca lîna ; jilțul său flăcări de foc ; roatele lui foc arzător” (Daniil, VII, 9).

Prorocul Iezechiel afirmă că l-a văzut (! ?) astfel pe domnul : „Și cînd m-am uitat, iată că era un chip ca de om și de la solduri în jos pare că era de foc și de la solduri în sus o puternică lumină ca electrul” (Iezechiel, VIII, 2). Să înțeleagă cine vrea ce a văzut Iezechiel !

Dumnezeul biblic, pe care evreii și creștinii îl cinstesc deopotrivă, este „regele regilor”. Nu se cade ca un „asemenea domn atotputernic să umble fără alai și servitori. De aceea el este înconjurat de îngeri, arhangheli și heruvimi de tot soiul și de toate rangurile. Aceste sfinte

Scenă reprezentînd judecata de apoi după credințele vechilor egipteni (unul din prototipurile „judecății de apoi” ale religiei mozaice și creștine). Judecata lui Osiris; la dreapta Osiris stă pe tronul lui; la stînga, zeul Anubis cu cap de șacal introduce pe răposat și-l cîntărește inima; scribul zeilor, Thot cu cap de ibis, notează rezultatul cîntării.

lighioane vertebrale, unele cu două, altele cu șase, iar altele cu 257 de aripi, se tem chiar și de privirea stăpînitorului lor. Și cît e ziua de lungă îi cîntă slava: „mii de mii îi slujeau” (Daniil, VII, 10).

„Iară animalele care stau de patru părți în jurul lui cu cele 257 de aripi își acoperă fața ca să nu vadă duhul sfînt. Ele se tem de spiritul care stă pe tron”.

Acesta este tabloul cancelariei cerești în ziua „judecății cumplite”, după învățătura rabinilor.

Dar acest tablou n-ar fi complet dacă n-am aminti și de o altă „persoană” de care nici o religie nu se poate lipsi nici în cer și nici pe pămînt — satana.

Deci, și el e prezent. Încearcă să ponegrească pe fiii lui Izrail în fața domnului, pentru că acesta să nu le ierte păcatele. Dar există și apărători: îngerii și arhanghelii.

Ei îi aduc lui Dumnezeu registrul în care el cu mîna lui însemnase păcatele fiecărui om în parte, pe lîngă ce scrisese fiecare „păcătos”. (Rabinii îi sperie pe oameni povestindu-le că noaptea, în timpul somnului, sufletul se urcă în cer și acolo înscrie în carte păcatele pe care omul le-a săvîrșit în timpul zilei.) Ce uriaș trebuie să

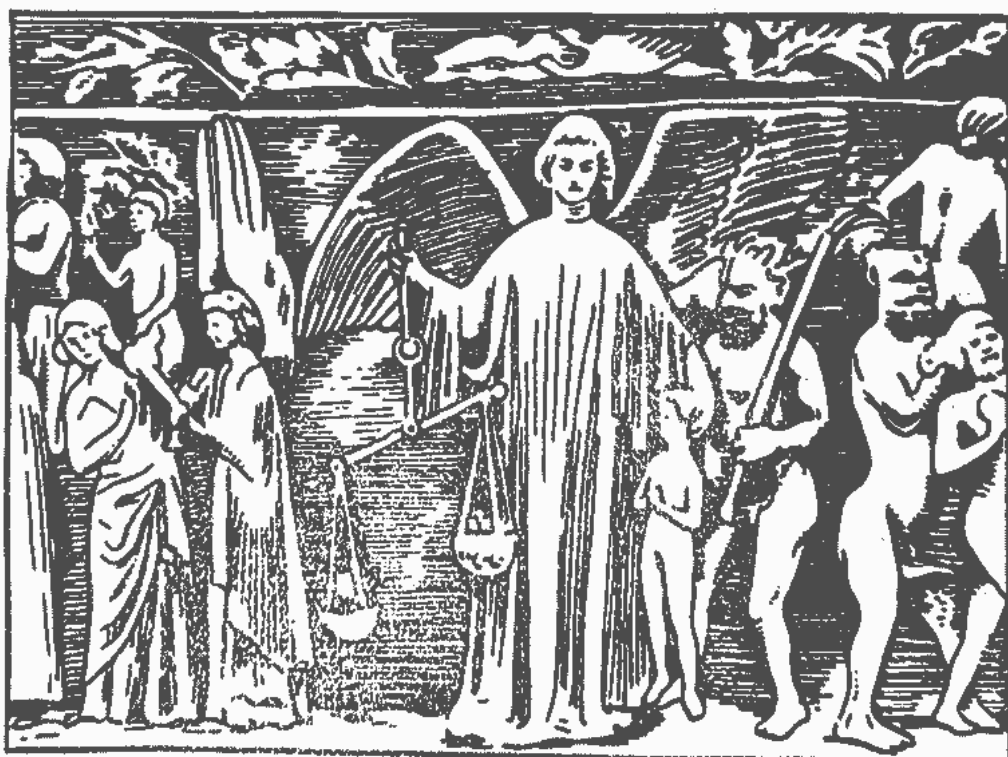
fie registrul, dacă fiecare om își are în el contul curent al păcatelor, iar pe pământ trăiesc peste două miliarde de oameni !

„Și această carte singură se deschide și citește cu voce tare ceea ce scris este”. Înșiruie păcatele și faptele bune. Totul ajunge pe cântar, exact și fără lipsă. Nimeni să nu se aștepte la milostivire din partea domnului, căci el a prevenit că nu va fi luată în considerație nici o justificare.

Iar judecata se termină astfel : Dumnezeu pronunță sentința, o semnează și o pecetluiește.

Iată ce tablou înfricoșător prezintă credincioșilor religia mozaică.

Popoarele din Orientul apropiat și din Egipt credeau în „judecata cumplită” cu mult înaintea evreilor. O străveche scriere egipteană, „Cartea morților”, datînd de vreo 1 500 de ani înaintea erei noastre, înfățișează ju-

Imagine creștină a judecății de pe lumea cealaltă. Și aici, ca și în credințele vechilor egipteni sau evrei, stăpînii cerului cîntăresc în balanță faptele oamenilor, și apoi îi judecă.

decata de pe lumea cealaltă ca și religia mozaică. „Cartea morților” arată că sufletul stă după moarte în fața scaunului de judecată al lui Osiris. Osiris judecă împreună cu 42 de judecători. Martorul faptelor săvârșite de om în timpul vieții este inima lui. Aceste fapte, bune și rele, se cântăresc pe balanța adevărului și dreptății și tribunalul pronunță sentința în funcție de greutatea unora sau altora.

Dacă asemuim credința în „judecata de apoi”, a vechilor egipteni cu cea a evreilor, vedem că între ele nu este prea mare deosebire. La egipteni această credință a existat cu câteva secole înainte.

Reprezentări asemănătoare despre judecata cerească au pătruns și în creștinism, iar mai târziu în islamism. „În viața sfântului Ion Milostivul, arhiepiscop de Alexandria, scrisă de episcopul Leontie al Neapolelui, arhanghelul Mihail cântărește sufletele morților pe o balanță, imitând astfel pe Osiris, zeul morților la egipteni. Numeroase opere de artă îl înfățișează pe arhanghelul Mihail în scena judecății de apoi ținând o balanță în mână...”

Credința în „ziua ispășirii” a apărut ca o reflectare fantastică a forțelor sociale apăsătoare, ca o expresie a neputinței maselor muncitoare, care în societatea bazată pe exploatare sînt asuprite, ținute în mizerie și lipsite de drepturi.

Pe vremea cînd încă nu existau legi pe pămînt, nici omul nu-și putea crea zeii după chipul unor regi tirani. Credința într-un dumnezeu înfricoșător, judecător la tribunalul ceresc, a apărut atunci cînd pe pămînt s-au ivit regi, judecători și instituțiile lor judecătorești, adică într-o etapă relativ avansată a dezvoltării istorice.

Religia îl prezintă pe om lipsit de apărare în fața „stăpînului cerului” — dumnezeu. Frica de dumnezeu izvorăște din faptul că oamenii s-au temut de forțele amenințătoare și necunoscute ale naturii și s-au simțit neputincioși și față de acele forțe sociale care în orînd-

duirile bazate pe exploatare osîndesc masele la foamete, boli și suferințe, îi silesc pe unii oameni să-și încovoae spinarea sub un jug împovărător, în timp ce alții îi exploatează fără milă.

Potrivit doctrinelor religioase, omul este o ființă neajutorată, cu care dumnezeu poate face orice dorește („ca un material în mîna meșterului”).

Popli și predicatorii sectelor propovăduiesc celor ce muncesc că domnul hotărăște soarta oamenilor după bunul lui plac, deci că oamenii nu trebuie să se străduiască să-și schimbe viața, ci să aștepte smeriți mila cerească. Iar pe acela care nu se supune, religia îl amenință cu „judecata de apoi” și cu chinurile veșnice.

Nici una din religiile de azi nu se poate lipsi de doctrina „judecății de apoi”, a raiului și iadului. După unele religii, această judecată are loc la sfîrșitul vieții omului. După alte religii, această judecată se face în fiecare an. Ca exemplu am dat credința în „judecata cerească” la religia mozaică. Rabinii s-au străduit să prezinte în chip cît mai înfricoșător această judecată. Dar oare preoții creștini și musulmani nu predică credincioșilor lor același lucru?

Ideea despre o „judecată cerească” și o răsplată în lumea de apoi, propagată pe scară largă de diferite biserici, a găsit în trecut răsunset în masele de oameni ai muncii chinuite de oprimarea de clasă, de mizerie și exploatare. Această idee găsește răsunset și astăzi printre oamenii muncii care nu au nivel politic, de obicei printre cei care nu iau parte activă și conștientă la lupta pentru eliberarea clasei muncitoare. Dîndu-și seama că societatea exploatoare este nedreaptă, dar neștiind cum să lupte împotriva ei, necutezînd să ia parte la luptă sau neparticipînd activ la construirea lumii noi, acești oameni cred că speranțele lor într-o viață mai bună, în triumful dreptății se vor realiza în lumea „de apoi”. Aceste idei sînt un opium pentru popor. „Venirea

„judecății de pe urmă” a ocupat un loc de frunte și în mișcările sectanților din trecut, care exprimau adesea sub această formă religioasă protestul celor ce muncesc împotriva stării lor.

Astăzi, când o mare parte a omenirii a scăpat de sub dominația capitalului și își clădește viața pe baze socialiste, când se desfășoară o largă mișcare de eliberare a popoarelor coloniale și când ideile marxist-leniniste au devenit steagul a sute de milioane de oameni din toate țările, religia pierde din ce în ce mai mult teren.

Succesele construirii socialismului în U.R.S.S. și în celelalte țări socialiste, precum și succesele luptei de eliberare a oamenilor muncii din țările capitaliste și coloniale arată limpede milioanele de oameni că nu dumnezeii plăsmuiți de închipuirea omenească dispun de soarta oamenilor, ci popoarele înseși își făuresc istoria. De aceea scade mereu numărul celor care cred în poveștile despre „judecata cerească” și pedepsele care vor urma după moarte și crește mereu numărul celor care luptă activ și conștient pentru o lume nouă, mai bună, pe pământ, pentru comunism.

Capitolul al XXIII-lea

ISLAMISMUL

1. MAHOMED

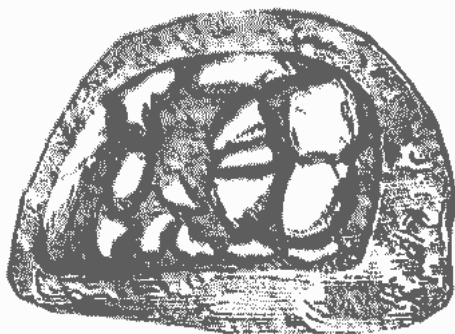
Întemeietorul religiei musulmane este considerat Muhammed sau Mahomed, cum se pronunță adesea acest nume arab în Europa. Potrivit legendelor islamice, Mahomed se trăgea dintr-o familie de negustori. Scriitorii musulmani povestesc multe minuni despre nașterea lui ⁶⁷. Legenda spune că dumnezeu l-a trimis pe pământ, deci că nașterea lui fusese dinainte stabilită. Când mama lui Mahomed era în luna a șasea, a venit, chipurile, la ea în taină un vestitor ceresc, care i-a spus aceste cuvinte : „O, Aminah, tu porți în tine ființa cea mai bună din lume, când îl vei naște să-i pui numele de Mahomed (adică slăvitul). Dar să păstrezi taina”. Când s-a născut

Mahomed, maică-sa n-a simțit nici o durere (de altfel, același lucru se povestea despre nașterea multor zei și eroi). În clipa nașterii copilului, totul s-a luminat în jurul lui de un foc ceresc, pământul și cerul s-au cutremurat. Fluviile au ieșit din albiile lor, iar idolii din întreaga lume s-au prăbușit de pe soclurile lor. În fața lui Mahomed au apărut vestitorii domnului, iară el s-a născut circumcis ⁶⁸.

Legenda mai spune că un înger a deschis pieptul copilului Mahomed, i-a scos inima, pe care a curățat-o de tot ce era necurat, a stors din ea picăturile negre ale „păcatului original”, moștenit, potrivit religiei, de fiecare om, de la strămoșul Adam. După aceasta, el a umplut inima lui Mahomed cu înțelepciune cerească și a așezat-o la loc în pieptul lui. În tot acest timp copilul n-a simțit nimic, dar din clipa aceea obrazii lui Mahomed au început să strălucească de o tainică lumină ⁶⁹.

Legende povestesc tot atâtea minuni și despre copilăria lui Mahomed. Când se plimba pe cîmp, oile i se închinau. Într-o zi el a plecat din Mecca călare pe un măgar. Deodată măgarul a vorbit cu grai omenesc și a vestit tuturor că poartă în spinare pe cel mai mare profet... ⁷⁰. Când Mahomed avea numai 9 luni, el a vădit atîta știință și înțelepciune încît toată lumea îl asculta cu mirare. (Asemenea povești s-au ticluit și despre Iisus Hristos și despre Budă, susținîndu-se că ei îi uimeau pe cărturari...)

Se spune că Mahomed a avut diferite viziuni. Astfel, într-o noapte, relatează cei ce-l cinstesc pe profet, el a auzit o voce care-l chema. Ridicîndu-și capul, a văzut o lumină atît de puternică încît și-a pierdut cunoștința. Când și-a venit în fire, în fața lui stătea un înger care ținea în mînă un sul de mătase pe care era scris ceva. „Citește”, i-a poruncit îngerul. „Nu știu să citesc”, a spus Mahomed care, după legendele musulmane, era neștiutor de carte. „Citește — a repetat îngerul și l-a apăsât atît

Piatra neagră din templul Kaaba (Mecca), obiect de venerare la mahomedani.

de tare pe plept încît Mahomed a crezut că l-a sosit ceasul din urmă. — Citește în numele domnului tău, care l-a plămădit pe om din sânge închegat..., care l-a învățat pe om să scrie cu condei de trestie..." Atunci Mahomed a simțit că poate să citească ⁷¹. Și a citit tot ce scria

pe sul. Și tot ce a citit acolo, a scris apoi în cartea sfîntă a musulmanilor, numită Coran. Astfel explică mahomedanii originea Coranului. Cel care cunoaște povestea din Biblie potrivit căreia Moise ar fi scris cele 10 porunci pe muntele Sinai, după dictarea dumnezeului Savaot, își dă seama numaidecît că legenda despre Mahomed este luată aproape în întregime de acolo.

Cînd Mahomed se plimba în împrejurimile orașului Mecca, toți copacii și toate pietrele îl salutau astfel: „Slavă ție trimis al lui Dumnezeu” ⁷². În general, cît a trăit pe pămînt, mai tot timpul se întâlnea cu îngerii. Astfel, odată, aflîndu-se pe muntele Hira, auzi o voce care venea din cer. S-a întors numaidecît și l-a văzut pe arhanghelul Gavril (Gebrail), care stătea picior peste picior pe un tron ce plutea între cer și pămînt. Arhanghelul Gavril îi spuse: „Tu ești trimisul domnului, iară eu sînt arhanghelul Gavril”. Așa s-a prezentat Gavril lui Mahomed (după cum povestește Ibn Ishak). Dar nu numai îngerii îi apăreau din cînd în cînd lui Mahomed fie în vise, fie chiar în stare de veghe, ci adesea și demoni (djini).

...Preoțimea musulmană susține... că Mahomed a tămăduit orbi, șchiopi și muți... După legendele musulmane, odată Mahomed, ziua în amiaza mare, a făcut întuneric pe cer, adică a provocat o eclipsă de soare.

Apoi a silit luna să coboare pe pământ și să se oprească în vârful templului Kaaba din Mecca. Luna s-a oprit în vârful templului, apoi a înconjurat de șapte ori templul și s-a închinat adânc în fața lui Mahomed. Dar toate acestea i s-au părut prea puțin lui Mahomed. El a poruncit atunci lunii să intre pe mîneca dreaptă și să iasă pe cea stîngă a halatului său. Luna s-a supus, apoi și-a continuat drumul pe cer...⁷³. Cînd preoții evrei au luat aceasta în derîdere și n-au crezut că Mahomed le-a făptuit pe toate... atunci musulmanii au răspuns evreilor pe drept cuvînt : „În Biblia voastră se spune că la porunca lui Josua soarele s-a oprit pe cer ! De ce, atunci, luna n-ar fi putut să intre, la porunca profetului, în mîneca lui ? Pentru Dumnezeu orice e posibil”. Mahomedanii i-au atribuit lui Mahomed toate minunile pe care le-au auzit povestite în legătură cu Buda, Zarathustra, Iisus Hristos și alte divinități.

Potrivit religiei mahomedane, în cel de-al șaptelea cer există din totdeauna o carte în care sînt cuprinse toate poruncile lui Dumnezeu și toate evenimentele, atît cele din trecut cît și cele din prezent și viitor. Arhanghelul Gavril a dus în cerul de jos o copie după această carte în care erau cuprinse poruncile domnului și, din cînd în cînd, îi aducea la cunoștință lui Mahomed cîte o parte a cărții, care avea legătură cu un fapt sau o întîmplare anume. Și deoarece acestea erau chiar cuvintele lui Dumnezeu, comunicarea se făcea întotdeauna la persoana întîi.

Pe această carte se bazează legislația civilă, penală și canonică a musulmanilor. Drept-credincioșii o privesc cu cea mai mare evlavie și un bun musulman e mîndru dacă are vreun exemplar din Coran, frumos legat și împodobit cu măiestrie...

Mahomedanii au multe reguli și norme morale care nu sînt cuprinse în Coran și despre care se susține că provin tot de la... Mahomed și de la cei mai apropiați

discipoli ai lui. Acestea alcătuiesc partea principală a tradiției musulmane cuprinsă în culegerea care poartă numele de „sunna”. Sunna preamărește puterea feudaliilor arabi și slăvește faptele califilor Abubekr, Omar, Osman, Ali etc. Musulmanii care venerază sunna poartă numele de sunniți. Dar mai există și o altă tradiție musulmană, o altă „sunnă”. În aceasta, primii trei dintre califii citați mai sus sînt socotiți, din motive politice, uzurpatori, căci toți trei și-au dobîndit puterea peste musulmani prin înșelăciune. În aceste legende un calif demn este socotit numai Ali, considerat un urmaș direct al lui Mahomed. Adepții acestui calif se numesc șiiți (șia, în limba arabă, înseamnă partid).

Între cele două curente se dădeau din cînd în cînd lupte înverșunate și adepții lor se prigoneau reciproc. Asemenea lupte s-au dat ulterior între catolici și protestanți, precum și între diferite secte ale bisericii ortodoxe.

În afară de cele două curente amintite, religia musulmană mai are numeroase secte. Între partizanii acestor secte s-au ivit de multe ori neînțelegeri care nu o dată au dus la măceluri sîngeroase.

2. LOCUITORII CERULUI ÎN RELIGIA MUSULMANĂ .

...În cerul musulman întîlnim aceleași personaje ca și în cel creștin sau evreiesc. Allah este înconjurat de numeroase ajutoare, de mulți îngeri, care îndeplinesc diferite însărcinări sau sînt exclusiv în serviciul personal al lui allah. Există patru îngeri principali, aproape aceiași pe care îi întîlnim în mitologia mozaică : Gavril, Mihail, Azrail și Israfil. Chiar și terminația acestor nume arată că odinioară ele erau denumirea unor zei.

Alaiul lui allah e alcătuit din heruvimi, care zi și noapte repetă neîncetat : „Nu există alt dumnezeu în afară de allah !”

Gavril este un înger de statură uriașă. Are aripi numeroase și atât de mari încît, atunci cînd a apărut prima oară printre locuitorii cerului, a produs o adevărată panică...

Arhanghelul Mihail este șeful serviciului de aprovizionare în ceruri. El dă hrană trupului, știință și înțelepciune minții. În afară de aceasta, el este controlorul suprem al forțelor naturii și are atîta treabă încît are nevoie de multe ajutoare...

Al treilea arhanghel, Azrail (Abd-al-djabbar, adică robul celui atotputernic), e îngerul morții. Datoria lui este să păzească cartea sorților. Dacă cuiva i se apropie ceasul morții, un înger îl vestește pe Azrail. În acest scop, lîngă fiecare om stau mai mulți îngeri. Azrail notează numaidecît știrea în cartea lui, dar încă nu execută sentința de moarte. El trebuie să aștepte pînă cînd va cădea o frunză din copacul care crește în preajma lui allah. După unele credințe această frunză se desprinde din copac cu 40 de zile înainte de moartea omului respectiv. Celor din jurul lui li se pare numai că respectivul mai e în viață, de fapt el este mort...

Îngerul tratează într-un fel sufletele drept-credincioșilor și în alt fel sufletele păcătoșilor. Primele sînt date pe mîna îngerilor milostivi, iar celelalte sînt predate unui gîde... În asemenea ocazii, și Azrail este de față; sufletelor din prima categorie le face o primire căldu-

În multe religii găsim legenda că profeții și mîntuitorii se înalță în cele din urmă la ceruri. Înălțarea la cer a lui Heracle, erou din mitologia greacă, a lui Hristos și a lui Mahomed.

roasă, pe cînd celorlalte una foarte aspră... Și în aceste legende sînt multe elemente comune cu credința creștină și cea mozaică despre viața de apoi. Ca și în toate celelalte religii, aceste povești au ca scop să înfricoșeze și să prostească pe credincioși.

Al patrulea arhanghel, Israfîl, are datoria să așeze sufletul în corp. Acest înger va sufla din trîmbiță în ziua judecării de apoi, cînd toți oamenii vor pieri, în afară de aceia cărora le va lua apărarea fie vreun arhanghel, fie însuși allah. Dar și îngerii mor în acest ultim ceas și în cele din urmă moare chiar Israfîl. Dar după 20 de ani va învia la Basra, va sufla din nou din trîmbiță și atunci va începe învierea sufletelor; ca un roi de albine ele vor învia la această chemare și vor alerга spre trupurile lor...

Odinioară a mai existat un înger, Azazîl, sau Lucifer, unul dintre cei mai slăviți îngeri ai oștii cerești, dar l-a cuprins îngîmfarea și s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu. Cînd Dumnezeu a poruncit îngerilor să-i dea cîntecul de laudă lui Adam, Azazîl a refuzat spunînd: „Oare de ce m-aș închina eu, pe care m-ai plămădit din foc, în fața omului, pe care l-ai făcut din lut?” Pentru această neascultare, Dumnezeu l-a afurisit, l-a izgonit din rai și l-a denumit Iblîs, ceea ce înseamnă „deznădejde”. Pentru umilința suferită, acest înger se răzbună născocind fel de fel de răutăți împotriva oamenilor, îi ațîță la nesupunere și le insuflă gînduri necurate. (Acest Azazîl este împrumutat din mitologia mozaică.)

Printre îngerii de grad inferior se găsesc și așa-zii însoțitori (muakibați). După învățătura musulmană, fiecare om este supravegheat de doi astfel de îngeri: unul stă la dreapta lui, altul la stînga. Aceștia notează toate vorbele și toate faptele omului. Iar cînd se lasă noaptea, ei zboară în cer și dau raportul scris...

Alți preoți musulmani spun că fiecare om este înconjurat de o ceată întreagă de spirite bune și rele, de îngeri, șaitani și djini...

Azazil, îngerul răzvrătit și decăzut, care a devenit satana sau Iblis, și-a păstrat totuși puterea supremă peste spiritele inferioare...

3. RAIUL ȘI IADUL MUSULMAN

După învățătura islamică, omul e făcut din trup și suflet. Sufletul este nemuritor, iar corpul este un înveliș trecător. Drept-credinciosul trebuie să creadă toată viața că : „Unul e Dumnezeu și Mahomed e profetul său”. În fiecare zi trebuie să facă abluțiunile cuvenite și să rostească 5 rugăciuni. De asemenea, trebuie să respecte posturile, să dea pomană și măcar o dată în viață să meargă în pelerinaj la Mecca...

Potrivit religiei islamice, în momentul morții sufletul se desprinde de trup. Allah a încredințat misiunea desprinderii sufletului lui Azrail. După ce îngerul morții și-a făcut datoria, iar trupul a fost așezat în mormînt, apar doi îngeri : Munkor și Nakir. Acești îngeri cu fețe întunecate și înfricoșătoare încep să ia interogatoriul răposatului cu privire la faptele sale din timpul vieții. În mormînt sufletul se unește din nou cu trupul și rămîne în el tot timpul cît îngerii negri îi iau interogatoriul. Cel mort e obligat să stea în picioare și să răspundă la întrebările care i se pun. El este întrebat dacă într-adevăr crede că : „Unul e Dumnezeu și Mahomed e profetul său”, apoi mai este cercetat și asupra faptelor săvîrșite în viață. Răspunsurile se scriu în cărți speciale, care apoi sînt puse la o parte pînă la ziua „judecății de apoi”. Dacă răspunsurile sînt mulțumitoare, atunci sufletul părăsește liniștit trupul, luîndu-și zborul prin gura răposatului, iar corpul continuă să se odihnească în pace ;

dacă nu, îngerii (ca niște călăi) se năpustesc asupra celui mort și-l lovesc cu ciomege peste frunte și în chinuri groaznice smulg sufletul din trup... Musulmanii cred că fiecare om învie și că nimeni nu poate scăpa de „judecata de apoi”...

Sufletele prorocilor se pot bucura numai decît de binefacerile raiului. Sufletele mucenicilor, împreună cu sufletele celor căzuți în lupte, ajung în trupul, mai precis în gușile, păsărilor verzi. Aceste păsări se hrănesc cu fructe cerești și-și potolesc setea din pîraiele care curg în rai. Unii musulmani cred că sufletele celor mai cucernici drept-credincioși capătă înfățișarea unor păsări albe ca zăpada și trăiesc la picioarele tronului lui allah. Sufletele drept-credincioșilor de rînd, după părerea cea mai răspîdită, zboară într-o liniște îngerească în jurul mormintelor. Sufletele necredincioșilor sînt izgonite de îngerii atît din cer cît și de pe pămînt. Aceste suflete sînt aruncate în peșterile adînci ale pămîntului, unde așteaptă înfricoșate ziua judecării de apoi.

Ca și celelalte religii, islamismul a elaborat și el o descriere amănunțită a „judecării de apoi”...

După învățătura preoților musulmani, judecata este vestită prin semne pe cer și pe pămînt: se produce o eclipsă totală de lună, iar soarele se întoarce din calea lui, răsare la asfințit și apune la răsărit, izbucnesc dezordini și războaie și, spre nenorocirea lumii, Iadjudj și Madjudj (Gog și Magog) sînt eliberați, un fum gros acoperă tot pămîntul. Minuni și semne de acest fel și altele asemănătoare vor sădi groaza și deznădejdea în sufletele oamenilor, ei vor deveni nepăsători și scîrbiți de viață, astfel că, trecînd pe lîngă morminte, cei vii vor invidia liniștea morților și vor spune: „de-ar da domnul să fiu în locul lor” *.

* W. Irving: „Viața lui Mahomed”, Petersburg, 1875, pag. 295.

„Ultimul și cel mai înfricoșător semn că se apropie judecata de apoi va fi sunetul de trâmbiță al arhanghelului Israfil. La sunetul lui, pământul se va cutremura, se vor prăbuși turnuri și cetăți, iar munții se vor destrăma și se vor contopi cu văile. Cerul se va întuneca, bolta cerească va dispărea, iar soarele, luna și stelele vor cădea în mare. Oceanul ori va seca de tot, ori va fierbe și va rostogoli niște valuri de foc.

La sunetul înfricoșător al trâmbiței, neamul omenesc va fi cuprins de o groază nestăvilită; oamenii vor fugi în căutare de scăpare, își vor lăsa în voia sorții frații, părinții, soții, iar mamele, împinse de o spaimă de neînchipuit, își vor arunca pruncii. Fiarele vor fugi din păduri, iar animalele domestice de pe pășuni, uitind de setea de sânge și de dușmănia dintre ele, se vor aduna înfricoșate laolaltă.

Cel de-al doilea sunet al trâmbiței va vesti pieirea tuturor. Toate făpturile din cer, de pe uscat, din ape și de sub pământ, îngeri, spirite, oameni și animale, toate vor muri, cu excepția câtorva aleși pe care allah îi va cruța. Ultimul moare Azrail, îngerul morții.

După sunetul vestitor al nimicirii, vreme de 40 de zile — după unii comentatori, chiar 40 de ani — vor cădea încontinuu ploii. Apoi arhanghelul Israfil va suna pentru a treia oară din trâmbiță și aceasta va fi chemarea la judecată. Tot spațiul dintre cer și pământ se va umple de sufletele celor morți, care vor veni în zbor din toate părțile să-și caute trupurile. Pământul se va deschide, oasele uscate se vor ciocni, se vor aduna la un loc măduarele despărțite, chiar și părul va apare, și astfel tot trupul își va lua înfățișarea cea veche. Sufletul va intra din nou în trup, iar cel mort va prinde viață, cu mădule întregi, în pielea goală, întocmai ca la naștere...”

Coranul îi condamnă pe cei care se îndoiesc că Dumnezeu va îndeplini făgăduielile făcute prin crainicii lui. Căci veni-va ziua, spune Coranul, când „cerul se va

sfișia în nori... Iară îngerii în cete leși-vor din el" (XXV, 27). În această zi, în locul pământului va apare un alt pământ, iar în locul cerului va fi un alt cer și oamenii se vor înfățișa cu toții înaintea lui Dumnezeu. Va veni ziua când suna-va trâmbița și „cerul se va asemăna cu arama topită”. Soarele se va întuneca, stelele vor păli, munții se vor clinti din loc, femelele de cămilă fi-vor sterpe, iară fiarele se vor îngrămădi și mărele vor fierbe (LXXXI, 1—6). Îngerii vor veni din toate părțile cerului. Și în ziua aceea, deasupra capetelor lor, opt îngeri vor purta tronul lui. Noi, povestește despre sine însuși allah, îi vom strînge pe oameni și pe draci laolaltă, îi vom pune în genunchi în jurul gheenei, apoi din toate grupele vom despărți pe aceia care cu cea mai mare încăpăținare s-au împotrivit tatălui îndurător (XIX, 69—70). În acea zi toți se vor înfricoșa, în cer și pe pământ (XXVII, 89). Potrivit învățăturii Coranului, atunci va începe „judecata de apoi”...

În privința „judecății de apoi”, cei care au întocmit Coranul n-au dovedit mai multă fantezie decît religiile mozaică și creștină și alte religii mai vechi dinaintea acestora. Și aici figurează balanța pe care domnul cîntărește faptele „bune” și „rele” și apoi rostește sentința pentru fiecare om în parte (XXI, 48).

„Arhanghelul Gavril aduce o balanță uriașă. În talgerul denumit lumină ajung faptele bune, iar în talgerul denumit întuneric se pun faptele rele. Un fir de praf sau un bob de muștar ajunge ca să aplece balanța, iar sentința depinde de partea în care se înclină balanța. Atunci se va plăti pentru orice neadevăr, pentru orice nedreptate. Cel care a făcut rău aproapelui său îi va da drept răscumpărare o parte din propriile sale fapte bune, iar dacă nu are fapte bune, atunci el trebuie să ia asupra lui partea corespunzătoare din păcatele celuiilalt” *.

* Op. cit., pag. 296.

După cîntărirea faptelor bune și rele urmează încercarea pe pod. Toată gloata adunată pornește pe urmele lui Mahomed pe un pod numit al-sirat, subțire ca un tăiș de sabie, care trece peste genunile gheenei, adică ale iadului. Necredincioșii și musulmanii păcătoși merg pe acest pod orbecăind în beznă și cad în prăpastie, în timp ce drept-credincioșii trec sprinteni podul.

Pe cît de îngrozitor este iadul musulman, pe atît de atrăgător este raiul. Și aici putem observa același fenomen caracteristic tuturor religiilor. Religia musulmană promite celor care intră în rai toate desfătărilor, toate bunurile pe care și le puteau dori pe vremea cînd a fost întocmit Coranul. Astfel, se spune în Coran, în rai găsești hrană și băutură din belșug, sînt multe fructe, vin, fete frumoase și o viață liniștită, fără muncă. În fond, acest paradis oglindește viața de pe pămînt a celor bogați, viața exploatatorilor din vremea aceea...

Iată cum este înfățișat raiul în Coran.

Raiul musulman se numește al-Djanat, adică Grădina. Dacă drept-credinciosul a trecut prin toate încercările și s-a curățat de toate păcatele, în drumul lui se odihnește și se răcorește la lacul profetului. Acesta este un lac cu apă înmiresmată și ca să-l înconjori trebuie să mergi cale de o lună de zile. El este alimentat de riul al-Kauter, care izvorăște din rai. Apa lacului este dulce ca mierea, rece ca zăpada și limpede ca cristalul. Cine bea din această apă o dată nu mai știe ce înseamnă setea. După ce drept-credinciosul a băut din apa dătătoare de viață, îngerul Rușvan deschide în fața lui porțile raiului și drept-credinciosul intră acolo.

În Coran se spune că în rai credincioșii vor găsi grădini minunate, udate de pîraie line. Aici vor trăi veșnic și vor afla „femei fără nici o prihană” (III, 13). Raiul este răsplata pentru credincioși. Aici ei se vor desfăta neconținut, domnul le va arăta milostenie și bunăvoință. Vor trăi în locuințe frumoase între grădinile Edenului,

se vor hrăni cu fructe din aceste grădini (XIII, 35), se vor împodobi cu brățări de aur și perle și se vor înveșmînta numai în mătase (XXII, 23). Aici credincioșii pot dobîndi orice doresc (XXV, 17). Pe cei care după judecata de apoi ajung în rai, îi așteaptă ca răsplată o viață plăcută. Ei se vor odihni în locuri umbroase, alături de femeile lor. Acolo vor găsi de toate din belșug, după pofta inimii (XXXVI, 55—57). În grădinile desfătărilor credincioșii se așază comod unii în fața altora, sînt îmbiați cu băuturi dulci, aduse în cești rotunde (dar pe nimeni nu-l va dura nici capul, nici nu se va îmbăta după băutură); fecioare cu sfioase priviri veni-vor lîngă ei (XXXVII, 42—47). Soții și soțiile se vor desfăta în rai, căci țăvi de aur și pocale vor fi în jur pline cu toate bunătățile din lume (XLIII, 70—73). Aici sînt izvoare cu ape veșnic proaspete, izvoare de lapte care nu-și alterează gustul, izvoare de vin plăcut pentru băutori și de miere curată (XLVII, 16—17). Desfătărilor din rai sînt descrise tot atît de amănunțit ca și chinurile din iad. În rai sufletele calcă pe cea mai bună făină de grîu înmiresmată cu mirodenii, presărată, în loc de nisip și pietriș, cu perle și nestemate.

Unele rîuri au apa cristalină, malurile lor înverzite sînt pline de flori; alte rîuri rostogolesc în albia lor de mosc lapte, vin și miere, malurile lor camforate fiind căptușite cu mușchi și șofran. Aerul, mai plăcut decît vîntul înmiresmat al Sabei, este reîmprospătat tot timpul de fîntîni țîșnitoare.

Aici crește și tuba — minunatul arbore al vieții. Acesta este un copac atît de mare încît și celui mai bun cal îi trebuie 100 de ani ca să-i poată înconjura umbra. Crengile i se îndoaie sub povara a tot felul de fructe minunate și se apleacă singure la mîinile aceleuia care vrea să le rupă.

Locuitorii grădinii desfătărilor poartă veșminte împodobite cu pietre nestemate strălucitoare; pe capetele lor lucesc cununii de aur încrustate cu perle și briliante.

Dorm pe paturi moi ca puful, care îmbie la lenevie. Pie-care drept-credincios este slujit de sute de servitori, care-i aduc pe tăvi de aur mâncăruri și băuturi alese. Drept-credincioșii mănincă, dar nu pînă la desgust, ei beau dar nu se îmbată. Nu sînt îmbuibați și nu au nevoie să-și golească stomacul..

Dar în afară de aceasta, drept-credincioșii se bucură de femei cum numai în închipuire este posibil. Nevestele lor pămîntene rămîn cu ei și în viața de apoi și își păstrează toată frumusețea. În afară de aceasta, vor fi înconjurați de prea-frumoase „hurii”, creaturi minunate, lipsite de orice cusururi sau slăbiciuni omenești, care rămîn pururea tinere și frumoase și își redobîndesc mereu fecioria. Fiecărui drept-credincios îi stau la dispoziție cîte 72 de asemenea hurii. Acestea nasc sau nu nasc, după cum le este voia, iar copiii lor, într-o oră, cresc de-i ajung pe părinți...

Din toate aceste plăceri, drept-credincioșii se vor înfrupta după merit. Dar pe aceia care vor fi cei mai demni de rai îi așteaptă niște desfătări atît de mari încît, după legendele musulmane, nici Mahomed nu găsise cuvinte ca să le descrie. A fost deci nevoit să ia cuvinte din scriptură, unde se spune că această desfătare va fi „cum n-a mai văzut ochiul, n-a auzit urechea și nici în inima omului n-a putut pătrunde” *.

Raiul musulman făgăduiește drept-credincioșilor plăceri și trîndăvie. Celor ce cred și celor care-i urmează întru credință, se spune în legendele islamice în numele lui allah, le va fi îngăduit să se întîlnească cu urmașii lor. Li se vor da din belșug fructele și carnea pe care le vor dori. Ei se vor îmbia unii pe alții cu băuturi care nu-i vor face nici să flecărească, nici să cadă în păcat. În jurul lor se vor plimba copii păziți cu grijă, ca perlele. Pe drept-credincioși îi așteaptă acolo femei tinere, care niciodată nu-și pierd farmecele...

* Op. cit., pag. 300.

Potrivit religiei musulmane, între rai și gheena se află ținutul numit al-Arafa. Aici ajung copiii, lunaticii, cei slabi de minte și cei care n-au făcut nici bine nici rău, sau cei care au făcut în egală măsură și fapte bune și fapte rele.

Gheena este lăcașul veșnic al păcătoșilor. Stăpînul acestui ținut, ținutul chinurilor celor mai cumplite, e denumit de maḥomedani Malik (adică domnitor). Gheena este alcătuită din 7 etaje, iar intrarea se face prin 7 porți. La primul etaj, spun preoții musulmani, sînt chinuiți necredincioșii care nu-l recunosc pe creator și sînt convinși că lumea e veșnică, la al doilea etaj sînt întemnițați manicheiștii, idolatrii arabi și toți cei care se închină la doi dumnezei ; la al treilea etaj sînt brahmanii hinduși ; la al patrulea evreii ; la al cincilea creștinii, la al șaselea adepții lui Zarathustra ; iar la al șaptelea sînt fățarnicii, care doar practică religia, dar nu cred în ea. Coranul înfățișează gheena în culori întunecate și înfricoșătoare, asemănătoare aceloră din iadul creștin și mozaic...

Capitolul al XXIV-lea

CUM ȘI DE CE MOR ZEII

P oate că unii vor fi de părere că în această carte am pomenit de prea mulți zei, zeițe, semizei-sfinți, deși am înșiruit numai o mică parte dintre aceste făpturi fantastice, născocite, în care au crezut sau mai cred unii oameni și azi. Din legendele străvechi care s-au mai păstrat la unele popoare pînă azi, putem cunoaște doar o mică parte dintre zeii pe care i-au venerat și cărora li s-au închinat oamenii. Mulți zei în care oamenii au crezut vreme îndelungată au dispărut fără urmă, iar amintirea altora s-a păstrat doar în legende, mituri, cu toate că pe vremuri și ei au fost zei cumpliți, care înfricoșau pe credincioși, îi sileau să cadă în genunchi în fața lor,

să plîngă, să li se roage, să le aducă jertfe, chiar jertfe omenești.

Nimeni nu mai crede în zeii egipteni, greci sau romani. Dar creștinismul a preluat multe dintre ceremoniile și ritualurile religiei egiptene sau ale religiei „păgîne” grecești și române. Odăjdiiile preoțești din antichitate, cădelnițele și alte obiecte de cult sînt folosite și astăzi de preoții creștini, iar serviciul divin din vechile temple egiptene a fost preluat cu unele modificări de bisericile creștine.

Credința în vechii zei mai dăinuie în India, China, Japonia și alte țări. E drept, această credință este modernizată, ca și zeii respectivi.

Mai există oameni care cred în bătrînul, răzbunătorul și înfricoșătorul dumnezeu al evreilor, Iehova-Elohim, deși nici acesta nu mai e atît de înspăimîntător ca înainte, nu i se mai aduc nenumărate jertfe pe altare, iar cei care mai cred în el nu admit, după cum spune Biblia, că se poate ucide cu o falcă de asin o mie de inși (Cartea Judecătorilor, XV, 15). Dar rabinii își sperie credincioșii și azi cu forța înfricoșătoare a acestui dumnezeu și țin masele evreiești în captivitatea miilor de ritualuri religioase, prescripții, superstiții și prejudecăți, promițîndu-le raiul drept răsplată pentru îndeplinirea tuturor prescripțiilor, iar pentru nerespectarea bătrînului dumnezeu Iehova-Elohim — chinurile iadului.

În toate țările lumii se găsesc oameni care se închină unor statui, icoane, table de lemn pictate, unor pietre sau unor zei „vizibili” și „omniprezenți”, creați de închipuirea lor. Preoții și clasele exploatare cultivă în mod conștient datinile religioase și superstițiile, pentru a ține în robie, întuneric și ignoranță masele populare. Oamenii continuă să aducă jertfe în fața unor pietre, copaci sau a chipurilor cioplite ale zeilor lor : le aprind lumînări, îi afumă cu tămîie, le aduc jertfă pîine, vin, fructe, ung

chipul zeilor lor cu ulei, îl stropesc cu vin, le mînjesc buzele cu smîntînă sau sînge.

Un drum însîngerat duce peste veacuri spre altarele zeilor. Mii de oameni au fost jertfiți acestor zei, unii au fost arși pe altarele lor, iar alții au fost uciși în numele lor.

Acum vreo 2 000 de ani, propovăduiesc preoții creștini, s-a născut mîntuitorul lumii, care a pogorît pe pămînt printre oameni ca să stîrpească răul.

Pe baza legendelor referitoare la nașterea și viața zeilor anteriori, biserica creștină a născocit legende despre viața, moartea și învierea lui Iisus Hristos, care a primit să moară prin răstignire pentru mîntuirea oamenilor. Potrivit acestor legende, creștinismul ar fi trebuit să mîntuiască lumea și să înscăuneze iubirea pe pămînt. Dar cine nu știe, în afară de cei care sînt orbiți de fanatismul religios, că un număr uriaș de oameni au fost uciși în numele lui Iisus Hristos, că clasele exploatatoare au săvîrșit și săvîrșesc în numele acestui dumnezeu crimele cele mai groaznice și mai joșnice? „În numele lui Hristos” au fost organizate cruciadele, în urma cărora țări întregi au fost pîrjolate, mii de oameni uciși și orașe înfloritoare prădate. Biserica, cu sprijinul exploatatorilor, a înființat în numele aceluiasi Hristos odioasa inchiziție medievală, care a practicat torturi neomeneste, a zdrobit trupuri și a sfărîmat mădule, a dus la moarte pe rug, eșafod sau spînzurătoare sute de mii de oameni. Războaiele din trecut și din perioada contemporană sînt adesea justificate și camuflate sub numele lui dumnezeu. Religia a aprobat întotdeauna fărădelegile săvîrșite de prinți, moșieri și capitaliști împotriva maselor populare. Religia a justificat și justifică vrajba națională. Religia a patronat și continuă să patroneze jaful colonial.

Toate religiile din toate timpurile au justificat exploatarea omului de către om, sclavia, iobăgia, capitalismul...

De la apariția societății împărțite în clase, toate religiile servesc interesele claselor exploatatoare și le apără în numele domnului. Toate religiile au recunoscut și recunosc dreptul de proprietate privată al exploatatorilor... Religia a legalizat sclavia și supunerea în fața regilor : „Sclavul să asculte de stăpînul său”, „De Dumnezeu să vă temeți, iar pe rege să-l cinstiți”, „Hristos n-a venit pe pămînt ca să stîrpească sclavia, ci numai ca să facă sclavi buni din cei răi”. Religia consfințește ignoranța maselor, căci clasele exploatatoare s-au temut și se tem că atunci cînd oamenii își vor da seama de „ce e bine și ce e rău” nu vor mai răbda asuprirea exercitată de exploatatori. În numele lui Dumnezeu s-au comis și se comit cele mai grozave crime...

Acum însă zeii se perimează din ce în ce mai repede în toate țările și îndeosebi în U.R.S.S.

Oamenii muncii din Uniunea Sovietică stăpînesc forțele naturii și le pun în slujba lor. Ei silesc fluviile să curgă în albiile pietruite, creează sisteme de ecluze, leagă fluviile și mările (canalele Marea Albă—Marea Baltică și Moscova—Volga). Cu ajutorul mașinilor, ei pătrund în măruntaiele pămîntului și scot la suprafață bogățiile minerale, care de milenii s-au acumulat acolo : cărbuni, petrol, fier etc. Ei săvîrșesc toate acestea în folosul obștesc, și nu pentru îmbogățirea capitaliștilor. Ei utilizează forța vîntului și a apei ca să producă lumină și căldură, să pună în mișcare trenuri și să acționeze mașini în folosul societății. Cu ajutorul unor telescoape uriașe, omul a cercetat și cercetează spațiile imense ale cosmosului, a calculat mersul planetelor și a studiat mișcarea stelelor. Radioul a făcut posibil ca oamenii care trăiesc în colțurile cele mai îndepărtate ale lumii să țină legătură între ei, să facă schimb de informații, să-și comunice cele mai noi știri, descoperiri științifice, date meteorologice. Omul a cucerit spațiul aerian, piloții-eroi sovietici au zburat peste polul nord.

Toate aceste realizări uriașe ale științei și tehnicii, cucerirea naturii de către om în condițiile societății socialiste dau grele lovituri religiei. Dar cea mai puternică lovitură i-a dat-o religiei în U.R.S.S. revoluția proletară prin faptul că a desființat clasele exploatoare, baza și sprijinul ei.

În societatea împărțită în clase, bazată pe exploatare, rădăcinile religiei sînt în special de natură socială. În societatea împărțită în clase, religia reprezintă oglindirea fantastică în mintea oamenilor a forțelor de oprimare existente în societate. Ea se schimbă o dată cu schimbarea sistemului social. Înlocuirea sclaviei prin feudalism și a feudalismului prin capitalism a făcut să se schimbe și caracteristicile reprezentărilor religioase. Dar religia ca atare — credința în Dumnezeu, sfinți și draci, cultul religios — rămînea. Aceasta se explică prin faptul că, în toate schimbările formelor sociale menționate mai sus, o formă de exploatare a oamenilor muncii era înlocuită cu alta, dar exploatarea rămînea. Tocmai de aceea rămînea și religia unealtă a exploataților.

Astfel, în timpul revoluției franceze burgheze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, burghezia, luptînd împotriva nobilimii, a respins la început multe din ceea ce a servit dominației nobilimii. Printre altele, a dat o puternică lovitură bisericii catolice. Avînd nevoie de o justificare supranaturală a dominației sale asupra popoului, burghezia franceză a creat la început „religia rațiunii”, dar apoi a înglobat în aparatul dominației sale biserica catolică, cu întregul ei cult și cu toate înșelăciunile ei.

Numai o dată cu victoria socialismului dispare orice exploatare a omului de către om. Acesta este motivul principal pentru care în Țara socialismului victorios religia dispare treptat.

Progresele continue ale științei și tehnicii dovedesc limpede netemeinicia religiei și a concepției religioase asupra naturii. Dar în societatea capitalistă știința și tehnica sînt puse în slujba exploatatorilor și, de aceea, progresul lor nu duce la dispariția religiei. În țările capitaliste oamenii muncii încep să se îndepărteze de religie numai în procesul luptei revoluționare; în această luptă ei se conving de rolul reacționar al religiei și al bisericii și o rup în număr tot mai mare cu biserica și cu orice religie. De aceea, pentru a menține mai departe influența religiei, unii reprezentanți ai bisericii și unii oameni de știință burghezi sînt dispuși să sacrifice cîte ceva din acele dogme ale religiei care sînt mai barbare și pe care masele populare le resping. Ei caută să înlocuiască religia primitivă prin alta mai rafinată.

Capitalismul nu poate renunța la un instrument de dominație atît de eficace cum este religia. De aceea, el sprijină pretutindeni numeroase organizații religioase de cele mai diferite orientări. Acolo unde metodele „grosolane”, „păgîne” nu mai corespund cerințelor, apar organizațiile religioase noi, modernizate ale evangheliștilor, baptiștilor etc., care se bucură de tot sprijinul burgheziei vest-europene și americane. Burghezia donează cu plăcere sume uriașe pentru propaganda religioasă, pentru înființarea de școli teologice și pentru editarea în tiraje mari a evangheliilor, Bibliei și altor cărți religioase, cu care inundă literalmente cartierele muncitorești și satele. De altfel, reprezentanților burgheziei le place să asculte predicile popilor și ei se duc la biserică, unde teologi învățați tălmăcesc textele din „sfînta scriptură”, străduindu-se să justifice cu ajutorul acestor texte robia capitalistă.

Proletariatul este clasa care în societatea burgheză conduce lupta tuturor celor asupriți și exploatați de capital pentru lichidarea oricărei dominații de clasă și

pentru crearea societății comuniste, în care relațiile dintre oameni să excludă orice exploatare a omului de către om.

Spre deosebire de toate celelalte orînduiri sociale, comunismul nu are nevoie de consfințire religioasă, deoarece în comunism nu va mai exista exploatarea omului de către om. Societatea comunistă nu va mai cunoaște vrajba națională, războaiele, dușmănia între popoare. În societatea comunistă vor fi lichidate toate barierele create în societatea împărțită pe clase — de clasă, de castă, naționale, rasiale, de stat, religioase. Oamenii vor dirija relațiile lor sociale, și societatea se va dezvolta după planuri elaborate tot de oameni. Dominația naturii asupra omului cedează locul dominației omului asupra naturii. Din imperiul necesității, omul trece în cel al libertății. De aceea, în comunism nu vor mai exista cauzele sociale care generează credința în Dumnezeu și astfel nu va mai exista nici religia.

Învățătura lui Marx, Engels, Lenin este o forță uriașă, urmată de milioane de oameni din toate țările lumii. Marx a spus că ideea devine o forță materială atunci cînd pune stăpînire pe mase. Învățătura comunistă a devenit un bun al maselor. Poporul sovietic, strîns unit în jurul partidului comunist, o înfăptuiește cu succes pe a șasea parte a globului. Sub steagul comunismului luptă milioane de oameni ai muncii din țările capitaliste și în această luptă ei se rup din ce în ce mai mult de religie. În articolul „Socialismul și religia”, Lenin caracterizează astfel acest proces: „Muncitorul modern conștient, educat de marea industrie de fabrică, luminat de viața de oraș, se leapădă cu dispreț de prejudecățile religioase, lasă cerul la dispoziția popilor și a bigoților burghezi și-și cucerește o viață mai bună aici, pe pămînt. Proletariatul modern trece de partea socialismului, care se aliază cu știința în lupta împotriva negurii religioase și îl eliberează pe muncitor de credința în viața

de dincolo de mormînt, unindu-l în vederea unei adevărate lupte pentru o viață mai bună pe pămînt" *.

Văzînd că oamenii muncii din toate țările se îndepărtează în număr mare de religie, presa burgheză și clericală dă alarma. De această îndepărtare a maselor de religie se ocupă și papa de la Roma în enciclicele lui, nevoit fiind să admită că ateii găsesc azi pretutindeni adepți. Biserica a declarat război ateismului, iar statul burghez legiferează pedepse pentru „blasfemie” etc. Dar nici aceasta nu mai poate opri procesul de îndepărtare a oamenilor de biserică și religie.

În număr deosebit de mare se îndepărtează de religie oamenii din Uniunea Sovietică, țara în care sub conducerea partidului comunist s-a construit societatea socialistă. Și nu numai masele muncitoare de la orașe se rup de religie : foarte mulți țărani colhoznici și oameni ai muncii din rîndurile naționalităților oprimate în timpul țarismului întorc bisericii și religiei spatele. Toate acestea se datoresc faptului că în țara socialismului s-a lichidat exploatarea omului de către om. Munca, blestem sub capitalism, a devenit în societatea socialistă o chestiune de onoare, glorie, curaj și eroism. În U.R.S.S. a fost construită și înflorește societatea socialistă. Nivelul de trai, politic și cultural al oamenilor muncii a crescut enorm. Nu există șomaj, mizerie, au dispărut acele cauze sociale care generează prejudecățile religioase.

Dar mai există și în U.R.S.S. oameni care cred încă în dumnezeu. Mai există oameni ai muncii, în special la țară, care încă nu s-au rupt de religie. De asemenea, să nu uităm că... în țările capitaliste biserica și religia constituie încă o forță puternică. Ele se bucură de sprijinul statului burghez, au strîns legături cu capitalul. Capitaliștii utilizează forța bisericii și a prejudecăților religioase nu numai în lupta împotriva mișcării munci-

* V. I. Lenin, Opere, vol. 10, E.S.P.L.P., 1956, pag. 70.

torești din propria lor țară, dar și în lupta împotriva Uniunii Sovietice și sprijină organizațiile religioase din U.R.S.S. Din această cauză este necesară o propagandă antireligioasă sistematică.

Cartea de față își propune să ajute masele largi de oameni ai muncii, îndeosebi tineretul, să înlăture efectele opiului religios și să rupă vâlul țesut de popi, care îi împiedică pe oameni să vadă adevăratul chip al zeilor și zeițelor.

1923

ANEXE

Anexa 1

EM. IAROSLAVSKI ȘI F. PUTINȚEV.

„MÎNTUITORII LUMII“ PRECREȘȚINI, CREȘȚINI ȘI POSTCREȘȚINI

Zarathustra, Buda, Krișna, Mithra, Adonis, Osiris, Zeus și alți zei și eroi „păgîni” precreștini, Moise, Iisus Hristos și Mahomed

Descrierea comparativă a biografiilor acestor zei și eroi și a altora, după povestirile așa-ziselor „cărți sfinte” ale diferitelor popoare — Zend-Avesta, Lalita-Vistara, Rigveda, Biblia, Evanghelia, Coranul etc.

Legendele despre Buda, Krișna, Zarathustra, Mithra, Adonis, Osiris, Zeus și alți zei din religiile antice au fost create cu mult înainte de creștinism. În schimb, legendele despre Mahomed au fost alcătuite mult timp după creștinism.

Studiul comparativ al istoriei diferitelor religii vădește următoarele :

1) În aceleași condiții de existență, la popoare diferite apar adesea aceleași credințe religioase, aceleași noțiuni și legende despre zei și zeițe, despre nașterea, moartea și învierea lor, chiar dacă zeii și zeițele respective purtau cele mai felurite nume.

2) Popoarele au împrumutat unul de la altul legendele despre zei și zeițe, transformîndu-le potrivit vremii, obiceiurilor și credințelor anterioare.

3) Cu sute și mii de ani înaintea creștinismului, la diferite popoare — egipteni, hinduși, persi, chinezi, evrei, asirieni, greci etc. — au existat legende despre zei, care cuprind aproape tot ce au inclus ulterior scriitorii creștini în evangheliile privitor la nașterea, viața, moartea și învierea lui Iisus Hristos.

4) Religiiile precreștine au cuprins multe elemente care pe urmă au intrat în cultul creștin, ceea ce explică în parte succesul pe care l-a avut creștinismul la mulți „păgini”.

5) Islamismul a împrumutat multe credințe, mituri și elemente de cult, parte de la evrei și parte de la creștini.

În baza acestui studiu am alcătuit tabloul de mai jos, care, într-o formă concisă, permite oricui să compare succesiv poveștile despre „mîntuitorul lumii” la creștini cu aceleași povești despre „mîntuitorii” venerați pînă la creștinism și după creștinism.

1. Buda, Zarathustra, Krișna, Mahomed, Moise etc. — potrivit legendelor care circulau în legătură cu ei — au avut menirea să nimicească răul existent în lume.

Același lucru spune biserica creștină despre Iisus Hristos.

2. Toți laolaltă nu numai că n-au nimicit răul din lume, ci, dimpotrivă, l-au sporit; cultele religioase s-au făcut vinovate de crime sîngeroase, și au consfințit toate crimele exploata-
torilor.

Acest lucru este valabil și în cazul lui Iisus Hristos și al învățăturii creștine.

3. În viața lor răul apare de la început. Potrivit legendelor, pentru ca Moise să fie ucis, din

Potrivit legendelor evanghelice, și Iisus Hristos a rămas în

ordinul faraonului au fost omorâți mulți copii evrei nevinovați. Pentru ca Gadad să fie omorât, din ordinul lui Ioav, conducătorul de oști al lui David, au fost uciși mulți oameni. Dar Moise și Gadad au rămas în viață.

4. Pentru ca să fie salvat, Moise a fost așezat într-un coș și lăsat să plutească pe râu. Pentru ca Perseu, pe care regele Akrisios voia să-l ucidă, să fie salvat, el a fost pus într-o ladă și i s-a dat drumul pe mare. Regii Zef și Amfion au fost salvați în copilărie de urgia lui Zeus, fiind ascunși într-un coș. Legendarul rege atenian Ion, ca și regele Sargon al Akkadiei au fost salvați tot în copilărie, fiind ascunși în niște coșuri. Pentru a-l salva pe fiul ei, Horus, de urgia lui Set, Isis, născătoarea de zeu din Egipt, l-a ascuns într-o mlaștină, la care a ajuns călărind pe un asin.

5. Zeii și prorocii Mithra, Agni, Adonis, Buda, Krișna, Zeus, Perseu — potrivit legendelor respective — s-au născut în peșteri, grote, temnițe ori subterane.

viață, în timp ce din cauza lui au pierit mulți copii.

După cum Isis și Horus s-au salvat călărind pe un asin, tot astfel au fugit în Egipt și Maria cu Iisus.

Iisus Hristos, care era socotit rege, dumnezeu și proroc, s-a născut de asemenea în peșteră.

6. Lui Zeus i s-a prezis că va fi detronat de fiul zeiței Metis. Lui Akrisios i s-a prezis că va fi răpus de nepotul său, Perseu — fiul lui Zeus.

7. Zeul egiptean Thot o vestește pe fecioara Mutemua că va naște un copil de la un zeu.

8. Fecioara Mutemua se găsea într-un templu egiptean.

9. Zeul Nef a apropiat crucea de buzele fecioarei Mutemua și astfel „a lăsat-o grea”.

10. Krișna se naște într-un staul-peșteră între un catir și un bou.

11. La nașterea lui Krișna s-au petrecut minuni. Nașterea lui Krișna, ca și a altor zei, a fost vestită prin apariția unei stele pe cer.

12. Mama lui Agni se numește Maya. Mama lui Adonis este Mirrha. Mama lui Buda se cheamă Maya. Sora lui Moise, care l-a salvat, se cheamă Miriam.

Prorocii au prezis că Iisus Hristos va răsturna stăpânirea romanilor și va deveni rege al iudeilor.

Arhanghelul Gavril aduce aceeași veste fecioarei Maria.

Fecioara Maria se găsea într-un templu evreiesc.

Sfântul duh „a lăsat-o grea” pe fecioara Maria.

Același lucru se povestește în scrierile apocrife despre Hristos.

Aceleași lucruri se povestesc și despre nașterea lui Hristos.

Mama lui Iisus se numește Maria, un nume înrudit cu Maya, Mirrha și Miriam.

13. Krişna se naşte în Mathura, unde părinţii lui s-au dus pentru a plăti birurile.

14. La naşterea lui Krişna au sosit păstorii pentru a i se închina.

15. Pruncul Krişna este vizitat de prorocul Narada. (Astrologii îi prezic un viitor măreţ.) Astrologii îi prezic un măreţ viitor lui Mahomed. Lui Buda înţelepţii i-au prezis că va deveni un mare rege, sau cel mai mare ascet, sihastru.

16. Poporul îi aduce daruri lui Krişna. Pruncului Apollo, zeiţele i-au adus în dar ambrozie şi nectar.

17. Zeiţele l-au slăvit pe pruncul Apollo.

18. Naşterea lui Mithra a fost însoţită de apariţia unei lumini. La naşterea lui Apollo totul s-a luminat de o lumină puternică, strălucitoare. La naşterea lui Mahomed cerul s-a luminat cu o strălucire neobişnuită. La naşterea lui Buda tot universul s-a luminat, iar cerul s-a unit cu pământul.

Iisus se naşte în Betleem unde părinţii lui s-au dus pentru a se înscrie cu ocazia recensământului.

Aşa s-a întâmplat şi la naşterea lui Iisus.

Şi lui Iisus Hristos i s-au închinat magii şi i-au prezis tronul regeşc.

Lui Iisus Hristos, magii i-au adus tămîie, smirnă şi aur.

Îngerii l-au slăvit pe Iisus.

La naşterea lui Iisus a apărut un nor luminos cu îngeri.

19. La nașterea lui Buda au asistat îngeri și arhangheli.

20. La nașterea lui Buda arborii i s-au închinat. Când Mahomed a plecat pe un catir cu doica lui, oile pe care le-a întâlnit în drum i s-au închinat. Iar catirul pe care călătorea i-a prezis lui Mahomed un viitor măreț.

21. Pe Buda, mama sa l-a născut stînd în picioare. Mama lui Mahomed a născut fără nici un fel de dureri. Pe Lao Tzi mama l-a purtat în pîntece 81 de ani.

22. Buda începe să umble și să vorbească imediat. Mahomed încă la nașterea sa a spus: „Mare e dumnezeu! Unul e dumnezeu, iar eu sînt profetul său!” Când s-a născut, Zarathustra rîdea. Când s-a născut Osiris un glas puternic din cer a vestit că s-a născut stăpînul lumii.

23. Mama lui Buda și mama lui Zarathustra au avut vise minunate în care le-au apărut duhuri sfinte.

24. Pustnicul Asita a coborît din Himalaia ca să i se închine lui Buda.

Același lucru se scrie despre nașterea lui Iisus.

La nașterea lui Iisus Hristos animalele din staul s-au aplecat deasupra ieslei. În timpul fugii părinților lui în Egipt, palmierii din drum s-au aplecat în fața lui Hristos.

Maria l-a născut pe Iisus fără sînge și fără durere.

La nașterea lui Iisus Hristos, îngerii i-au vestit pe păstori că s-a născut mîntuitorul lumii.

Iosif avusese și el un vis în care vorbise cu îngerul domnului.

Simion se închină lui Iisus.

25. Regele Kansa este dușmanul lui Krișna și dorește moartea acestuia. Regele Durasarun îl dușmănește pe Zarathustra. Pe Moise în copilărie l-a persecutat faraonul ; pe Cirus îl urmărește în copilărie regele Astiages, pe August în copilărie îl urmărea senatul roman.

26. Regele Bimbisara trimite iscoade să afle încotro va pleca Buda.

27. Kansa dă ordin să fie asasinați pruncii pentru a-l ucide astfel și pe Krișna. Faraonul dă ordin să fie uciși pruncii pentru a-l omori și pe Moise. Pe Krișna cel nou născut părinții îl salvează de urmărirea regelui Kansa, ducându-l la Gokul.

28. După legende, în urma nașterii lui Buda, bolnavii s-au tămăduit, orbii au recăpătat vederea, surzii au început să audă, ologii să meargă, iar cei fără minte au început să cugete... La nașterea lui Mahomed — după învățătura bisericii musulmane — s-a produs un puternic cutremur de pământ, fluviul Tigru s-a revărsat, idolii s-au sfărâmat etc.

Regele Irod îl urmărește pe Iisus.

Regele Irod trimite magii să-l găsească pe Hristos.

Irod dă poruncă să fie uciși pruncii cu scopul de a-l omori pe Iisus. Pentru a-l salva pe Iisus de urmărirea lui Irod, părinții îl duc în Egipt.

Aceleași minuni absurde i se atribuie lui Iisus Hristos.

29. Nici Buda, nici Krișna nu și-au scris singuri predicile, legile și cuvântările ce li se atribuie.

30. La doisprezece ani Buda a fost o dată uitat de părinți care l-au găsit ulterior în mijlocul înțelepților susținând o discuție savantă despre chestiuni religioase.

31. La vârsta de 28 de ani, Buda s-a retras în pustiu pentru post și rugăciune. Zarathustra la 30 de ani a primit „harul” și și-a început activitatea.

În deșert diavolul Mara îl ispitește pe Buda sub un copac ; diavolul îl ispitește și pe Zarathustra.

32. Zarathustra îl învinge pe Ahriman, duhul cel rău. Buda îl răpune pe demonul Mara, iar îngerii îl slujesc.

33. Cu privire la timpul pe care l-a petrecut Buda în pustiu, părerile sînt împărțite.

Deși se spune despre Iisus că a fost învățat și cunoscător de slovă, el nu a lăsat nici o frază scrisă.

Același lucru se povestește și despre Iisus Hristos.

Aproximativ la aceeași vîrstă de 30 de ani, Iisus a făcut același lucru.

Diavolul îl ispitește pe Iisus, promițîndu-i stăpînirea asupra lumii, slavă și împărăție.

Același lucru face și Iisus Hristos.

Marcu spune că Iisus s-a retras cu îngeri în pustiu imediat după botez. Ioan spune că Iisus s-a îndreptat spre Cana Galileei (de-a dreptul la ospățul de nuntă).

34. Buda se cufundă în riul sfânt și ascultă învățătura precursorului său Rudrak.

35. Când Buda se scufundă în apele riului Nairandjan se arată un semn.

36. Ucenicii lui Rudrak devin ucenicii lui Buda.

37. Buda îl sfințește pe unul din ucenici sub un smochin.

38. Unul dintre ucenicii lui Buda este trădător (Devatta).

39. Ucenicii lui Buda își schimbă numele.

40. Fetele din popor preamăresc pe mama lui Buda.

41. Bogatul dorește să devină ucenicul lui Buda, dar nu se poate lepăda de bogăția lui.

42. Un bogătaș vine într-o noapte la Buda.

43. Buda ține de pe munte predica despre cele șapte fericiri.

Iisus, pe riul Iordan, ascultă învățătura lui Ioan.

Același lucru se petrece și la botezul lui Hristos în riul Iordan.

Ucenicii lui Ioan devin ucenicii lui Iisus.

Hristos îl convertește pe apostolul Natanail sub un smochin,

Iuda îl trădează pe Iisus.

Același lucru îl fac și unii apostoli.

Elisabeta o slăvește pe Maria.

Același lucru se spune și în evanghelie, în parabola despre cel bogat.

Nicodim vine într-o noapte la Iisus.

Iisus, în predica de pe munte, vorbește despre cele nouă fericiri.

44. În istoria lui Buda se povestește despre fata din tribul disprețuit al ciandalilor.

Povestirea samari-
tenel.

45. Buda merge pe apă, trece peste torente înspumate.

La fel face și Iisus.

46. Ucenicul cel necredincios se îneacă, dar Buda îl salvează.

Iisus îl salvează pe apostolul Petru, care se îndoiește.

47. Krișna vindecă lepra.

Iisus face la fel.

48. Buda se ferește să facă minuni dar este nevoit să le săvârșească.

Iisus face la fel.

49. Buda enunță regula : „nu ceea ce intră în gură îl spurcă pe om, ci ceea ce iese din gură”.

La fel face Iisus, nerespectînd ziua de sîmbătă.

50. Buda a renunțat la tron.

Iisus nu a vrut să fie regele iudeilor.

51. Buda a stat împotriva preoțimii, iar Zarathustra împotriva magilor.

Iisus a stat împotriva preoților, a cărturarilor și a fariseilor.

52. Buda și Zarathustra își răspîndesc învățătura prin parabole și o întăresc prin minuni.

Același lucru îl face și Iisus Hristos.

53. Buda propovăduiește renunțarea la bogăție, iubire față de dușman și abținere de la căsătorie.

Iisus face la fel.

54. Buda prețuiește societatea păcătoșilor, a săracilor și a cerșetorilor.

55. Lui Buda i se reproșează încălcarea postului, prietenia cu cei osîndiți.

56. Buda se schimbă la față pe muntele Pandava.

57. O oarecare Perivokra îi unge capul lui Krișna cu untdelemn și uleiuri parfumate.

Puțin înainte de moartea lui Buda, o femeie în lacrimi se aruncă la picioarele lui.

58. Krișna intră solemn în Mathura.

59. Buda afirmă că el a existat și înainte de a se naște.

60. Buda propovăduia că se va întrupa a doua oară și se va reîntoarce pe pământ.

61. Buda s-a sculat din mormînt.

62. Buda coboară în infern, iar după aceea se înalță la ceruri.

63. Buda făgăduiește împărăția cerurilor.

La fel face și Iisus.

Același lucru i se reproșează lui Iisus.

Iisus de asemenea se schimbă la față pe muntele Tabor.

O păcătoasă îi face același lucru lui Iisus.

Același lucru îl face Maria Magdalena.

La fel de solemn intră Hristos în Ierusalim.

Iisus afirma același lucru.

Și Iisus a propovăduit despre cea de-a doua venire a lui.

Iisus a făcut la fel.

Iisus face același lucru.

Iisus face același lucru.

64. Buda a prezis pleirea lumii prin foc. Aceeași procire a făcut-o și Mahomed după Hristos.

65. Krișna se va mai întoarce pentru a judeca lumea. În ziua aceea se vor întuneca soarele și luna, pământul se va cutremura, iar stelele vor cădea de pe „bolta cerească”.

66. În ziua morții lui Krișna toți morții ies din morminte, un cerc întunecat încinge luna, iar soarele își pierde strălucirea. În momentul morții lui Buda are loc un cutremur de pământ, morții învie iar perdelele și vălurile din temple se sfîșie de la sine.

67. Trei veacuri după moartea lui Buda, regele Așoka a introdus budismul în India.

68. Popoarele care nu l-au văzut pe Buda, ci au auzit nu-

La fel face și Hristos.

După învățătura popilor, același lucru se va petrece la cea de a doua venire a lui Hristos.

„Și era acum ca la ceasul al șaselea (miezul zilei) și întuneric s-a făcut peste tot pământul pînă la ceasul al nouălea. Căci soarele s-a întunecat, iar catapeteazma templului s-a sfîșiat pe mijloc. Atunci Iisus, strigînd cu glas mare, a rostit: «Părinte, în mîinile tale dau duhul meu». Și aceasta zicînd, și-a dat duhul”. (Luca XXIII; 44—46).

După trei veacuri de la apariția creștinismului, împăratul Constantin l-a recunoscut, și creștinismul devine astfel religie de stat.

La fel se întîmplă cu creștinii: ei cred în

mai despre el și despre învățătura lui, cred mai mult în Buda decât hindușii.

69. Cu 500 de ani înaintea lui Hristos, Buda i-a învățat pe ucenicii săi să rostească o rugăciune specială adresată domnului.

Cu sute de ani înaintea lui Hristos evreii au avut o rugăciune asemănătoare cu „Tatăl nostru”.

Rugăciunea budistă :

„Ființe văzute și nevăzute, acei care sînt aproape de mine și acei ce sînt departe fi-vor fericiți. Și fi-va fericire într-adevăr. Nu faceți rău unii altora, nu disprețuiți nicăieri pe nimeni și să nu doriți răul unii altora. Așa cum mama își jertfește viața, apărîndu-și pruncul, așa să iubești și tu tot ce există. Fie în desișul pădurii, fie la umbra copacilor, sau în deșerturi, o fraților, amintiți-vă de profet, și nu vă veți teme niciodată”.

Rugăciunea ebraică :

„Tatăl nostru carele ești în ceruri ! Fii milostiv cu noi, doamne, dumnezeul nostru ; sfințească-se numele tău și

minunile lui Iisus mai mult decât evreii, din mijlocul cărora a apărut Hristos din evanghelii.

„Tatăl nostru” (creștinesc) al lui Iisus se aseamănă foarte mult cu aceste două rugăciuni.

slăvită să fie pomenirea ta, precum în cer, așa și pe pământ. Vie împărăția ta peste noi acum și pururea. Sfinții bărbați de pe vremuri spuneau: iartă și miluiește pe toți oamenii, orice ar fi făcut ei împotriva noastră. Și nu ne duce pre noi în ispită, și ne izbăvește de cel rău, vie împărăția, și puterea, și slava ta, pururea și în vecii vecilor”.

70. Pe străvechii zei hinduși „deva”, persii i-au transformat în demoni, iar hindușii i-au transformat în demoni pe zeii persani „aura”.

71. Religia budistă propovăduiește că numai budiștii vor intra în împărăția cerurilor; mahomedanii susțin că numai ei vor avea parte de rai; la fel susține fiecare religie.

72. În Cadix era venerat mormîntul semizeului Heraclé; pe insula Creta era venerat mormîntul lui Zeus; în Babilon mormîntul lui Bel; la Delfi mormîntul zeului Apollo; în Sais mormîntul zeiței Neit; în Egipt au existat cîteva morminte ale zeului Osiris ș.a.m.d.

Creștinismul l-a transformat pe zeul păgîn Baal-Zebub în stăpînul întunericului Belzebut.

„Apocalipsul lui Ioan” propovăduiește că în afara celor 144 de mii de creștini (bărbați-evrei) nimeni nu va intra în împărăția cerurilor.

Creștinii venerază mormîntul dumnezeului-om Iisus Hristos, care ar fi fost îngropat la Ierusalim.

73. Oamenii de știință au stabilit, studiind obiectele găsite cu prilejul săpăturilor, că venerarea crucii a existat din vremuri străvechi. S-au găsit cruci în India, China, Japonia, Grecia, Roma, Galia, Asiria, Fenicia, Persia, Tibet, Egipt. S-au găsit cruci și la mahomedanii din Tunisia, la negrii africani, la indienii pueblo și în Brazilia.

74. Biblia amintește de stâlpii și crucile păgîne (Ieșirea XXIII 24, XXXIV 13 etc.) Stîlpul (crucea) joacă un rol de seamă în cultul zeilor precreștini Osiris, Attis, Marsias.

Irod reprodușese crucea pe monedele sale. Preoții greci purtau cruce la gît. Zeițele păgîne sînt reprezentate cu cruci ; preoții și regii purtau și ei o cruce.

75. În Egipt „înalțarea stîlpului” zeului Osiris se sărbătorea în chip solemn.

76. Cu mult înaintea creștinismului, paștele se sărbătorea în Grecia, Asiria, Babilon. Egipt, Fenicia și Palestina.

La creștini există cîteva forme de cruce ; forma inițială este a vechii cruci păgîne ; la început crucea n-a fost decît un instrument pentru producerea focului.

Creștinii venerază crucea (stîlpul) pe care ar fi fost răstignit dumnezeul-om Iisus Hristos.

La 14 septembrie, creștinii prăznuiesc „înalțarea crucii domnului”.

Creștinii serbează și ei paștele.

Despre paștele păgîn, prăznuit primăvara, se pomeneste chiar și în Biblie (Iezechil VIII ; 14 ș.a.)

77. În toate religiile precreștine mai cunoscute se sărbătorește nașterea zeilor.

La 25 decembrie se sărbătorește nașterea lui Adonis, Mithra, Tammuz, Attis, precum și a altor zei și eroi.

78. De paște zeii păgîni Mithra, Adonis, Dionysos mor și învie.

79. Săptămîna albă și sărbătorile crăciunului sînt tot de proveniență „păgînă”.

80. Despre „grădinile (pascale) ale lui Adonis” se amintește chiar și în Biblie (Isaia XVII ; 10 și urm.).

81. Vulturul era venerat ca pasăre sfîntă a zeului Sandan. Pasărea dumnezeiască — șoi-mul — era așezată deasupra capului domnitorului Kefren. Zeii și zeițele Amon, Zeus, Iș-

Paștele, sărbătoare păgînă, a fost preluată de creștini.

Sărbătoarea nașterii lui Hristos la creștini prezintă toate trăsăturile unei sărbători mai vechi.

Nașterea lui Iisus se prăznuiește tot la 25 decembrie.

La fel se întîmplă și la creștini.

Creștinii au preluat aproape în întregime aceste sărbători „păgîne”.

Creștinii au preluat de la păgîni obiceiul de a pune la încolțit boabe de grîu în farfurii, cu ocazia paștelui.

În chip de porumbel a apărut duhul sfînt și a stat deasupra lui Iisus în timp ce acesta se boteza în apa Iordanului.

tar (Astarte), Isis ș.a. s-au transformat fiecare în câte un porumbel.

82. În multe religii există una sau chiar câteva maici ale domnului. Iată numele celor mai însemnate : Maya, Miriam, Mirrha, Iștar, Minerva, Nana, Nut, Junona, Diana, Demeter, Devaki, Venus, Isis, Persefona, Rhea ș.a.

83. Mama lui Buda a zămislit în chip neprihănit, fiind mîngîiată de o rază în cincifului... Mama lui Zarathustra a rămas grea de la tulpina unei plante ; mama zeului aztec Vișilopocitli a pus o minge de pene în sîn și a rămas gravidă. Nana, mama zeului frigian Attis, a rămas gravidă din cauza unui sîmbure de migdală care îi căzuse în sîn. În „Kalevala”, epopee carelofină Marjatta a rămas însărcinată de la un bob de afină ce-i căzuse din șorț în pîntece. Toate au rămas gravide și au născut în mod neprihănit. Unele au născut de câteva ori și totuși erau considerate fecioare neprihănite.

84. În antichitate, multe popoare și chiar unele orașe

La creștini acest rol îl are fecioara Maria.

Maria, „maica domnului” creștină, a fost de asemenea fecioară neprihănită și a născut tot neprihănit, fiind grea de la „duhul sfînt”. Evanghelia mai amintește și de alți copii ai Mariei în afară de Iisus, precum și despre bărbatul ei Iosif, în afară de duhul sfînt.

Trinitatea creștină este : Savaot dumne-

socoteau de datoria lor să albă
cîte o sfință treime :

zeu-tatăl, Iisus, fiul lui
dumnezeu și sfîntul
duh.

1. Odin — Hener — Lodur
(epopeea scandinavă)

2. Anu — Bel — Ea (Babilonul de nord)

3. Sin — Samaș — Iștar
(Babilonul de mijloc)

4. Ea — Damkina — Tammuz (Babilonul de sud)

5. Brahma — Șiva — Vișnu (India)

6. Amon-Ra — Mut — Hon-su (orașul Teba)

7. Ptah — Sohmet — Nefertem (orașul Memfis)

8. Osiris — Isis — Horus
(orașul Abydos)

9. Sobek — Hathor — Hon-su (orașul Ombos)

Comparîndu-se toate aceste date despre diferite religii, se poate nega oare că creștinismul a împrumutat foarte multe elemente din religiile mai vechi ?

Anexa 2

NAȘTEREA LUI ALEXANDRU MACEDON

În legătură cu nașterea vestitului conducător de oști din antichitate Alexandru Macedon, s-au răspîndit încă în epoca elenistă nenumărate povești și legende, în care se sublinia originea lui supranaturală, divină. O parte din acest material legendar este reprodus de istoricul

grec antic Plutarh din secolul I—II în lucrarea sa „Viața lui Alexandru”.

Din expunerea sa se vede că în mituri și legende zeii și eroii se nasc în chip „miraculos”. Nu numai Adonis, Hristos, Buda, dar și regii — în cazul de față Alexandru Macedon — se nasc nu din oameni, ci din zei, deci în mod „miraculos”. O astfel de naștere servea la înălțarea regilor în ochii muritorilor de rînd.

Iată ce scrie Plutarh * în povestea sa despre Alexandru Macedon :

„După tată, Alexandru se trăgea din neamul Heraclizilor, căci avea de strămoș pe Caranos, iar după mamă era viță de Aiacid, căci maică-sa era fiica lui Neptolem. Se spune că Filip s-a inițiat la misterele din Samotrace deodată cu Olimpiada. El era atunci un băiețandru, iar ea o copilă orfană. Filip, de cum a văzut-o, s-a îndrăgostit de ea și a pus la cale căsătoria, după ce mai întii a căpătat învoirea lui Arymba, fratele ei. Înainte de noaptea nunții, tînăra mireasă a avut un vis : se făcea că tună, că un trăsnet îi cade pe pîntece și, cum i-l lovește, se face o vîlvătaie mare, se destramă apoi în mai multe flăcări și dispare.

Mai tîrziu, după căsătorie, Filip a visat că pune o pecetie pe pîntecele soției și pe pecetie, după cîte putea el să-și dea seama, era făcut chipul unui leu. Toți prezicătorii erau îngrijorați de acest vis, căci, potrivit tălmăcirii lor, Filip trebuia să vegheze cu mai multă luare aminte asupra soției sale ; numai Aristandros din Telmessos a spus că soția lui Filip va face un copil, căci el n-a pecetluit un vas deșert, ba a și adăugat că va face un băiat care va fi aprig ca un leu. Și o dată, pe cînd Olimpiada dormea, a fost văzut întins lîngă ea un șarpe. În urma acestei întîmplări, se zice că dragostea și drăgălășenia lui Filip pentru soția sa au slăbit foarte mult,

* *Plutarh : Vieți paralele IX Alexandru și Cezar, pag. 21—23, Editura științifică, București, 1957.*

astfel că, adesea, nici nu se mai ducea să doarmă lângă ea, fie că se temea de niscaiva vrăjitorii și farmece, fie că se ferea să aibă legături cu ea, gîndindu-se că de ea se apropie cineva mai „mare” decît el.

Se spune totuși că, după vedenie, Filip a trimis la Delfi pe Chairon din Megalopolis, iar Chairon s-a întors cu un oracol din partea lui Apollo, prin care i se porunceă să aducă sacrificii zeului Amon și dintre toți zeii, pe el să-l cinstească cel mai mult.

Se spune că Filip a pierdut ochiul cu care s-a uitat prin crăpătura ușii și-a văzut cum zeul, luînd chipul unui șarpe, ședea lungit lângă soția sa. Eratosthene spune că tîrziu, pe cînd Olimpiada petrecea pe Alexandru, care pornea în expediție, i-a mărturisit atunci, între patru ochi, taina nașterii lui și l-a îndemnat să vegheze ca cugetul și fapta să-i fie pe măsura obîrșiei sale. Alții spun însă, că Olimpiada a cătat să se scuture de învinuirea că a avut legături cu Amon-Zeus și a zis : „Nu va înceta oare Alexandru să mă acuze către Hera ?”

Alexandru s-a născut la începutul lunii hecatombaion, pe care macedonenii o numesc Loos, la șase zile după ce a ars templul zeiței Artemis din Efes. Cu acest prilej, Hegesias din Magnesia a spus o vorbă atît de rece că putea să stingă vîltoarea focului : anume că pe bună dreptate a luat foc templul, căci zeița Artemis avea treabă să-l moșească pe Alexandru.

Magii, care întîmplător se aflau atunci în Efes, socotind că nenorocirea cu templul este semnul unei alte nenorociri și mai mari, s-au pornit s-alerge încoace și încolo, să-și dea cu pumnii în cap și să strige că mare nenorocire și năpastă a adus acea zi pentru Asia.

Filip însă, care abia terminase de cucerit Potideia, a primit trei solii deodată : una îi vestea că ilirii au fost învinși de Parmenion într-o mare bătălie. alta că, la Olimpia, carul său de luptă a ieșit învingător, iar a treia

fi anunța nașterea lui Alexandru. Filip era încântat de toate aceste vești, dar prezicătorii îl înflăcărau și mai mult, zicînd că feciorul îi va fi neînvins, deoarece venise pe lume deodată cu vestea celor trei izbînzî.

Anexa 3

NAȘTEREA NEPRIHĂNITĂ A ZEULUI-EROU DIN „KALEVALA“

Vechile legende carelo-fine au fost culese în ultimele decenii și strînse în cartea cunoscută sub numele de „Kalevala“. În aceste legende s-au păstrat vechile credințe ale poporului — zeificarea forțelor naturii, vechea lui reprezentare despre lume, despre originea și rînduiala lumii. Reproducem aici două cînturi (rune) : runa întîia și a cincizecea. În prima se povestește despre facerea lumii și nașterea zeului-erou din neprihănita fecioară Ilmatar, fecundată de valurile mării și de vînt (Maria creștină a fost fecundată de asemenea de „duhul sfînt“). În a cincizecea se cîntă nașterea mîntuitorului, a regelui Kareliei (Karial) din fecioara neprihănită Mariatta, care a rămas însărcinată înghițînd o afină.

„Kalevala“ cuprinde multe legende, care redau lupta stihiiilor, lupta forțelor naturii ; în aceste legende se întîlnesc ecouri ale credințelor vechi — cultul strămoșilor, animismul ș.a. Potrivit legendelor, creatorul și conducătorul întregii lumi este zeul Jumala — principiul bărbătesc. Zeul cerului, al tunetului și fulgerului este Ukko. Văzduhul a născut-o pe Ilmatar, iar Ilmatar — apa. Din bucăți de ouă, ouate de o rață, s-au format pămîntul, cerul, soarele, luna și stelele. Apa naște apoi capuri, gol-furi, adîncuri de mări.

Ilmatar naște pe semizeul, eroul-cîntăreț Vainämöinen, care însămințează pămîntul cu ajutorul lui Ukko.

Fratele său Ilmarinen — fierarul — este părintele fierarilor ; el este stăpînul vînturilor, el a făurit cerul.

Cele două rune din „Kalevala” reproduse mai jos *, arată că și în Nordul îndepărtat s-au creat legende despre nașterea unor zei și eroi din fecioare neprihănite și că aceste legende amintesc legendele asemănătoare create de popoare din alte țări.

CÎNTUL I

.
Iată ce-auzii odată,
Ce-ascultai cîndva în cîntec
Noaptele vin singurele
Singure, pe rînd, vin zile,
Väinämöinen și el singur
S-a ivit, rapsodul veșnic
Din subțirea purtătoare,
Ilmatar frumoasa maică.

În văzduh trăia o fată
Preafrumoasa Luonnatar ;
A trăit mult timp curată,
Ca fecioară, — o vecie.
Prin înaltele văzduhuri,
Prin nemărginite ceruri.

Dar s-a săturat deodată,
I-a părut povară viața,
Să rămăie așa stingheră,
Tot fecioară, tot curată,
Prin înaltele văzduhuri,
Prin nemărginite ceruri.

Pîn'la urmă coborît-a,
S-așează pe nalte valuri,
Pe al mării spate luciu,
Printre unde despletite ;
Năvălit-a o vîntoasă,
Dinspre răsărit pornită
Ce umplu de spumă marea,
Înălță tăioase valuri.

* Elias Lönnrat, Kalevala, în romînește de Iulian Vesper, 1959, Editura de stat pentru literatură și artă.

Vîntul fata-a legănat-o,
Valul aruncă fecioara
Pe spinarea albăstrie
A înaltelor talazuri ;
I-a rodît ei vîntul, sînul,
A lăsat-o grea talazul.

Trudnic a purtat povara,
Sarcina cea grea din pîntec
Ani de toți vreo șapte sute
Vîrste de viteji vreo nouă ;
Îi era cu neputință
Fătul nenăscut, să-l nască...

Suspînă încet și spuse,
Mai apoi, aceste vorbe :
„Vai, sărac'de-a'mele zile,
Vai de traiul meu, copile !
Vezi unde-am ajuns acum,
Să fiu veșnic legănată
Sub adîncul cer, de vînturi,
Să mă poarte-n voie valuri
Pe aceste mări întinse
Pe acest noian de ape.

Ar fi fost cu mult mai bine
Să fi stat fecioară-n aer
Ca acum în aste zile,
Tot plutind așa ca maică-a
Apelor nemărginite !
Mă usucă astăzi frigul,
Groaznic e să stai aicea
Cu noian de ape în juru-ți
Tot plutind mereu pe valuri.

O mărețule, tu Ukko,
Ce pe umeri ții tot cerul,
Haide, vino mai degrabă,
Mi-ești acum de trebuință
Vin'la ceea ce te cheamă,
Slobozește-mă din cazne,
De arsura mea din pîntec !
Zboară chiar acum și-ajută-mi,
Tare-i grabnică nevoia !“
Peste două clipe numai,
Numai peste o clipită
Iat-o rață, o frumoasă

Pasăre-n zbor drept venit-a
Pentru cuib cătîndu-și locul
Să-și dureze o căsuță.

A zburat spre răsărituri,
Înspre Soarele Apune
Miazăzi și Miazănoapte,
Nu zări măcar o palmă
De pămînt, nici o brăzdiță
Unde să-și înjghebe cuibul,
Să-și intruchipe căsuța.

Multă vreme-n zbor plutit-a,
Se gîndi apoi deodată:
„Să-mi fac oare cuibu-n vînturi,
Căsuțita mea pe valuri?
Vîntu-o să-mi răstoarne cuibul,
Valul o să-mi ia căsuța”.

Muma apelor, frumoasa
Vergură de prin văzduhuri,
Scoase din adînc genunchiul,
A săltat din ape-un umăr,
Dete loc acestei rațe
Să-și înjghebe cuibușorul.

Rața, pasăre măiastră,
Tot plutea, zbura în aer;
A zărit genunchiul fetei
Pe al mării spate vînat;
Îl luă drept smoc de ierburi,
Drept un plaur rupt pe ape.

Zboru-și domoli deodată,
Pe genunchiul ei venit-a,
Și-a clădit acolo cuibul;
Ouă a făcut de aur;
Ci erau de aur șase,
Iar al șaptelea de fier, doar.

Prinse apoi să clocească,
A încălzit în vîrf genunchiul;
A clocit o zi și două,
Ba cloci și-n ziua-a treia;
Muma apelor, frumoasa
Vergură de prin văzduhuri,
A simțit arsură mare,
Fierbințeală pe sub piele;
Socotea c-ardea genunchiul,
Parcă-i se topiră vine.

Și-a mai scuturat gonunchiul,
Mădularele-și întinse ;
Ouăle căzură-n ape,
Se pierdură-n fund de valuri,
Se sfărmară bucățele
Se făcură mii fărime.

Dară n-au picat în mliuri,
Nu rămaseră prin valuri :
Cojile se prefăcură-n
Lucruri de folos și bune :
Partea cea de jos a cojii
Se schimbă în temelie
Astul drag pământ, iar partea
cea de sus alcătuit-a
Cerul cel nespus de mîndru ;
Partea galbenă ajunse
Preascînteietorul soare,
Partea de albuș, deasupra,
Se făcu lucioasa lună.
Orice coajă mai pătată
A ajuns o stea, iar cele
Rămășiți mai negre a cojii
S-au schimbat în nori pe ceruri.

De atunci pornit-a timpul,
Anii după ani urmară
În deplina limpezime
A preaproaspătului soare,
În a lunii noi lucoare ;
Înota fecioara-n larguri,
Se mișca într-una muma
Apelor, prin unde-ncete,
Prin înnegurate valuri,
Numai ape avînd în față,
Numai cer senin în spate.

În al nouălea an tocmai,
În a zecea primăvară,
Scosu-și-a din valuri capul,
Fruntea și-a-nălțat din mare
Și-a început să facă lumea :
Rotunzi întii pămîntul
Pe al mării spate luciu,
peste nesfîrșite valuri.

Tot pe unde-și puse mîna
Ridicat-a promontorii ;

Unde și-a-ndesat piciorul
Borți făcut-a pentru pește,
Unde și-a-ndoit ea trupul
S-au căscat viitori grozave.

A atins cu coasta lutul
Și-a făcut domoale țărniuri;
A bătut și cu piciorul
În pământ, și puse astfel
Somnilor din mări capcane;
Își lipi de glie fruntea
Și scobi mărunte golfuri.

S-a mai depărtat în larguri,
S-a oprit pe mări deschise,
Stinci urzit-a în șiraguri,
A ascuns o seamă-n ape
Pentru a navelor pierzare,
Ca să moară marinarii.

Așezate sînt ostroave,
Stîncile-s statornicite,
Stîlpii aerului puși sînt,
Continentele întinse
Sînt chemate acum la viață,
Semnele-s scobite-n piatră,
Trase-s liniile-n stîncă;
Väinämöinen nu venise,
Marele rapsod din veacuri
Nu s-a fost ivit pe lume.

Moșul vajnic Väinämöinen
Petrecu în sinul maicii
Cam treizeci de veri, de toate,
și de ierni același număr,
între valuri liniștite,
Peste ape-nnegurate...
Plictisitu-s-a de vremea-i,
S-a-nciudat pe viața asta,
Sparse porțile-nchisorii,
Cu al său deget fără nume,
Cel zăvor de os îl trase
Cu un deget numai de la
Un picior de-al lui, cu stîngul;
S-a tîrît spre prag cu mîna,
În genunchi ieși pe poartă.

A căzut cu capu-n apă,
Brațele tot depărtate ;
A rămas pe valuri omul,
Pradă naltelor talazuri.

Vreo cinci ani rămase-n mare,
Cinci și șase ani, tot razna,
Șapte și opt ani de-a rindul ;
Pe uscat ajunsese într-un
Promontoriu fără nume,
Continent lipsit de arbori.

Se sculă-n genunchi și încă-o
Opintire-n mâini făcut-a ;
Se'nălță să vadă luna,
Să se mire și de soare,
Să zărească Ursa Mare,
Să se uite mult la stele.

Se născu deci Văinämöinen,
Se ivi rapsodul vajnic
Din subțirea purtătoare
Ilmatar, frumoasa maică.

CÎNTUL AL L-LEA

Mariatta, mezina fiică,
A crescut mult timp acasă
Lingă preavestitul tată,
În sălașul maicii sale ;
Cinci lăntucuri sfărîmase,
A stricat inele șase
De metal, purtînd cu dînsa
Cheile tătușii, care
Străluceau la cingătoarea-i.

A stricat din prag jumate
Cu ale ei mărețe rochii,
Roase jumătat' din pragul
Cel de sus de lemn, cu-a'sale
Mari basmale de mătase
Jumătate din pervazul
Gros al ușii, cu-ale sale
Mîneci tare înfoiate,
Scîndurile de podele
Cu condurii cu călcîie.

Mariatta, mezina fiică,
Tinerica fetișoară,

Și-a păstrat mult curăția,
Vreme lungă sfioșia ;
Ea minca doar peste fraged,
Pline proaspătă din scoarță ;
Niciicînd ouă de găină,
Ce-au fost de cocos spurcate
Și nici carne de vreo oală
De-un berbecu prihănită.

Maică-sa i-a spus să mulgă
N-a primit de loc să meargă ;
I-a răspuns în chipul ăsta :
„Nu atinge o fecioară
Niciicînd țite ale vacii,
Care a leșinat sub taur !
Doară juncile n-au lapte,
Nu poți mulge nici vițeli”.

Puse tatăl armăsarul
La o sanie ; nici vorbă
N-a voit ea să-l urmeze ;
Fratele cătă o iapă ;
A rostit aceste fata :
„N-o să merg spre o iapă, care
De armăsar fu coperită !
Mînji de-o lună nu pot trage,
Nici iepșoarele, de două !”

Mariatta, mezina fiică,
Ce trăia în curăție,
Ce-și păstra neprihănirea
Ce-și pleca mereu căpșorul
Cu cosițele-mpletite,
Merse dar să pască vite,
Să păzească mieluseii.

Au urcat berbecii-n munte,
Mieii pe o colină'naltă ;
Ea se duse prin pășune,
Prin ariniște umblat-a,
În timp ce cînta tot cucul,
Ce striga cel glas ca-argintul.

Mariatta, frumoasa fată,
Ascultînd privea ; văzut-a
Buchețele de bobite ;
Se așeză pe o colină ;
Început-a să vorbească ;

Iată vorbele ce spuse :
„Cintă, mîndre cuc, de aur,
Sună, voce argintie,
Mai răsună piept de staniu ;
Halde spune — tu căpșună
De Germania, de sta-voi
Încă îndelung fecioară,
Multă vreme păstoriță,
În mijlocul ăstor pajiști,
În aceste mari îmașuri :
Poate o vară, poate două,
Poate vreo cinci veri sau șase,
Sau va fi-naintea toamnei ?”

Mariatta, frumoasa fată,
Stete mult timp păstoriță ;
Rea e viața păstoriței,
Pentru o fată mai cu seamă ;
Șerpi se tîrîie sub ierburi,
Fug cotind mereu șopîrle.

Ci, nu s-a tîrît vreun șarpe
N-a fugit cotind șopînlă,
A strigat o boabă-n munte,
Spuse-o afină în pajiști :
„Hai să mă culegi, o fată,
Roș obraz, vin și mă strînge,
Taie-mă tu piept de staniu ;
Frînghie de aramă, ia-mă,
Pîn' nu vine melcul, pînă
Nu m-o roade un vierme negru !
M-au văzut o sută oameni,
Mii veniră către mine,
Fete-o sută, mii neveste
Și copii în cîrduri multe ;
Unul a întins o mină,
Nimeni n-a cules bobîța”.

Mariatta, frumoasa fată,
A umblat puține clipe,
Merse să privească boaba,
Mîndra afină să strîngă
Doar cu-a degetelor vîrfuri,
Cu frumoasele-i minuțe.

A văzut pe munte boaba,
Afina găsi pe șesuri ;

Chipul îl avea de boabă,
Afină părea în toate :
Prea e'naltă s-o culeagă,
Stă prea jos s-o ia din arbor.

Și-a cătat o nufelușă,
Dete jos apoi bobîța ,
Mîndra afină urcat-a
Pe condurii ei, frumoșii,
De pe ai săi conduri preamîndri
Pe genunchii ei, curații,
De pe ai săi, genunchi curații,
Pe cel șorț, ce-avea pe dînsa.

S-a urcat pe brîu bobîța,
De pe brîu, mai sus, pe pieptu-i,
De pe pieptu-i, pe bărbie,
Din bărbie pîn'la buze ;
Lunecă apoi în gură,
Se rostogoli pe limbă,
De pe limbă pe gîtleju-i,
Ca-n stomac să se coboare.

Mariatta, frumoasa fată,
Rodnicită fu de boabă,
Început-a să se umfle
Se îngroșă mai mult, într-una.

Stete fără șnururi, fără
Cingătoare la rochiță,
Merse pe furiș în baie,
Se ascunse-n negre colțuri.

Se îngrijorase maica,
Prinse-a chibzuî cam astfel :
„Oare ce-o avea Mariatta,
Scumpa noastră porumbiță,
Umblă fără șnururi, fără
Cingătoare la rochiță,
Merge pe furiș în baie,
Se ascunde-n negre colțuri”...

Mama și oamenii o urmăresc pe fecioara Mariatta, pe care o socotesc o desfrînată. Cînd vine momentul nașterii, nimeni nu vrea s-o primească în casă. Cînd vrea să încălzească baia spre a naște acolo, este din nou izgonită. Atunci pleacă în pădure, pe muntele Metsola :

Merse lipăind în grabă,
Cu dureri grozave-n pîntec,
Spre cel crîng de pini, în casă,
Spre cel grajd, pe deal, la Tapio.

Prinse apoi să grăiască,
Iată vorbele ce spuse :
„Ziditor, mă ocrotește,
Doamne milostiv, m-ajută,
În această grea-ncercare,
În a'mele grele clipe !
Mă desleagă de mari chinuri,
De arsurile din pîntec,
Altfel voi muri-n durere
M-oi sfîrși în suferințe !”

Chiar cum a sosit rostit-a
Spuse vorbele acestea :
„Cal prea bun, hai, suflă asupra-mi,
Mînz de tras, mă încălzește,
Varsă aburi groși de baie,
A odăii căldurică,
Să alini nenorocita.
Ajutor să-i dai sărmanei”.
Bunul cal oftă într-una,
Mînzul cel de tras suflat-a
Înspre durerosul pîntec ;
Cînd suflat-a calul cela,
Parcă năvăliră aburi
De pe pietre-nfierbîntate.

Mariatta, plăpînda fată,
Preacurata copilandră,
S-a putut scălda în voie,
Baia facerii luat-a ;
Prunc micuț făcu acolo,
Puse copilașul cela
Lîngă cal, pe fin, în iesle,
Lîngă cel cu părul tare.

Ci spălat-a copilașul,
L-a-nvelit în scutecele ;
Pe genunchi luat-a pruncul,
Strîns l-a tot ținut la pieptu-i.

Își ascunse feciorașul,
Pe-al ei fiu preadrag, crescut-a,
Pe-al ei merișor de aur,

Pe-a ei trestie ca-argintul,
Lapte de la sîn îl dete,
L-alintă-n roţunde braţe.
Pe genunchi luă copilul,
Îl ţinu pe lîngă dînsa,
Periatu-i-a căpşorul,
Mîndre plete pleptănat-a,
Coborî de pe genunchii-i,
Nevăzut plecat-a pruncul,
Depe lîngă poala maicil...

Mama îşi caută pruncul. Întreabă stelele, luna, soarele şi află de la ele că pe toate le-a creat odinioară copilul ei. În cele din urmă îl găseşte într-o mlaştină. Apoi apare moşneagul Virokannas, care vine să boteze pruncul. Dar zeul-erou Vainämöinen îl sfătuieşte să omoare acest prunc, născut dintr-o afină. Iar copilul care are doar două săptămîni (ce asemănare cu povestea lui Perseu, Zarathustra şi a altor zei !) îl muştră pe Vainämöinen pentru cuvintele nedrepte şi-i aminteşte fărădelegile săvîrşite de el.

Pruncul de-o juma de lună
A grăit, vorbi copilul
cel de paisprezece zile:
„Hei, moşneagule nemernic,
Fără minte fără vlagă”

Vainämöinen se îndepărtează fîstîcit, iar pruncul primeşte botezul de la moşneagul Virokannas şi devine Mîntuitorul, regele Kareliei.

Iute-l boteză bătrînul,
Rege binecuvîntîndu-l
Al Kareliei întregi,
Păzitor drept al puterii...

Anexa 4

SĂRBĂTORIREA MORȚII ȘI ÎNVIERII LUI ADONIS

În epoca elenistică, cultul zeului sirian-fenician Adonis era foarte răspîndit în lumea greco-romană. Multe din elementele acestui cult au fost împrumutate de primii

creștini, devenind o parte integrantă a cultului lui Iisus Hristos. În acel cult locul central îi revenea sărbătoririi care dura mai multe zile a morții de martir și a învierii lui Adonis, ceremonial care a influențat puternic și ritualul paștelui creștin. Unele date despre acest cult și despre sărbătoarea lui Adonis, ne furnizează scriitorul grec Lucian din secolul al II-lea, în lucrarea : „Despre zeița siriană”.

„6. Am văzut în Byblos, mărețul sanctuar al Afroditei, în care se organizează orgii în cinstea lui Adonis. Am participat la ele. Se spune, că aceste orgii sînt închinat lui Adonis, rănit în această țară de un mistreț și, că în amintirea patimilor lui, locuitorii de aici se supun în fiecare an la chinuri, îl jelesc pe Adonis, organizează orgii și întreaga țară este cuprinsă de o mare tristețe. Apoi, după ce încetează flagelările și se sfîrșește plînsul, se aduce jertfă lui Adonis ca unui mort, iar a doua zi, se spune că el este viu și că s-a înălțat la cer,..

7. Unii locuitori ai Byblosului spun că Osiris egipteanul este înmormîntat la ei, și că orgiile și doliul sînt nu în cinstea lui Adonis, ci în cinstea lui Osiris.”

Anexa 5

MISTERELE LUI ISIS

În primele veacuri ale erei noastre, în imperiul roman erau larg răspîndite „tainele” zeilor egipteni Isis și Osiris sau Serapis. Este vorba de cultul „maicii domnului” egiptene și al mîntuitorului care „pătimea, murea și învia”, cult care a exercitat o influență incontestabilă asupra formării creștinismului primitiv, asupra dogmei, mitologiei și ritualului creștin. Adepții acestui cult erau organizați în comunități închise, secrete — frății — unde aveau acces numai cei care fuseseră supuși în prealabil

la diferite încercări. Primirea în comunitate era însoțită de diferite ritualuri de „inițiere”, ca, de pildă, taina botezului ș.a. Cultul consta din servicii divine zilnice, complicate și sărbători anuale care aveau loc într-un cadru solemn.

Literatura privind ritualul acestui cult a fost păstrată în secret și nu a ajuns pînă la noi. Cu atît mai valoros este pentru noi romanul „Măgarul de aur sau Metamorphoze” al scriitorului latin din secolul al II-lea Apuleius, roman care s-a păstrat pînă în zilele noastre.

În acest roman (cartea a XI-a), Apuleius descrie amănunțit una din sărbătorile de primăvară ale lui Isis, precum și ceremonialul inițierii în „tainele” ei. Tot aici el reproduce o rugăciune — imnul lui Isis — care seamănă uimitor de mult cu imnurile creștine în cinstea „maicii domnului”.

Această asemănare nu este întîmplătoare : cultul elenistic al zeiței Isis a influențat mult formarea cultului creștin primitiv al Mariei născătoare de dumnezeu. De asemenea, nu întîmplător, rugăciunile preotului lui Isis pentru împărat, senat etc. coincid aproape în întregime cu peste jumătate din „iertările” „marii ectenii” care reprezintă una din părțile principale ale liturghiei ortodoxe.

Dăm mai jos cîteva fragmente din cartea a XI-a a operei lui Apuleius * :

„În mijlocul acestor vesele procesiuni ale poporului, care umpleau pretutindeni străzile, alaiul special al zeiței ocrotitoare se pusese în mișcare. Femei îmbrăcate în rochii albe, încununate cu flori de primăvară și purtînd cu bucurie diferite attribute ale zeiței, acopereau cu flori, pe care le scoteau din sîn, drumul pe unde înainta alaiul sfînt. Altele aveau atîrnate în spinare oglinzi strălucitoare, întoarse spre zeiță, pentru ca ea să poată vedea

* Apuleius, „Măgarul de aur”. În romînește de I. Teodorescu, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.

supunerea și respectul mulțimii ce venea în urma ei. Unele țineau în mână piepteni de fildeș și, prin mișcarea brațelor, prin îndoirea degetelor, se prefăceau că piaptănă și aranjează părul reginei lor. În sfârșit, altele, vărsînd picătură cu picătură dintr-un balsam prețios și plăcut și din mii de alte parfumuri, stropeau străzile cu ele.

În afară de acestea, o numeroasă mulțime de ambele sexe purta felinare, torțe, lumînări și alte feluri de lumini, pentru a-și face astfel favorabilă pe zeița astrelor cerești. Apoi simfonii delicioase, fluiere și flaute făceau să răsunе cele mai dulci melodii. În urmă, venea un admirabil cor, format din cei mai distinși tineri înbrăcați în haine de sărbătoare, albe ca zăpada, care, răspunzîndu-și unii altora, cîntau un plăcut poem compus de un poet talentat, sub inspirația binevoitoare a Muzelor, în care, din cînd în cînd, se repetau preludiile ce se cîntau înainte de sacrificiile mai solemne. Printre ei erau și flautiști consacrați marelui Serapis, care din flautul lor ținut orizontal pe buze și apropiat de urechea dreaptă, cîntau diferite melodii obișnuite în cultul și în templul acestui zeu. În sfârșit se vedeau numeroși slujbași care strigau mulțimii să lase drumul liber pentru sfintele icoane. În urmă, se revărsau ca un puhoi mulțimile inițiate în divinele mistere : bărbați și femei, de orice condiție, de orice vîrstă, îmbrăcați în halate lungi de in de o albime orbitoare. Femeile purtau un voal străveziu peste părul lor parfumat, bărbații aveau capul complet ras, foarte lucios în creștet. Ei erau astrele terestre ale sublimei religii și din sistrele lor de aramă, de argint sau chiar de aur scoteau un sunet clar și melodios.

Preoții cultului, acei mari pontifi, îmbrăcați în veșminte albe de in, care le acoperea pieptul, strînse în talie și coborînd pînă la călcîie, purtau attributele distinctive ale celor mai puternice divinități...

Îndată după aceștia veneau zeii care binevoiau să meargă pe picioare omenești. Primul, oribil la vedere, era curierul Cerului și al Infernului, cu fața când întuneată, când strălucitoare. El își înălța trufaș capu-i de cîine, în mîna stîngă ținea un caduceu și cu dreapta agita o ramură verde de palmier. Imediat după el venea o vacă ridicată pe picioarele dinapoi, emblemă a fertilității, înfățișînd pe zeița atoteproducătoare. Era purtată pe umerii unuia din fericiții preoți care înainta gesticulînd cu foc. Un altul ducea coșul în care erau închise misterele și care ascundeau tuturor privirilor tainele sublimei religii. Altul purta în sînul său prea fericit chipul vrednic de respect al atotputernicei divinități, chip care n-avea forma nici a unui patruped domestic, nici a unei păsări, nici a unui animal sălbatic, nici chiar a unui om. Dar printr-o ingenioasă născocire, ei știuseră să-l facă venerabil prin chiar noutatea sa și simbolul care-l reprezenta era de altfel un indiciu inexprimabil al misterului ce trebuia să învăluie această nobilă religie...

În mijlocul acestor convorbiri și al voioaselor și zgomoaselor ceremonii, apropiindu-ne pe nesimțite de țărmul mării, ajunserăm chiar în locul unde petrecusem noaptea precedentă sub înfățișarea mea de măgar. Acolo, îndată ce imaginile zeilor au fost așezate după datină, marele preot se apropie de o navă foarte artistic construită și de jur împrejur împestrițată cu minunate picturi egiptene, o purifică după rînduiala sfîntă cu o torță aprinsă cu un ou și cu pucioasă, și, rostind cu neprihănită lui gură cele mai solemne rugăciuni, îi dădu un nume și o închină zeiței. Pe pînza albă a acestei fericite corăbii se arăta în cuvinte brodate că era un dar oferit pentru prielnică navigație a noilor transporturi. Numai decît se înălță catargul, care era un pin întreg, bine rotunjit, înalt și strălucitor, cu o platformă deosebit de frumoasă în jurul lui; pupa, încovoiată ca un gît de lebadă și îmbrăcată în foi subțiri de aur, scînteia, și talpa

corăbiei, în întregime lucrată din lemn de lămii perfect lustruit, era de o frumusețe sclipitoare. În curînd, toți cei de față, atît profani cît și inițiați, aduseră pe întrecute vînturători încărcate cu aromate și cu alte ofrande de tot felul și cu un fel de fiertură, din lapte și făină, făcură libațiuni pe valuri, pînă în momentul cînd vasul încărcat cu nenumărate daruri și fericite prinoase, fu desprins din otgoanele care-l țineau legat de ancoră, și mulțumită unui vînt liniștit și prielnic, ajunse în largul mării. Și cînd abia se mai vedea în zare ca un punct nedeslușit, purtătorii obiectelor sfinte, încărcîndu-se din nou cu emblemele pe care le aduseseră, făcură voioși calea întoarsă spre templu cu același strălucit ceremonial ca și la sosire.

Îndată ce ajunserăm la templu, marele preot, cei care purtau imaginile sfinte și vechii inițiați în venerabilele mistere, intrară în sanctuarul zeiței și depuseră, după rînduială, aceste chipuri care păreau că respiră. Apoi unul dintre ei, pe care toți îl numeau Scribul, stînd în picioare în fața ușii, chemă, ca la o adunare, tagma paștorilor *, căci așa se numește acest sfînt colegiu, apoi, urcîndu-se într-un amvon înalt, citi dintr-o carte, cu glas tare, rugăciuni pentru măritul împărat, pentru senat, pentru cavaleri, pentru întreg poporul roman, pentru navigație, pentru cei ce rătăcesc pe mare, pentru fericirea tuturor celor ce alcătuiesc imperiul omenirii noastre, și termină, rostind în grecește formula obișnuită : «Noroadele să se retragă». Aceste cuvinte însemnau că sacrificiul era primit, după cum o dovedi mulțimea credincioșilor care imediat au izbucnit în strigăte de bucurie. După aceea, cetățenii, nespun de fericiți, aducînd ramuri verzi de măslin, crengi de rozmarin și coronite de flori, le-au depus înaintea unei statui de argint a zeiței, care era

* Erau preoți egipteni numiți astfel pentru că purtau chipurile zeiței Isis și ale altor zei, în niște racle sau bisericuțe (în grecește : *pastos*). — *Nota trad.*

așezată pe o estradă, și, după ce-i sărutară picioarele, s-au retras la casele lor...

Sosind momentul, după cum spunea preotul, el mă conduse, însoțit de sacrul colegiu, la baia care se afla nu departe de templu. Îndată ce am intrat în apă, după datină, marele preot, invocînd bunăvoința divină, mă purifică stropindu-mă cu o apă sfințită. Trecuseră primele două părți ale zilei, cînd el mă aduse din nou în templu și mă așază chiar la picioarele zeiței. Îmi dădu în secret unele povățuieli, pe care graiul omenesc nu le poate destăinui, și îmi porunci cu glas tare înaintea întregii asistențe să mă abțin zece zile în șir de la orice plăcere a mesei, să nu mănînc nimic ce a avut viață și să nu beau vin. Păzind aceste porunci, potrivit datinei, cu o exactitate vrednică de tot respectul, în sfîrșit sosi ziua hotărîtă pentru împlinirea făgăduielilor divine. Soarele tocmai cobora la orizont și din nou aducea seara, cînd din toate părțile se revărsă o numeroasă mulțime și, după uzul antic al religiei, fiecare îmi aducea cîte un deosebit dar. Atunci marele preot, îndepărtînd pe toți profanii, mă luă de mînă și, înfășurat cum eram într-un cearșaf din pînză de in neînălbită, mă conduse în sanctuarul templului.

Poate tu, cititor curios, mă vei întreba, cu oarecare îngrijorare, ce s-a spus, ce s-a făcut după aceea. Aș spune, dacă mi-ar fi permis s-o spun, ai afla dacă ți-ar fi îngăduit să ascuți...

Trăgîndu-se perdeaua care mă ascundea privirilor, deodată, astfel împodobit asemenea soarelui, apărui ca o adevărată statuie, asupra căreia mulțimea își așinti imediat privirile-i uimite. După aceea, am serbat fericită zi a renașterii mele printr-un strălucit și vesel banchet. Aceleași ceremonii se repetară timp de trei zile, urmate de prînzul religios, adaosuri indispensabile ale inițierii. Am mai rămas acolo cîteva zile, numai spre a mă bucura de nespusa plăcere de a con-

templa statuia zeiței, căreia îi eram în veci obligat pentru binefacerea sa mai presus de orice răsplată. În sfârșit, ascultînd de poruncile ei, după ce i-am plătit umilul meu tribut de recunoștință, desigur nu întreg, ci după puterile mele, mă pregătit de întoarcere acasă, după o lipsă atît de îndelungată. Dar mi-a venit foarte greu să mă despart de ea. Atunci, aruncîndu-mă la picioarele ei, i le ștersei cu fața vreme îndelungată și, cu lacrimi în ochi și cu suspine, care în fiecare clipă îmi întrerupeau cuvintele, îi adresai această smerită rugăciune.

«Sfîntă zeiță, veșnic neobosită pentru mîntuirea neamului omenesc, întotdeauna negrăit de generoasă pentru ocrotirea muritorilor, tu ai pentru nenorociți și întristați o dulce iubire de mamă. Nu trece o zi, o noapte, nici chiar o singură clipă care să rămînă nesemnălată prin vreuna din binefacerile tale, fără ca tu să aperi oamenii pe pămînt și pe mare, fără să îndepărtezi de ei furtunile vieții, întinzîndu-le o mînă salvatoare. Cu mîna ta îndrepti chiar urzeala cu neputință de descurcat a Destinului, potolești furtunile Soartei, îndepărtezi influențele vătămătoare ale constelațiilor. Zeii din Olimp te cinstesc, cei din Infern te respectă, tu dai universului mișcarea sa de rotație, soarelui lumina sa, tu cîrmuiești lumea și calci în picioare Tartarul. Armonia corpurilor cerești, revenirea anotimpurilor, veselie zeilor, docilitatea elementelor, totul e opera ta. La un semn al tău, suflă vînturile, norii se adună, semințele incolțesc, mugurii apar. Maiestatea ta umple de o sfîntă înfiorare și păsările care zboară în aer, și fiarele care rătăcesc în munți, și șerpii care se ascund sub pămînt, și monștrii care înoată în ocean. Dar, vai ! pentru slăvirea laudelor tale, e prea slab talentul meu și pentru a-ți oferi sacrificii demne, averea mea e prea neînsemnată. Nici slabul meu glas, nici o mie de guri și tot atîtea limbi, nici un etern și nesecat izvor de cuvinte n-ar putea să exprime sentimentele pe care mi le

inspiră măreția ta. Mă voi mulțumi deci să fac singurul lucru cu putință unui om credincios, dar sărac: voi păstra adânc întipărit în inima mea cerescul tău chip și-l voi avea veșnic prezent în gândul meu».

Astfel mă rugai atotputernicei zeițe, apoi, îmbrățișînd cu dragoste pe marele preot Mithras, de-aci înainte tatăl meu, rămăsei multă vreme atîrnat de gîtul lui, și, acoperindu-l cu sărutări, îi ceream iertare că nu puteam să-l răsplătesc cum se cuvine pentru nesfîrșitele lui binefaceri".

Anexa 6

DESPRE MOARTEA LUI PEREGRINOS

În epoca apariției creștinismului — de altfel ca și pînă atunci — în lumea greco-romană rătăceau din oraș în oraș și din țară în țară mulți șarlatani care se dădeau drept înțelepți, prezicători sau făcători de minuni. Lucian — scriitor grec din secolul al II-lea — povestește în lucrarea sa „Moartea lui Peregrinos” despre un asemenea șarlatan. Un oarecare Peregrinos, care își spunea și Proteus, reușește într-o vreme să se impună printre creștinii din epoca aceea. Iată ce se spune despre Peregrinos în opera amintită * :

9. Această capodoperă, pe care a întruchipat-o natura, acest canon al lui Polykleitos, abia începuse a fi numărat în rîndul bărbaților, și a și fost prins săvîrșind un adulter în Armenia, drept care a mîncat o mamă de bătaie, s-o pomenească ! Sărind de pe acoperiș, a izbutit să scape cu un nap înfipt în șezut. L-a corupt apoi pe un băiat frumos și a trebuit să plătească trei mii de drahme părinților copilului, oameni nevoiași, ca să nu fie adus în fața guvernatorului Asiei.

* Lucian, Scrieri alese, Traducere de Radu Hîncu, Editura de stat pentru literatură și artă, 1959.

10. ...Trebuie totuși să mai pomenesc aici, nici nu se poate altfel, cele săvârșite de el împotriva propriului său tată. Voi toți aveți cunoștință, căci doar ați auzit vorbindu-se despre asta, cum că l-a sugrumat pe bătrîn, fără să mai rabde a-l vedea trecînd de șaizeci de ani. Apoi, întrucît vestea nelegiurii săvârșite se răspîndise, s-a osîndit el însuși la surghiun, rătăcind din țară în țară.

11. Cam în acea vreme s-a inițiat omul nostru în minunata înțelepciune a creștinilor, ajungînd ucenicul preoților și cărturarilor lor de pe meleagurile Palestinei. Dar ce să vă mai spun? În scurtă vreme a dovedit că, în comparație cu el, aceștia sînt doar niște copii. El era profet, căpetenie de thiasos*, mai mare al adunării, îndeplinind toate funcțiile singur. Tălmăcea și lămurea unele din cărțile lor, alcătuiind el însuși multe scrieri...

12. Întemnițat pentru că era creștin, Proteus a fost zvîrlit în închisoare. Dar și întemnițarea i-a adus o faimă destul de mare pentru tot restul vieții, fiindcă ajunsese vestit pentru vrăjitorii și pentru setea lui de slavă, cele două ambiții ale lui Proteus. Îndată ce fu pus în lanțuri, creștinii soțotiră cele întîmplate o adevărată năpastă și încercară să facă tot ce le-a stat în puteri ca să-l smulgă din închisoare. Cum însă n-au putut să ajungă la nici un rezultat, au început, cu o nespusă rîvnă, să se îngrijească de Proteus în fel și chip...

14. Guvernatorul Siriei din acea vreme, un om iubitor de filozofie, i-a dat însă drumul lui Peregrinos, fiindcă a înțeles că acesta într-atît se smintise, încît bucuros ar fi primit moartea, numai ca oamenii ce vor veni să-i slăvească amintirea. L-a pus deci în libertate, fiind încredințat că nu merită osînda. Întors la el în țară, Peregrinos îi găsi pe concetățenii săi încă foarte porniți împotriva lui, întrucît își omorîse tatăl; ba chiar mulți dintr-înșii erau gata să-i deschidă și un proces pentru a-i

* O întovărășire avînd, de obicei, ca scop cultul unui zeu.
— *Nota trad.*

aduce această învinuire. Apoi, în vreme ce Peregrinos lipsise de acasă, cele mai multe din bunurile sale fuseseră prădate și nu-i mai rămăseseră decît pămînturile, care prețuiau ca la vreo cincisprezece talanți...

15. ...Dar iată ce a mai născocit acest firoscos de Proteus spre a putea să facă față împrejurărilor și să se smulgă din primejdie. Înfățișîndu-se în adunarea parianilor (își lăsase părul mare și îmbrăcase o manta foarte murdară, purta desagă și toiag, iar înfățișarea lui era vrednică de tragedie), arătîndu-se în halul ăsta mulțimii, rosti cu hotărîre că renunță la întreaga lui avere pe care o moștenise de la tatăl său... În felul ăsta li se astupă gura dușmanilor lui Peregrinos, așa că, dacă mai încerca cineva să pomenească de omor, era pe dată lovit cu pietre.

16. Pentru a doua oară omul nostru și-a părăsit patria, pornit să ducă o viață rătăcitoare. Creștinii alcătuiți într-un fel de gardă personală, îi făceau rost de toate merindele trebuincioase pentru drum și-i dădeau puțința să trăiască în belșug. Așa și-a petrecut viața și s-a hrănit Peregrinos o bună bucată de vreme. Dar, mai apoi, fiindcă a călcat unele porunci de-ale creștinilor (fusesse văzut, pare-se, mîncînd niște cărnuri oprite de ei), Peregrinos a fost alungat din rîndurile lor. Aflîndu-se la mare ananghie, a crezut că n-ar fi rău să-și retracteze dania și să ceară îndărăt cetății bunurile dăruite. Trimițîndu-le concetățenilor o jalbă, ceru, în numele împăratului, să i se restituie darul. Cetatea s-a plîns însă și ea printr-o solie împăratului, așa că socotelile lui Peregrinos au fost răsturnate, fiind nevoit să rămînă la hotărîrea luată mai înainte, pe temeiul că, nesilit de nimeni, își dăruise bunurile.

17. Apoi, pentru a treia oară, și-a părăsit patria, ca să călătorească în Egipt, zăbovind pe lîngă Agathobulos. Acolo a deprins el minunatul meșteșug cu care se îndeletnicește pînă astăzi. Și-a ras jumătate din cap, și-a mîn-

jit fața cu noroi și, de față cu o mare mulțime de oameni, a început să se masturbeze, spunând că lucrul ar fi, chipurile, lipsit de însemnătate. Apoi și-a dat lovituri și i-a pus și pe alții să-l lovească cu o nuia în spate, faptă la care a adăugat multe altele și mai nerușinate...

19. Așa stînd lucrurile, Proteus s-a întors în Hellada. Aci, ba îi acoperea cu ocări pe eleeni, ba încerca să-i înduplece a ridica armele împotriva romanilor, ba-l ocări pe un bărbat cu totul deosebit prin știința și prin dregătoria lui *, care făcuse multe servicii Helladei, aducînd, printre altele, apă în ținutul Olimpiei și ferindu-i astfel de moartea prin sete pe spectatorii adunați pentru jocuri...

20. ...Nu i s-a mai dat însă atenție și nimeni nu l-a privit cu respect, ca mai înainte, căci toate șiretlicurile lui erau acum răsuflăte, și Peregrinos nu mai putea să născocească nimic uimitor, în așa fel încît să smulgă admirația și să țintuiască asupra-și privirile celor ce-l ascultau. Dar tocmai stîrnirea admirației era lucrul dorit de el cu cea mai mare rîvnă. Atunci s-a gîndit să înfăptuiască isprava lui cea plină de cutezanță și anume să moară pe rug! De aceea, îndată după ultimele Jocuri olimpice, Peregrinos a răspîndit printre toți hellenii zvonul, că la Olimpiada următoare are să se mistuie în flăcări.

32. După ce am sosit la Olimpia, am văzut că, opisthodomul ** era plin de oameni, dintre care unii vestejeau, iar alții înălțau în slăvi hotărîrea lui Proteus; erau atît de porniți, încît cei mai mulți dintr-înșii ajunseseră chiar la încăierare. Și lucrurile s-au petrecut astfel pînă ce s-a ivit însuși Proteus, însoțit de o puzderie de oameni. A mers în spatele aceluia loc, care fusese hotărît pentru

* Indicația se referă la grecul Herodes Atticus, care în calitate de retor a fost profesorul împăraților Lucius Verus și Marcus Aurelius. — *Nota trad.*

** Spatele templului. — *Nota trad.*

crainici și a început să vorbească despre el însuși și despre viața pe care o dusesese, despre primejdii pe care le înfruntase și despre toate câte le îndurase de dragul filozofiei...

33. ...„Vreau, a mai spus Peregrinos, să fiu de folos oamenilor și să le arăt cum se cuvine a fi disprețuită moartea. Toți oamenii trebuie să fie pentru mine niște filocteți". Atunci gogomanii din acea adunare vărsară lacrimi amare și strigară : „Rămii în viață pentru binele hellenilor !" Alții, însă, cu suflete mai bărbătești, îi aruncară în obraz : „Adu-ți la îndeplinire hotărîrea !" Strigătele acestora l-au tulburat destul de mult pe bătrîn, căci trăgea nădejdea că toți privitorii o să-l oprească de la moarte și că, nedîndu-i voie să se arunce în flăcări cu toată împotrivirea lui, o să-l rețină în viață. Dar cuvintele :

„Adu-ți la îndeplinire hotărîrea !" au fost pentru el cu totul neașteptate și, măcar că era galben ca un mort, l-au făcut să pălească și mai mult...

36. ...Acum, prietene, ia aminte cît poți ! Peregrinos și-a lăsat jos desaga, și-a pus jos măciuca lui Heracle și s-a dezbrăcat de manta, înfățișîndu-se ochilor noștri într-o cămașă groaznic de murdară. A cerut apoi tămîie ca s-o arunce în foc și, întorcîndu-se către miazăzi, căci și gestul acesta își avea rolul lui în tragedie, a rostit : „Demoni ai mamei mele și ai tatălui meu, primiți-mă în chip binevoitor !" și glăsuind așa, a sărit în foc și n-a mai fost văzut, căci îl învăluiseră flăcările, care se înălțau în vîlvătaii...

38. Și, în vreme ce făceam cale întoarsă, am cumpănit în mine, prietene, mai multe lucruri. Mă gîndeam, bunăoară, ce înseamnă și setea asta de slavă, singura patimă căreia nimeni nu-i poate scăpa, nici chiar cel ce trece în ochii tuturor drept o ființă minunată ! Ce să mai vorbesc atunci de unul ca ăsta, care dusesese o viață

de neghiob, viața unui om apucat, și care merita cu prisosință focul ? !

39. Dădui apoi peste o mulțime de oameni care veneau să vadă și ei acest spectacol, închipuindu-și că-l vor găsi pe înțeleptul nostru încă în viață... Dacă aveam de-a face cu unul mai răsărit, îi înfățișam, ca și ție, adevărul curat, faptele așa cum se petrecuseră ; dar prostănacilor, care mă ascultau cu gura căscată, le înfloream lucrurile, adăugînd de la mine amănunte vrednice de o tragedie. Le-am istorisit, bunăoară, că, după ce rugul a fost aprins, iar Proteus s-a aruncat în mijlocul flăcărilor, s-a stîrnit mai întîi un cutremur mare, însoțit de urlete grozave. Apoi, un vultur s-a înălțat din mijlocul flăcărilor și a pornit-o, drept spre cer, rostind cu un detunător glas omenesc : „Am părăsit pămîntul, și mă îndrept către Olimp”. Oamenii uluiți și stăpîniți de spaimă, începeau să adore divinitatea lui Proteus și mă întrebau dacă vulturul pornise spre răsărit, ori spre apus. Iar eu le răspundeam tot ce-mi trecea prin minte.

40. Întorcîndu-mă în marele sobor, m-am întîlnit cu un om cărunt care — pe Zeus — părea un bărbat vrednic de toată încrederea, dacă ar fi fost să ne luăm după chipul, după barba și după toată gravitatea ființei sale. Acest om vorbea despre Proteus și susținea că, la foarte scurtă vreme după arderea sa pe rug, l-a și văzut, înveșmîntat într-o haină albă, plimbîndu-se vesel în acel portic ce are darul să întoarcă de șapte ori sunetul, și că tocmai s-a despărțit de el. Proteus era împodobit cu o cunună de măslin sălbatic. La toate cele spuse, a mai adăugat și povestea cu vulturul, jurînd, că a văzut cu ochii lui cum și-a luat zborul din mijlocul rugului. De fapt însă, cu puțin înainte, chiar eu îl pornisem să zboare, ca să-mi bat joc de nepriceperea și de neghiobia acelor oameni.

41. ...Nu mai pomenesc cîte și mai cîte alte minunății ! La eleeni înșiși și la ceilalți helleni, cărora se spune că Peregrinos le-a trimis scrisori, nu mă îndoiesc că de îndată i se vor înălța foarte multe statui...

42. Iată deci care a fost sfîrșitul nefericitului Proteus, bărbatul care — pentru a vorbi despre el pe scurt — n-a luat niciodată în seamă adevărul, n-a vorbit și n-a lucrat niciodată decît în vederea faimei și a laudelor pe care le aștepta de la cei mulți. Ca să le dobîndească, s-a aruncat și-n foc, și asta tocmai atunci cînd nu mai putea să se bucure de aceste laude, fiindcă moartea îi lua orice simtire...

Anexa 7

ALEXANDRU SAU PROFETUL MINCINOS

Un exemplu, de felul cum în primele veacuri ale creștinismului diferiți șarlatani prosteau poporul în imperiul roman, dîndu-se drept proroci și făcători de minuni și întemeind chiar culte noi, îl reprezintă activitatea unui oarecare Alexandru din orașul Abonotiha. Șarlataniile acestui aventurier au fost descrise de contemporanul său Lucian în opera: „Alexandru sau profetul mincinos”. După ce va citi această povestire, cititorul se va întreba cu drept cuvînt: oare legenda bisericească despre Hristos sau cea biblică despre Moise, nu sînt compuse din povești asemănătoare? Iată povestirea lui Lucian *.

5. În prima lui tinerețe, fiind nespus de frumos, după cum ne putem închipui și din înfățișarea sa vîrstnică de acum, și din toate cele cîte se povestesc despre el, nu se rușina să se prostitueze și, pentru bani, întreținea legături amoroase cu oricine ar fi dorit să-l aibă. Printre iubiți i-a fost și unul dintre acei șarlatani care se îndeletnicesc cu magia, făgăduiesc vrăji minunate, vestin-

* Lucian, Scrieri alese, E.S.P.L.A. 1959.

du-le tuturor că vor avea o mare trecere în dragoste, că zeii din Infern vor fi stârniți împotriva dușmanilor lor, că vor descoperi comori și vor culege moșteniri. Când șarlatanul a văzut un băiat uimitor de bine dăruit și gata a-l sluji în meșteșugurile sale, când și-a dat seama că tinerele e tot atât de îndrăgostit de pehlivănia lui de scamator cum era el de frumusețea băiatului, a început să-i facă educația și l-a folosit, fără întrerupere, ca ucenic, unealtă și slugă. Pehlivanul despre care vorbesc era, după spusa lui, medic cu învoirea statului și se pricepea, ca și femeia lui Thoon egipteanul „să amestece multe și strașnice leacuri, dar pregătind doctorii aducătoare de jale”...

6. Tocmai începuse să-i dea și lui câteva fire de barbă, când dascălul său cel venit din Tyana își dădu sfârșitul și-l lasă pe Alexandru într-o mare lipsă. Căci frumusețea, care-i aducea cele trebuincioase vieții i se cam veștejise. Alexandru se apucă să făurească planuri mari. Il luă ca tovarăș pe un bizantin, autor de coruri, din tagma acelor compozitori care se înfățișează ei înșiși la concursuri, un om cu firea mult mai ticăloșită decât profesorul care murise. Mi se pare că purta numele de Cocconas. Amândoi porniră să cutreiere lumea, arătându-și înșelătoriile și vrăjile, cu scopul de a-i tunde pe oamenii grași, căci în vorbirea străveche a magilor așa li se spune oamenilor bogați. Printre aceștia au dat și de o bogătașă, o macedoneancă răscoaptă, care mai voia încă să fie iubită. Au trăit pe spinarea ei și i-au fost însoțitori din Bithynia în Macedonia. Această femeie era din Pella...

7. Alexandru și tovarășul său văzură acolo niște șerpi neînchipuit de mari, atât de blânzi, și de prietenoși, încât femeile le dădeau să mănince iar ei dormeau alături de copilași, răbdau să fie călcați în picioare, fără a se mînia cînd lumea îi strivea, și se alăptau la sîn asemenea

pruncilor... Șarlatanii despre care-ți scriu au cumpărat doar cu câțiva oboli șarpele cel mai frumos de acolo...

12. Alexandru a năvălit deci în patria lui, de unde lipsise vreme îndelungată, cu toată pompa unui actor de tragedie. Privirile se ațintiră asupra lui Alexandru, care îi uimise pe toți. Se prefăcea că e în delir. Uneori gura i se umplea de spumă. I-a fost ușor să facă treaba asta, mestecînd rădăcină de săpunel, iarbă care slujește în boiangerie. Dar și această spumă era, în ochii privitorilor, ceva zeiesc și înspăimîntător. Inchipuisse și zămislise de multă vreme, din pînză, un cap de șarpe, care aducea oarecum cu înfățișarea omului; îl pictase și-l lucrase cu mare iscusință: deschidea și închidea gura cu ajutorul unor fire de păr de cal și scotea o limbă ca de șarpe (neagră și parcă alcătuită din două limbi), pusă în mișcare și aceasta cu ajutorul firelor de păr. Alexandru avea la îndemînă și pe șarpele din Pella, de care am amintit, pe care îl hrănise acasă la el ca să-l aducă în fața privitorilor cînd va fi nevoie în reprezentațiile pe care le dădea și unde șarpele avea să joace rolul principal.

13. Cînd a trebuit să înceapă, șarlatanul a mai născocit ceva. Ducîndu-se noaptea la temeliile templului care tocmai fuseseră săpate (se strînsese aici apă scursă nu știu de pe unde, sau, poate, apă de ploaie), Alexandru a vîrit în noroi, pînă la fund, un ou de gîscă, pe care mai întîi îl golise și în care închisese un pui de șarpe abia născut. Făcînd și treaba asta, se întoarse acasă. A doua zi în zori, s-a repezit în mijlocul pieței dezbrăcat, purtînd doar o cingătoare cusută cu aur, ce-i acoperea părțile rușinoase. Ținea în mînă vestita lui sabie încovoiată, și își scutura părul despletit, ca preoții stăpîniți de harul zeiesc și care cerșesc pentru născătoarea zeilor. Alexandru se urcă pe un altar înalt și începu să cuvînteze mulțimii. El ferici orașul care în curînd îl va primi pe zeu și va putea să-l vadă. Cei de față, aș spune întreaga

cetate, se adunară în mare grabă ; veniră și femeile, și bătrînii, și copiii ; cu toții rămaseră mirați și începură să se roage și să se închine. Iar el rostind unele vorbe nedeslușite, ca și cum ar fi grăit în limba ebraică sau feniciană, îi uluia pe oamenii care-l priveau și care nu înțelegeau ce spune ; n-au putut desluși decît numele lui Apollo și al lui Asclepios, pe care Alexandru le amesteca în tot ceea ce cuvînta.

14. Apoi, Alexandru o luă la fugă, cît îl ținură puterile, spre locul unde trebuia să se înalțe templul. Ajuns la săpăturile temeliei și la fîntîna durată spre a sluji oracolului, intră în apă și cîntă cu glas răsunător imnuri în slava lui Asclepios și a lui Apollo ; chemă zeul să vină în cetate pentru a-i purta noroc. Apoi cerînd, și primind, o cupă pentru libațiuni, fără să stea mult pe gînduri, o scufundă în apă și o scoase, plină cu apă și noroi, înlăuntrul ei fiind oul în care-l închisese pe zeu ; lipise cu ceară albă și cu ceruză deschizătura oului. A luat oul în mîni și a arătat că-l are pe Asclepios. Iar privitorii se uita cu ochii țintă la el, ca să vadă ce se va întîmpla, după ce, mai înainte, se minunaseră foarte că oul se găsisese în apă. Alexandru l-a spart și, ținînd în palmă puiul vestitului șarpe, cei din față putură să-l vadă cum se mișcă și se încolăcește în jurul degetelor. Spectatorii scoaseră îndată strigăte și-l salutară pe zeu. Ei fericiră cetatea, și fiecare prinse a se ruga, de nu se mai putea opri, cerînd zeului comori, bogății, sănătate și alte binefaceri. Pehli-vanul se înapoie acasă în fuga mare, ducîndu-l cu el pe Asclepios nou-născut, care se ivise pentru a doua oară în lumea noastră, în vreme ce muritorii de rînd nu se nasc decît o dată. Și nu vreo Coronis * sau vreo cioară, ci tocmai o gîscă îl adusesese printre oameni. Într-acestea,

* După legendă, Asclepios era fiul unei nimfe, care i-a fost necredincioasă lui Apollo ; de aceea zeul i-a pricinuit moartea. Nimfa se numea Coronis, și fapta ei fusese denunțată lui Apollo de către o cioară. — *Nota trad.*

tot poporul îl însoțea, căci toți fuseseră cuprinși de o înflăcărare zeiască, înnebuniți de cîte nădejdi aveau.

15. Omul nostru a rămas apoi cîteva zile în casă, socotind, pe bună dreptate, că zvonul ce se răspîndise va face ca nenumărați paflagoni să alerge de îndată la dînsul. Cînd cetatea se umplu de oameni care își pierduseră mințile și simțirea, de nici nu mai păreau că sînt oameni care se hrănesc cu pîine, ci niște blețe oi, de care nu se deosebeau decît prin înfățișare, Alexandru se așeză pe un pat într-o cămăruță, își puse veșminte vrednice de un zeu și-l luă la sîn pe sus-pomenitul Asclepios din Pella, despre care ți-am spus că era cît se poate de mare și de frumos. Apoi și-a încolăcit șarpele în jurul gîtului, lăsîndu-i afară din manta doar coada. Șarpele era atît de lung, încît încolăciturile îi ajungeau pînă la sîn, iar o parte din corp se tîra pe pămînt. Alexandru i-a vîrît capul sub braț, căci șarpele răbda orice. Pehlivanul a scos din tunică, cam în dreptul bărbiei, capul de pînză, ca și cum — de bună seamă — ar fi fost capul șarpelui, căruia i se vedea coada.

16. Închipuie-ți acum o cămăruță, destul de întune-coasă, căci nu primea lumină îndeajuns ; mulțimea de oameni adunată acolo de pretutindeni închipuie-ți-o într-o mare tulburare, uluită încă mai dinainte și înflăcărata de nădejdi. Cînd aceștia intrară, o mare minunăție li se înfățișă ochilor. Și era firesc să fie uimiți, căci șarpele, pe care cu cîteva zile în urmă îl văzuseră mic, ajunsese acum uriaș și cu chip de om ; ba se mai arăta și foarte blînd. Oamenii, înghesuiți spre ieșire, mai înainte de a fi privit lucrurile acelea cu luare aminte, erau împinși în afară de cei care intrau fără preget...

18. Încetul cu încetul, s-au strîns în jurul lui Alexandru nenumărați bithyni, galați și traci. După ce pleca, fiecare privitor ducea vestea, cum e și firesc, că l-a văzut pe zeu născîndu-se, că mai apoi l-a pipăit întrucît ajunsese în scurtă vreme uriaș, că fața lui semăna cu a omu-

lui. S-au făcut mai tîrziu picturi, icoane și statui ale acestui zeu, reprezentările fiind din aramă sau din argint...

19... A cerut fiecăruia să scrie pe un răvaș ceea ce dorește și ce ar vrea mai ales să știe, închizînd scrisoarea cu ajutorul unui fir și pecetluind-o cu ceară, cu argilă sau vreun alt lipici. Mai le spuse că el însuși are să vie să ia scrisorile, iar apoi, după ce va intra în acea parte a templului de curînd înălțat în care au loc tainele, construcția fiind acum pregătită, are să cheme printr-un crainic și tălmaci al zeului, după o anumită rînduială, pe toți cei ce i le-au dat. După ce va auzi de la zeu toate cîte trebuie să le afle, va înapoia răvașele, așa pecetluite cum sînt, cu răspunsul scris dedesubtul fiecărei întrebări, căci zeul va răspunde la fiecare cuvînt al fiecărei întrebări.

20. Pentru un bărbat ca tine, și, fără să mă laud, pentru unul ca mine, vicleșugul ar fi fost vădit și lesne de dibăcit. Dar pentru nepricepuții aceia, cu nasul înfundat de guturaiul care îi îndobitocsea, șarlatania lui Alexandru a însemnat o minune, un lucru pe care mintea nu-l poate cituși de puțin înțelege. El născoci felurite mijloace de-a desface pecetea. Citea toate întrebările și răspundea ceea ce socotea mai potrivit. Apoi închidea răvașele și, pecetluindu-le, le dădea înapoi, spre marea uimire a celor care le primeau. Aceștia se întrebau adeseori: „Cum oare o fi putut afla ce era în scrisorile pe care i le-am înmînat? Că doar au fost pecetluite cu peceti ce nu-i stătea în putere să le imite. Fără îndoială numai un zeu a fost în stare să cunoască totul!”...

22. Alexandru, cu o mare agerime a minții, prorocea și răspundea în numele zeului, îmbinînd presupunerile cu născocirile. La întrebările puse de unii, răspundea în cuvinte încîlcite și cu două înțelesuri, iar altor întrebări le dădea răspunsuri cu totul de nepătruns...

23. Fusese hotărît un preț pentru fiecare oracol: o drahmă și doi oboli. Să nu crezi, prietene, că era un venit

mic și neînsemnat, căci Alexandru strîngea în fiecare an șaptezeci sau optzeci de mii de drahme. Dornici să-și cunoască viitorul, oamenii plăteau dintr-o dată cîte zece-cinsprezece oracole. Banii încasați nu-i folosea singur și nu-i punea de o parte ca să se îmbogățească. Își adunase în juru-i mulți slujitori, multe ajutoare, iscoade, făuritori și păstrători de oracole, scribi, pecetluitoari, tîlmăcitori. Pe toți îi plătea potrivit meritelor.

24. Își trimisese oameni prin străinătăți, ca să împrăștie printre popoare zvonuri întru lauda oracolului. Aceia trebuiau să povestească, bunăoară, că oracolul face prorocii, îi descoperă pe sclavii fugiți, dă de gol pe hoți și pe tîlhari, mijlocește dezgroparea comorilor și tămăduiește bolile. Ba mai spunea că pe unii i-a și înviat din morți. Oamenii au început să alerge și să se îmbulzească la oracol, venind de prin toate meleagurile. S-au făcut jertfe și s-au adus prinoase. Plata primită de prorocul și ucenicul zeului ajunse de două ori mai mare...

25. Cum însă, mulți dintre oamenii cu judecată, mai cu seamă ucenicii lui Epicur, trezindu-se ca dintr-o beție adîncă, și-au dat mîna împotriva lui Alexandru și, încetul cu încetul, prin cetăți oamenii au început să-și dea seama de toate înșelătoriile pehlivanului și de înscenările sale, acesta a vestit o prorocie înspăimîntătoare, prin care urmărea să lovească în vrăjmașii lui. Spunea că Pontul e plin de atei și creștini care cutează să rostească împotriva sa cele mai înjositoare ocări, și că aceștia trebuie alungați cu pietre de către cei ce vor să și-l facă prielnic pe zeu...

26. ...Dornic să uimească mulțimea într-o și mai mare măsură, a făgăduit că-l va pune pe zeu să cuvînteze, că zeul însuși, fără tîlmaci își va rosti oracolele. Apoi, nu i-a fost prea greu să lege laolaltă niște beregate de cori și să le treacă prin capul acela născocit pentru a imita un chip omenesc. Alexandru răspundea întrebărilor prin glasul unui om care, de afară, țipa în aceste țevi,

În așa fel încît vocea lui să străbată prin acel Asclepios de pînză. Asemenea oracole se numeau „autofone” și nu le puteau primi decît dregătorii cei mari, care purtau toga pretextă, cei bogați și cei care aduceau daruri de mare preț...

30. Ceea ce ți-am înfățișat pînă acum s-a petrecut între fruntariile Ioniei, ale Ciliciei, Paflagoniei și Galatiei. Cînd fama oracolului s-a lățit însă pînă în Italia, cînd a pătruns în orașul romanilor, n-a mai fost om care să nu se grăbească, fie mergînd el însuși, fie trimițînd pe altcineva, ca să-l consulte pe Alexandru, îndeosebi oameni cu cea mai mare trecere și care la Roma se bucurau de cele mai înalte dregătorii...

37. Alexandru își pusese la Roma un număr foarte mare de iscoade, dintre complicii lui. Spionii îl înștiințau mereu despre felul de-a fi al fiecărui om și-i aduceau la cunoștință întrebările pe care oamenii aveau să i le pună, cum și dorințele lor cele mai arzătoare. Astfel că șarlatanul era pregătît să răspundă chiar mai înainte de sosirea celor trimiși la dînsul.

38. Iată cam ce fel de lucruri au fost puse la cale de Alexandru în Italia. A mai născocit și serbarea unor mistere, pe care le-a rînduit cu purtători de făclii, cu proclamări ale hierofantului *. Misterele se prăznuiau întotdeauna vreme de trei zile la șir...

42. Bătîndu-și joc de proști, le ademenea nevestele și trăia cu băieții lor. Fiecare om socotea drept un semn de mare bunăvoință și drept un lucru vrednic de a fi rîvnit ca șarlatanul să-și arunce privirile asupra nevestei sale. Iar dacă o învrednicea cu un sărut, fiecare își închi-puia că un mare noroc a dat peste casa lui. Multe femei se făleau chiar că ar avea un copil cu Alexandru, iar bărbații lor dădeau mărturie că nu rostesc decît adevărul...

53. Ai să afli acum cîteva oracole pe care le-am primit eu. Întrebînd dacă Alexandru e pleșuv, am pecetluit

* Preotul care iniția în mistere. — *Nota trad.*

scrisoarea cu foarte multă grijă, ostentativ. Alexandru mi-a răspuns cu un oracol de noapte : „Malach, fiul lui Sabardalachos era un alt Attis”. Cu altă împrejurare, l-am întrebat în două răvașe deosebite același lucru : „Unde s-a născut Homer ?” și le-am trimis sub două nume care nu se asemuiau. Amăgit de sclavul meu cel tânăr, care, întrebat în ce scop vine, i-a declarat că dorește să aibă un leac pentru junghi, pehlivanul a scris dedesubt, pe primul răvaș : „Te îndemn să folosești o alifie kytmidă și să te ungi cu spuma calului cel năvalnic”, iar pe celălalt (i se spusese că trimițătorul întreabă dacă e mai bine ca în Italia să meargă pe mare sau pe uscat) a răspuns fără să pomenească nimic despre Homer : „Să nu te urci în corabie ci să faci drumul pe jos”.

59. Printr-un oracol privitor la el însuși, vestise că soarta a hotărât să trăiască o sută cincizeci de ani, și apoi să moară lovit de trăznet. Dar el și-a dat duhul înainte să fi ajuns la șaptezeci de ani, viața lui isprăvindu-se în chipul cel mai jalnic : fiul lui Podaleirios muri, deoarece i-a putrezit piciorul pînă la vintre, mișunînd de viermi. Atunci s-a văzut că șarlatanul era chel, căci durerea îl silise să-și dea capul pe mîna vracilor, ca să-l stropească cu leacuri împotriva durerii. Ori asta nu s-ar fi putut face dacă Alexandru n-ar fi scos peruca de pe cap.

60. Iată cum s-a sfîrșit tragedia șarlatanului. Am văzut deznodămîntul dramei...

Anexa 8

CUM AU FABRICAT CLERICII DIVERSELE LUCRURI „SFINTE” RĂMASE DE LA IMAGINARUL IISUS HRISTOS

Știința istoriei a stabilit cu certitudine că Iisus Hristos, care ar fi întemeiat creștinismul, nu a existat în realitate, ci este un personaj născocit. Clericii susțin totuși că el ar fi trăit odinioară pe pămînt în realitate.

Printre diferitele „argumente” pe care clericii le folosesc pentru a demonstra că Iisus a fost un personaj istoric, un loc de seamă îl ocupă numeroasele lucruri „sfinte” care ar fi rămas de la Iisus.

Aceste „lucruri sfinte” au fost păstrate, iar multe din ele se păstrează și azi în diferite biserici, schituri și mănăstiri catolice și ortodoxe, fiind arătate credincioșilor de popii localnici pentru închinăciune. Ele aduc bisericii venituri uriașe. Toate aceste „lucruri sfinte” au fost fabricate de clerici, care mizează pe naivitatea credincioșilor.

Ce au „dobândit”, adică au fabricat clericii?

În primul rând, ei au „descoperit” în Palestina, lângă orașul Betleem, peștera, în care s-ar fi născut Hristos și au transformat-o într-un templu rentabil. În realitate, această peșteră a servit încă înainte de creștinism, drept sanctuar al zeului sirian-fenician Adonis, iar și mai înainte, al zeității babiloniene Tammuz.

Dintre „lucrurile sfinte” legate de nașterea și copilăria lui Iisus, popii au obținut trei *exemplare* din „*ombilicul sfânt*” al lui Iisus, tăiat cică la nașterea lui. Două exemplare din acest ombilic erau arătate credincioșilor din orașele franceze Clermont și Châlons. Cel de-al treilea exemplar, împărțit în două bucăți, este și astăzi venerat la Roma — în catedrala Lateran și în biserica sfintei Maria. Tot la Roma, în biserica sfântul Pavel, clericii arată credincioșilor „scutecele sfinte” ale pruncului Iisus. Un alt exemplar al acestor scutece se păstrează în catedrala din orașul Aachen; în vara anului 1930, clericii de acolo le-au expus solemn pentru ca toți credincioșii, să li se închine, dar nu au mai avut prea mare succes.

În peștera din Betleem, popii arată ieslea, în care ar fi fost culcat pruncul Iisus. La Roma, în biserica Mariei Mari, se arată o altă „iesle” a lui Iisus. În biserica Buna-vestire din Moscova au existat odinioară, iar în multe biserici din Apus se mai arată anumite „pietre din ies-

lea lui Iisus". Popii arătau credincioşilor şi „fînul sfînt", care ar fi fost în iesle sub pruncul Iisus. Acest fîn era arătat de ei şi în oraşul Genua (Italia) şi în unele biserici din Lorena.

Potrivit evangheliilor, Iisus, ca evreu, a fost circumcis curînd după naştere. Popii „au obţinut" *şaptesprezece exemplare* din „prepuţul tăiat" al lui Hristos. Aceste exemplare s-au păstrat, iar unele se păstrează şi astăzi în Franţa, în bisericile din oraşele Clermont, Langres, într-o biserică din Anvers (Olanda), la Heltersheim (Germania), în catedrala Lateran din Roma şi în alte locuri.

La Compiègne (Franţa), în biserica sfîntului Corneliu se păstra cuţitul cu care ar fi fost tăiat împrejur Iisus, iar în biserica romană Sf. Iacob-in-Borgo se arată piatra pe care s-ar fi făcut circumcizia.

Popii au izbutit să prindă chiar *razele stelei din Betleem* care ar fi strălucit la naşterea lui Iisus. O parte din aceste raze ei le arătau odinioară la Ierusalim, o altă parte din ele se aflau în catedrala Lateran, dar în ultimul timp nu se ştie de ce popii nu le mai arată. Prea este bătătoare la ochi această înşelătorie popească !

Două exemplare din leagănul lui Iisus se păstrează — unul în biserica din Roma a Mariei Mari, altul la Ierusalim, în moscheea musulmană din piaţa „Sfînta sfîntelor". În aceeaşi biserică din Roma se arată cămăsuţa pruncului Iisus, iar un al doilea exemplar, se păstra odinioară în Gruzia, în mănăstirea Maicii Domnului din Martvill. În „căsuţa maicii domnului" din oraşul italian Loretto, se arată strachina din care ar fi mîncat pruncul Iisus terci. Călugării de la mănăstirea Sf. Médard din Soissons se lăudau că ar fi în posesia unui dinte de lapte al lui Iisus. În catedrala din Clermont se păstrează unghiile şi părul lui Iisus. Cîteva fire din acest păr erau arătate, de asemenea, la Chartres şi la Naumur. Un preot din oraşul Genua se lăuda că ar fi adus din Betleem, în sticlă, puţină „suflare" a lui Iisus.

Toate aceste „lucruri sfinte” fabricate de popi se leagă de nașterea și de anii copilăriei lui Iisus. Nu mai puține „lucruri sfinte” s-au fabricat și în legătură cu anii următori ai vieții sale.

Astfel popii arătau și arată patrusprezece ulcioare de la nunta din Cana Galileii, unde (după povestirea evanghelică) Iisus ar fi prefăcut apa în vin. Dintre aceste ulcioare unul este expus la Pisa, altul la Ravena, al treilea la Veneția, al patrulea la Bologna, al cincilea la Köln (Colonia), al șaselea la Paris etc. În afara vaselor întregi, preoții expun, în diferite locuri, cioburi din aceste vase.

În bisericile Maria Nuova și sfântul Toma din Roma, precum și la San Salvador și în sacristia din Escorial, în Spania, se arată rămășițele celor „cinci pâini” cu care Iisus ar fi săturat în mod miraculos o mare mulțime. În catedrala din Marsilia se arătau bucăți de „pește fript”, care ar fi figurat de asemenea la această minune. Preoții catedralei San Marco din Veneția se laudă că ar avea în posesia lor masa pe care ar fi împărțit Iisus mulțimii în deșert pâinea și peștele. Preoții din Köln arată „marginea veșmîntului” lui Iisus, la atingerea căreia s-ar fi vindecat în chip miraculos femeia care suferea de hemoragie.

În catedrala din orașul Dublin (Irlanda) se păstrează toiagul de drum al lui Iisus. În catedrala Lateran se păstrează o pereche de ghetete ale lui Iisus, iar în sacristia din Escorial — o pereche de sandale „sfinte” ale lui Iisus.

Popii au reușit, de asemenea, să adune „lacrimile sfinte” ale lui Iisus, vărsate de el în diferite ocazii. Una din aceste lacrimi aducea anual preoților din orașul Vendôme (Franța) venituri uriașe.

Popii din Constantinopole arătau pînă la jumătatea secolului al XIV-lea o „scrisoare autografă” a lui Iisus către regele Abgar al Edessei. Un al doilea exemplar al acestei scrisori se păstrează pînă azi în palatul papal din

Vatican. Tot la Roma, în biserica sfintului Petru și în biserica sf. Silvestru, sînt expuse două portrete ale lui Iisus trimise de el zice-se aceluiasi rege Abgar. Aceste portrete n-ar fi fost făcute de mîna de om, ci ar fi miraculoase. Un al treilea exemplar al aceluiasi portret se păstrează la Genua; al patrulea a dispărut cînd a fost prădată catedrala din Mțheta (Gruzia), de către perși, în secolul al XVII-lea. Al cincilea exemplar a fost furat de cruciați cu prilejul jefuirii Constantinopolului, în 1204, și s-a scufundat în Marea Mediterană, împreună cu corabia pe care era transportat.

În biserica Bunavestire din Moscova, în „chivotul cu patimile mîntuirii”, se păstrau „fire de păr din barba lui Hristos”. O parte din barba lui Hristos (împreună cu ombilicul lui, unghiile și părul) se păstrau, de asemenea, odinioară în catedrala din Clermont (Franța). În catedrala Lateran se indică chiar mărimea taliei lui Hristos. În biserica sf. Petru din Roma se arată, de asemenea, coloana și grilajul de fier de care s-ar fi sprijinit Iisus în templul din Ierusalim atunci cînd propovăduia. Preoții atribuie acestui grilaj puterea de a vindeca pe nebuni și în genere de a face minuni.

O a treia categorie de „lucruri sfinte” fabricată de clerici este legată de povestirile evanghelice despre patimile, moartea și învierea lui Iisus. Din această categorie fac parte, în primul rînd „masa sfîntă”, la care Iisus ar fi săvîrșit cina cea de taină, și „sfîntul scaun” pe care a stat el atunci; amîndouă aceste obiecte sfinte se găsesc în catedrala Lateran. „Sfînta față de masă” de la această masă a fost fabricată de clerici în patru exemplare, care se păstrau odinioară la Paris, Nürnberg și într-una din bisericile din Moscova. La catedrala Sf. Ștefan din Viena se arată un petic dintr-un al cincilea exemplar al acestei fețe de masă.

„Talerul sfînt” de la cina cea de taină a existat, de asemenea, în cinci exemplare; patru din ele erau păstrate

la Arles, Roma, Toledo și Novgorod, iar al cincilea este expus și astăzi în catedrala din Genua. La Trier și în catedrala San Marco din Veneția se găsesc două exemplare de cuțit, cu care Iisus ar fi tăiat mielul de paște. „Sfântul potir” de la cina cea de taină s-a găsit, de asemenea, în câteva exemplare; unul din ele se afla în biserica Maicii Domnului din Lille în apropiere de Lyon, al doilea într-una din mănăstirile din Alba; al treilea și al patrulea exemplar sînt expuse la Genua și Viena; o bucată din al cincilea exemplar se găsește în mănăstirea Ceauș aproape de Salonic.

Popii au fabricat chiar și bucăți din „pîinea sfințită” de la cina cea de taină și le arată în catedrala Lateran din Roma, la Toulon, la Clermont, la San-Salvador și la Conca. Tot la Conca și la Novgorod se arătau, iar în catedrala Lateran și la Aachen se expun și astăzi patru exemplare din ștergarul cu care Iisus ar fi șters picioarele ucenicilor săi în acea seară.

Preoții bisericii Sf. Praxida din Roma și ai bisericii Învierii din Ierusalim expun doi „stîlpi sfinți”, de care ar fi fost legat Iisus în timpul biciuirii sale. În „Sf. Capelă” din Paris se păstra odinioară o parte din lanțul lui Iisus, iar în biserica Sfintei Cruci din Roma și la Aachen se expun frînghiile cu care Hristos ar fi fost legat de stîlp. La Roma, în biserica sf. Ludovic și în catedrala Lateran, se păstrează două exemplare din „purpura” lui Iisus; petice din alte exemplare sînt răspîndite în bisericile din Paris, Neapole, Veneția ș.a.

În biserica Bunavestire din Moscova și în biserica Notre Dame din Paris se păstrau două exemplare din cununa de spini a lui Iisus. Exemplarul parizian a fost cumpărat în 1239 de regele Ludovic al IX-lea cu o sumă uriașă și conținea atunci 72 de spini. Regii francezi au vîndut și au dăruit treptat toți acești spini ca „obiecte sfinte”. Cu toate acestea, bucăți mari din „sfînta cunună” și diferiți spini se expun pînă azi în peste 800 de

biserici și catedrale. Desigur, dacă s-ar stringe toate acestea s-ar obține nu o cunună, ci o pădure întreagă ! O bucată din cununa de spini și trei nasturi din mantia maicii domnului au fost dăruite în 1588 țarului Feodor de către patriarhul Ieremie venit din Constantinopol. Acesta a primit în schimb de la Feodor „un potir dublu de argint, patru bucăți de catifea de diferite culori, optzeci de blănuri de samur și 300 ruble în bani”.

În catedrala Lateran este venerată „nuiaua sfântă” cu care l-ar fi bătut ostașii pe Iisus. Un al doilea exemplar al acestei nuiele a existat odinioară la Novgorod, dar s-a pierdut. Bucăți din alte exemplare sînt expuse la Aachen și la Paris ; au existat asemenea obiecte și în biserica Bunavestire.

Aproape că nu există o biserică mai mult sau mai puțin importantă în apus și răsărit unde clericii să nu se laude că posedă bucăți din crucea domnului. Un mare număr de asemenea bucăți au fost dăruite și vîndute de popii din Răsărit țărilor moscoviți. În schimb ei primeau blănuri prețioase și bani. Astfel, în 1628, un oarecare grec Constantin a adus țarului în dar o pretinsă părticică a crucii și a primit pentru ea „patruzeci de blănuri de samur în valoare de 30 ruble, patruzeci de blănuri de samur în valoare de 20 ruble, în total 50 ruble”. În 1754 arhimandritul Anatolii de pe muntele Athos a căpătat pentru un dar similar făcut țarinei o mie de ruble și pentru mănăstirea lui încă 3 mii ruble. Unii autori susțin că dacă s-ar aduna toate bucățile din crucea domnului păstrate de popi în diferitele biserici din lume s-ar obține un vas întreg încărcat cu cherestea. Dar popilor nu le pasă că înșelătoria lor e grosolană ; important este numai ca ei să obțină profituri.

În biserica din Ananuri (Gruzia) s-a păstrat odinioară, dar apoi s-a pierdut, „soclul sfintei cruci”. O parte a unui alt soclu de acest fel este expusă într-o mănăstire din Cipru. Popii au fabricat, de asemenea, în dublu exemplar

scindurile cu „sfânta inscripție de pe crucea domnului” — pe care le expun la Toulouse și în biserica Sfintei Cruci din Roma.

Clericii au fabricat un mare număr de „cuie sfinte” ale lui Iisus : numai dintre exemplarele întregi sînt cunoscute 32 de bucăți. Două din ele se păstrează la Milano, trei la Roma, cîte unul la Nürnberg, Florența, Veneția, Trier și în alte locuri. Un „cui sfînt” se găsea, de asemenea la biserica Uspenie din Moscova.

La Aachen se arată „ciocanul sfînt” cu care ar fi fost bătut Iisus pe cruce. Au existat șase exemplare de „burete sfînt” cu ajutorul căruia ostașii ar fi udat buzele lui Iisus pe cruce. Un exemplar din acest burete se află la biserica Bunavestire din Moscova, altul la Roma în biserica Sfintei Cruci, al treilea la Ancona, al patrulea la Mantua etc. În catedrala Sf. Ștefan din Viena este expus un petic din „perdeaua” care s-ar fi sfîșiat în templul din Ierusalim în momentul morții lui Iisus.

Există multe „tunici sfinte” ale lui Iisus fabricate de popi. Două din ele se află la Roma, în catedrala Lateran și în biserica sfînta Martinella, a treia la Trier, a patra la Argenteuil (nu departe de Paris), a cincea a fost dăruită țarului Mihail de șahul Persiei și se păstra pe vremuri în biserica Adormirea Maicii Domnului din Moscova, apoi a fost împărțită în bucăți, dintre care una a rămas în această biserică, iar altele au fost duse la Petersburg, în biserica Palatului de iarnă, în biserica fortăreței Petropavlovsk și în mănăstirea Aleksandr Nevski. Șahul pusese mîna pe această tunică cu prilejul unui atac împotriva Gruziei. În catedrala Lateran și în biserica Învierii din Ierusalim se păstrează două exemplare din piatra pe care ostașii ar fi tras la sorți tunica lui Iisus. În ceea ce privește zarurile, două se găsesc la Umbriatica (Italia), două la San-Salvador, iar al cincilea la Trier.

„Sulițele sfinte” cu care a fost înțepat Iisus pe cruce, sînt în număr de aproximativ cincisprezece ; unele s-au găsit și se găsesc la Ierusalim, Antiohia, Constantinopol, Paris, Viena, Roma, Ecimiadzin (Armenia), Cracovia, Smirna și alte locuri. În afara acestor exemplare întregi sînt expuse multe bucăți mai mari sau mai mici din „sfînta suliță”.

În multe locuri, de exemplu în Catedrala Lateran, la Mantua, la Soissons etc. se păstrează picături din „sîngele sfînt”, vărsat de Iisus pe cruce. În biserica Buna-vestire din Moscova, în „chivotul cu patimile mîntuitorului” a existat, de asemenea, „sînge din coasta lui” sau pur și simplu „sîngele lui”.

O serie de „rămășițe sfinte” au fost fabricate de popi în legătură cu îngroparea lui Iisus. Astfel, în biserica Buna-vestire din Moscova a existat „piatra pe care a fost culcat trupul lui, coborît de pe cruce” și „mirodeniile cu care a fost uns trupul lui Iisus”. Din „sfîntul giulgiu” al lui Iisus clericii posedă peste zece exemplare. Unele din aceste „giulgiuri” sînt expuse pentru ca să li se închine credincioșii la Torino și la Besançon, preoții din aceste orase susținînd că numai ale lor sînt autentice. Pe aceste „giulgiuri” ca și pe cel de-al treilea exemplar aflat la Encsobregasse (Portugalia) se găsesc pete întunecate. Clericii susțin că acestea ar fi urme ale corpului lui Iisus. Alte exemplare din „sfîntul giulgiu” se păstrează în catedrala Lateran și în catedrala Sf. Petru din Roma, precum și la Milano, Carcassone, Compiègne și în alte localități.

La Aachen, Mainz, Clermont, Arles și la Cagor se expun cinci exemplare din „năframa mortuară” cu care ar fi fost înfășurat capul lui Iisus.

Popii din Ierusalim arată peștera unde s-ar afla „mormîntul sfînt al lui Iisus” ; deasupra lui s-a construit biserica Învierii. În diferite biserici există o mulțime de „pietre de la mormîntul domnului”. După cum se știe, sub pretextul eliberării acestui „mormînt al domnului” din

mîinile musulmanilor, papii de la Roma și feudații din Europa de apus împreună cu negustorii, au organizat cruciadele din secolele XI—XIII, care au avut ca singur obiectiv jefuirea teritoriilor străine. Preoții au fabricat, de asemenea, un număr de „relicve” postume ale lui Iisus. Astfel, la Roma și la San Salvador, ei arată bucăți din „peștele fript” din care ar fi mîncat Iisus cu ucenicii săi după înviere (Luca XXIV 42, 43). În Spania în mănăstirea sfintei Vera din Conca se păstrează o oarecare „mîncare” pe care ar fi împărțit-o Iisus apostolilor după învierea sa. În sfîrșit, clericii arată și „urmele sfinte” pe care le-ar fi lăsat Iisus pe pietrele pe care a călcat ieșind din mormînt și înălțîndu-se la ceruri. Pietre cu astfel de urme sînt expuse în biserica Sf. Laurențiu din Roma, la Soissons, la Arles și în alte locuri. Călugării de la mănăstirea Troițe — Serghievo de lîngă Moscova, fabricau din lemn și vindeau credincioșilor copii ale „urmelor picio-rului domnului de pe muntele Eleon”. Pe aceste bucăți de lemn era înfățișată în culori scena înălțării la cer.

Cu aceasta încheiem scurta enumerare a „relicvelor” legendarului Iisus, fabricate de popi pentru prostirea și jefuirea credincioșilor naivi. Mai există o mulțime de alte asemenea „relicve” fabricate de ei în legătură cu poveștile despre maica domnului, apostoli, sfinți etc. Cine nu a citit sau nu a auzit, de pildă, de nenumăratele sticle cu „laptele maicii domnului” sau de cele 13 capete, 9 mîini drepte și 58 degete arătătoare de la mîna dreaptă ale imaginarului Ioan Botezătorul? Și dacă clericii cu aceste „relicve” (trei ombilice, șaptesprezece exemplare din prepuțul tăiat, lacrimi etc.) vor să „demonstreze” că Hristos a existat într-adevăr, a venit pe pămînt etc. argumentele lor sînt foarte șubrede. Toate aceste „relicve” sînt fabricate de popi și constituie un mijloc de prostire a oamenilor ignoranți.

INVĂȚĂTURA DESPRE VIAȚA DE DINCOLO DE MORMÎNT LA VECHII EGIPTENI

În prezent s-au descifrat un mare număr de scrieri ale Egiptului antic. Ele ne furnizează un vast material cu privire la istoria religiei egiptene. Principalii zei din Egipt au fost : Amon-Ra (soarele), Isis cu Osiris și Horus, zeul Apis și zeul Anubis. Aici ne vom referi numai la reprezentările existente în Egiptul antic în legătură cu viața de dincolo de mormânt.

Sufletul, înainte de a ajunge la judecată, trece prin diferite încercări. Cel ce a murit intră din momentul morții în luptă cu Tyfon și alte spirite vrăjmașe vieții și trebuie să iasă învingător din această luptă. Imediat după moartea corpului, încep peregrinările sufletului, care părăsește pământul și se îndreaptă spre împărăția lui Osiris, călătorie în timpul căreia este atacat de spiritele ostile vieții și lui Osiris.

Sufletul trece în cer prin ținuturile balaurului Apopi (întruchipare străveche a forțelor răului și morții). Aceste ținuturi sînt descrise ca întinderi pustii, lipsite de viață ; aici monștri înfricoșători sub formă de dragoni, crocodili, hipopotami se năpustesc asupra sufletului, dar apărât de faptele sale bune sufletul trece fără teamă prin aceste ținuturi pustii și înspăimîntătoare, respingînd atacurile.

Amenti este locul unde vin toate sufletele, iar regele acestei împărății și al morților este Osiris, care moare în fiecare an, pentru a învinge forța ostilă vieții.

Amenti se împarte în două regiuni : 1) Ker-neter — împărăția morții, iadul și 2) Ialu — împărăția luminii, a vieții.

Sufletul plecat în Amenti este condus de călăuza Thot. Fiecare suflet, despărțindu-se de trupul său, se îndreaptă spre iad (Ker-neter), la judecata lui Osiris, unde sufletul

este achitat sau condamnat. Aici, în sala de judecată, după cum se descrie în capitolul 125 al „Cărții morților”, se găsește Osiris, pe tronul său regesc cu un paloș și cu un biciu în mână. El este înconjurat de 42 de judecători divini. La această judecată apare sufletul smerit, înghiunțiat, recunoscându-și păcatele și vinovăția.

Apoi, însoțit de zeița dreptății, se apropie de Osiris și rostește obișnuitele vorbe de slavă: „Salut zei ai dreptății, salut ție, mare zeu, stăpînul dreptății. Am venit în fața ta, stăpînul meu, să-ți văd frumusețea. Sînt luminat, știu numele tău, cunosc numele celor 42 de zei care se află împreună cu tine în palatul dreptății, care luptă împotriva celor răi și beau sîngele lor în ziua cîntării cuvintelor în fața ființei bune”, adică a lui Osiris.

Apoi sufletul începe să-și mărturisească păcatele: „O, nou venit din Heliopolis, nu am greșit! O, cel ce grăiești din cetatea luptei, nu am jefuit! O, ochi înflăcărat din Letopol, nu am înșelat! O, băutor de sînge al celor răi blestemați, nu am ucis animale sfinte! O, cap măreț din templu, nu am desfăcut giulgiurile mumiilor!” etc. Cel mort încredințează mai departe că nu a făcut pe alții să plîngă, nu și-a mîncat inima, adică nu s-a dedat deznădejdiei, nu a tras cu urechea, nu a flecărit, nu a blestemat, nu l-a supărat pe regele său, pe părintele său, pe zeu etc.

După spovedanie, începe judecata, numită cîntărirea păcatelor. Într-un talger al balanței se găsește inima celui mort, ca imagine vie a vieții lui morale și a activității lui, iar pe celălalt talger în loc de greutate este un mic idol, zeița dreptății — greutatea adevărului. Horus, fiul lui Osiris și al lui Isis, stă în fața unuia din talgere și urmărește acul balanței. Anubis stă în fața celuilalt talger și urmărește poziția idolului cu greutate.

În vîrfurile coloanei pe care se așează balanța se instalează slăvitul Thot care urmărește rînduiala întregii cîntări. Lîngă balanță, cu fața spre Osiris stă Io-Thot, de

două ori slăvit, zeul lunii, care consemnează pe o tăbliță rezultatul cîntăririi și ordinea migrațiunilor prin care trebuie să treacă sufletul.

Cei osîndiți de judecata lui Osiris la chinuri trec în împărăția întinericului, a durerii, a misterului, în împărăția morții. Aici îi așteaptă chinuri înfricoșătoare, și chiar moartea veșnică. Bazinul de foc din Ker-neter își așteaptă jertfele; aici se găsesc și tot felul de spirite-călăi care chinuiesc nefericitul suflet cu pumnale, săbii etc. Așa dar, după credințele vechilor egipteni, nefericitele suflete păcătoase sînt supuse dincolo de mormînt unei morți veșnice. Cu multe sute de ani după apariția acestor credințe biserica creștină a elaborat în același spirit învățătura sa despre iad și despre „chinurile sufletului” dincolo de mormînt.

Ținutul din Amenti, opus iadului, este Ialu, raiul, locul unde trăiesc cei fericiți și care, după credința vechilor egipteni, se găsește în sfera stelelor nemișcate. Aici curge Nilul ceresc care străbate toată sfera cerească și pe care plutește Osiris în luntrea sa, urmat de planete și constelații în bărcile lor; pe același rîu plutesc, în bărcile lor, sufletele morților.

Ialu este sălașul lui Osiris și al tuturor zeilor; aici ei domnesc și sînt veșnic fericiți, desfătîndu-se fără a fi tulburați vreodată. Intrarea, sau poarta cerului este spre răsărit, acolo unde în fiecare dimineață apare soarele, în chip de prunc nou născut.

În împărăția vieții, pătrund îndată după judecata lui Osiris toți cei achitați, care capătă apoi calitatea de zei și moștenesc chiar sălașul zeilor. Sufletele din rai se consideră egale zeilor, trăiesc laolaltă cu zeii, devin spirite luminoase, văd fața zeilor, nu se înfricoșează de dușmanii binelui și ai vieții, ci îi înving, participă la fericirea zeilor, gustînd din viața cerească, nemuritoare, a zeilor. Ialu, raiul, este despărțit de iad, și trecerea din

rai în iad și din iad în rai este imposibilă. Niste porți înfricoșătoare nu permit păcătoșilor să intre în rai.

Viața fericiților pe câmpiile din Ialu este imaginată asemenea celei pămîntești, ca o continuare a celei pămîntești. Viața din rai este plină de bucurii și sufletele bune trăiesc acolo veșnic. Pe pămîntul din Ialu, irigat de Nilul ceresc, crește grâu de șapte coți și cu spice uriașe, de trei coți. În văile bogate din Ialu, sufletele fericite culeg flori și fructe, se plimbă în crînguri umbroase de sicomori și se scaldă în izvoare limpezi. Ra îi îndeamnă: „Luați secerile, strîngeți rodul câmpurilor, care vă sînt date vouă în stăpînire, gustați din ele și aduceți-le jertfă zeilor!” Zeul Horus, stăpînul câmpiilor din Ialu, ca un bun păstor, împarte pe locuitorii sălașului lui Osiris în patru popoare cunoscute pe atunci în Egipt — asiatici, libieni, negri și egipteni.

De aici se vede credința că cei drepti vor trăi în rai în mod material, vor respira cu adevărat, vor umbla, vor vorbi, vor mânca.

După cum reiese din capitolul 50 din „Cartea morților”, partea dreaptă a câmpiilor din Ialu este destinată animalelor sfinte: boi, vaci, oi, capre cu iezi etc. Prin urmare, după concepția vechilor egipteni, o parte din Ialu o ocupă oamenii drepti, iar o altă parte este sortită animalelor. Așa dar, animalele se bucură în lumea de dincolo de mormînt de nemurire, se presupune că și ele vor învia trupește.

Dar această sălășluire în Ialu, unde stăpînește Horus, biruitorul morții și al dușmanului vieții — Set, nu înseamnă sfîrșitul sorții destinate sufletelor fericite în cer. Sufletele zeificate rămîn aici, se pare, pentru mult timp, și numai după aceea se contopesc definitiv cu izvorul vieții, cu zeul suprem Ra. Aceasta este numai o pregătire pentru totala zeificare a sufletului. Cînd se realizează această contopire definitivă a celor morți cu Ra, ele se înalță la răsărit împreună cu zeul ceresc, ascultă

cîntările care răsună în slava zeului, văd cu ochii lor lumina veșnică și simt extazul contopirii lor cu creaturul. Acesta este raiul celei de-a doua perioade.

Cele mai vechi reprezentări creștine despre rai și iad, amintesc în parte aceste reprezentări „păgîne” ale vechilor egipteni. Reprezentările egiptene au apărut cu cîteva mii de ani înaintea creștinismului. Religia creștină, care, elaborîndu-și învățătura, a luat din diferite religii cîte ceva, a împrumutat de la ei și credința în viața de dincolo de mormînt.

Anexa 10

CULTUL ANIMALELOR ÎN VECHIUL EGIPT

Iată cum descrie Diodor, scriitor grec din antichitate, cultul animalelor în vechiul Egipt (I 83) :

„Egiptenii venerază foarte mult unele animale — pisici, ihneomoni *, cîini, precum și ulii și păsări pe care ei le numesc «ibis», lupi, crocodili și un număr de alte animale de acest fel... — nu numai în timpul vieții lor, dar și după moartea acestora. În primul rînd fiecărui animal căruia i se închină i se consacră un lot de pămînt, veniturile fiind folosite pentru întreținerea și îngrijirea animalului.

Mai mult decît atît, egiptenii fac legăminte zeilor pentru a-și izbăvi copiii de boli. În asemenea cazuri ei tund părul copiilor lor și-l cîntăresc în aur sau argint. Acești bani îi donează apoi pentru întreținerea animalelor menționate.

Cînd unul din aceste animale moare, ei îl înfășoară în țesături de in și, bocînd și lovindu-se în piept, îl duc

* Ihneomon (sau șoarecele faraonului) — mamifer răpitor cu corp lung și labe scurte. Este răspîdit în Africa de nord și în Orientul apropiat.

la îmbălsămare. După aceasta îl pun într-un mormînt sfînt.

Dacă cineva omoară în mod premeditat unul din aceste animale, este pedepsit cu moartea, dacă animalul omorît nu este o pisică sau un ibis. Dar dacă el ucide chiar nepremeditat unul din aceste animale va fi neapărat ucis, întrucît mulţimea de oameni se poartă foarte aspru cu criminalul, adesea neaşteptînd judecata..."

Anexa 11

IMN ÎN CINSTEA LUI ŞAMAŞ

De la vechii babilonieni au ajuns pînă la noi multe imnuri în cinstea diferiţilor zei şi zeiţe. Unul din zeii lor principali a fost Şamaş — zeul soarelui. Reproducem unul din imnurile în cinstea acestei zeităţi *.

„Munţii puternici sînt plini de strălucirea ta, lumina ta umple toate ţinuturile. Tu ai putere asupra munţilor, contempli pămîntul, pluteşti la marginile pămîntului, în mijlocul cerului. Tu domneşti asupra locuitorilor întregului univers, asupra a tot ce a creat Ea, rege şi sfetnic, tu păstoreşti toate făpturile : tu eşti păstorul tuturor celor din munţi şi din văi... Tu eşti stăpînul luminii universului. Tu treci marea întinsă îndepărtată, adîncurile pe care nu le cunosc Ighigii şi lumina ta pătrunde în adîncuri ; valurile o contemplă... Nimeni nu te întrece între toţi zeii universului... Mreaja ta măreaţă e întinsă împotriva aceluia care doreşte soţia celui care îţi este devotat... pe el îl ajunge arma ta, el nu are apărător ; la judecată nu-l va apăra tatăl său... El va fi pedepsit să stea într-o cuşcă de fier. Tu zdrobeşti cornul aceluia care cugetă la rău ; pe judecătorul nedrept îl închizi în temniţă, îl chinui pe acela ce ia mită ; faţă

* Traducerea lui B. A. Turaev, din lucrarea sa „Istoria Orientului antic”, vol. I, Soţekghiz, 1936, p. 138.

de cel ce nu ia mită și se îngrijește de cel asuprit, Șamaș este milostiv și-i prelungește zilele. Judecătorul care pronunță o sentință dreaptă își va termina palatul său, lăcașul său va fi casa prințului... Sămînța celor nedrepti nu va fi puternică. Tu respingi vorbele aceluia a cărui gură e plină de minciună... Oricare, orice ar fi fost, se găsește sub grija ta ; tu le dai semnele, dezlegi cele legate, ascuți rugăciunile și invocațiile, ții seamă de îngenunchere, de prosternare. Cel nefericit te strigă cu putere, cel slab, strîmtorat, sărac, te imploră ; cel surghiunit din sînul familiei sale și din oraș... te cheamă. O, Șamaș, spre tine aleargă călătorul plin de teamă, negustorul care cutreieră lumea, tînărul neguțator cu punga plină de aur. O, Șamaș, ție ți se închină pescarul cu plasă, vînătorul, măcelarul și cel ce mîină vitele... Călătorul de pe drumurile cîmpului aleargă către tine, la fel ca și mortul rătăcitor și duhul pribeag al defunctului. O, Șamaș, toți ți se închină și tu nu respingi pe cei ce ți se roagă... Tu în patru zări urmărești starea lor... Tu primești luminatele lor libațiuni, bei vinul lor curat, îndeplinești dorințele lor. Tu dezlegi lanțurile celor legați și ascuți rugăciunile celor ce te preamăresc. Iar ei se tem de tine, cinstesc numele tău și în veci slăvesc măreția ta".

ADNOTĂRI

- 1 Papa Pius al XII-lea, îngrijorat de succesele criticii științifice a Bibliei, a declarat într-una din enciclicele sale din 1950 că „pro-nia divină” a încredințat dreptul de a interpreta Biblia numai papei de la Roma.
- 2 Este vorba de lupta în diferite probleme de dogmă și cult, începută încă în secolul al XVII-lea în Rusia, între biserica ortodoxă și așa-numiții credincioși de rit vechi care s-au desprins din ea.
- 3 Herodot (aprox. 484—425 î.e.n.), istoric grec din antichitate, care a trăit cu două mii de ani înaintea lui Akbar, relatează o povestire similară despre felul în care faraonul egiptean Psametih a încercat să afle care este cel mai vechi popor. După spusele lui Herodot (II, 2), faraonul „a hotărît pînă la urmă să facă astfel: a predat unui păstor doi copii nou născuți, de origine modestă, cu sarcina de a-i crește și i-a poruncit ca în prezența acestor copii nimeni să nu pronunțe vreun cuvînt. Apoi a ordonat ca ei să fie lăsați singuri într-o colibă izolată și ca numai păstorul să treacă pe acolo cu caprele pentru a-i hrăni cu lapte și a le da ce mai aveau nevoie. Psametih a organizat aceasta voind să audă care va fi primul cuvînt pe care îl vor rosti acești copii după ce vor începe să vorbească. Așa s-a și făcut. Pe lîngă alte absurdități, grecii povestesc că Psametih a poruncit să se taie limba cîtorva femei pe care le-a pus să aibă grijă de copii” (Herodot. „Istoria în nouă cărți”, vol. I, Moscova, 1888, pag. 115—116).
- 4 Normanzii — triburi germanice care trăiau în Scandinavia. În secolele VIII—XI au apărut în diverse țări ale Europei fie în calitate de cotropitori, fie ca pirăți sau neguțători.
- 5 A existat credința că fiecare gîntă are strămoși comuni cu o anumită specie de animale sau plante. Această specie de animale sau plante (totem) era considerată sfîntă de către gînta respectivă.
- 6 Textul „Legendei despre potop”, vezi V. V. Struve. „Crestomație de istorie antică”, vol. I, Moscova, 1936, pag. 66—70.
- 7 Rigveda — cea mai veche parte a vedelor, monument al vechii literaturi hinduse (jumătatea mileniului al II-lea î.e.n.), în care sînt notate mituri, legende, imnuri religioase (invocări) și canoane cu privire la rugăciuni și la modul de aducere a jertfelor.

- 8 L. N. Tolstol. „Ce este religia și care este esența ei?” (Opere complete, vol. 35, Moscova, 1950, pag. 163).
- 9 L. N. Tolstol, op. cit., pag. 197.
- 10 De cînd a scris Iaroslavski aceste rînduri, organizațiile religioase din U.R.S.S. și-au schimbat radical atitudinea față de Puterea sovietică. Majoritatea acestora au adoptat o poziție leală față de Puterea sovietică; în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei s-au ridicat împotriva cîmpioșilor hitleriști, iar în prezent participă activ la lupta pentru menținerea păcii. Acesta este, desigur, un fapt pozitiv. Dar în ceea ce privește ideologia religioasă, ea rămîne antiștiințifică și reacționară.
- 11 Folosind expresiile „Matei spune”, „Luca povestește” etc., Iaroslavski nu considera nicidecum că Matei, Marcu, Luca și Ioan ar fi autorii adevărați ai evangheliilor. El se referă la povestirile din „Evanghelia lui Matei”, „Evanghelia lui Luca” etc.
- 12 Datele apariției evangheliilor, pe care le citează Em. Iaroslavski atît în cazul de față, cînd scrie despre evangheliile lui Marcu și Matei, cît și acolo unde este vorba de evanghelia lui Luca, trebuie precizate. Nici o evanghelie n-a văzut lumina zilei înainte de cel de-al doilea pătîr al secolului al II-lea. Cea mai veche este așa-zisa evanghelie a lui Marcu, după care urmează evangheliile „lui Matei” și „a lui Luca”. Evanghelia cea mai nouă este considerată „evanghelia lui Ioan”. „Cele mai vechi fragmente de manuscrise pe suluri de pîpirus din Noul testament datează de pe la mijlocul secolului al II-lea (A. Ranovici. „Studiu asupra istoriei bisericii vechi creștine”, Moscova, 1941, pag. 59). „...Propun următoarea cronologie a scrierilor creștine timpurii — scrie acad. Vipper. — În anii 130—140 au apărut pentru prima oară epistolele apostolului Pavel... În 160—170 au fost adunate la un loc și redactate definitiv evangheliile. În 170—180 a fost întocmită cartea «Faptele apostolilor»”. (R. I. Vipper. „Originea literaturii creștine”, Moscova, 1946, pag. 143).
- 13 Așa-numitul Vechi testament din Biblie a fost alcătuit înaintea erei noastre. Cea mai mare parte a textului a fost redactată în secolul al V-lea î.e.n., iar redactarea definitivă s-a făcut mai tîrziu.
- 14 Vezi în legătură cu aceasta A. Drews. „Mitul fecioarei Maria”, Moscova, 1926, pag. 11.
- 15 Vezi adnotarea 12.
- 16 Apostolul Petru — potrivit evangheliei, cel mai apropiat ucenic al lui Hristos — este un personaj legendar, n-a existat niciodată, ca și Hristos.
 „...Nici numărul celor 12 ucenici, nici afirmația că Iisus în general ar fi avut ucenici — scrie istoricul german Arthur Drews — nu pot fi considerate ca autentice din punct de vedere istoric. Același lucru și în privința afirmației că Petru ar

fi avut înfictate printre uconici și că ar fi fost ridicat la rangul de «prinț al apostolilor». Astfel, Petru, lipsit de nimbul său, ne apare așa cum a fost în realitate — un rod al fanteziei, un personaj născocit pentru a justifica pretențiile de dominație mondială ale «păstorului suprem» de la Roma" (adică ale papei de la Roma. — *No/a red.*) (A. Drews. „A existat oare apostolul Petru?”, Editura „Ateist”, 1924, pag. 38—39).

17 Vezi adnotarea 12.

18 Forma hieroglifelor egiptene „viață” amintește crucea.

19 Legende despre Buda spun că „Buda nu s-a născut așa cum se nasc oamenii de rând. El n-a avut tată pămîntean, ci din proprie voință s-a coborît de pe tronul lui ceresc în pîntecele mamei sale și îndată după naștere a vădit în mod incontestabil spiritul său superior și viitoarea sa măreție. În clipa cînd s-a născut s-a unit cerul cu pămîntul spre a-l slăvi, copacii smeriți s-au aplecat deasupra capului mamei sale, iar îngeri și arhangheli zburau în jurul ei spre a-i da ajutor. Mama sa a fost cea mai bună și mai neprihănită dintre femei, iar tatăl său, de neam crăiesc, un mare și puternic rege (Rhys-Davids. „Budismul”, II, 1899, pag. 49). Legende despre nașterea neprihănită a lui Buda povestesc că mama lui, Maya, a văzut în vis cum din cer „a pogorît un elefant alb ca zăpada și ca argintul” care sub forma unei raze în cinci culori a pătruns în trupul ei. Legende descriu nenumărate minuni care au avut loc pe pămînt în acea clipă (vezi V. Vasiliev. „Budismul, dogmele, istoria și literatura lui”, Petersburg, 1857; V. Kojevnikov. „Budismul comparativ cu creștinismul”, vol. I—II, Petrograd, 1916; S. Egorova. „Istoria Indiei pînă la năvălirea musulmană”, Petrograd, 1915; E. Hardy. „Buda”, Petrograd, 1906; A. Drews. „Mitul fecioarei Maria”, Moscova, 1926; Rhys-Davids. „Budismul”; L. Lang. „Buddha und Buddhismus”, Stuttgart, 1923, pag. 14—15; Edward Thomas. „The History of Buddhist Thought”, Londra, 1953, și alte cărți privind istoria budismului).

20 Confucius (Kun-țzi) — gînditor, om politic și pedagog din China antică (551—479 î.e.n.). Ideile lui în epoca respectivă au avut o semnificație progresistă. Ulterior însă concepțiile lui au fost folosite de clasele stăpînitore pentru a educa poporul în spiritul supunerii față de rînduielile feudale.

Cu vremea, în jurul persoanei lui Confucius s-au creat tot felul de legende. Legenda amintită în text despre nașterea miraculoasă a lui Kun este reproducă după cartea lui R. Dvörák (Confucius und seine Lehre, 1895, pag. 9—10).

Potrivit legendei, un alt filozof al Chinei antice, Lao-țzi, contemporan mai vîrstnic al lui Confucius, a fost zămislit dintr-o stea căzătoare (vezi culegerea Bettani și Douglas. „Marile religii ale Orientului”, partea a II-a; Douglas. „Confucianismul și daoismul”, Moscova, 1899, pag. 104).

21 Despre legende cu privire la nașterea lui Zarathustra și la faptele minunate legate de aceasta (printre altele și aceea a taurului care a căpătat darul vorbirii) etc., vezi cartea lui A. Jackson. „Viața lui Zarathustra”, Petersburg, 1903.

- 22 În Roma antică alături de zeii romani erau venerați mulți zei ai religiilor orientale. Astfel, împărații din dinastia Severilor (secolul al III-lea) venerau pe zeul sirian al soarelui, pe Hristos, și alți zei.
- 23 P. Lafargue. „Mitul imaculatei concepțiuni” (vezi culegerea „Religia și capitalul”, Moscova, 1937, pag. 136—144).
Cităm principalele teze ale lui Lafargue în această problemă. „Ideea unei mame-fecioare a apărut, probabil, în perioada când, după cum spune Morgan, locul căsătoriei pe grupe sau gentilice l-a luat căsătoria monogamă; după concepțiile de atunci, femeia, chiar fiind mamă, era considerată fecioară până când contracta o căsătorie monogamă”.
„Mitul imaculatei concepțiuni nu datează deci din primul secol după apariția creștinismului. Acest mit este mult mai vechi. El a apărut în epoca în care bărbatul — din pricina averii și a poziției dominante a femeii în familia matriarhală — căuta s-o subordoneze și în acest scop contesta rolul ei important în actul nașterii. Femeia răspundea la acest atentat împotriva drepturilor și funcțiilor ei afirmând că poate zămisli și fără ajutorul bărbatului”.
- 24 „Zeus din Creta s-a născut într-o peșteră, Mithra, Dionysos și Hermes s-au născut într-o grotă întunecoasă, iar Horus a văzut lumina zilei în «staulul» (templul) «vacii sfinte» (Isis). Iisus de asemenea s-a născut noaptea târziu în «sărăcăciosul staul» din Betleem” (A. Drews. „Mitul lui Hristos”, vol. I, pag. 53).
- 25 „Stihul despre cartea porumbeilor” (în altă versiune „Cartea înțelepciunii”) — operă poetică orală cu caracter religios din Rusia veche, care tratează despre originea lumii și despre unele probleme ale vieții sociale.
- 26 „Porumbelul, care joacă un rol atât de important în mitologia creștină, a fost și pasărea sfântă a zeiței asiro-babiloniene Iștar sau Astarte, ca și a zeiței Afrodita a grecilor” (Georg Brandes. „Creștinismul primitiv”, Moscova, 1929, pag. 11). Despre cultul porumbeilor în religiile lumii antice vezi și A. Drews. „Mitul fecioarei Maria”, pag. 21—23.
- 27 Această legendă este redată de Plutarh într-o altă variantă. El scrie: „Un oracol l-a avertizat pe Filip că va pierde lumina ochilor dacă va iscodi atunci când Olimpiada, soția lui, se află în pat împreună cu zeul în chip de șarpe”.
- 28 Această povestire este redată de Caius Suetonius Tranquillus, istoric roman din secolele I—II. Vezi „Viața a doisprezece Cezari”, Moscova, 1933, pag. 186).
- 29 În epoca apariției creștinismului, credința în minuni, mai ales în posibilitatea unui contact strins între oameni și zei, era atât de răspândită, încât această femeie era ferm convinsă că a avut legături cu un zeu. Plină de mândrie, a povestit întâmplarea bărbatului ei, precum și cunoștințelor, care de asemenea au crezut fiecare cuvânt al ei (vezi Josephus Flavius. „Istoria evreilor”, partea a II-a, Petersburg, 1818, pag. 202—203).

- 30 „Analele Universității din Varșovia”, cartea I, 1910, pag. 48.
- 31 Asupra legendelor despre Krișna, vezi Lallu Dji Lal. „Prem Sagar”. (Traducerea din limba hindi, studiu introductiv și note de A. P. Barannikov, Editura Academiei de Științe a U.R.S.S., 1937.)
- 32 Vezi R. I. Vipper. „Roma și creștinismul primitiv”, 1954, pag. 74—75 ; A. B. Ranovici. „Studiu asupra istoriei bisericii vechi creștine”, Moscova, 1941, pag. 48—49.
- 33 Culegere de pravili și prescripții bisericești.
- 34 Faptul că mai târziu „biserica creștină a recunoscut această dată (25 decembrie — ziua „nașterii domnului”) n-a făcut decât să confirme că această dată era considerată ziua nașterii zeului soarelui de cel puțin o jumătate de duzină de alte religii — egipteană, persană, feniciană, greacă, teutonă etc.” (J. Robertson. „Miturile evanghelice”, Moscova, 1923, pag. 48).
- 35 Renumitul geograf francez Elisée Reclus a constatat că budismul a avut o foarte mare influență asupra elaborării cultului creștin. „Există și dovezi ale acestei influențe — scria Reclus —, dovezi din cale afară de curioase. Rezultă că însuși Buda figurează — deși sub alt nume — printre sfinții bisericii creștine ! Călugărul Ion Damaschinul (secolul al VIII-lea) a reprodus legenda budistă. El a dat alte nume personajelor : i-a botezat Varlaam și Ioasaf. Apoi cele două personaje din legendă au fost ridicate la rangul de sfinți, deși Ioasaf nu e altcineva decât Buda ! Biserica ortodoxă îl prăznuiește pe acest sfânt în ziua de 26 august, iar catolicii la 27 noiembrie (Elisée Reclus. „Omul și pământul”, vol. III, Petersburg, 1907, pag. 254).
- 36 Cartea cercetătorului francez E. Moutier-Rousset : „A existat oare Iisus Hristos ?” a apărut în 1922. Traducerea ei în limba rusă a apărut în editura „Ateist” din Moscova în 1929.
- 37 Guvernatorul unui sfert dintr-o provincie.
- 38 „Indienii trecuți la creștinism l-au identificat pe Bakab cu Hristos” (Diego de Landa. „În legătură cu situația din Yucatan”, 1955, pag. 50).
- 39 M. Brickner. „Zeul care pătimește în religiile lumii antice”, 1923, pag. 26.
- 40 Ptolemei — dinastie egipteană care a domnit în anii 305—30 î.e.n.
- 41 *Cartea morților* — actuala denumire a unei culegeri de imnuri magice și descîntece vrăjitoarești din Egiptul antic. Vechii egipteni puneau în sicrie suluri de papyrus cu textul „Cărții morților”, ceea ce, potrivit concepțiilor lor, asigura defunctului o viață bună pe lumea cealaltă.
- 42 Iaroslavski se referă aici la faptul că închinarea la treime a fost răspîndită în numeroase religii cu mult înainte de creștinism.

- 43 În Babilon, pe vremea dinastiei Hamurapi, zeul Baal (identic cu zeul Marduk) era venerat ca zeu suprem și declarat fiu unic al înțeleptului zeu Ea (vezi B. A. Turaev. „Istoria Orientului antic”, vol. I, 1956, pag. 122). Cu două mii de ani mai târziu — după modelul zeului Baal și după multe alte modele —, legendarul Hristos a fost proclamat „fiu unic” al zeului principal : Dumnezeu-tatăl.
- 44 „Legile lui Manu” — unul dintre cele mai vechi monumente literare hinduiste, care cuprinde, asemenea Bibliei și Coranului, o culegere de prescripții religioase, rituri, legende, precum și principiile dreptului cutumiar. Întocmirea acestei cărți este atribuită lui Manu, strămoșul legendar al oamenilor.
- 45 Este vorba, probabil, de următorul pasaj din cartea de legi a lui Manu : „Atotputernicul și-a împărțit corpul în parte bărbătească și parte femeiască ; din aceasta din urmă a purces Viradja” (S. D. Elmanovici. „Cartea legilor lui Manu”, Petersburg, 1913, pag. 5).
- 46 „Se crede că toate zeitățile hinduiste sînt supuse «trinității», adică lui Trimurti, în care Brahma este creatorul, Vișnu este zeul care susține lumea, iar Șiva — distrugătorul...” (Elisée Reclus. „Omul și pămîntul”, vol. III, pag. 154). În vechea Indie zeii aveau 3 sau chiar mai multe fețe. „În India Șiva este și azi înfățișat adeseori cu cinci fețe” (E. Makkei. „Vechea cultură din valea Indului”, 1951, pag. 67).
- 47 „În religia incasilor, prioritatea îi aparținea lui Paciakamak, «creatorul lumii»... Cele trei mari zeități erau : Creatorul, Soarele și Tunetul. Imaginile lor erau purtate împreună cu ocazia marilor sărbători, li se aduceau jertfă lame și li se adresa o rugăciune comună : O, Creatorule, Soare și Tunet, fiți de-a pururea tineri, înmulțiți poporul și fie ca el să trăiască veșnic în pace” (E. Taylor. „Cultura primitivă”, 1939, pag. 460).
- 48 În mitologia religiei sintoiste, după crearea oștirii zeilor, trei zeități au ajuns pe primul plan : „zeul soarelui (Amateras okami), marea zeitățe ce luminează pe cer, zeul lunii și Susanoo. Creatorul a împărțit puterea între aceste trei zeități, care domină peste cîmpiile cerești, peste noapte și peste oceane” (P. D. Chantepie de la Saussay. „Istoria ilustrată a religiilor”, vol. I, Petersburg, pag. 114).
- 49 A. Malver. „Știința și religia”, Leningrad, 1925.
- 50 I. I. Skvorțov-Stepanov. „Cugetări despre religie”, 1936, pag. 190—207.
- 51 Cititorul va găsi date mai amănunțite despre originea tainei împărtășaniei în cartea lui A. Ranovici, „Originea tainelor creștine” (1931).
- 52 Asemănarea dintre taina creștină a împărtășaniei și ceremonialele corespunzătoare din religia lui Mithra este explicată de

Justin prin „șiretlicurile diavolului”, deși tainele mithraiste erau practicate cu mult înaintea creștinismului. „Duhurile rele — scrie Justin —, imitând acest ritual (adică ritualul creștin), au încetățenit împărtășania și în misterele lui Mithra. Știți sau puteți afla că pîinea și potirul cu apă se oferă în chip de simbol cu ocazia inițierii în misterele respective însoțite de anumite formule de rugăciune” (vezi A. Ranovici, „Studiu asupra istoriei bisericii vechi creștine”, 1941, pag. 176).

- 53 L. N. Tolstoi, „Răspuns la hotărîrea Sinodului din 20—22 februarie”, Opere complete, vol. 34, 1952, pag. 249—250.
- 54 În mai multe locuri, Biblia face aluzie la faptul că vechii evrei credeau în forța magică purificatoare a apei. Vezi Numerii VIII 7, XIX 9, 17 și 20. În perioada elenistă, sub influența cultelor greco-romane, „botezul prozeliților a căpătat la evrei un caracter neindoielnic de taină. Botezul sau cufundarea în apă a devenit, alături de circumcizie, o condiție obligatorie pentru ca un «păgîn» să poată fi primit în comunitatea evreiască” (A. Ranovici, „Studiu asupra istoriei vechii religii evreiești”, 1937, pag. 238).
- 55 „Eddele” — monument al vechii literaturi scandinave, una dintre marile epopei ale lumii.
- 56 În evul mediu, biserica romano-catolică a practicat în țările din Europa occidentală un comerț intens cu „indulgențele”, certificate de iertare a păcatelor. Papii de la Roma au stabilit un tarif special pentru păcate, au publicat un fel de cataloage de păcate (delicte), menționîndu-se ce sumă trebuie plătită bisericii pentru iertarea lor. În tariful papal figurau, de pildă, următoarele puncte: „Absolvire pentru acela care s-a îndeletnicit cu cămătăria clandestină (7 groși); absolvire pentru mărturie mincinoasă (7 groși); absolvire aceluia care în biserică a cunoscut (trupește) o femeie și a mai săvîrșit alte scîrnăvii (6 groși); absolvire aceluia care și-a cunoscut trupește mama, sora sau alte rude de sînge, sau cumnata ori nașa (5 groși); absolvire sperjurului (6 groși) și așa mai departe (vezi mai amănunțit culegerea: „Probleme de istorie a religiei și ateismului” nr. 2 din 1954, pag. 432—434). Papii se mai îndeletnicesc și azi cu vînzarea indulgențelor.
- 57 Despre aceasta, vezi P. V. Ghiduleanov, „Viața de apoi ca obiect de speculă, sau indulgențele în biserica romano-catolică și ortodoxă”, 1930.
- 58 E. Golubinski publică și o altă variantă a acestui punct din regulamentul mitropolitului Gheorghe după așa-numita copie a lui Undolski. Ea sună astfel: „Cel care face cruce nu sub forma crucii să fie afurisit” (E. Golubinski, „Istoria bisericii ruse”, vol. I, partea a 2-a, 1904, pag. 545).
- 59 Biserica încearcă și astăzi să răspîndească în popor credința în „tămăduitorii cerești”. Astfel, biserica catolică — ai cărei capi sprijină în toate țările burgheze dominația capitalului — predică celor ce muncesc să nu lupte pentru o viață mai bună, ci în toate necazurile lor să se roage lui Dumnezeu, iar în caz de boală

să se adreseze specialiștilor din ceruri. „Anuarul catolic american” din 1947 afirmă că cel ce suferă de tifos sau malarie poate scăpa de boală dacă se roagă sfântului Adalard, de colici îl „scapă” Agapius, de apoplexie — Avelino, de paralizie — Servilius și așa mai departe. Pe lista salvatorilor și tămăduitorilor catolici mai figurează și sfinții care te păzesc de cutremure. Unul dintre aceștia este, după afirmația clericilor catolici, Francisco Borgia. Căutînd să convingă că în caz de boală nu e nevoie de tratament, ci de rugăciune, și că la fel trebuie să se procedeze în toate necazurile și nenorocirile, biserica catolică (ca și toate celelalte biserici) încearcă în S.U.A. și în alte țări capitaliste să abată mînia celor ce muncesc de la adevărații vinovați de nenorocirile lor — de la capitaliști, a căror dominație condamnă masele populare la mizerie, șomaj și războaie.

- 60 „În procesul dezvoltării istorice, cultul lui Iahve reflectă în mod fantastic schimbarea relațiilor sociale. Din spirit sau demon al pustiei, Iahve a devenit la început zeul tribului lui Iuda și apoi dumnezeul țării Izraelului, din zeu al naturii și al elementelor ei a devenit stăpînul soartei poporului «ales» de el” (A. Ranovici. „Studii asupra istoriei vechii religii evreiești”, pag. 178).

Dar Iahve nu era dumnezeu unic. Iahve „este preamărit înaintea tuturor zeilor”, se spune în psaltire. Această declarație confirmă că au existat credințe și în alți zei în afară de Iahve. „În Psalmi, Iahve e înfățișat stînd pe tron, înconjurat de alți zei; printre acești zei a fost, desigur, și o zeiță — soția lui Iahve, care s-a numit Anat-Iahu (N. M. Nikolski. „Sărbătorile evreiești și cele creștine”, 1930, pag. 17.)

Cînd Iahve a devenit zeu suprem, toți ceilalți zei, strămoși, zeii diferitelor ginți și triburi ale evreilor au devenit ajutoarele lui, „crainici”, zei inferiori-înger și draci de diferite ranguri.

- 61 Sehinah (esența în repaus) este emanația divinității, ceva în genul sfîntului duh la creștini; este concepută ca o aureolă, strălucire (A. Ranovici. „Studiu asupra istoriei vechii religii evreiești”, pag. 368).
- 62 Talmudul descrie acest tablou al organizării cerești (Tratatul Haghiga II. b).
- 63 Domnul are și alte preocupări: Talmudul descrie (Tratatul Avoda Zara) că noaptea Iahve, călărind pe un heruvim ușor, plutește deasupra celor 18 000 de lumi („Der Babylonische Talmud”, vol. VII, Berlin, 1903, pag. 802).
- 64 Despre îngerii și demonii religiei evreiești, vezi W. Oesterly, „The Belief in Angels and Demons”, în culegerea „Judaism and Christianity”, vol. I, Londra, 1937, pag. 191—209.
- 65 Talmudul și literatura mozaică medievală cuprind cele mai stranii povești despre demoni. După Talmud, aceștia „înconjură omul precum rădăcinile vitei pămîntului...” „Cu miile sînt în partea lui stîngă și cu milioanele în partea dreaptă”. Credința în existența demonilor ocupă în religia mozaică același loc ca și în orice altă religie.

- 66 Potrivit Talmudului, îngeri nu cunosc altă limbă decât cea a Bibliei. Cît e ziua de lungă, ei cîntă, gătesc mîncăruri pentru cei drepti. Există îngeri protectori, îngeri păzitori, apoi visele își au îngerii lor, la fel furtuna, fulgerul, marea, grindina etc.
- 67 Legende despre Mahomed și cerul musulman pe care le reproducem în acest capitol se întîlnesc în cele mai multe opere care se ocupă de istoria islamismului. Iaroslavski a folosit în special cartea „Viața lui Mahomed” a cunoscutului scriitor american Washington Irving (1783—1859) ; în limba rusă există mai multe traduceri ale acestei cărți. Putem citi legende asemănătoare despre Mahomed în lucrarea „Islamismul” (vol. I, 1912, de P. Țvetkov, în lucrarea cercetătorului german A. Müller, „Istoria islamismului”, vol. I, Petersburg, 1895 etc.).
- 68 Aceste legende pot fi întîlnite adesea în literatura despre Mahomed (vezi „Das Leben Mohammeds. Nach Mohammed ibn Ishak und Abd el Malik ibn Hisham”. Ullstein Verlag, Berlin, pag. 3, 14 ; A. Sprenger, „Das Leben und die Lehre des Mohammed”, vol. I, Berlin, 1861, pag. 142 ; Tor Andrae, „The Person Muhammeds”, Stockholm, 1918, pag. 28—33 etc.).
- 69 Diferitele variante ale acestei legende vezi la A. Sprenger, „Das Leben und die Lehre des Mohammed”, vol. I, 1861, pag. 162—167 ; vezi, de asemenea, R. Dozy, „Studiu asupra istoriei islamismului”, Petersburg, 1904, pag. 164.
- 70 W. Irving redă astfel această legendă : Măgarul pe care călătorea Mahomed venind din Mecca a căpătat dintr-o dată darul vorbirii și a proclamat cu voce tare că copilul de pe spatele lui va fi un mare profet, cel mai mare sol al cerului, favorit al Atotputernicului (W. Irving, „Viața lui Mahomed”, ediția a 4-a, pag. 24). Tot despre aceasta mai scrie și P. Țvetkov în cartea „Islamismul” (vol. I, 1912, pag. 79).
Despre măgărița care vorbește cu grai omenesc se pomenște și în Biblie (Numerii XXII ; 28, 30).
- 71 Această legendă este povestită de Ibn Ishak, autorul celei mai vechi biografii a lui Mahomed, care ne-a parvenit. Vezi textul povestirii lui Ibn Ishak în crestomația „Originea islamismului” (alcătuită de E. Beleaev, 1931, pag. 92).
Aceași legendă vezi la A. Sprenger, „Das Leben und die Lehre des Mohammed”, vol. I, pag. 168 ; R. Dozy, „Studiu asupra istoriei islamismului”, pag. 22 ; Syed Ameer Ali, „The Life and Teachings of Mohammed”, Londra, 1891, pag. 83.
- 72 Legende despre arborii și pietrele care l-au salutat pe Mahomed vezi în cartea „Das Leben Mohammeds. Nach Mohammed ibn Ishak und Abd el Malik ibn Hisham”, pag. 32.
- 73 Această legendă este reprodusă de W. Irving în cartea : „Viața lui Mahomed”, ediția a 4-a, pag. 80.

- ABGAR** al XV-lea — rege al Edessei (Mesopotamia), prima jumătate a secolului I e. n.
- ABUBEKR** — primul calif arab (632-634), conducător spiritual și laic al musulmanilor, socrul lui Mahomed.
- ABYDOS** — oraș din Egiptul de sud, unul din centrele cultului zeului Osiris.
- ACHERON** — riu din infern în mitologia greacă. Peste această apă transportă luntrașul Charon sufletele morților.
- ACOSTA, JOSE DE** (aprox. 1539—1600) — iezuit spaniol, a fost misionar în Peru. Cartea lui intitulată „Descrierea naturii și a moravurilor Indiilor” a apărut în Spania în 1590.
- ADMETOS** — în mitologia greacă fiul regelui Pheres din Tessalia. La Admetos a slujit ca păstor zeul Apollo.
- ADONAI** (domn, domnitor) — unul din numele ebraice ale dumnezeului Iahve.
- ADONIS** (domn, dumnezeu) — divinitate siriană-feniciană a vegetației.
- AFRODITA (VENUS) **** — zeița frumuseții, a dragostei și a rodniciei în mitologia greacă.
- AGNI** — zeul focului în religia vechilor hinduși.
- AHRIMAN** — numele grecesc al zeului răului și întunericii (Anghro-Maniu) din religia lui Zarathustra.
- AKBAR** (1542—1605) — padișah al Indiei, din dinastia Marilor Mogoli.
- AKKADIA** — stat antic sclavagist din Mesopotamia (între fluviile Tigru și Eufrat).

* Trebuie să avem în vedere că numele și funcția zeilor amintiți aici s-au schimbat de-a lungul timpurilor. Acest glosar nu conține nici pe departe toate funcțiile pe care oamenii le-au atribuit zeilor în decursul veacurilor.

** Aici și în cele ce urmează, alături de numele grecesc al zeilor indicăm în paranteză numele roman corespunzător.

- AKRISIOS** — în mitologia greacă, rege al Argosului. I s-a prezis că va fi ucis de nepotul său. De aceea și-a închis fiica, Danae, într-o grotă, dar Zeus a pătruns la ea sub forma unei ploți de aur și ea l-a născut pe Perseu, care mai târziu și-a omorât din greșeală bunicul.
- AKTEON** — în mitologia greacă vânător iscusit, pe care zeița Artemis l-a transformat în cerb.
- ALCMENA** — în mitologia greacă mama lui Heracle (vezi), pe care l-a zămislit cu Zeus.
- ALEXANDRU MACEDON** (356-323 î.e.n.) — unul din cei mai mari conducători de oști din antichitate.
- ALEXANDRU SEVER** — împărat roman (222-235)
- ALI** — cel de-al patrulea calif (656-661), ginerele lui Mahomed. Este venerat în mod deosebit de musulmanii šiiti.
- ALLAH** — în limba arabă înseamnă Dumnezeu; sub acest nume a intrat în islamism.
- AMBROZIE** — în mitologia greacă hrana zeilor.
- AMENHOTEP al III-lea** (secolul al XV-lea î.e.n.) — faraon egiptean.
- AMENTI** — textual „de apus”, termen folosit de vechii egipteni pentru a indica lumea de apoi, împărăția morților.
- AMFITRITE** — zeița mărilor în mitologia greacă, soția lui Poseidon, zeul mărilor.
- AMINAH** — mama lui Mahomed. După legende i s-a prezis că va naște făptura cea mai bună din lume.
- AMON (AMON-RA)** — în Egiptul antic zeul orașului Teba. Mai târziu, a fost identificat cu zeul soarelui Ra și a devenit zeul suprem al Egiptului, ocrotitor al regelui și al puterii regesti.
- AMPHION** — în mitologia greacă erou legendar, fiul Antiopei și al lui Zeus.
- ANAT** — (Aștart, Așerat, Astarte) soția și sora zeului cerului Baal, zeița rodniciei și a maternității în vechea Sirie și în Fenicia. Cultul ei a fost răspândit și printre vechii evrei. Este unul din prototipurile „maicii domnului” creștine.
- ANAXAGORA** — (aprox. 500-428 î.e.n.) — filozof materialist din Grecia antică. A fost învinuit că a jignit zeii. Din acest motiv era amenințat cu pedeapsa cu moartea. A trebuit să părăsească Atena și a murit în exil.
- ANIMISM** — una din formele străvechi ale religiei — cre-

- dința în existența sufletelor și a spiritelor care ar gu-
verna obiectele și fenomenele lumii materiale.
- ANNA — mare preot la Ierusalim (anii 6-15 e.n.).
- ANTIOHIA — important oraș în antichitate, capitala îm-
părăției Seleucizilor.
- ANU — zeul asiro-babilonian al cerului, tatăl zeilor.
- ANUBIS — după credințele vechilor egipteni, zeul protec-
tor al lumii de apoi. Era înfățișat în chip de șacal sau
de om cu cap de șacal.
- ANUNNAKI — denumirea demonilor în Babilon.
- APIS — boul „sacru”, căruia vechii egipteni i se închinau
ca unui zeu.
- APOLLO — în mitologia greacă zeul soarelui și al luminii,
ocrotitorul științei, poeziei, muzicii și cîntecului.
- APOLLONIUS din Tyana — filozof mistic. A trăit în a doua
jumătate a secolului I al erei noastre. În secolul al
III-lea au circulat multe legende despre nașterea sa mi-
raculoasă, despre activitatea sa și minunile pe care le-a
săvîrșit.
- ARAF — în religia musulmană — regiunea care se întinde
între rai și iad.
- ARGO — în mitologia greacă, corabie fermecată pe care
niște eroi (argonauții) au navigat spre Colchida (Trans-
caucazia de azi) căutînd „lîna de aur”.
- ARGUS — în mitologia greacă ființă fantastică, care avea
mai mulți ochi, dintre care unii vegheau în perma-
nență.
- ARTEMIS (DIANA) — în mitologia greacă zeița vînătorii
și a lunii. Mai tîrziu protectoarea virtuții feminine și a
nașterii.
- ASCLEPIOS sau ESCULAP — în religia grecilor antici zeul
tămăduirii.
- ASIRIA — stat sclavagist din antichitate pe cursul superior
al Tigrului și Eufratului, care a existat de la sfîrșitul
celui de-al treilea mileniu î.e.n. pînă la sfîrșitul seco-
lului al VII-lea î.e.n.
- ASITA — în legendele despre Buda — sfînt și proroc care
s-a oșs să se închine lui Buda.
- ASNAMIK — unul din eroii poeziei epice babiloniene. A
fost trimis de zeul Ea în infern pentru a o învia pe
zeița Iștar.
- ASTARTE — vezi Anat, Iștar.

ASTIAGES — rege al Midiei antice care a domnit în secolul al VI-lea î.e.n.

AȘOKA — rege indian din dinastia Mauria (272—232 î.e.n.). A trecut la budism și l-a răspândit cu mult zel.

AȘUR — zeul suprem în religia vechilor asirieni.

AȘURNASIRAPAL — rege asirian (883—859 î.e.n.)

ATANASIE (din Alexandria) — cleric renumit din secolul al IV-lea, episcop al Alexandriei, „părinte al bisericii”.

ATENA — capitala Greciei. În Grecia antică a fost un stat cetate, cel mai important oraș din Atica.

ATLAS — în mitologia greacă un titan, care susținea cerul cu capul și mâinile lui.

ATTAL — rege al Pergamului (secolul III—II î.e.n.)

ATTIS — zeul vegetației și al agriculturii în Asia Mică, unul din prototipurile legendarului Iisus.

AUGUST — primul împărat roman (27 î.e.n. — 14 e.n.). Clericii afirmă că în timpul domniei sale s-ar fi născut Iisus Hristos.

AURORA — zeița zorilor în mitologia romană.

AVESTA — culegere de texte mitologice și religioase ale vechilor popoare din Persia orientală. A devenit cartea sfântă a religiei zoroastriene.

AZAZEL (AZAEL) — zeul deșertului, cu chip de țap, în religia vechilor evrei.

AZAZIL (IBLIS) — înger în religia musulmană, care nu i s-a supus lui allah și de aceea a fost izgonit din rai și s-a prefăcut în diavol.

AZRAIL — unul din cei patru îngeri principali din religia musulmană.

AZTECI — populația indiană din Mexic.

BAALAT-GEBAL — zeiță feniciană, mama și soția zeului Adonis. Templul ei se află la Byblos.

BAAL-BERIT — unul din zeii vechilor evrei, păstrătorul jurămintelor.

BAAL-PEOR — unul din zeii vechilor evrei (v. Biblia, Numerii XXV, 3).

BAAL-ZEBUB sau BELZEBUTH („zeul muștelor”), zeu al filistenilor, pe care-l venerau și vechii evrei.

BABILON — mare oraș din antichitate, capitala statului sclavagist babilonian (Mesopotamia).

BACCHUS (la vechii greci Dionysos) — zeul vinului, al viticulturii și al veseliei la romani.

BAKAB — zeu „mîntuitor” pe care-l venerau indienii, vechii locuitori ai peninsulei Yukatan.

BANCROFT, GEORGE (1800—1891) — istoric, om politic și diplomat american. A scris mai multe cărți despre istoria Americii.

BASRA — oraș din sudul Mesopotamiei (întemeiat în anul 635).

BEL sau **BAAL** (domnitor, domn, dumnezeu) — unul din zeii principali ai asirienilor, babilonienilor, sirienilor și fenicienilor. Era considerat stăpîn al universului.

BERNHARDT, SARAH (1844—1923) — actriță franceză.

BETEL — oraș în regatul Izraelului vestit prin importanța sa religioasă.

BIMBISARA — rege al Indiei de nord în anii 543—491 î.e.n.

BITHINIA — în antichitate, regiune în nordul Asiei mici. În sec. I î.e.n. provincie a imperiului roman.

BRAHMA — zeul suprem, creatorul lumii și al tuturor ființelor în religia hinduistă răspîdită în India (înainte în brahmanism). Unul din membrii trinității Brahma-Vișnu-Șiva.

BUBAST — oraș în vechiul Egipt, centru al cultului zeiței Bast cu cap de pisică; acolo se afla și cimitirul pisicilor sfinte.

BUDA — după legende pe adevăratul nume prințul Siddhartha-Gautama, fiu de rege. A trăit în India de nord-est în secolele VI-V î.e.n. La vîrsta de 29 de ani a părăsit palatul și a început să propovăduiască o nouă învățătură. De atunci este numit Buda, adică Iluminatul.

BYBLOS — oraș în Fenicia antică.

CADUCEU — sceptrul zeului Mercur, înălțuit de doi șerpi.

CAIAFA — mare preot la Ierusalim (aprox. 18—36 e.n.).

CALIOPE — în Grecia antică, zeiță protectoare a cîntecului și poeziei, una din cele nouă muze.

CAMENELE — la romani, zeițele științei și artei, corespunzătoare muzelor grecești.

CAPPADOCHIA — veche denumire a unei regiuni din răsăritul Asiei Mici.

CARTAGINA — în antichitate mare oraș comercial și stat sclavagist în Africa de Nord.

CERBER — cîine furios cu trei capete care, după miturile vechi grecești, păzea intrarea în infern.

- CERES — Zeița romană a agriculturii și a fertilității.
- CHALDEENI — trib semit, care la sfârșitul mileniului al II-lea î.e.n. s-a așezat pe țărmul golfului Persic la sud de Babilon. Mai târziu chaldeenii s-au contopit cu babilonienii.
- CHAMPOLLION, Jean François (1790—1832) — om de știință francez. A descifrat hieroglifele egiptene și a descoperit regulile de bază ale scrierii hieroglifice.
- CHARITELE — în mitologia greacă zeițe ale grației, frumuseții și veseliei.
- CHARON — luntraș din infern în mitologia greacă, care trece sufletele morților peste riul Acheron.
- CICLOPI — uriași cu un singur ochi în mitologia greacă.
- CILICIA — în antichitate, regiune din Asia Mică.
- CIPRIAN — scriitor și teolog creștin din secolul al III-lea.
- CIPRU — insulă din Marea Mediterană.
- CIRIL din Alexandria — (mort în anul 444), arhiepiscop de Alexandria, „părinte al bisericii”.
- CIRUS — rege persan (aprox. 558—529 î.e.n.).
- CLEMENT din Roma — după afirmația clericilor catolici, episcop al Romei spre sfârșitul secolului I.
- CONSTANTIN (aprox. 274—337) — împărat roman. El a proclamat religia creștină drept religie de stat și prin aceasta a câștigat simpatia și sprijinul preoțimii creștine bogate. A fost considerat capul bisericii creștine, deși s-a botezat abia la sfârșitul vieții. A fost vestit pentru cruzimea lui. Biserica l-a decretat sfânt.
- CORA — în mitologia greacă fiica zeiței Demeter. A fost răpită de zeul infernului Hades. În Alexandria, în perioada apariției creștinismului, Cora era venerată ca fecioară născătoare de dumnezeu.
- CORANUL — cartea sfântă a religiei musulmane
- COSMA și DAMIAN — sfinți creștini, sub numele cărora creștinii cinstesc de fapt divinități greco-romane (vezi Dioscurii).
- CRIOS — în mitologia greacă unul din titani, fiul lui Uranus și al Geii.
- CRONID — fiul lui Cronos; Zeus-Cronid — Zeus fiul lui Cronos.
- CRONOS — în mitologia greacă zeul timpului și stăpînitorul lumii. L-a scopit pe tatăl său, Uranus, și a pus stăpînire pe lume. La rîndul său a fost învins de propriul lui fiu, Zeus.

CYBELA — zeiță frigiană, mama zeilor, personificarea naturii și a fertilității. Era venerată în Asia Mică, iar mai târziu cultul ei s-a răspândit în toată lumea antică; prototipul „maicii domnului” creștine.

DAJBOG — zeul soarelui și al focului în religia slavilor răsăriteni.

DAMKINA — soția zeului Ea, face parte din treimea divină babiloniană.

DAN — oraș în vechea Palestină, vestit prin sanctuarul său.

DANAE — mama lui Perseu, erou legendar în mitologia greacă.

DANAIDELE — în mitologia greacă cele 50 de fiice ale regelui Danaos din Argos, care și-au omorât soții (în afară de una singură). Pentru aceasta au fost condamnate la chinuri veșnice în infern; să umple cu apă, un butoi fără fund („butoiul Danaidelor”).

DAVID (secolul al X-lea î.e.n.) — rege crud și nemilos al statului sclavagist antic evreesc.

DELFI — oraș, centru religios al Greciei antice, unde era vestitul templu al lui Apollo.

DELOS — insulă în Marea Egee. În antichitate se afla acolo un templu închinat lui Apollo.

DEMETER — în mitologia greacă zeița fertilității, ocrotitoarea plantelor și în special a cerealelor.

DENDERA — actuala denumire a localității egiptene de pe malul stîng al Nilului, unde s-au păstrat ruinele templului zeiței Hathor.

DEVAKI — în legende, mama zeului Krișna.

DIANA — (vezi) Artemis.

DICE — zeița dreptății în mitologia greacă.

DIODOR din Sicilia (aprox. 80—29 î.e.n.) istoric grec din antichitate.

DIONYSOS — (vezi) Bacchus.

DIOSCURII — frații Castor și Pollux, eroi legendari în mitologia greacă, feciorii Ledei.

DJAMNA — rîu din India, cel mai mare afluent al Gangelui.

DJINI — ființe fantastice, spirite în mitologia musulmană.

DRUIZI — preoți la vechii celti.

DURANSARUN — rege legendar, principalul dușman al lui Zarathustra.

EA — zeul babilonian al apei și al mărilor.
EAK — în mitologia greacă unul din judecătorii din infern.
EDDELE — vechi monument literar scandinav, una din cele mai frumoase epopei din literatura mondială.
EIRENE — zeița păcii la grecii antici.
EL — dumnezeu, la vechii evrei.
ELADA — Grecia antică.
ELENISM — denumirea convențională a unei epoci (sec. IV—I î.e.n.) din istoria țărilor din bazinul răsăritean al Mării Mediterane.
ELIN — grec.
ELOHIM — nume biblic al lui Iahve la vechii evrei.
EMPUSA — numele unui monstru fantastic feminin din mitologia greacă; devora copiii.
ENLIL — zeul babilonian al cerului și pământului.
ENNOSIGEUS — porecla zeului Poseidon (vezi).
EON — în perioada apariției creștinismului era cinstit în Alexandria ca fiul divin al zeiței Coă.
EOS — zeița zorilor la vechii greci.
EPICUR (341—270 î.e.n.) — filozof grec din antichitate, remarcabil materialist și ateist din epoca elinistică.
EPITIMIE — pedeapsă bisericească (pocăință).
ERATOSTENE (276—193 î.e.n.) — învățat grec din antichitate, matematician, astronom, geograf, a fost primul care a calculat circumferința pământului.
EREBOS — zeul întunericului la vechii greci.
ERESKIGAL — zeiță babiloniană, stăpîna infernului.
ERINIILE — zeițele răzbunării la vechii greci.
EROS — zeul dragostei în mitologia greacă.
ESTER — „eroină” legendară din Biblie, sub numele căreia este venerată zeița babiloniană Iștar.
EUFRAFAT — fluviu mare care străbate Turcia, Siria și Irak.
EUMENIDELE — vezi Eriniile.
EURINOMA — zeiță în mitologia greacă, una din fiicele zeului Okeanos, mama charitelor.
EUROPA — în mitologia greacă, legendară fiică a unui rege al Fenicie, răpită de Zeus, care s-a îndrăgostit de ea.

FARAON — actuala formă de pronunțare a vechii expresii egiptene „peraa”, adică marea casă (deci palat). Astfel era numit regele în Egiptul antic, pentru a se evita pronunțarea titlului, considerat tabu.

FENICIA — stat în antichitate în Orientul apropiat.
FILIP AL II-lea (aprox. 382—336 î.e.n.) — regele Macedoniei
 în anii 359—336 î.e.n., tatăl lui Alexandru Macedon.
FILOCTET — în mitologia greacă unul din eroii războiului
 troian.
FLAVIUS JOSEPHUS — istoric și om politic evreu (seco-
 lul I).
FORTUNA — zeița soartei la romani.
FRASER JAMES GEORGE (1854—1941) — renumit antropo-
 log englez, autor a numeroase lucrări de istorie com-
 parată a religiilor. Cea mai importantă lucrare pe acest
 tărâm este „Creanga de aur” (o ediție prescurtată în limba
 rusă a apărut în 1928, în editura „Ateist”).
FREYA — zeița pământului și a fertilității în mitologia scan-
 dinavă.
FRIGIA — numele din antichitate al teritoriului care se în-
 tinde în nord-vestul Asiei Mici pe malul Mării Marmara.
 Între anii 1000—800 î.e.n. în Frigia a existat un stat
 sclavagist.
FURIILE — la romani zeițele răzbunării.

GALATIA — în antichitate regiune din Asia Mică. În sec.
 I î.e.n. provincie romană.
GALILEEA — regiune în nordul Palestinei.
GANGE — fluviu din India, considerat sfânt de hinduși.
GAVRIL — arhanghel în religia evreiască, creștină și mu-
 sulmană. Este vestitorul lui Dumnezeu, paznicul raiului
 și călăuza sufletelor morților.
GEB — în religia veche egipteană zeul pământului, tatăl lui
 Osiris.
GEEA — zeița pământului în mitologia greacă. A născut ce-
 rul, munții, mările, titanii și giganții. Totodată este în-
 truchiparea fertilității pământului.
GENIZARET — (lacul Galileei, Tiberiadei) — lac în Pales-
 tina de nord.
GHILGAMEȘ — eroul principal al epopeii sumeriene.
GIGANȚII — uriași din mitologia greacă, feciorii Geei.
GINGISHAN (Temucin) — cuceritor mongol. A creat la
 sfârșitul secolului al XII-lea și începutul secolului al
 XIII-lea, marele imperiu mongol.
GLAUKOS — zeitate a mării din mitologia greacă, care avea
 darul de a proroci.

GOG și MAGOC — numele unui stăpînitor și al unui popor în Vechiul testament (Iezechiel XXXVIII). După prorocire, poporul Magog în frunte cu domnitorul său, Gog, avea să năvălească în Palestina ca să distrugă Izraelul.

GORGONE — monștri feminini fantastici din mitologia greacă, avînd mîini de aramă, gheare de oțel și părul din șerpi.

GRAȚII — zeițele frumuseții, ale tinereții și veseliei la romani.

GRIGORIE din Nazianza (Grigorie Teologul) — cleric din secolul al IV-lea.

HADES (PLUTO) — în mitologia greacă zeul infernului. Numele Hades înseamnă totodată și infernul însuși.

HAMMURAPI — rege babilonian (1792—1750 î.e.n.)

HANNIBAL (aprox. 247—183 î.e.n.) — mare conducător de oști cartaginez.

HAOS — în mitologia greacă, starea inițială a universului.

HATHOR — zeiță egipteană a cerului. A fost înfățișată în chip de vacă sau cu cap de vacă.

HEBE — în mitologia greacă zeița veșnicei tinereți, fiica lui Zeus și a Herei. În timpul ospetelor olimpiene ea oferea zeilor băutura nemuririi.

HECATA — în mitologia greacă la început zeița lunii, mai târziu stăpîna spiritelor rele, a întunericului nopții, a sufletelor celor morți și a vrăjitoriei.

HEFAISTOS (Vulcan) — în mitologia greacă fiul lui Zeus și al Herei; zeul focului și patronul fierarilor.

HELIOPOLIS — oraș în Egiptul de jos. Odinioară centrul cultului zeului suprem Ra-Atum, zeul soarelui.

HELIOS — în mitologia greacă zeul soarelui. În fiecare dimineață el se înalță din ocean, la răsărit, și-și mină pe cer carul solar. Seara se afundă din nou la apus în ocean.

HENER — zeu din epopeile scandinave.

HERA — în mitologia greacă regina zeilor, sora și soția lui Zeus. ocrotitoarea căsătoriilor și a nașterilor.

HERACLE (Hercule) — erou în mitologia greacă, fiul lui Zeus și al Alcmenei (vezi), a săvîrșit multe fapte eroice.

HERMES (Mercur) — în mitologia greacă vestitorul zeilor, patronul comerțului, al drumurilor, al călătorilor și hoților, al pășunilor și turmelor.

HESIOD — poet din Grecia antică (sec. VIII-VII î.e.n.). A scris poemele „Teogonia” (Originea zeilor) și „Munci și zile” (Despre munca cîmpului).

HESTIA (Vesta) — zeița focului și a căminului în religia grecilor antici.

HIMENEUS — în religia vechilor greci zeul căsătoriei și al vieții conjugale.

HIMEROS — în mitologia greacă fiul Afroditei, zeul dorinței.

HIPERION — unul din titanii din mitologia greacă, fiul lui Uranus și al Geei.

HIPNOS — zeul somnului la vechii greci.

HNUM — zeu din Egiptul antic, creatorul oamenilor. Era înfățișat cu cap de berbec.

HOMER — poet antic grec legendar, considerat autorul epopeelor „Iliada” și „Odiseea”.

HONSU — zeul lunii la vechii egipteni

HORUS — în mitologia egipteană fiul lui Osiris și al lui Isis. A fost unul din cei mai vechi zei, ocrotitorul domnitorilor. Vechii stăpînitari ai Egiptului se mai intitulau și Horus.

HUMBOLDT A. (1769—1859) — remarcabil naturalist și explorator german.

IABBOK — afluent al Iordanului (vezi).

IAFET — în mitologia greacă unul din titani, fiul lui Uranus și al Geei.

IAHVE — numele dumnezeului vechilor evrei. Rostirea acestui nume era interzisă credincioșilor (vezi Iehova).

IANUS — la romani zeul oricărui început, al intrărilor și ieșirilor. Era înfățișat cu două fețe, îndreptate în direcții opuse.

IARMUK — afluent al Iordanului (vezi).

IBLIS — vezi Azazel.

IEHOVA — una din denumirile zeului principal Iahve în religia mozaică.

IEMȘED — în legende rege; i-a vestit pe demoni că se va naște Zarathustra, care le va aduce pieirea.

IERONIMUS „cel fericit” (aprox. 340—420) — teolog și scriitor creștin.

IEȘIVA — școală religioasă evreiască.

- ILIE — zeitate locală la vechii evrei. Când a avut loc centralizarea panteonului în jurul lui Iahve, Ilie s-a transformat în „profet” al acestuia. După legende a săvârșit multe minuni și s-a înălțat de viu la ceruri.
- ILMARINEN — fierar legendar în epopeele carelo-fine
- ILMATAR — zeiță, mama eroului legendar Väinämäinen din epopeele carelo-fine.
- INA — zeița pământului și a cerului la locuitorii Polineziei.
- INDRA — zeul cerului și furtunii în religia vechii Indii.
- ININNA — zeiță asiro-babiloniană.
- INO — în mitologia greacă zeiță a mării.
- IO — în mitologia greacă, fiica regelui din Argos, de care s-a îndrăgostit Zeus. Hera, geloasa soție a lui Zeus, a transformat-o în vacă și a silit-o să rățăcească pe pământ.
- ION — în mitologia greacă fiul zeului Apollo, întemeietorul tribului ionienilor.
- ION BOTEZĂTORUL — după povestirile evanghelice, prevestitorul și precursorul lui Iisus Hristos.
- IONIA — în antichitate, regiune de pe litoralul vestic al Asiei Mici.
- IORDAN — fluviu în Palestina.
- IRINEU — teolog din perioada creștinismului primitiv, secolul al II-lea, autorul tratatului intitulat „Cinci cărți împotriva ereziilor”.
- IROD — rege al Iudeei care a domnit în anii 40—4 î.e.n. După evanghelie, sub domnia acestui rege s-ar fi născut Iisus Hristos. În realitate, Irod a murit cu 4 ani înainte de data imaginată a nașterii legendarului Hristos.
- IROD ANTIPA — tetrarh (conducătorul unui sfert din teritoriul stăpinit de Irod), fiul lui Irod I, care a domnit în Galileea și Perea între anii 4 î.e.n. și 6 e.n.
- ISIS — zeița rodniciei la vechii egipteni; soția lui Osiris, mama lui Horus și, ca atare, ocrotitoarea puterii regale. Unul din prototipurile „maicii domnului” creștine.
- ISRAFIL — unul din cei patru îngeri principali din religia mahomedană, vestitorul judecății de apoi.
- ISTAR (Iștar, Astarte) — zeița rodniciei și maternității în vechiul Sumer, Babilon și Asiria, „regina cerului”, unul din prototipurile imaginării „maici a domnului” creștine (vezi Anat).
- IUDEEA — regiune din sudul Palestinei
- IZANAGHI și IZANAMI — pereche de zei — frate și soră,

din religia sintoistă (Japonia). După legende, el au creat insule, arhipelaguri și mulți alți zei.

IZRAIL (regatul lui) — stat antic sclavagist în Palestina de Nord și Transiordania. Acest stat a existat de la sfârșitul secolului al X-lea î.e.n. și până la sfârșitul secolului al VIII-lea î.e.n.

JUNONA — una din principalele zeițe la romani, zeița lunii, ocrotitoarea nașterii și a căsătoriei, soția lui Jupiter (în mitologia greacă — Hera).

JUPITER — zeul principal al romanilor din antichitate, zeul cerului, al tunetului și al trăznetelor (în mitologia greacă — Zeus).

JUSTIN (aproximativ 103—166) — filozof și scriitor creștin, care a luat apărarea creștinismului față de evrei, păgini și față de puterea de stat.

KAABA — moschee sfântă din orașul Mecca.

KABALA — doctrină mistică mozaică din Evul Mediu. A apărut și s-a răspândit în secolele IX—XIII.

KALEVALA — epopee națională carelo-fină.

KANSA — într-o epopee străveche hindusă, regele rău al orașului Mathura, care a vrut să-l omoare pe zeul Krișna chiar în clipa nașterii acestuia.

KEFREN — rege (faraon) al Egiptului care o construit una din cele 3 mari piramide.

KERI — spiritele morții în religia antică greacă.

KETZALKOATL — zeitate aztecă (Mexic).

KINGSBOROUGH, EDWARD (1795—1837) — scriitor irlandez, autorul lucrării „Vechile monumente ale Mexicului”.

KOI — în mitologia greacă unul din titani, fiul lui Uranus și al Geei.

KRIȘNA — zeitate populară a religiei hinduiste, una din încarnările zeului Vișnu.

LAFARGUE, PAUL (1842—1911) — militant socialist francez, personalitate marcantă în mișcarea muncitorească internațională. A scris mai multe lucrări despre problemele religiei.

LALITA-VISTARA — vechi poem hindus în care este descrisă viața lui Buda.

LAMIA — spirit rău în mitologia greacă, care devora băieți tineri.

LAO-TZI (secolele VI—V î.e.n.) — filozof chinez.

LATONA — zeiță, mama lui Apollo.

LEDA — în mitologia greacă, soția unui rege al Spartei; era renumită prin frumusețea ei. A devenit soția lui Zeus. I-a născut pe Castor și Pollux.

LETE — în mitologia greacă riul uitării în infern. Dacă sufletul mortului bea din apa acestui râu, uita tot trecutul.

LILIT — demon, spirit rău feminin din literatura religioasă și credințele mozaice.

LODUR — în epopeile scandinave unul din principalii zei care a creat împreună cu zeul Odin oamenii.

LOKI — zeul focului în vechile legende ale Islandei.

LUCIAN — scriitor grec din secolul al II-lea, eminent gânditor și ateu. Engels l-a denumit „Voltaire al antichității clasice”.

LUXOR — localitate din Egipt. Aici se găsesc ruinele unui vechi templu teban.

MA — în reprezentările religioase din antichitate ale populației din Asia Mică zeița pământului și a rodniciei.

MACARIE (Mihai Bulgakov, 1816—1882) — teolog, istoric al bisericii, mitropolit al Moscovei.

MAGI — preoți și prezicători la vechii perși. În sens figurat, vrăjitori.

MAGIE (vrăjitorie) — element constitutiv al oricărei religii. În esență, credința după care omul poate influența lumea înconjurătoare în sensul dorit, prin diverse gesturi sau cuvinte.

MAHOMED (aproximativ 570—632) — profetul religiei musulmane. Credincioșii îl venerază ca întemeietor al islamismului.

MANICHEI — adepți ai manicheismului, curent religios care a apărut în secolul al III-lea în Persia. Esența manicheismului este teza potrivit căreia baza întregii lumi o constituie lupta dintre bine și rău.

MLARA — spirit rău; în legendele budiste diavolul care l-a ispitit pe Buda.

MARCIUS — în mitologia greacă, satir (zeitate inferioară); învins de Apollo într-o întrecere la cântatul din flaut, a fost legat de un pin și jupuit de piele.

- MARDOHEU** — personaj imaginar biblic despre care se vorbește în cartea Esterel. Numele și cultul lui se pot lega de zeul Marduk al babilonienilor.
- MARDUK** — principalul zeu protector al orașului Babilon și al imperiului babilonian.
- MARIA** — la creștini, mama lui Iisus Hristos; cu mult înainte de creștinism, era venerată sub diferite nume de popoarele Orientului antic ca zeița pământului și a rodniciei.
- MARTE** — zeul războiului la romani.
- MATHURA** (azi Muttra) — oraș în India, unde, potrivit legendelor, s-a născut zeul Krișna.
- MAYA** — în budism mama lui Buda.
- MECCA** — oraș în Arabia Saudită, unde s-a născut Mahomed, loc de pelerinaj al musulmanilor.
- MEDUZA** — în mitologia greacă, monstru feminin fantastic.
- MELKART** — zeul soarelui, zeitatea principală a orașului Tir din Fenicia, ocrotitorul navigației maritime.
- MEMFIS** — oraș în egiptul antic. Ruinele lui se mai văd și azi în apropiere de Cairo. În perioada imperiului antic (mileniul al III-lea î.e.n.) a fost capitala Egiptului.
- MERCUR** — vezi Hermes.
- MERENPTAH** — faraon egiptean care a domnit între anii 1251—1231 î.e.n.
- MESOPOTAMIA** — regiune situată pe cursul inferior și mijlociu al fluviilor Tigru și Eufrat.
- METIS** — în mitologia greacă, zeiță, una din soțiile lui Zeus.
- MICENE** — oraș din Grecia antică în peninsula Pelopones. Unul din centrele culturii cretano-miceniene (secolele XVII—XI î.e.n.).
- MIHAIL** — unul din îngerii principali din religia mozaică, creștină și mahomedană.
- MINERVA** — (vezi) Palas Atena.
- MINOS** — în mitologia greacă rege al insulei Creta.
- MINUCIUS FELIX** (secolul al III-lea) — scriitor apologet creștin.
- MIRIAM** — în legende biblice sora lui Moise.
- MIRRHA** — mama zeului-mîntuitor asiro-fenician Adonis.
- MITHRA** — zeul soarelui la vechii perși, al cărui cult a fost larg răspîndit. Mithra a fost unul din prototipurile lui Iisus Hristos. Zina nașterii lui Mithra a fost preluată de

creștini care în secolul al IV-lea au început s-o celebraze ca ziua „nașterii lui Hristos”.

MITIC — legendar, închipuit.

MITOLOGIA — totalitatea miturilor; știința care se ocupă de mituri.

MITURI — legende, în care se oglindește concepția despre lume a oamenilor din epoci îndepărtate.

MNEMOSINA — zeita amintirii, mama muzelor, în mitologia greacă.

MOIRELE — zeițele soartei în mitologia greacă.

MUT — zeiță la vechii egipteni, era venerată la Teba ca soția zeului Amon.

MUTEMUA — mama faraonului egiptean Amenhotep al III-lea.

MUZELE — ocrotitoarele științelor și artelor în mitologia greacă.

NANA — zeiță mamă din Asia Mică.

NARA — în legile lui Manu „spirit suprem”, creatorul apei.

NARADA — în mitologia hindusă înțelept, mijlocitor între zei și oameni, care a prezis nașterea zeului Krișna.

NECTAR — băutură miraculoasă în mitologia greacă.

NEFTIS — zeităte egipteană, sora lui Isis și a lui Osiris.

NEFERTEM — în vechiul Egipt (în Memfis) era cinstit ca fiul zeului Ptah și al soției acestuia Sohmet.

NEIT — la vechii egipteni zeita orașului Sais, zeiță mamă (l-a născut pe zeul Sobek), zeita rodniciei, zeiță războinică, ocrotitoarea vânătorilor.

NEMESIS — zeita răzbunării la vechii greci.

NEPTUN — zeul mărilor la romani.

NEREIDE — zeițe ale mării în mitologia greacă, fiicele lui Nereu.

NEREU — unul din zeii mării la grecii antici, moșneag înzestrat cu putere de prezicere, care cunoaște tainele viitorului.

NIKE — zeita victoriei în lupte și întreceri la vechii greci.

NIL — unul din marile fluvii ale Africii. Pe malurile lui este așezat Cairo, capitala Egiptului.

NIMFE — în mitologia greacă și romană zeițe secundare ale pîraielor, izvoarelor, pădurilor, peșterilor, muntilor și cîmpiilor.

NOE — în legendele biblice unul din patriarhi, care a scăpat din „marele potop” și a întemeiat neamul omenesc.

apărut după „potop”. Legenda despre potop și Noe a fost împrumutată de evrei din poemul sumerian despre Ghilgameș.

NUT — zeița cerului la vechii egipteni.

ODIN — zeul vântului și furtunii, iar mai târziu zeul războiului la vechii germani.

OINOPION — fiul zeului Dionysos în mitologia greacă.

OKEANOS — unul din zeii mărilor la vechii greci.

OLIMP — munte înalt în Grecia, unde, după credințele vechilor greci trăiau zeii.

OLIMPIADA — mama lui Alexandru Macedon. Legenda spune că l-ar fi zămislit pe fiul ei cu Zeus.

OLIMPIADE — în vechea Grecie, sărbători care aveau loc o dată la patru ani în localitatea Olimpia și erau însoțite de competiții sportive; după ele se socoteau anii. Anul 776 î.e.n. este considerat anul primei olimpiade.

OMAR — al doilea calif (634—644).

OMBOS — oraș în Egipt pe fluviul Nil. În antichitate centrul cultului zeului Sobek.

ORFEU — în mitologia greacă poet legendar, cântăreț și muzician.

ORION — în mitologia greacă, vânător legendar pe care Artemis l-a transformat în constelație.

ORMUZD — denumire ulterioară, persană, a zeului Ahura-mazda, spiritul cel bun din religia lui Zarathustra. Ormuzd e în veșnică luptă cu Ahriman cel rău.

OSIRIS — zeitate antică egipteană, întrupare a regelui mort și stăpîn al infernului, zeul naturii care moare și învie. Unul din prototipurile lui Hristos.

OSMAN — al treilea calif (644—656).

OVIDIU (Publius Ovidius Naso) (43 î.e.n. — 17 e.n.) — poet roman; autor a numeroase opere. În lucrarea sa principală „Metamorfozele” el redă într-o formă artistică mituri și legende greco-romane.

PACIAKAMAK — „marele spirit” în vechiul Peru, creatorul lumii.

PAFLAGONIA — regiune în partea de nord a Asiei Mici.

PALAS ATENA (MINERVA) — în mitologia greacă, zeița înțelepciunii, a științei și meseriilor, a războiului și a vic-

- teriei. A ieșit îmbrăcată cu toată armura din capul lui Zeus.
- PAN (FAUN) — la vechii greci zeitatea pădurilor și a crîngurilor, patronul turmelor și al păstorilor.
- PANDAVA — în legende, colină unde Buda și-a ales locul de reședință.
- PAPIAS — Episcop de Hieropolis (Asia Mică) în prima jumătate a secolului al II-lea.
- PAPSUKKAL — fiul zeului mării, Ea, la asiro-babilonieni.
- PARNAS — masiv muntos în Grecia, unde, după cum își închipuiau vechii greci, locuia zeul Apollo. La poalele Parnasului era un templu închinat acestui zeu.
- PEREA — în antichitate, regiune din Palestina.
- PERGAM — în antichitate, capitala regatului Pergam, în nord-vestul Asiei Mici.
- PERICLE — (aproximativ 490—429 î.e.n.) mare om politic, conducător al statului democratic atenian.
- PERICTIONA — mama filozofului grec din antichitate Platon.
- PERSEFONA (PROSERPINA) — în mitologia greacă, zeiță, soția lui Hades zeul infernului, stăpîna sufletelor morților.
- PERSEU — în mitologia greacă titan (erou), fiul lui Zeus, conceput cu Danae, fiica regelui din Argos.
- PERUN — la vechii slavi zeul tunetului și fulgerului.
- PHOEBUS — vezi Apollo.
- PITON — în mitologia greacă balaur uriaș, învins de Apollo.
- PLATON — (427—347 î.e.n.) — filozof idealist din Grecia antică.
- PLUTARH (aprox. 46—126) scriitor din Grecia antică. Este autorul mai multor biografii ale unor eminente oameni de stat greci și romani.
- POMPEI — oraș în Italia antică, situat lângă Neapole. În anul 79 e.n. erupția vulcanului Vezuviu l-a acoperit cu un strat gros de cenușă și lavă.
- PONT — în antichitate, regiune în partea de nord a Asiei Mici.
- POSEIDON — zeul mării la vechii greci.
- PROMETEU — unul din titani, în mitologia greacă. El a răpit focul din cer, l-a adus oamenilor și i-a învățat diferite meșteșuguri. Pentru aceasta a fost crunt pedepsit de Zeus.
- PROSERPINA — (vezi) Persefona.
- PROTAGORA (481—411 î.e.n.) — filozof și învățat din Grecia antică. A fost exilat din Atena deoarece era ateu.

PROTEU — zeu al mării în mitologia greacă; el duce la păscut turmele de animale maritime. În afară de talentele lui profetice, mai posedă și darul de a putea lua, după plac, forma altor vietăți.

PTAH (PTA) — zeul cerului la vechii egipteni. A fost adorat în special în orașul Memfis.

PTOLEMEI — dinastie egipteană care a domnit între anii 305—30 î.e.n.

PYRIFLEGETON — rîu din infern în mitologia greacă.

RA — zeul soarelui în Egiptul antic.

RADAMANTE — unul din judecătorii din infern, după mitologia greacă.

RAFAIL — îngerul sănătății și tămăduirii în religia mozaică.

RÉVILLE, A. (1826—1906) — teolog protestant francez, profesor la facultatea de teologie din Paris.

RHEA — zeiță antică greacă, sora și soția lui Cronos, mama lui Zeus și a altor zei.

RIGVEDA — o parte a Vedelor.

ROMULUS și REMUS — după legenda romană, întemeietorii orașului Roma.

RUNE — cîntece din „Kalevala” (vezi).

RUŞVAN — înger din legendele musulmane, care deschide porțile raiului în fața sufletelor.

SABASIOS — zeu frigian sau trac, care adesea este identificat cu Dionysos, iar uneori cu Zeus.

SAIS — oraș în Egiptul antic, unde era venerată zeița Neit (vezi).

SAKIA-MUNI — una din denumirile lui Buda.

SAMAEL — în literatura talmudică căpetenia demonilor.

SAMARIA — oraș în Palestina antică, capitala regatului Izrail. În 722 î.e.n. a fost distrusă de regele asirian Sargon.

SANDAN — zeitate din Asia Mică.

SAPHO — poetesă greacă (secolele VII—VI î.e.n.).

SARGON I (secolul XXIV î.e.n.) — regele Akkadii.

SARIIL — în religia mozaică îngerul care comandă „oștile cerești”.

SATURN — zeul timpului la romani, la început zeul culturilor, ocrotitorul agriculturii.

SAVAOT (stăpînul oștilor) — unul din numele dumnezeului vechilor evrei Iahve.

- SAVITRI — în vechea religie hinduistă zeul soarelui și al vieții.
- SCHLEIERMACHER, Friedrich Daniel Ernst (1768—1834) — filozof, teolog și om politic german.
- SCIPIO (Publius Cornelius Scipio Aemilianus cel tânăr, aproximativ 185—129 î.e.n.) — conducător de oști roman.
- SEMELA — fiica legendarului rege al Tebei, Cadmos, mama zeului Dionysos.
- SEMIRAMIDA — legendară regină asiriană, căreia i s-au atribuit trăsăturile zeiței Iștar.
- SERAPIS — zeul rodniciei în Egiptul elenistic. A fost identificat cu Osiris și cu alți zei. Cultul lui a fost larg răspândit.
- SET — zeu în Egiptul antic, ocrotitor al puterii regale. L-a ucis pe fratele său Osiris, care a fost înviat de fiul său Horus. Ulterior zeul răului.
- SIN — zeul babilonian al lunii.
- SIRIA — stat sclavagist antic în Orientul apropiat. În momentul apariției creștinismului, provincie a imperiului roman.
- SISIF — în mitologia greacă rege al Corintului. Pentru viclenia și perfidia sa a fost condamnat de Zeus să stea în infern unde trebuia veșnic să ridice pe un munte înalt o piatră uriașă; cum ajungea cu ea în vîrf piatra aluneca din nou jos (de aici expresia „o muncă de Sisif”, adică grea și fără rezultat).
- SOBEK — zeu egiptean, reprezentat cu cap de crocodil.
- SOHMET — zeiță din Egiptul antic, fiica zeului soarelui Ra. La Memfis a fost adorată ca soția zeului Ptah, ca zeița războiului și a soarelui dogoritor.
- SOLOMON (secolul X î.e.n.) — rege al statului sclavagist evreiesc din antichitate.
- SOMA — în religia vechii Indii băutură care se consumă la aducerea jertfelor. Este totodată și numele unei zeități.
- STYX — în mitologia greacă, rîu în infern peste care erau trecute sufletele morților.
- SUMER — stat sclavagist din antichitate, pe locul unde s-a aflat ulterior Mesopotamia. A luat ființă în mileniul al III-lea î.e.n.
- SUNNA — totalitatea tradițiilor sfinte musulmane privitoare la activitatea prorocului Mahomed, care completează învățătura Coranului.

SUNNIȚI — adepți ai unui curent islamist, care în afară de Coran, mai recunosc și infailibilitatea sunnei.

SVAROG — în credința slavilor de răsărit zeul cerului, tatăl lui Dajbog (vezi).

SYNESIOS — (379—412) — episcop de Ptolemais, Africa de nord, promotorul ideii potrivit căreia poporul are nevoie de mituri, pe când oamenii culți trebuie să-și îndrepte atenția spre conținutul filozofic al miturilor.

ȘAMAȘ — în vechea religie babiloniană, zeul soarelui.

ȘIVA — zeu hinduist (anterior brahman) crunt și totodată binefăcător, creator și distrugător, ocrotitorul vitelor cornute mari, al literaturii, muzicii și cîntului.

TAAROA — zeu polinezian, creatorul lumii.

TABOR — munte în Palestina.

TABU — opreliști religioase răspândite în comunitățile primitive.

TALMUD — culegere de prescripții religioase și juridice mozaice, comentarii asupra Bibliei, legende și basme despre Iahve și alte forțe supranaturale, precum și diferite concepții vechi asupra universului. Alcătuirea Talmudului a durat mai multe secole (din secolul al III-lea î.e.n. pînă în secolul al V-lea e.n.). Modul de exprimare al Talmudului e scolastic și încîlcit, ideologia lui este reacționară.

TAMMUZ sau **DUMUZI** — „mîntuitorul” babilonian, zeul vegetației, care moare în fiecare an toamna și învie primăvara. A fost unul din prototipurile legendarului Iisus Hristos.

TANTAL — în mitologia greacă, regele Frigiei care voind să verifice dacă zeii sînt atotștiutori, i-a ospătat cu carnea fiului său pe care l-a înjunghiat. Pentru aceasta a fost condamnat la chinurile iadului : să sufere veșnic de foame și sete înconjurat fiind de un belșug de alimente și băuturi (de aici expresia „chinurile lui Tantal”).

TARS — în antichitate, oraș în Cilicia, azi Tarsus, în sudul Turciei.

TARTAR — iadul, adică locul de chinuire a păcătoșilor, în mitologia greacă.

TAUROBOLIE — în cultul Cybelei și în religia lui Mithra, ceremonialul stropirii cu sîngele taurului jertfit.

- TEOFIL DIN ALEXANDRIA** — teolog creștin din secolele IV—V, patriarh al Alexandriei.
- TEOFIL DIN ANTIOCHIA** — scriitor creștin din secolul al II-lea.
- TERTULLIAN** — teolog creștin din secolele II—III.
- THANATOS** — zeu în mitologia greacă, care personifica moartea.
- THEA** — în mitologia greacă mama zeului Helios, fiica lui Uranus și a Geei.
- THEMIS** — în mitologia greacă, păzitoarea legilor, justiției și dreptății.
- THETIS** — în mitologia greacă soția lui Okeanos, fiica Geei și a lui Uranus.
- THOR** — în mitologia scandinavă, zeul tunetului și al fulgerului, ocrotitorul agriculturii.
- THOT** — în antichitate, zeul egiptean al lunii, al înțelepciunii și al scrierii. Era înfățișat cu cap de ibis sau adesea sub formă de pavian.
- TIAMAT** — zeița babiloniană a haosului initial. Era înfățișată în chip de balaur sau de șarpe. După legendă, zeul Marduk a creat cerul și pământul din trupul ei.
- TIARĂ** — în antichitate, podoaba capului (coroana) domnitorilor orientali, iar mai târziu a papilor de la Roma.
- TIBĒRIADA** — oraș antic din Palestina de nord, fondat de cîrmuitorul evreu Irod Antipa la începutul secolului I în cinstea împăratului roman Tiberiu.
- TIBERIU** (42 î.e.n. — 37 e.n.) — împărat roman care a domnit între anii 14—37 e.n.
- TIGRU** — fluviu care trece pe teritoriul actual al Turciei și al Irakului.
- TITANI** — uriași legendari în mitologia greacă, fiii lui Uranus, zeul cerului, și ai Geei, zeița pământului.
- TRACIA** — în antichitate regiune din partea răsăriteană a peninsulei Balcanice. La jumătatea secolului I al erei noastre, această țară a fost anexată la imperiul roman.
- TRITON** — zeu al mării în mitologia greacă.
- TUTMES** al III-lea (aprox. secolul al XV-lea î.e.n.) — faraon egiptean; în timpul lui templul zeului Amon a căpătat o mare însemnătate.
- TVASTI** — meșter îndemnatic, creatorul lumii în vechea religie hinduistă, străbunul omenirii, tatăl lui Agni, zeul focului.

TYCHE — zeița soartei în mitologia greacă.

TYFON — monstru puternic cu o sută de capete, în mitologia greacă.

UKKO — zeul cerului în mitologia carelo-fină.

URANUS — zeul cerului, fiul și soțul zeiței Geea la vechii greci.

URIEL — îngerul luminii în religia mozaică.

UTNAPIȘTIM — în legenda sumeriană despre potop (care a stat la baza poveștii biblice a potopului), om care datorită virtuților sale scapă în mod miraculos de la moarte în timpul potopului. El e prototipul biblicului Noe.

VAINAMOINEN (Veinemeinen) — eroul legendar al epopeii carelo-fine „Kalevala”.

VAIU — zeul vântului și aerului în religia vechii Indii.

VAUVENARGUES, Luc de Clapiers (1715—1747) — scriitor moralist francez.

VENUS — (vezi) Afrodita.

VESTA — la vechii romani zeița turmelor și ocrotitoarea căminului familial.

VICTORIA — la romani zeița izbînzii.

VIRGILIU — (70—19 î.e.n.) — unul din cei mai mari poeți romani. Autorul epopeii „Eneida” și al altor opere.

VIȘNU — zeu suprem. Unul din cei trei zei principali în religia hinduistă (înainte în religia brahmană); vezi Brahma.

VIȚILOPOCITLI — zeu al străvechilor locuitori ai Mexicului, care întruchipează soarele și fertilitatea, fiind totodată și zeul războiului.

VULCAN — vezi Hefaistos.

ZARATHUSTRA — profet legendar. I se atribuie crearea religiei zoroastriene, răspîdită în antichitate în Persia, Azerbaidjan și în Asia mijlocie. Legende cu privire la activitatea lui sînt cuprinse în „Avesta”, cartea sfîntă a religiei zoroastriene.

ZEF — în mitologia greacă, fiul Antiopei și al lui Zeus.

ZENDAVESTA — vezi Avesta.

ZEUS — în mitologia greacă zeul suprem, regele zeilor și al oamenilor, zeul cerului, al tunetului, fulgerului și ploilor.

CUPRINS

<i>Din prefața la ediția întâi</i>	3
Capitolul I. Au crezut oare oamenii dintotdeauna în dum- nezeu ?	7
Capitolul al II-lea. Cum apar credințele religioase	11
Capitolul al III-lea. Caracterul de clasă al credințelor religioase	26
Capitolul al IV-lea. Mărturiile evangheliștilor	32
1. Evanghelia lui Matei	33
2. Evanghelia lui Marcu	41
3. Evanghelia lui Luca	42
4. Genealogia lui Iisus Hristos	45
5. Evanghelia lui Ioan	46
Capitolul al V-lea. Imaculata concepțiune. Născătoarea de dumnezeu	48
Capitolul al VI-lea. „Steaua de la răsărit”	61
Capitolul al VII-lea. Staulul, peștera și ieslea	64
Capitolul al VIII-lea. Porumbelul — duh sfânt	67
Capitolul al IX-lea. Fiul lui dumnezeu	73
Capitolul al X-lea. Uciderea pruncilor și fuga în Egipt . .	78
Capitolul al XI-lea. Când se nasc zeii	83
Capitolul al XII-lea. Contradicțiile din predica evanghe- lică despre Iisus	89
Capitolul al XIII-lea. Istoria și geografia în evanghelii — mărturie împotriva autenticității lor (<i>Extras din cartea lui E. Moutier-Roussel „A existat oare Iisus Hristos ?”</i>)	94

Capitolul al XIV-lea. Zei al primăverii care mor și învie (Sărbătoarea pastelui)	99
Capitolul al XV-lea. Sfânta trelme	115
Capitolul al XVI-lea. Crucea	124
Capitolul al XVII-lea. Împărtășania	128
Capitolul al XVIII-lea. Botezul	135
Capitolul al XIX-lea. Doctrina bisericii creștine despre viața de apoi	140
1. Reprezentările creștine despre suflet după moarte	143
2. Primele 40 de zile	145
3. Cum ne înfățișează biserica iadul ?	149
Capitolul al XX-lea. Zeii din Grecia și Roma antică	153
1. Genealogia zeilor	—
2. Viața zeilor în cer	156
3. Zeii din fundul mărilor	162
4. Infernul	163
5. Politeismul la greci și la creștini	165
Capitolul al XXI-lea. Locuitorii cerului la evrei	169
Capitolul al XXII-lea. Ziua ispășirii (Iom-Kipur)	179
Capitolul al XXIII-lea. Islamismul	192
1. Mahomed	—
2. Locuitorii cerului în religia musulmană	196
3. Raiul și iadul musulman	199
Capitolul al XXIV-lea. Cum și de ce mor zeii	207
Anexe	216
Adnotări	286
Glosar	295

*Dat la cules 06.02.1962. Bun de tipar 17.03.1962.
Apărut 1962. Hirtie semivclindă de 65 g/m², 540×840/16.
Coll editoriale 15,94. Coll de tipar 20. A. 001657/1961.
C. Z. pentru bibliotecă 21=R.*

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa
Științei, Piața Științei, București, R.P.R.
Comanda nr. 4896/20174.

Lei 750

EDITURA POLITICĂ